

Tartalom

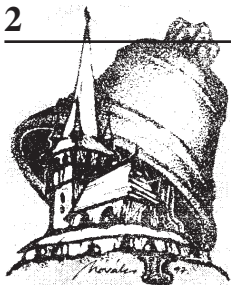
Elemző: Csapó Endre, Ágoston András és Borbély Zs A. írásai	4-8
Tóth Károly Antal a Magyar Gárdáról	10
Erdélyi panoráma:	
Interjú Lucian Nastasa Kovács-al	15
Magyar iskola Szamosújváron	17
In memoriam Méhes József	20
Kolozsvár Leányfalun	25
Dr. É. Kovács Lajos dicsérete	28
Anyanyelvünk	30
Dr. Szócs Károly a nyelvi fejlődésről	36
Október: Erdélyi gályarab-prédikátorok a XX. sz.-ban	39
Dr. Gál Mihály történelmi esszéje és emlékezete	45
História – II. János magyar király	49
Kincseink: Marosvásárhely irodalma	52
Irodalom:	
Baranyai D. Czimor János	56
Szépírás	58
Gyermekeknek	62

*Az Isten van valamiként:
Minden Gondolatnak alján.
Mindig neki harangozunk
S óh, jaj, én itt ülök a balján.*

*Az Isten könyörületos
Sokáig láthatlan és néma.
Csak a szívünkbe ver bele
Mázsás harangnyelvekkel néha.*

(Ady Endre: Az Isten balján)

EKOSZ

Felhívás a Wesselényi-kriptá felújításának támogatására.

2009 őszétől az Erdélyi Köörök Országos Szövetsége tervbe vette a szilágysági Zsibón lévő Wesselényi kriptá meglévő falcsontjainak teljes helyreállítását. A város alpolgármesterével és lelképásztorával való helyszíni egyeztetést és terepszemlét követően elkezdtek az előkészítő egyeztetéseket. A Kelemen Hunor miniszter úr által vezetett bukaresti kultusztárca megjelölte a szükséges dokumentációs előkészítés és engedélyeztetés menetét. **Makovecz Imre** és **Müller Csaba** urak közvetítésével felvettük a kapcsolatot a megfelelő műemlékvédelmi jogosítványokkal is rendelkező **Guttmann Mihály** építész úrral, aki vállalta a szükséges szakmai tervek és engedélyek elkészítését. Mindezek bekerülési költsége kb. 2500 euró. A szükséges összeg legalább felét az EKOSZ tagszervezetei összeadják.

Kérjük, hogy mindazok, akik a legcsekélyebb adománnyal segíteni tudják a szükséges összeg másik felének összegyűjtését, adományaikat a következő számlaszámra fizessék be:

52400054-10030826 Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet. Kedvezményezett: Erdélyi Köörök Országos Szövetsége. Megjegyzés rovatba: „Wesselényi”. Az adományról igazolást állítunk ki; az összeget teljes egészében a cél megvalósítására fordítjuk.

Nagy Árpád elnök

Izsák

Az IKEM 2010. év második félévi munkájának ismertetése

A nyári szabadságokat lezárva, au-

gusztusban a szokásos „családi nap” keretében, a Matyó-i Mózes tanyán emlékeztettük egymást, hogy most már dolgozni kell...

(Rög-) eszmecsere keretében számot vetettünk az eddig elvégzettekkel. Megbeszéltük a szeptemberben felállításra kerülő újabb rovásírásos helységnévtábla, valamint a Wesselényi család zsibói kriptájának helyreállítása érdekében megrendezésre kerülő jótékonysági koncert teendőit. Áttekintettük továbbá az egyesületi könyvtár újabb könyv- és hangzóanyagait, a korábbi előadások elkészült felvételeit. Tinódi Lantos Sebestyén krónikás énekeinek ihletése alatt gondolkodtunk a 2011-ben a soproni és őrségi harcok hőseire emlékeztető tábla felállításáról. **Szűts Tamás** kiskunfélegyházi képzőművész szólt a 90 éve történekről, a készülő alkotás lényegéről.

Szeptemberben **Dr. Puskás Ferenc** urat (volt ENSZ diplomatát) látja vendégül az egyesület, aki Uszkan működő mintagazdaságát is bemutatva beszél majd a fenntartható családi gazdálkodás lehetőségeiről. A hagyományos gazdálkodás és napjaink kihívásai címmel.

Októberben **Szidiropulosz Archimédész** (a Trianoni Szemle főszervezője) lesz az IKEM előadója, aki történelmi tudásunk egyik fehér foltját igyekszik valós színekkel feltölteni. A próbálkozás címe: Az Őszirozás forradalomtól Trianonig.

Novemberben már a próféta-ság lelkét ébreszti majd közöttünk két „hazajáró” barátunk: **Medvigy Endre dr.** és **Gy. Szabó András dr.** Szabó Dezső, a XX. század magyar prófétája cím alatt.

December pedig az elcsendesedés, a felfelé és befelé tekintés minősített időszak lesz a homoki székelyek között is, amikor „Adventi készülődés” keretében töltekezünk az Igével, egymásra figyellel. Tudva, hogy minden elvégzet-

tek értelme és értéke akkor derül ki, amikor Jézus Krisztus visszatér az örök élet teljességével...

Nagy Árpád

Szegedi Erdélyi Kör

- Június 3-án részt vettünk és koszorúztunk a Trianoni emlékműnél megtartott egész napos megemlékezésen. Itt többek között **Pálffy István**, gróf Apponyi Albert unokája ismertette Trianon fontosságát, felidézte az akkori eseményeket.
- Részt vettünk az Ópusztaszeren június 26-27-én megrendezett IV. ifjász-találkozón és az augusztus 20-i nemzeti ünnep ópusztaszeri rendezvényein.
- Szeptember 6-án megemlékeztünk Mihalik Kálmánról, a Székely Himnusz zeneszerzőjéről, halálának 88. évfordulóján. Koszorúztunk a sírnál a Szegedi belvárosi temetőben, utána a Csongrád Megyei Közgűlés aulájában megnyitottuk a székelyföldön készült fényképekből összeállított kiállítást, ezt kerekasztal-értekezlet követte a Csanádi és Mihalik szerzőpáros életéről és munkásságáról.
- Október első szerdáján irodalmi estet tartunk az Erdélyi Kör Székelyházában **Schunck Judit** magyar szakos tanárnő közreműködésével, Wass Albert munkásságáról.
- Október 23-án nemzeti ünnepünkön részvétel és koszorúzás.
- November első felében egynapos kirándulást szervezünk Nagyváradra.
- Decemberben Mikulás-ünnep és ajándékozás a kortagok gyerekeinek. A karácsonyi ünnepeket hagyományos módon tartjuk meg.

Gál Imre, a Szegedi Erdélyi kör elnöke

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kövesdy Pál főszerkesztő, B. Osvát Ágnes (irodalom és gyermekoldal)

Kiadja az EKOSZ elnöksége

Alapító főszerkesztő: **Orbán László**

Levelezési cím: Dr. Kövesdy Pál – 7100 Szekszárd, Otthon u. 2. Tel./fax: (36) 74/417-705

E-mail: ekosz@tolna.net

A kiadásért felel az EKOSZ elnöke

ISSN 1416-4698

Nyomdai előkészítés: Galamb Marietta • Nyomdai munkák: Böcz Nyomda, Szekszárd

Szekszárd

Pakson a trianoni emléktábla elkészült, de az avatása technikai okok miatt elmaradt.

Trianoni megemlékezésünket – közös szervezésben a Faddi Református Egyházközséggel és a Faddi Polgármesteri Hivatallal – 2010. június 5-én, szombaton 11 órai kezdettel a faddi református templomban tartottuk meg. Programunk Istentisztelettel kezdődött, ígét hirdetett nt. **Bereczki Zoltán** lelkipásztor, majd **Márkus György** tanár, **Papp Ernő** tanár, **Himmelné Dr. Ökrös Magdolna** jogász és **Dr. Tóth Csaba** orvos gondolatait követően **Kese Edit** az Átalveto júniusi számának vezércikkét (*Katarzis az éjben*) olvasta fel. *Az ünnepi műsor keretében került sor nagytiszteletű Bereczki Zoltán palástszentelésének 50-ik évfordulóján a jubileumi köszöntésre. Ezúton is gratulálunk és kívánunk neki erőt, egészséget, boldogságot.* Felléptek a Faddi Boróka Ének és Néptánc Egyesület énekkara, **Balázs Anikó** versmondó és a Kárpátaljai „CREDO” együttes. A színvonalas műsort és megemlékezést mindenki áhitattal és csodálattal hallgatta.

*

2010. augusztus 12-én részt vettünk a szekszárdi belvárosi nagytemplomban megtartott Magyar Örökség Díjas 140 tagú Szentegyházi Gyermekfilharmonia nyári hangversenyén. Felemelő élmény volt. A 28 éve **Haáz Sándor** zene-tanár által alapított, vezényelt és igazgatott 100 tagú gyerekkórus és 40 tagú zenekar előadásával példamutató odaadásról, tehetségről, lelkesedéssről és fegyelemről tett tanúbizonyságot.

*

2010. augusztus 14-15-én tartotta a Tolna-Mörsi Székely Baráti Kör jubileumi ünnepségét, megemlékezve arról, hogy 65 éve találtak végleges otthonra a bukovinai székelyek Tolna, Baramya és Bács-Kiskun megyékben. A rendezvény megszervezésében szeretettel segítettünk. Az ünnepség megnyitóján a bevezető „Siculicidium – a székelyek leölése 1764” című írást **Kese Edit** olvasta fel. A rendezvény mindkét napján tagságunk nagy létszámmal volt jelen.

Kese Ferenc Antal EMTE elnök

Köszönet és hála a kettős állampolgárságért és összetartozásunkért

Csaba testvér és „gyermekei” köszönetet mondtak a kettős állampolgárság elfogadásért egy ünnepi szentmise keretén belül 2010. július 10-én Budapesten, a Szent István Bazilikában. A hálaadó szentmisén **Böjte Csaba** atya hangsúlyozta: a szeretet és hála hozta őket Budapestre, s szeretnék megköszönni, hogy az őket szerető, segítő

anyaországi testvéreik kinyitották a kettős állampolgárságról szóló hatalmas kaput, melyen keresztül felemelt fővel léphetünk egymáshoz. A zsúfolásig megtelt Szent István Bazilikában együtt imádkoztak gyermekek és hívek, erdélyiek és anyaországiak, hogy ez a szép, tiszta szívek vágyából megszületett lehetőség valósággá váljon. – Azt szeretnénk kérni imáinkban, hogy a kettős állampolgárságról szóló törvény az acsarkodó, múlt világ végét jelentse, és egy új testvéribb, reményteli világ alapköve legyen – hangsúlyozta Csaba testvér, akinek gyermekei 56 otthonból érkeztek Budapestre. A szentmise énekrendjét a XVII. században élt csíksomlyói ferences szerzetes, Kájoni János anyagából válogatta a csíkszeredai Role együttes. A szentmisén a gyermekek is énekeltek, majd Csaba testvér **Mádl Dalma** asszonynak külön megköszönte támogató odafigyelését, mert, mint mondta, ha fejük fölött időnként összecsaptak a hullámok, Dalma asszonyhoz fordult, aki mindig önzetlenül sietett az árvák segítségére...

(Frigyesy Ágnes)

Tusványostól féltik Románia egységét is

Alaposan felforgatták a romániai közéletet a 21. Tusványoson, a Bálványosi Nyári Szabadegyetemen és Diák-táborban elhangzott, autonómiával kapcsolatos kijelentések. A román-magyar párbeszéd céljából létrehozott táborból tudósító román média meghúzta a vészharangot: Románia szétszakad, mert Tőkés László utcai mozgósításra hívta fel az önrendelkezés-pártiakat.

A történetek előzménye, hogy a **Mar-kó Béla** RMDSZ-elnökkel folytatott, Tusványoson tartott előadásán **Tőkés László** feltette a retorikai kérdést: ha Koszovó elnyerte a függetlenségét, a Székelyföld miért nem tudná kivívni autonómiáját? Az önrendelkezés kivívásához szükséges eszköztár vonatkozásában pedig megemlítette, hogy a katalánok közelmúltbeli példájához hasonlatosan az utcára is ki lehet vonulni az autonómiáért.

Nem késett a román miniszterelnök válasza sem: **Emil Boc** kijelentette, hogy Románia alkotmányát be kell tartani. Tőkés László a televízión keresztül válaszolt: a kormányfő félreértette szavait, a székely önrendelkezésért törekvők pedig tiszteletben tartják Románia szuverenitását, és lojálisak az államhoz. Tőkés kijelentésének az adott jelentőséget a román sajtóban, hogy a média úgy értelmezte, Tőkés a hágai Nemzetközi Bíróság által feladott labdát akarta leütni.

Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes az önrendelkezésről kijelentette: „*Semmi olyan privilégiumot nem akarunk, amely más, európai uniós országban ne valósult volna meg az alkotmányosság határain belül. Ez a szörvénymagarság számára a kulturális autonómiát, a tömbben élő magyaroknak pedig a területi autonómiát jelenti. Nem vagyunk alávalóbbak egyetlen más népnél sem!*”

A magyar állampolgársági törvény módosításáról és Szlovákia ehhez fűződő viszonyulásáról a kormányfő-helyettes elmondta még, hogy „*soha, más országok belpolitikai megfontolásainak kedvéért nem fogjuk feláldozni saját, emberi jogokon alapuló nemzeti értékeinket.*”

(ERDON)

Csapó Endre

Történelmi ébrenlét – orbáni törekvések

Mi jellemzi a mögöttünk maradt hét évtizedet? Külső erők pusztítják a nemzet életerejét, teszik lehetetlenné az ország részére, hogy folytassa hagyományosra állami életét, és ennek szolgáltatásban belső erők pusztítják a nemzet lelki erejét. Utóbbi a fájdalmasabb, mert érthetetlen egy országon belüli magyarellenesség léte, és még érthetlenebb, hogy a külhatalom elvonulása után is jelen vannak és rombolnak. A demokrácia tisztos intézményeit felhasználva tartják fenn politikai befolyásukat, a gazdaságot azzal alapozták meg, amit privatizáció néven elaroltak. Bár sokan látták, és szóltak is róla a rendszerváltási idő kezdetén, sajnos húsz év kellett ahhoz, hogy elegendő legyen támogatni olyan politikai pártokat, amelyek azt mondták: ebből elég legyen. Amikor mi, innét távolból, már-már lemondunk arról, hogy a magyar nép valaha a sarkára áll, akkor végre döntött a nép – ilyenkor pedig tenni kell. Bizonyára lehet találni a magyar politikai múltban hasonló folyamatot, amikor tespedt korok után nemzeti felbuzdulás következett, és erők mozdultak fent is, lent is. Úgy tűnik, most a kormányzati erők akarnak is, és tudnak is tenni, és megvan hozzá a kormányzottak egyetértő akarata.

Ötvenhat nappal a Fidesz-KDNP-kormány hivatalba lépése után különleges demonstráció történt ősi magyar földön – román felségterületen. Magyar miniszterelnök tudomására adta a vele egy asztalnál ülő román miniszterelnöknek, hogy Magyarország ezentúl nem államhatári korlátok között szorong, hanem nemzethatárai jelölik ki azt az országot, amelyen belül minden magyar polgára lehet a magyar államnak. És a román állampolgárságú magyar európai-uniós képviselő tudomására hozta a vele egy asztalnál ülő román miniszterelnöknek, hogy a román állam területén élő magyarok nemzeti és kulturális különállásuk alapján területi és kulturális autonómiát követelnek. A román miniszterelnök nem ugrott fel az asztaltól felháborodva, nem utasította ki az állam területéről a magyar miniszterelnököt, hanem megér-

tette, hogy új erőviszonyok vannak, engedni kell, hasznosabb a baráti megértés. Az autonómia-igénnyel okosan szembesült, azt mondta, hogy az általános községi, helyhatósági autonómiákkal a magyarok is megkapják azt, amit kérnek. Nagyon igaz, és az is, hogy ez egy olyan kapu, amin át nem eléggé nyomulnak a székelők. Traian Basescu úgy fogalmazott, hogy Románia valamennyi polgára számára nagyobb autonómiát tart szükségesnek, de most is úgy látja, valamennyi polgárnak egyforma autonómiát kell biztosítani.

A helyszín Tusnádfürdő, ahol 21-ik alkalommal rendezték meg a Bálványosi Nyári Szabadegyetemet. Ennek a sokeseményes, többnapos találkozóknak csupán egyik epizódja volt a nyilvánosság előtt lefolytatott asztali beszélgetés Orbán Viktor magyar miniszterelnök, Traian Basescu román államelnök és Tőkés László európai parlamenti alelnök között, amit Németh Zsolt külügyi államtitkár vezetett le.

Tőkés László előadása állt a legközelebb a hallgatóság elvárásaihoz. Az ár- víz pusztításából kiindulva jelentette ki, hogy Európa kommunizmus sújtotta országaiban élünk, és még 20 évvel a rendszerváltozás után is keresni kell a felemelkedés, a gyógyulás útját. Még mindig afféle mentális vasfűgöny tartja távol a régió népeit a fejlett Európától. Tőkés az idei tábor jelszavát idézte: az erdélyi magyarság „nyílt kártyákkal” kívánja elérni az autonómiáját. „A román nacionalisták ma is azt hiszik, el akarjuk szakítani Erdélyt. Pedig nem akarjuk. Nem vagyunk hamiskártyások.” (Nagy derűtséget keltett a hallgatóságban egy székely akcentusú férfi, aki a „nem akarjuk elszakítani Erdélyt” kijelentésre félhangosan megjegyezte: „Elég baj”a.”) Majd kitért arra, hogy a kommunizmus bukása után a nacionalizmusoknak is meg kell bukniuk. Szerinte a délszláv rendezési tervek rendre bizonyították, hogy az autonómiák rendszere képezi a rendezés alapját. Tőkés hosszasan sorolta azokat a témákat, amelyek összekötik a két országot. Ezek sorában a korrupcióellenes harcot is megemlítette. A közönség tapsal

jutalmazta a kijelentését, hogy ebben a tekintetben nem – a politikusok vagyongyarapodásának ellenőrizhetőségét ellehetetlenítő – Frunda György szenátorral, hanem Traian Basescu államfővel ért egyet. Utalt arra, hogy a román államelnök által megrendelt szakértői jelentés föderalizmust, aszimmetrikus regionalizmust javasol az országban; ezt természetesen a magyar politikusok is támogatják, mert az nagyobb önállóságot adna a romániai magyaroknak. Tőkés utalt a délszláv és koszovói rendezési tervekre, amellyel mind a román, mind a magyar külpolitika foglalkozott, és amely biztató eredményeket ígér a romániai magyar autonómiatörekvésekre nézve is. Külön kiemelte az Ahtisaari-tervet, amely az önállósult Koszovóban kisebbségbe került szerbeknek is autonómiát ír elő. Végül feltette a retorikai kérdést: ha Koszovó elnyerte a függetlenségét, a Székelyföld miért nem tudná kivívni autonómiáját? Kertelés nélkül felkérte a román elnököt: támogassa az autonómiát, hiszen Székelyföldön szerzett szavazatokkal jutott újabb elnöki mandátumhoz, és illenék, hogy ezt a Székelyföld autonómiájával hálálja meg.

Orbán Viktor felszólalásában kiemelte; kapcsolatuk kölcsönösen szívélyes Traian Basescuvál, örül, hogy egy asztalnál ülnek, és a román-magyar kapcsolat is pozitívan alakul mostanában. Tusványos arra is alkalom, hogy a magyarok arról beszéljenek, mi lesz, mi lehet velük a XXI. században – de ehhez meg kell érteni, mi történt a század első évtizedében. „Tektonikus jellegű változások történtek” – fogalmazott a magyar miniszterelnök, elsősorban gazdasági példákat hozva föl. Száguld a kínai, indiai gazdaság, válságban a Nyugat, az euró zóna recseg-ropog, Amerika európai elkötelezettségei eltolódtak. Ha valaki azt gondolja, ez személyesen őt nem érinti, téved, mert ezek a hírekben megjelenő események a mi munkahelyeinket is befolyásolják. A kérdés az, versenyképes lesz-e Európa, vagy hátrább sorolódik. A nyugati kapitalizmus válsága vezetett ide. Nem átmeneti pénzügyi zavarról van szó, a termelő

kapitalizmus helyett ez egy spekulatív kapitalizmus. Megkérdőjeleződik a tétel, miszerint a szabad piac önmagától egyensúlyba kerül, és nem kell közbeavatkoznék az állam, hiszen Amerikában is a politikusok mentették meg az összeomlástól a gazdaságot.

Korábban a szabad piac mellett megvoltak a morális alapok – folytatta beszédét a miniszterelnök -, egy olyan magatartáskódex, amely a vallásos hitből eredeztethető. Ezen elveknek köszönhető, hogy a hentes nem adott romlott húst, vagy hogy a bankok nem adtak olyanoknak hitelt, akikről tudva levő volt, hogy nem tudják kifizetni, és végül odavész a fedezetük is. Ám a kapitalizmus eltávolodott ezektől az értékektől, minél nagyobb önállóságot harcolt ki magának a piac, az erkölcsi megfontolás annál inkább átadta a helyét a gátlástalanságnak. Az ideológiák, amelyek egyébként az értékek ellen hatnak, háttérbe kell szoruljanak, és az elemi erkölcsi értékeket kell rehabilitálni.

Világpolitikai átrendeződés áll a küszöbön, India és Kína, azok az országok, ahol ragaszkodtak az értékeikhez, felemelkedtek. Átgondolt lépések keltenek Európa lezülése ellen; meg kell találni az oroszokkal is a közös hangot, ám nem olyan áron, hogy a kelet-közép-európai érdekeket figyelmen kívül hagyják – hívta fel a figyelmet. A kelet-közép-európai államoknak, Magyarországnak, Romániának, a visegrádi országoknak, Horvátországnak, Szerbiának ezért közös érdekeik mentén össze kell fogniuk. Ezen érdekek közt első helyen áll az energiabiztonság kérdése, ugyanakkor a közös fejlesztésekre közös finanszírozási rendszert kellene létrehozni, egy saját fejlesztési bankot.

Traian Basescu szerint hamis kérdésfeltevés arról beszélni, hogy egyik vagy másik régió a fontos: a lényeg az egy régióon belüli erőegyensúly, valamint a régiók közötti egyensúly. Egy régió fontosságát továbbá az adja, hogy tud-e hozzáadott értéket termelni. A balkáni, instabil régióhoz képest Közép-Európa egy stabil régió, melynek egyik igen fontos folyamata a román-magyar megbékélés – mondta, hozzátéve – hiba lenne azt hinni, hogy egy olyan közép-európai régiót építhetünk, mely történelmi, etnikai vagy vallási különbözőségeken alapul. Egy régió fejlődésének kulcsa a közös, mindenki által elfo-

gadott értékek – jelentette ki. Az elnök beszédének nagy részét a gazdasági válsággal kapcsolatos megállapítások tették ki.

Az autonómiáról csak annyit mondott, hogy a folyamat jelenleg zajlik: a kórházak és iskolák decentralizációja ennek egy állomása. Azonban minden román állampolgárnak, etnikumától függetlenül, egyenlő autonómia jár – ismételte meg álláspontját Basescu. Bővebben beszélt a romákról: elmondta, egy közös európai stratégiára van szükség a cigányok felzárkóztatására, ez a kérdés semmiképpen sem egyik vagy másik ország problémája. (...)

Töprengés a távolból

Európa jelenlegi állapotában az amerikai telephelyű nemzetközi pénzintézetek gyámsága alatt, gazdasági kiaknázásban, egy számára értelmetlen katonai szövetségi kötelékben éli politikailag behatárolt életét. Az Európai Unió bővítése során taggá váló, szovjet megszállásból szabadult országok életük új kiszolgáltatottságával egyre inkább elégedetlenek. Ez ösztönözheti a magyar miniszterelnököt, amikor egyetemes fellépést javasol, és ez készteti őt a megoldást célzó Közép-Európa-szervezésre. Ehhez alkalmas a Visegrádi Együttműködés, és szükséges annak bővítése.

Az EU Keleti Partnerségi Programját felkaroló Lengyelország nem szívesen maradna utolsó ház a falu szélén. Talán felfigyeltünk rá, a magyar miniszterelnök még távolabbra tekint, amikor azt mondja: „*meg kell találni az oroszokkal is a közös hangot, ám nem olyan áron, hogy a kelet-közép-európai érdekeket figyelmen kívül hagyják*”. Milyen igaz, a rendszerváltoztató elvtársak az orosz piacot stréber módon elhanyagolták a nyugati piac érdekében, pedig akkor még bőven volt az országnak el nem számolt követelése a Szovjetuniótól. Az oroszok azóta jól állnak, tudnak fizetni. Erről beszél Orbán Viktor.

Amiről nem beszél, amiről nem is fog, az ma még egy olyan posztulátum, ami feltételezhetően – akár tudat alatt kelne életre, de mégis – lehetséges tényezője a jövő eseményeinek. Elnézést kérve előre is a teoretizálásért, ami ebben az esetben nem kerülhető meg.

A közelmúltban egy könyv kéziratát kaptuk kézbe, amely a történelem folyamán megtörtént háborús szövetségek okait vizsgálja az érdekek oldaláról. Britannia esetében például törvényszerű következetességre mutat rá: sok évszázada folytatja azt a politikát, amivel megakadályozza, hogy bármely európai ország döntő súlyú hatalommá váljon a kontinensen. A kézirat szerzője ezt a stratégiát Európai Diótörőnek nevezi. Két egybekapcsolt kar összezúzza a közrefogott diót. Mindig a gyengébbnek nyújtott és nyújt támogatást a „gyönyörű elszigeteltségben” (splendid isolation- a szerk.) lévő Anglia, miközben ő maga lehetőleg távol marad. Anglia olykor egyedül alkotja a diótörő atlanti karját, olykor másokkal együtt. A keleti kar legerősebbje egy ideig Törökország, később Oroszország volt. Németország és Ausztria-Magyarország csaknem mindig a dió sorsában osztoznak.

A diótörő nyugati szára az „atlanti” nevet viseli. Az évszázadokon át következetes atlantival szemben a keleti szár mindig alkalmi szövetséges. A XX. században Oroszország vetemedett erre a szerepre. Kétszer is a tönk szélére jutott vele. Sok vita kering arról, hogy része-e Oroszország Európának, vagy nem. De Gaulle híres mondása – *Oui, c'est l'Europe, depuis l'Atlantique jusqu'à l'Oural, c'est toute l'Europe, qui décidera du destin du monde* (Igen, Európa, az Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa, ami meg fogja határozni a világ sorsát) – felfedi az atlantizmussal szemben létező politikai koncepció létét.

A Wikipédia (internet lexikon) fogalmazása szerint: „*A de Gaulle által használt kifejezés, az Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa*”, gyakran idézett fordulattá vált az európai integráció történetében. Elképzelése szemben állt az USA és Nagy-Britannia által képviselt „atlanti gondolattal”, és inkább egy önálló Európa pártján állt, amely harmadik pólust képezhet az Egyesült Államok és a Szovjetunió között. Az elképzelésben az Urálnak, mint Európa részének megemlézése enyhülést jelentett a szovjetek felé, miközben a mondat másik fele úgy is magyarázható, mint Nagy-Britannia kizárása egy jövőbeli Európa fogalmából.”

A kézirat szerzője így látja: „Európa más lenne Anglia és Oroszország nélkül. Az európai hatalmakat London – mind katonai, mind gazdasági értelemben – egymással verette. A két rivális szárazföldi hatalom, Spanyolország és Franciaország (London Párizst támogatta) megtette Angliának azt a szívességet, hogy anyagilag kölcsönösen tönkretették egymást.”

Az Atlantizmus

Egy kis humorral szólva az Atlanti óceán angolszász beltenger. Az atlantizmus olyan politikai irányzat, amely az angolszász (Egyesült Államok és Egyesült Királyság) világhatalom politikai érdekeit szolgálja, amelyhez európai országokat toboroz. Elsősorban a németellenes háborús szövetségesek voltak ezek, majd azok az országok, amelyek a vasfüggönyös felosztáskor a nyugatiakhoz kerültek, és lettek tagjai a katonai védelmi szervezetnek (North

Atlantic Threat Organization) az állítólagos szovjet veszély ellenében.

Drábik János politikai elemző megfogalmazásában: „Az újkori történelemben az Orosz Birodalom testesítette meg a

szárazföldi hatalmat Németországgal és az Osztrák-Magyar Monarchiával egyetemben. Mackinder világosan levezette, hogy a tengeri uralom, a „maritime-beállítódás” jelenti az atlanticizmust. Napjainkban Nagy-Britannia és az Egyesült Államok jelentik a tengeri hatalmakat. Az atlanticizmus az individualizmus elsőbbségét érvényesíti, a gazdasági liberalizmust és a protestáns típusú demokráciát testesíti meg. Ez szemben áll az „eurázsizmussal”, amelynek tipikus képviselője Oroszország és Németország, a két leghatalmasabb kontinentális hatalom.”

Most nem megyünk tovább ezen az úton, itt csak annyi a szerepe, hogy figyeljünk oda, a jelenlegi – még képlékeny – európai hatalmi viszonyokban még felléphet egy olyan megoldás, amiben történelmi szerepet kap az Uralig terjedő Európa magára találása az atlanti dominanciával szemben.

(Magyar élet – Ausztrália)

Ágoston András

Küzdelem a lelkekért

A több mint kétharmados nemzeti közakarat Magyarországon megnyitotta az utat a változások felé. De, a határon túli magyar közösségekben az elmúlt két évtized a kisebbségi magyar politikai elit nemzetben gondolkodó és helyi hatalomhoz simuló szárnya között kemény választóvonalat húzott. Az jól látható, hogy a Felvidéken és a Vajdaságban mindenképpen, de Erdélyben is előnyben vannak, s „jobban megtalálták magukat” a simulékonyak. A magyar média a politikai elit helyi hatalomhoz simuló szárnyával tart. Így a tudatosan félrevezetett magyar szavazók jó része a mindennapi kenyércsatákban meggyengült nemzeti tudattal hajlik a helyi többségi elit propagandájának befogadására, s irányt vett előbb a politikai, majd a szociológiai értelemben vett beolvadás felé is.

Nem lehet véletlen, hogy a néhány tudós magyar, meg egy-két magyar párt és mozgalom kitartó, a nemzet egészének érdekeit naponta felmutató politikai tevékenységét mind a simulékonyak, mind az őket támogató média igyekezik semlegesíteni, jószerevével meg is szüntetni. Csakhogy ez nem megy, mert ebben a küzdelemben nincs lehetőség a visszavonulásra. **A harc a magyar lelkekért zajlik. A szavazókat nem lehet leváltani, s erre nincs is szükség. A nemzeti együttműködés rendszerében minden határon túli magyarra szükség van.** (Kiemelés a szerk.-től.) A szavazótestület átalakulásához Magyarországon nyolc évre volt szükség, a határon túl, mert ott mégis erősebb a nemzeti tudat, elég lesz jóval kevesebb is. Csak éppen mindenkinek tenni kell a dolgát.

Ezt tudja a magyar politikai elitek helyi hatalomhoz simuló része, s a hozzájuk húzó magyar média is. Ők azon munkálkodnak, hogy tompítsák, elértektelenítsék a kettős állampol-

gárság által felvillantott távlatot. Hogy az elmúlt húsz év e legfontosabb politikai vívmánya, a máig beteljesületlen autonómiaigény okozta kiábrándultság következtében jelentéktelenné, súlytalanná váljon.

Az együttélés és az asszimiláció

Törekvésük a politikai gyakorlatban az, hogy az emberek a napi problémákkal terheltlen észre se vegyék az asszimilációs folyamatokat. Bátorítják, ha nem is egyenesen az asszimilációt, de annak a hamis tudatnak a kiépülését feltétlenül, hogy a helyi magyarság boldogulása nem Magyarországtól, hanem az egypártok és a többségi hatalom együttműködésének eredményétől függ. Az együttélés egyoldalú engedményeken alapuló felemás megvalósulását.

Ha megkérdezzük az egypártok képviselőit, miért akarnak biztonságos távolságban maradni Budapesttől, s ugyanakkor miért nem tesznek semmit a helyi többség pártjainak a magyar szavazók meghódítására irányuló akciói ellen, akkor nem kapunk választ. Mert nincs jó válasz. Ők is tudják, politikai taktikájuk a semmibe vezet. De, s ez ad nekik reményt, nem mindjárt! Addig is gyarapodjunk! Utánunk az özönvíz! Lehet ennek a mentalitásnak bármi köze is a nemzet felemelkedéséhez? Aligha!

Ki kell mondani: az újra terjedő asszimilációs folyamatokat a helyi simulékony magyar elitek csoportjai az autonómia nélküli „együttélést” propagálva akarva-akaratlan még segítik is. A „mi tudjuk, mert itt élünk”, s a „Magyarország is kell a szlovák-magyar kapcsolatok rendezéséhez”, vagy az „önállóan kívánunk politizálni” tetszetős szlogenek mögé rejtve a liberális, vagy egyszerűen a behódolt média segít

A közösség sorsalakításának, azaz a politikának a mibenléte, társadalmi háttere, belső mozgatórugói alaptémák voltak a társadalomtudományban annak létrejötte óta. Platón vagy Arisztotelész vonatkozó műveit, az Államot illetve a

ségével a kisebbségi magyar elitek helyi többséghez simuló szárnya pacifikálni igyekszik a nemzeti irányultságú magyar választókat. Saját személyes és csoportérdekeiket előtérbe helyezve igyekeznek őket eltántorítani mindentől, ami nemzeti, s a nemzet egészének felemelkedését szolgálja.

Autonómia kontra gazdasági fellendülés

Az egyik ilyen budapesti ideológiai kidobólegény posztjáról hazaszármazott vajdasági hadfi új gazdái felé kacsintva a Magyar Szó jegyzetírójaként megállapítja, hogy „*a magyarok minden régióban fogyatkoznak*”, s hogy erre az autonómia nem megoldás, mert „*attól nem lesz hirtelen minőségesebb és piacképes tudást nyújtó az oktatás, nem virul a kultúra száz ága, és főleg nem fog felpörögni a gazdaság*”. Közben figyelni a hatást.

Hát igen. A magyarországi szoclib elit kezdettől fogva elutasítja a kollektív jogokat, s ellenzi az autonómiát. A minimális kisebbségi jogok kódexére esküszik, vagy, mint a kevésbé találékony képviselői tették, egyszerűen tézist cserél, s a „megvalósíthatatlan” autonómia helyett a gazdasági fellendülés vízióját villantja fel a magyar szavazók előtt. Csaknem húsz éve eredménytelenül. Mert a teóriának eddig csak egy része valósult meg: néhányan a simulékonyak közül feltalálták magukat, s ma már igencsak van mit a tejbe aprítaniuk. Így van ez a Vajdaságban, a Felvidéken, de Erdélyben is. Közben a magyar szavazók meg fogya fogynak.

A magyar nemzet helyzete valóban nem irigylésre méltó. Sanyargat bennünket a válság, az elemi csapások, s lám, nem nyugszanak a múlt visszahúzó erői sem.

Lehet azt mondani, hogy Szlovákiában a nép választott, a Fidesz meg mehet haza. S hogy a visegrádi négyek közül csak a magyar kormánynak „nincs liberális attitűdje”, s ezért „kilóg a sorból”. Csakhogy ez nem más, mint a probléma megkerülése. Sem a szerbhorváthok, sem a molnárnorbetek nem tudják, mit kell tenni. Pontosabban tudják és szeretnék,

ha a szájuk íze szerint történnének a dolgok, de ezt egyelőre nem mondják ki. Mert nyíltan a nemzet ellen fordulni, az manapság mégsem sikk.

A kiút: a nemzeti együttműködés rendszere

Hogy a magyar kormány által preferált nemzeti együttműködés rendszere kiutat jelenthet az összemzeti válságból, arra a legjobb bizonyíték, ha megnézzük, kik azok, akik egyre hangosabban ellenzik. Nem véletlen, hogy elsőnek pont a kisebbségi egypártok vezetői határolódtak el a nemzeti együttműködés rendszerének rájuk váró kötelezettségeitől. Ők nem kívánnak odaállni egyik oldalra sem. Eddig is jól megvoltak így, s a továbbiakban sem akarnak változtatni a jól bevált recepten. Csakhogy a helyzet most minőségében változott meg. A magyar-magyar viszonyrendszer gyökeresen átalakul. S a változások néhány pontja máris láthatóvá vált.

Egyértelmű, hogy az egypártok körül kialakult holdudvar nem kíván részt venni a nemzeti együttműködés rendszerében. Még ha helyben kengyeltartóként tud csak megmaradni, Budapest felé nem kíván változtatni jelenlegi közvetítői pozícióján. Különösen akkor, ha a magyarországi támogatások kezeléséről van szó.

Másképp, Magyarországon is látják, hogy ami eddig volt az nem folytatható. Mert nem állítja meg a nemzet egészének süllyedését, erózióját. Ezért az egypártokkal való együttműködésről a **hangsúly eltolódik a lelkekért folyó küzdelem felé.** (Kiemelés a szerk.-től.) Az új célrendszer és az új módszerek teljes kibontakoztatása még nem történt meg, de aki nek van szeme a látásra, az láthatja: a kettős állampolgárság és az autonómia a nemzeti együttműködés rendszerének fő támpillérei lesznek. A cél – természetesen a helyi jellegzetességek figyelembevételével – itt sem lehet más, mint a kétharmadot meghaladó magyar szavazótábor megteremtése. A jövő megkezdődött: a tényleges helyzettüzelés megtörtént, jöhet a terápia.

Érték és érdek a Kárpát-medencei magyar politikában

Politikát olvasgatva az embernek szinte az az érzése, hogy nincs új a nap alatt, s az egyén és közösség viszonyrendszerének alaprajzát már közel két és fél évezreddel ezelőtt felvázolták. Az egyén és közösség érdekeinek harmonizálásán, az államhatalom optimális megosztásán túl az egyik alapkérdés az, hogy a politika világát mi mozgatja.

Manapság, a profitorientált globalizmus világában szinte közhely az anyagi érdekek primátusát, valamint a hatalom önmagáért való akarását hangsúlyozni, miközben a politikában nemcsak érdekek mozgathatnak szereplőket, hanem a hit, az értékorientáltság, az elhivatottság is. Ha nem így lenne,

akkor a Jobbik, mint párt, nem is létezne. A Jobbik nemegyszer felvállalt a nemzet érdekében olyan politikai platformot is, melynek népszerűsége erősen vitatható, s politikai mozgását mindczeddiglen a nemzeti érdekek és nem a választók kegyeiért való kuncsorgás határozta meg. (Az alapvetően békeségre, egzisztenciális biztonságra vágyó magyar átlagpolgár, ha dédelget is jó esetben irredenta álmokat, nem valószínű, hogy nagyon örvend, ha egy párt ezt nyíltan artikulálja. De említhető a kereskedelmi média megrendszárlózásának nyílt szándéka is ott, ahol a kontinensen belül a legtöbbet tévéznek az emberek.)

Ugyanakkor az is, tény, hogy a FIDESZ, ha nem áll a sarkára 1993-ban és megmarad a Fodor Gábor-i vonalon az SZDSZ kisöccseként, az ellenzéki FIDESZ-MSZP-SZDSZ koalíció vezető ereje lehetett volna az akkori közvélemény-kutatások szerint. Ehelyett kis híján kibuktak a parlamentből 1994-ben, mert a liberális média háttérmeberai úgy érezték, hogy kígyót melegengettek a keblükön, hogy Orbán Viktor és követői hátba döfték őket a nemzeti irányba való elmozdulással, s a magyar nemzet iránti minden frusztrációjukat, minden gyűlöletüket a Fidesz elleni fröcskölődésben élték ki. Érdeemes beleolvasni a Magyar Hírlap vagy a Népszava 1993-as számaiba, ömlik belőlük a ziháló nemzetellenesség. S ez akkor is így van, ha most nem csekély a politikai a feszültség a FIDESZ és a Jobbik között, elsősorban az előbbinek betudhatóan.

Az érték- és érdekvezérelt politiku-

sok közötti törésvonal a Jobbikot leszámítva az összes pártot keresztbe metszi. Talán meglepő lehet, de valószínűleg a Jobbik után az LMP az a párt, melynek aktivistáit és politikusait a legkisebb mértékben mozgatja a karrier- és hatalomvágy. Az MSZP belső viszonyait feleslegesnek látom elemezni, ez a párt olyan mértékben kompromittálódott nemzeti szempontból az elmúlt években, hogy nincs mit elemezgetni rajtuk: ez a párt maga a vegytiszta ország- és nemzetellenesség (nem véletlen, hogy rögtön az országvesztő Károlyi Mihály mellé álltak, amikor szóba került az első számú nemzetáruló szobrának eltávolítása a parlament mellől), a hazugság, csalás, korrupció melegágya. Az SZDSZ-es gondolkodás, a többnyire magyar szólamokba bújtatott magyarellenesség teljes mértékben eluralkodott az MSZP-n belül, az SZDSZ-nek sokkal inkább az MSZP az eszmei örököse a magyar parlamenten belül, mint az LMP. (Nem véletlen az sem, hogy távol maradtak a trianoni emléknapon megtartott parlamenti üléstől, mint ahogy az sem, hogy ünnepontó, blaszfém módon viselkedtek a Székely himnusz éneklése közben.) Az MSZP nem hordoz semmiféle olyan értéket, mely a párt megmaradása mellett szólna; a magyar nemzeti közösség optimális sorsalakulásának érdekében egyetlen dolog kellene történjen velük: hogy eltűnjenek mihamarabb a történelem süllyesztőjében, s úgy emlékezzünk rájuk, mint Károlyira, Kun Bélára vagy Rákosira.

A Fidesz más kérdés és sokkal nehezebb dió. A Jobbik szimpatizánsainak körében okkal népszerűtlen, de az alapvetően nemzetben gondolkodó Orbán Viktornak egyensúlyozni kell a pártra ragadt érték-semleges karrieristák, a globalista háttérerők elvárásai és a magyar nemzet létérdekei között. Miközben még ott van a három, alig burkoltan magyarellenes Kisantant állam is, melyek nemzetnyi magyar közösségek felett uralkodnak.

E közösségek érdekképviselését éppen úgy megosztja az érték- és érdekorientáltak törésvonala, mint az anyaországi politikát, azt leszámítva, hogy a Jobbikhoz hasonlóan vegytisztán nemzetpolitikai, ütőképes pártszerveződés egy sincs közeikben. (Az EMNT valamint az SZNT nem párt, a Magyar Remény Mozgalom a Délvidéken teljesen új jelenség, életképessége és politikai következetessége elvállik. Megjelenésük örömteli, ezúton kívánunk nekik

sok sikert. Nem lesz könnyű dolguk, ha önmaguk akarnak maradni.) A kezdeti fellángolás és pár év nemzetpolitika után mindenfelé győzött a „professzionizmus”, a „józanág”, a „realizmus” illetve, ha az önlegitimáló címkék helyett a valóságot akarjuk leírni, akkor a komprádor-logika. Vagyis az a fajta politikai magatartás, melynek keretében az elnyomottakból kikerült vezetőgárda nem a saját nemzeti közösséget képviseli az elnyomó állam felé, hanem fordítva: a magyarság eltüntetésére törekvő ellenséges többségi elit érdekeinek megfelelően cselekszik saját karrier-megfontolásait követve, a saját közösség érdekeinek ellenére. Emlékezzünk csak: 1993-ra minden nagyobb, kisebbségbe szorult magyar nemzeti közösség megalkotta a maga autonómiaprogramját. Erről az útról, mely göröngyös és veszélyektől sem mentes, de visz valahová, fokozatosan lehátrált minden szervezet.

A puha, de mégis autonómia-párti VMDK-t felváltotta Délvidéken a VMSZ, mely az RMDSZ-hez hasonló önfeladó politikát folytat máig. Az RMDSZ 1996-ban a kormányzati szerepvállalás érdekében zárójelbe tette az autonómiaprogramot. Hogy mi minden történt még Erdélyben azóta, arról e rovatban elég sok bejegyzés szól, így ezt most nem részletezem, hanem inkább arról a nemzetrészről szólnék néhány szót, mely politikai elitjének keretében a legnagyobb mértékű a politikai prostitúció.

A nemzetben gondolkodó kívülállók tömegeit döbbsentette meg, ami a Felvidéken történt a legutóbbi választáson: szlovák háttértámogatással bejutott a parlamentbe a Bugár Béla vezette részben szlovák párt, míg a formálisan magyar MKP kiesett.

A Magyar Koalíció Pártja (MKP) egyébként eleve a magyar önfeladás jegyében jött létre. 1997. december 2-án a „demokratikus” szlovák pártok, valamint a Magyar Koalíció Pártját megalakító három magyar párt, az Együttélés, a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, valamint a Magyar Polgári Párt elnökei aláírtak egy dokumentumot, mely a magyarság problémáinak vonatkozásában semmi konkrétumot nem tartalmaz, viszont integrál egy passzust, melyben az aláíró felek leszögezik, hogy „a koalíció egyetlen pártja sem szorgalmazza és politikai programjában vagy gyakorlati politikájában nem is fogja szorgalmazni az etnikai elvű területi autonómiát”.

Ezt a dokumentumot, mely a felvidéki magyarság legfőbb nemzetpolitikai követelését tagadja meg jó előre, bizony szignálta Duray Miklós is, aki három évvel korábban, 1994-ben még társnemzeti státuszt követelt a felvidéki magyarságnak. A folytatás ismert: az MKP statisztált a szlovák kormány demokratikus imázsának kialakításához, mint a csuka hallgatott a náci szellemiségű Benes dekrétumokról, az autonómiát valóban nem képviselte, politizálására mind kormányon, mind ellenzékekben az eseménykövetés, az erőtlenség, a defenzivitás, a vektorialitás hiánya volt jellemző.

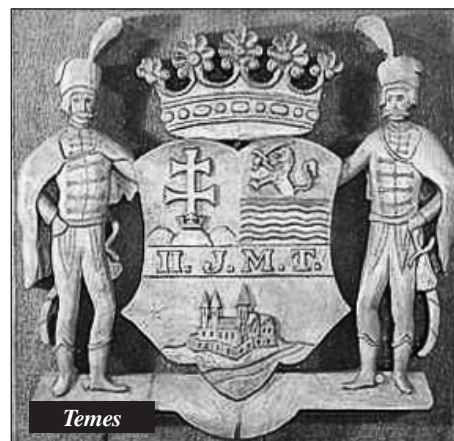
Miután a politikai asszimiláns Bugárt, akit a választók szlovák képviselőként is láthattak ugrálni a tévé nyilvánossága előtt, az MKP elnöki tisztségében Csáky Pál váltotta – aki egyébként egykori szlovák miniszterelnök-helyetesként szintén felelős volt a felvidéki magyar politika tájba simulásáért – Bugár megsértődött és saját pártot alapított szlovák elvbarátaival. Ma pedig ez a Bugár képviseli formailag a szlovák parlamentben a felvidéki magyarságot és nyilatkozik arról, hogy a magyar kormány érzéketlensége a felelős a szlovák törvényért, mely megvonná a kettős állampolgárságú felvidéki magyaroktól a szlovák állampolgárságot.

Van ennél lejjebb? Nem kizárt.

De lehetséges-e felemelkedés? Az MKP önmagára találása, határozott arcélú magyar politika megfogalmazása és pozícionyerése? Nem túl valószínű forgatókönyv, de hát a remény hal meg utoljára

S ez vonatkozik a többi nemzet-részre is. Ha az anyaország magára talál, ha sikerül a nemzeti erőnek megtalálni az optimális együttműködési kereteket, akkor ennek kisugárzása lesz az egész Kárpát medencére.

Borbély Zsolt Attila

Naplójegyzet: 2010. július 25.

ELJÖTT AZ IDŐ

Az elégtétel némi közös büszkeséggel tetőzött hangulata az, ami mostanság errefelé a legtöbb magyar érzésű embert uralja, de mindenki ott lebeg felette a féltés erőteljes árnyéka is.

Nem csoda ez, hiszen, ha a kedves olvasó még emlékezne a várakozás elmúlt időszakában leírt naplógondolataimra, azokban is mindenkor szerepelt három kérdés. Ha majd sikerül a múlt fölött győzedelmeskedni, akkor vajon: mit fog akarni a győztes, mire lesz képessége, és azok, akik beleszólhatnak sorsunkba, mit engednek meg? Feszegtettem még egyes elmélkedésekben azt is, hogy jó lenne tudni a mozgástér től-ig-ját, stb. És számtalanszor leírtam, hogy a globalizáció erővel nem lehet frontálisan szembenemenni, de okos és bátor kormányos megpróbálhat az oldaltvizeken evezve fékezni s időt nyerni, míg a fősodrot – vagyis magát a neoliberais világot – lerántja a mindenáron-profit vízese, vagy a maguknak fabrikált és dogmává fejlesztett gazdasági törvény örvénye. Idő, idő. Időt kell nyerni és túlélni, mondogattam.

Most hát itt van az idő. Eljött! Megértük, és íme, elkezdődött az oldaltvizezés. Már tudjuk, mit is akar a győztes. Azt, amit mi. Az is kezd körvonalazódni, hogy mire van képessége és mersze, de még hátra van annak kiismerése, hogy mit enged meg a minket vasmarokkal szorító megnevezhetetlen. Mert ha azt mondjuk, hogy IMF vagy Világbank vagy Nemzetközi Minősítő Intézetek, akkor csak fedőneveket használunk. Mögötte ott van az, amit mostanság Bogár László – talán filmélményből származatható elnevezése – nyomán sokan úgy neveznek, hogy: A Birodalom.

Eddig rendben is lennének a dolgok, már ami a megértést illeti. De van itt még egy nekünk fájó, bosszantó, irritáló tényező. Olyan, amelyet talán, ha kívülállók lennénk, nem tartanánk túl fontosnak. De mi azt látjuk, hogy idegentest-szerű hatást gyakorolva gennyesedik körülötte, ami ép. Mert a fájdalmas fekély nem csak az idegentestből áll, hanem beolvaszt a nemzet testéből is darabokat. S ezek bizony, bármint nézzük is, mégiscsak a mi testünk darabjai, a nemzet testéhez tartozók.

Nos, amikor az idegentestre gondolunk, nyilvánvalóan az ellenzékben oly aktív bal-liberálisokról van szó, akik mintha mi sem történt volna, nem csak a baloldal nevében beszélnek, de hazafiúi álorcát öltve a nemzetféltő pózába vágják magukat, s nyolc éves rombolásukat nem átallnak sikerként emlegetni. Még akkor is, ha legtöbbször csak az utóbbi évre hivatkoznak, nem említve az előző hetet, amelyik ennek az évnek a felemás, kényszerűen ravasz s ravaszul kényszerű megoldásaihoz vezetett. A beolvasztásra szántak, vagyis az őket ilyen-olyan okból még meghallgatók, a hiszékenyek vagy esetleg érdekeltek csoportja aztán rázendít félelmekre. Hihetetlen módon még ma is ott keresik az igazságot, ahol a hazugság felfakadó fekélye az úr.

Honnan ez az arcátlanság – kérdezzük naponta, hogy aztán keserűen mosolyogva ismerjük el, miszerint az lenne a meglepő, ha másként tennének. A megújulásra képtelen baloldal saját, a baloldali értékekkel homlokegyenest ellen-

kező érdekeinek védelmére ássa a védősáncokat. Ásna ő ismét árkokat is, de ez nem könnyű. A módszerek, akár alkalmazói, nem változtak. A füllentés veszélyes, utolérhető. Hatalmasat kell hazudni. Ekkora merészségre már nem gondol a kisember. És felejt. Szakemberek szerint is három hónap a memóriája. A hiszékenységek tehát itt vannak a gyökerei. Ha igaz az elmélet. Mert volt idő, amikor a nemzet emlékezete évezredek volt képes memorizálni. Vajon ez már egy új nemzet lenne? Vajon az átéltek után is így lenne? Szeretném hinni, hogy már csak nagyon keveseknél. A Nemzet nem feledheti azt, ami velünk az elmúlt években történt.

Itt hívom fel a figyelmet egy nagyon fontos megállapítására Orbán Viktornak. Ma a Fidesznek több baloldali szavazója van, mint az MSZP-nek. És a nemzeti egységet hirdetett kormány ennek megfelelően akar dolgozni. Nem gesztusokat

akar tenni, hanem valóban képviselni akarja a mindennapokban és látható módon is ezeknek a szavazóknak az érdekeit, elfogadni igényeit. Így szólít centrumba minél több magyart. Mert végre ez lett a fő szem-

pont. A magyarság oly sok évtizeden át elnyomott, elhallgatott, eltiltott, letagadott, bemocskolt valódi érdekei fogják meghatározni a mozgás irányát.

A miniszterelnök azt is látja, amit szintén oly sokat emlegettünk eddig meddő elmélkedéseinkben. Ez pedig a külső szövetségesek keresése, a mindenkor legtöbb biztosítékot jelentő közös érdekek mentén. Ez egyébként Tuszványoson is felbukkant azoknak az emlékezetes beszélgetéseknek a során. Szándékosan nem írtam beszédeket.

A posztkommunista Közép-Európa közös érdekei erőteljes kristályosodási pontjai lehetnek minden ilyen szövetségnek, de a neoliberális világ válságjelenségei mellénk állíthatnak eddig ellenérdekelt, sőt a reánk helyezett szivattyúk működéséből ez idáig haszonra számító országokat is. Mert az idők változnak.

Nagyon leegyszerűsített képe ez egy igen bonyolult helyzetnek s az abból kivezetést ígérő egyik lehetséges útnak. Bizonyára vannak más elképzelések is, de az, ami elkezdődött, talán nem véletlenül, egybeesik mindazzal, amit az elmúlt évek során reménykedve vázoltunk fel egy várva várt fordulatot követő forgatókönyv gyanánt.

Figyeljünk hát Kárpát-medence szerte az egységre, a centrumba tömörülés erő adó imperatívuszára.

Ha sikerül, nagyon hosszú időre megoldódhatnak most oly égetőnek tűnő aktuális problémáink, s felcsillanhat a remény a még ennél is nagyobb gond, a megmaradás kérdésének megoldására, annak minden mennyiségi, minőségi és sürgősségi kívánalmával egyetemben.

Mert az idő úgy látszik, nem csupán változik, hanem – eljött.

Leányfalu
Szász István Tas

Tóth Károly Antal

„A Magyar Gárdának coki”!

A.

Pósz Lajos, akit július 19-én a Magyar Nemzeti Gárda ügyében vihart kavart kijelentései miatt leváltottak a Jobbik parlamenti frakció helyettes vezetőjének tisztjéből, politikai előéletében számos pártban fontos szerepet töltött be: az MDF-et Csurka István kizárása miatt hagyta ott, aztán a Kisgazdapárttal (Torgyánnal) kísérletezett, majd a MIÉP-hez került, ma pedig – mint az előbbiekből is kiderült – a Jobbik parlamenti képviselője. Úgy hírlik, hogy nemcsak Csurkával van ma is jó barátságban, hanem Vukics Ferencel is. Állítólag kiemelkedő szerepe volt a Magyarok Szövetségének létrehozásában. Némely vélemény szerint „még mindig keresi a helyét”. Ki tudja, talán a Fidesz következik.

Két nappal korábban a Magyar Nemzet – nyilván egy vele való beszélgetés alapján – Pósz nézeteit így ismertette: „*a Jobbik bejutott a parlamentbe, és eltűnt már az a rendszer, amivel szemben szükség volt bizonyos lépésekre. Most már fel kell tenni a kérdést, hogy van-e szakmai haszna a Gárdának, vagy csak felesleges önmutogatás. Pósz szerint a párt akkor tud hatékonyan működni, ha a parlamenti feladatára összpontosít, és nem olyan vonalat támogat, ami ellentmond a józan ész logikájának.*”

Ez azt jelenti, hogy a Gárda szerepét Pósz Lajos kizárólag a Jobbik párt sikeres előrehaladásának szempontjából veszi figyelembe. Ha őszinte magyarra fordítjuk a szavait, ezt mondja: ti, gárdatagok, nagyon hasznosak voltatok számunkra a politikai hívek szerzésében, és (esetleg hozzáteszi) igazán méltányoljuk segítségüket abban, hogy viszonylag szép számban bejutottunk az Országházba, de ezentúl a parlamenti csatározások mezején képzeljük el a jövőnket, ezért a nemzetet szolgáló önfeláldozó tevékenységekkel, hazafias érzéseitekkel és összetartozási igényetekkel együtt immár elmehettek a fenébe. A továbbiakban – tekintettel a Fidesz és a háttérerők hozátok való viszonyulására – csak károsan befolyásolhatjátok tevékenységünket, presztízszünket és remélhető folytatólagos erősödésünket.

B.

(A zárójelbe tett megjegyzéseket kivéve ennek az írásnak a B. része kizárólag idézett szövegekből áll. – T. K. A.)

Jobbik TV – Orbán tovább üldözné, a Jobbik kiáll a Gárdáért
2010-07-15 19:39 barikád.hu

A Magyar Nemzeti Gárda volt a fő témája Orbán Viktor miniszterelnök és a Jobbik frakció találkozójának. A nemzeti párt által kezdeményezett megbeszélést követően Orbán Viktor szélsőséges pártnak bélyegezte a Jobbikot és kijelentette, a kormány nem hagyja büntetlenül az állam erőszakmonopóliumát megkérdőjelező félkatonai szervezetek masírozását.

Vona Gábor, a Jobbik elnöke elmondta, a Gárda egyetlen bűncselekményt sem követett el, ehelyett mindenkor kiállt a

bajbajutott emberek mellett, ezért sem fogadják el Orbán Viktor álláspontját, és ki fognak állni a Gárdáért.

A találkozón szó esett Magyarország Izraelhez fűződő viszonyáról is. Orbán Viktor kijelentette, hazánk az Európai Unió fősodrához hasonló kapcsolatot kíván kialakítani Izraellel, míg Vona Gábor arra figyelmeztetett, hogy Izraelnek hazánkkal kapcsolatos tisztázatlan ügyei után tenni kell az ellen, hogy Magyarország ne legyen Izrael gyarmata.

(A videofelvétel szövege):

(Írott):

Jobbik hírpótló híradó

KÜLÖNKIADÁS

2010. 07. 15.

Orbán a Jobbik frakciónál

A kormány tovább üldözné

a Jobbik megvédi a Gárdát

(Megjegyzés: Orbán feszülten bejön a terembe, vele jön Vona Gábor is, és még egy-két ember. Orbán a teremben néhány férfijával kezét fog, összeismerkednek. – T. K. A.)

(A mondott – szó szerinti, tehát szerkesztetlen – szöveg):

Vona Gábor: Túl vagyunk ezen a frakcióülésen, amelyre meghívtuk Orbán Viktor miniszterelnök urat, és bizonyos értelemben mondhatnám... összefoglalhatnám úgy is, hogy ha bárkinek egyébként illúziója lett volna, nekünk kevés volt, de ha bárkinek illúziója lett volna az ügyben, hogy a gárda jelenséget a mostani kormány majd másként fogja kezelni, mint az előző, akkor ez a találkozó mindenki számára bebizonyíthatta azt, hogy nem. Sajnos – hozzáteszem. Sajnos a miniszterelnök úr egyértelművé tette, hogy semmiféle kompromisszumra, semmiféle megoldásra, semmiféle emberi megértésre a Gárda kapcsán nem hajlandó, nincs benne semmiféle ilyen szándék. Ugye mi azt a javaslatot tettük, hogy hát próbáljunk valami olyan megoldást találni, amely nem tekinti bűnözőknek ezeket az embereket, akik az előző kormánnyal szemben kifejezve tiltakozásukat, ellenérzésüket, mellényt húztak, és úgy érezték, hogy valamit tenniük kell. Én ezt egyébként ugyanolyan jelenségnek tartom, mint ahogy annak idején a Fidesz frakció kordonbontását, tehát itt érzek egy kettős mércét is,

Orbán Viktor: Ahogy a nemzeti együttműködés rendszerében nem hagyjuk büntetlenül a tyúklopást sem, azt sem tűrhetjük el, hogy félkatonai szervezetek a törvényen kívül akarjanak igazságot szolgáltatni, vagy hogy országgyűlési képviselők semmibe vegyék a magyar bíróságot és annak határozatait. Ezt nem fogadhatjuk el. Ez egy olyan elvi tétel, amely ebben a pillanatban kijelöli a viszonyát a Fidesz Magyar Polgári Szövetségnek, a parlamenti többségnek, a kormánynak, illetve másfelől a Jobbiknak. Nos még azt a mondatot is megengedtem magamnak, hogy azt mondtam, hogy a magam részéről nem járulok hozzá ahhoz, hogy kimasíroz-

zunk a civilizációból. Magyarország egy európai, nyugat-európai alkotmányos, törvényes, demokratikus ország marad.

Vona Gábor: Ezeket az embereket bűnözőkkel egy lapon emlegetni az olyanfajta meg nem értése ennek a jelenségnek, ami lehet, hogy az állami monopólium kétharmad birtokában lehetővé teszi, hogy ezzel a szervezettel szemben nagyon nagy erővel fellépjen, de vissza fog hullni arra, aki egy ilyen lépésre szánja el magát. Mert ez egy igazságtalan, embertelen lépés. Akiben semmiféle szándék nincs a kompromisszumra, az nem érti a magyar társadalmat, nem érti a magyar embereket. A Magyar Gárdát magyar emberek hozták létre. Egy magyar miniszterelnöknek, én azt gondolom, értenie kellene a magyar embereknek a nyelvét, értenie kellene a magyar emberek gondolkodását. Ha ezt értené, akkor értené a Magyar Gárda jelenséget is. Az, hogy ezt nem érti a miniszterelnök, ennek két lehetősége van: vagy nem alkalmas arra, hogy ezt megértse, vagy a másik lehetőség, én e felé hajlok, mert azért Orbán Viktort alkalmasnak tartom arra, hogy megértse a magyar emberek gondolkodását, lelkületét, ez pedig az, hogy olyan nyomás helyeződik rá valahonnan, lehet, hogy nem Magyarországról, amelynek ő meg kíván felelni, és ennek a nyomásnak nyilván az lehet a célja, hogy a Magyar Gárdát tüntesse el Magyarország politikai-közéleti színteréről.

Orbán Viktor (indulatosan): Sosem fogadhatom el, nem is fogom elfogadni, hogy olyan szervezetek létezzenek Magyarországon, amelyek az állam rendfenntartó monopóliumát kikezdi, megbontják, és azt a képzetet alakítják ki a magyar választópolgároknak, hogy az általuk választott parlament törvényein, keretein belül működő rendőrségen kívül vagy jogkikényszerítő szervezeteken kívül bárki másnak is joga volna föllépni velük szemben, azzal az ígérennyel, hogy bizonyos rendet kikényszerítsenek. Erre senki nem kapott fölhatalmazást ebben az országban, csak a rendőrség, és az erre... a rendőrséggel rokon szervezetek. És én ezt nagyon világosan szeretném leszögezni. És addig nem is fogok nyugodni, amíg nem születik egy olyan törvényi szabályozás, amely egyértelműen kizárja annak a bűjőcskának a lehetőségét, mint amit ma tapasztalunk. Amíg ilyen törvény nem születik, amíg ilyen bírósági gyakorlat nem alakul ki, addig helyzetről helyzetre próbáljuk a rendet, a kiszámíthatóságot és biztonságot fenntartani olyan esetekben is, mint ami legutóbb, talán egy vagy két hete történt Budapesten, amikor most már nem Magyar Gárda, hanem Magyar Nemzeti Gárda és hasonló ravaszkodások történtek. Tehát szeretném világossá tenni önök előtt is, amint ahogy ott is elmondtam, ez méltatlan egy demokráciához, ez méltatlan egy alkotmányos rendszerhez, és egy kormánynak kötelessége olyan javaslatokat megfogalmazni a parlament számára, a parlamenti képviselőknek kötelessége olyan törvényeket alkotni, amelyek ezt a lehetőséget kizárják.

Vona Gábor: Most is elmondtam, és számtalanszor el fogom még mondani, ha szükséges, hogy soha nem merült föl még gondolat szintjén sem, hogy a Magyar Gárda az állam erőszak-monopóliumát megkérdőjelezné, sőt, többek között azért jött létre, hogy rábírja az államot, hogy végre ezzel a jogával, ezzel a kötelezettségével éljen, mert nem gyakorolta. Tehát ez egy hamis érvelés, és nagyon szomorú, hogy egy ilyen hamis érvelés és ilyen hamis... a problémának hamis

felfestése révén küzdenek tisztességes, becsületes magyar emberek ellen, és hát nagyon fontos az, hogy minél több embernek a tudatára hozzuk azt, hogy valójában a Magyar Gárdával nem az a baj, hogy törvénytörő, hanem az a baj, hogy a Magyar Gárda a jelenlétével, a létezésével olyan problémákra világított rá, amely kényes és kellemetlen a magyar politikai garnitúra nagy része számára.

Orbán Viktor (kioktatón): Egy ezeréves magyar állam esetében ez nem megengedhető. Tehát ha büszkéek vagyunk arra, hogy mi egy államalkotó nép vagyunk, egy alkotmányos keretek között gondolkodó nép vagyunk, mi a kommunizmust is emberhalál nélkül eltűntük, vagy legalábbis a kommunizmus megdöntését is úgy vezényeltük le, hogy abba senki nem halt bele, mert megtaláltuk az alkotmányos módjait, akkor most, amikor itt a demokrácia meg egy kétharmados többség, akkor nem fogunk teret nyitni ilyenfajta alkotmányos bizonytalanságok előtt. A demokrácia és az alkotmányosság olyan érték, amit semmi sem kockáztathat. És ha úgy látom, hogy bármelyik párt részéről akár a törvények fölé vagy akár azon túl akarná valami magát helyezni, ott a vitát, az összeütközést és a konfrontációt mindig vállalni fogom.

Vona Gábor: Ebben elszántságot mutatott Orbán Viktor, de szeretném jelezni, hogy mi magunk is, én magam is elszánt vagyok arra, hogy az embereknek, a magyar embereknek a politikai szabadságjogait, arra, hogy egyesüljenek, hogy gyülekezzenek, hogy a szólásszabadságukkal éljenek, ezt mi meg kívánjuk védeni akárkivel szemben is.

*

Vona Gábor: És végül, hogy olyat is mondjak, amiben egyetérttünk, és pedig abban, hogy mi Magyarország legsúlyosabb problémája.

Orbán Viktor: Jó néhány kérdés létezik az országban, amely a magyar nemzet szempontjából fontos kérdés, és amelynek a megítélésében, a megoldás irányait tekintve – ha részleteiben nem is – de a megoldás irányait tekintve azért hasonlóságok fölfedezhetők. Ilyen például a demográfiai kérdés megfelelő súlyú kezelése. Tehát a Jobbik kinyilvánította, hogy a maga részéről a kormányt támogatja azokban a lépéseiben, amely a gyermekekre, a gyermekvállalási kedv ösztönzésére, általában a fiatalok családalapítására vonatkozó szándékainak a támogatását jelenti. Azt gondolom, ez jó hír.

Vona Gábor: Ebben megegyeztünk, hogy Magyarország legsúlyosabb problémáját jelen pillanatban a demográfiai kérdés jelenti, a népességfogyás, illetve hát ezen túl vagy ezen belül is egyébként a cigány-magyar együttélésnek a súlyos konfliktusa, s a Jobbik azt javasolja, és azt javasolta, hogy hozzunk létre a parlamentben egy olyan eseti bizottságot, amely a cigánykérdést nem külön-külön kezeli mint kriminológiai, mint szociológiai vagy kulturális probléma, hanem egészében, komplexitásában kezeli ezt a problémát, és végre valós diagnózist állít föl, valós problémafelvetésekkel áll elő, s valós kiutat próbál vázolni. Erre a miniszterelnök azt mondta, hogy... hát elhárította erre a miniszterelnök az érdemi választ, azt mondta, a Háznak a dolga ilyen bizottság létrehozása. De ez bennünket nem keserít el. Akkor a Ház előtt fogjuk javasolni, akár támogatja ezt a kormánytöbbség, akár nem, hogy hozzunk létre egy ilyen

bizottságot, mert a magyar társadalomnak érdeke, hogy erről ne csak a Jobbik, hanem mindenki őszintén beszéljen.

Nyolcszázötvenötezer ember nevében én bátorkodtam megkérdezni Orbán Viktort, hogy mit akarunk mi kezdeni ezzel az Izraeli problémával, nyugtasson meg bennünket, hogyha tud esetleg, hogy valójában nincsen semmiféle probléma, és hogy valójában a magyar társadalom nyugtalansága, mert igenis van egy ilyen nyugtalanság, és ez nemcsak a Jobbik szavazóit érinti, hanem jóval több embert, hogy mit akar Izrael Magyarországgal? Ez ügyben szeretnénk tisztán látni. Erre a miniszterelnök úr azt a választ adta, hogy a magyarországi Izrael-politika az megegyezik az Európai Unió Izrael-politikájával, ami egy egyértelműen baráti szövetségi politika. Ezt a választ sem én, sem a frakció többi tagja nem tudjuk elfogadni, ugyanis egészen más viszonya van Izraelnek Finnországhoz, Angliához és Portugáliához, mint mondjuk Magyarországhoz. Tehát az Európai Unión belül az Izrael-politika nem jelent súlyos kérdést, illetve nem jelent komoly politikai dilemmát, de Magyarországon, a mi véleményünk szerint, ez igenis egy eldöntendő kérdés, gondoljunk csak Simon Perez államfő kijelentésére vagy az izraeli kémrepülőgépek botrányára vagy a magyar ingatlanpiacon jelen lévő izraeli dominanciára.

Szeretnék erről is őszintén beszélni. Ne legyen semmiféle tabutéma. És hogyha ezt valaki fölveti, akkor ne elégedjünk meg azzal, hogy a sajtó antiszemitáznia kezd, mert ez nem antiszemitizmus. Ha a dán miniszterelnök mondta volna azt, amit Simon Perez mondott, vagy esetleg norvég gép... kémrepülőgépek sértették volna meg a magyar légteret, akkor most róluk beszélnek. Én nem teheek arról, hogy ilyen ügyek kapcsán mindig Izrael kerül elő, és szeretnénk végre ebben megnyugtató válaszokat látni, ha pedig a válaszok nem megnyugtatóak, akkor valamit tenni kéne azért, hogy Magyarország ne legyen Izrael gyarmata.

(Megjegyzés: Orbán Viktor a közönségnek mondta szavait, Vona Gábor egy riporternek. A videóról lejegyezte T. K. A.)

(Forrás: <http://barikad.hu/node/57424> ;

C.

Orbán Viktornak a sajtókonferencián mondottaiból szükségszerűen néhány kérdés következik:

1. Vajon a Jobbik-frakcióval való találkozása után hozott törvény értelmében tényleg büntetik-e már a tyúklopást? Mert eddig a magyar rendőrség csak akkor volt hajlandó mások vagyontárgyainak az eltulajdonításával foglalkozni, ha azok értéke egy nagyobb összeget meghaladott. Több vidéken ezért hagyta abba számos magyar ember a kertje megművelését, mert munkája értelmetlenné lett, hiszen annak gyümölcsét úgyis ellopták büntetlenül a cigányok. A Magyar Gárda megalakulásának talán legfontosabb célja éppen az volt, hogy az ilyen helyeken kizárólag felvonulásukkal véget próbáljanak vetni ennek a méltatlan, megalázó helyzetnek, amely ellen az államhatalom a kiszolgáltatott emberek számára semmi védelmet nem nyújtott.
2. Akadtak és talán ma is akadnak olyanok, akik ennek a „félkatonai szervezetnek” a tagjairól a rájuk ragasztott megnevezés alapján úgy vélik, hogy valamiféle fegyvert is hordanak. Pedig igazságot legfeljebb pusztá kézzel „szol-

gáltathattak volna”. Nagyon jól tudjuk, hogy ilyenre nem került sor. Bármely megtörtént tettelesség esetén a baloldali média messzehangzóan rikoltozott volna.

3. A Gárda számos esetben olyan területekre masírozott ki, amelyek a notórius tolvajlás, de mindenekelőtt magányos öregek bántalmazása, kirablása vagy embertelen kegyetlenséggel történt meggyilkolása következtében (hosszú listát lehetne ide csatolni) valóban kívül esett a civilizáción. Sok munka kell még ahhoz, hogy ezek oda térjenek, ahonnan Orbán nem akar „kimasírozni”.
4. Sokan szeretnék ugyan elfelejteni, mégis emlékeznünk kell arra, hogy a Magyar Gárda árvízkor ott volt a gátakon, a vihar- és vízkárosult vidékeken pedig segítettek az ottani emberek összerombolt házainak helyrehozatalában. Arra is, hogy amikor kellett, több száz gárdista jelentkezett önkéntes vészhelyzetre.
5. Mindnyájan tudjuk, hogy a Magyar Gárda betiltása tisztázott volt, hiszen a bírói ítéletet valóságos nélkülöző vádak alapján hozták. Nem volt ez akkoriban újdonság. 2006 őszének eseményeihez kapcsolódó sok bírósági döntést is utólag kellett visszavonni, mert kiderült, hogy azok a rendőrterrornak kegyetlenül kitett ártatlanokat sújtottak.

A bíróság 2008 végén Gárda-ügyben hozott elsőfokú ítéletét Draskovics, az akkor illetékes szakminiszter így kommentálta: „*az ítélet megnyugtatóan hat, mely annak bizonyítéka, hogy Magyarországon senki sem léphet fel rendteremtő szándékkal, az állami monopóliumokat megsértve, mások ellen.*” Nem különös, hogy a Jobbik frakciójával való találkozás után Orbán Viktor, a „forradalom” miniszterelnöke szinte szó szerint visszhangozza Draskovics véleményét? És fogadalmat tesz, hogy „addig nem nyugszik”, amíg olyan törvényt nem hozat, amely véget vet a Magyar Gárda új néven történő életben maradási próbálkozásainak. Azokban a falvakban, ahova segítségül legtöbbször a polgármester hívta ki őket, rendőr rendesen nem is létezett. A Gárda mindössze megmutatta magát, hogy akiket illet, lássák: vannak, akiket a törvénytértés nem hagy közömbösen. Orbán mégis olyan szervezetnek mondja, „amely az állam rendfenntartó monopóliumát kikezdi”.

6. A Magyar Gárda a gyurcsányi parlamentáris diktatúra körülményei között jött létre. A demokrácia formális kellékeinek megléte ellenére az egyértelműen diktatúra volt, hiszen az országgyűlési gépezet mindent megszavazott, amit a főnökei kértek tőle, és az egyesített igazságszolgáltatási és rendőri szervek is a rendszer kiszolgálói voltak. Ugyanez a rezsim szüntette meg a Gárdát, még ha akkor már Bajnainak nevezték is a miniszterelnököt. Ebben a kérdésben Orbán egyetért elődeivel. Demokratikus és alkotmányos aktusnak tartja a Gárda mindkét szervezetének a betiltását, és kijelenti, mindig vállalni fogja a konfrontációt, ha valamely párt (teljesen nyilvánvaló, hogy a Jobbikról van szó) a törvények fölé akarná magát helyezni. Ez ebben az esetben azt jelenti, hogy az illető párt nem tart valóban érvényesnek egy diktatúrában létrejött bírósági döntést.

Kár, hogy ez a harciasság csak most kelt fel Orbánban, amikor maga is rendelkezik a parlament kétharmados többségével. Azért remélhetőleg nem egy, a Gyurcsá-

nyétől különböző új diktatúra születésénél asszisztálunk, melynek egyik eszköze akár a Nemzeti Egyetértés Nyilatkozata is lehet.

7. Meglehetősen rossz ízű, amikor – dicsekvésszerűen – Orbán a törvényesség pozitívumaira utalva kijelenti: „*a kommunizmus megdöntését is úgy vezényeltük le, hogy abba senki nem halt bele, mert megtaláltuk az alkotmányos módjait...*” Erről Antall József egy mondása juthat az eszünkbe, aki a lanyha rendszerváltó reformok kifogásolóinak így vágott vissza: „tetszetek volna forradalmat csinálni.”

Azt hiszem, nem túl sok ilyen aljas mondatot olvastam a magyar történetírásban, mint ez, amit Antall mondott. Nem vagyok nagy barátja a forradalmaknak, de azok vezetése mindig az értelmiség feladata volt. Az az értelmiség, amely egy lényegesebb és gyorsabb társadalmi változás motorja lehetett volna, 1989 nyarán az Ellenzéki Kerekasztal tagjaként az uralkodó kommunista párttal és néhány társadalmi szervezet képviselőivel a hatalom és részben a javak elosztásával foglalkozott. Az emberek joggal gondolhatták: ott vannak a vezetőink, nekünk csak várnunk kell, míg szót értenek. Óvatos, kipurciózott alku volt az, amely a rendszerváltásnak csúfolható eddigi húsz évet eredményezett. Csak szépen és békésen! Nem kétséges, hogy voltak emberek, akik e helyett inkább egy értelmes halált választottak volna.

8. A jogi kérdésekhez Orbán az „ezeréves magyar állam” fogalmát is odakanyarítja. A Magyar Királyság valóban ezer éves. A magyar állam viszont már több mint ezerégszázat töltött a Kárpát-medencében.

A parlamenti határozattal felállított alkotmány-előkészítő bizottság mellett Orbán kezdeményezésére létrejött egy olyan testület, amely az alkotmány koncepcióján dolgozik. Reméljük, nem feledkeznek meg a miniszterelnök idézett szavairól, és az új alaptörvény magába foglalja majd a magyar állam történelmi és közjogi folytonosságát.

9. Miután a Fővárosi Ítéltábla másodfokon jogerősen feloszlatta a Magyar Gárdának mind az Egyesületét, mind pedig a Mozgalmát, mondván, hogy azok visszaéltek az egyesületi joggal, működésük pedig „a cigány népcsoport szabadságának és jogainak” nagyfokú sérelmével járt, két nappal később, vagyis 2009. július 4-én az olasz parlament (noha náluk a rendőrségen kívül csendőrség is létezik) megszavazta az Olasz Nemzeti Gárda létrehozását. Ezt a katonai egyenruhás polgári szervezetet azért hozták létre, hogy a bűnözésből élők, mindenekelőtt a cigány bevándorlókat ellenőrizzék.

Vajon ez azt jelenti Orbán szerint, hogy Olaszország, az Európai Unió oszlopos tagja megcsúfolta volna a demokráciát?

10. Egy 2004-es törvény törölte el Magyarországon az általános sorkötelezettséget. (A német parlament egyelőre nem hajlandó ezt az általános divatot követni.) Simicskó István kereszténydemokrata képviselő az amerikai National Guard mintájára már 2000 őszén felvetette a gyér számra apadó hivatásos katonaság hatékonyságának segítésére a Nemzetőrség létrehozásának gondolatát. Ő úgy képzelte el, hogy megynként ezer-ezer emberből álló honi gárda kiegészíthetné a Magyar

Honvédséget. Kiemelte, hogy valamennyi NATO-tagországban van hasonló tartalékos védelmi erő. A Fidesz már a 2002-es választási programjában sürgette ennek a katonai formának a megalakítását, amely „*az önkéntesség alapján szerveződő tartalékos-utóképzést, továbbá a katasztrófa-elhárításban való részvételt is feladatul kapja.*”

Sok éves huzavona vagy inkább semmittevés következett. Ennek a végét nem várva ki, a Jobbik kezdeményezésére 2007. augusztus 25-én megalakult a Magyar Gárda.

Végül kilenc évvel a politikai vita kezdete után, 2009. december elején az Országgyűlés elfogadta az önkéntes tartalékos haderő felállításáról szóló törvényjavaslatot, amely a tervek szerint 2012-től kezdődően mintegy 4000 főt foglalkoztatna. Az ide felvett önkéntesek megtarthatnák civil foglalkozásukat.

Közben megtörtént a katonaságunk leépítése, mert hiszen itt az örök béke, a szomszédok mind barátaink, a helyi problémákat megoldják majd a tervbe vett EU-rohamosztagok, a gyér magyar katonaság jelentős része pedig mehet harcolni amerikai érdekekért Ázsiába, ahol fegyverek mindenekelőtt helybéli civileket pusztítanak.

11. Nem kizárt, hogy a fegyveres erőinkkel kapcsolatos egyetemes semmittevésben Simicskó István javaslata is hozzájárult a fegyvertelen Magyar Gárda megalakulásához, amely hazai megoldatlan problémáinkra volt életet adó segítség.

Orbán Viktor munkájukat úgy köszöni meg, hogy érvényesnek tekinti az előző diktatórikus rendszer őket illető tilalmát, és belügyminiszterével rájuk küldeti – mint tették az elődei is – a rohamrendőrséget. Egy új törvény értelmében pedig százötvenezer forint büntetéssel és elzárással sújtható mindaz, aki a Gárda ruháját vagy ahhoz hasonló öltözetet visel. Ez a férfiak szokványos falusi öltözetének tilalmát is jelenti, hiszen náluk a sötét mellény és a fehér ing az ünnepi viselet tartozéka. Egy ilyen szabály létrehozása és törvényszintre emelése egy meg nem félemlített lakosságú kulturált országban valószínűleg közneveltség tárgya lenne.

12. Miután a Fidesz a 2002-es választásokat elveszítette, Orbán – mintegy a pártpolitizálás pótléka- vagy kiegészítéseként – polgári körök létrehozására hívta fel az ország lakosságát. Számtalan ilyen kör jött létre. Ezek tagsága azt hitte, hogy a Fidesz majd összehangolja a tevékenységüket, és így egy olyan hálózat születik, amely társadalmi-politikai véleményformáló erőként befolyásolja majd a nemzet sorsát. Orbán végül ejtette ezeket a köröket, melyek jelentős része aztán felbomlott, mások megmaradtak gyakran álcelekvésekben vergődő, de jórészt csak szórványosan találkozó baráti összejöveteleknek.

A balatonőszödi Gyurcsány-beszéd kiszivárogtatásával köztudomásúvá vált a posztkommunista-ultraliberális politikusi gárda teljes alkalmatlansága az ország vezetésére, a problémák megoldására, és az is, hogy az újabb (a 2006-os) választást az emberek hiszékenysége révén hazudozásokkal sikerült megnyerniük.

„Jelenleg felhatalmazás nélküli kormányzás van Magyarországon, a kormány intézkedései önkényes diktátumok” – jelentette ki akkor több találkozáson is Orbán Viktor. Pedig akkor még nem is tudta, hogy rövidesen a rendőrterror bevezetése és látszatperek szervezése következik. Abban az időben neves jogászok világítottak rá, miért volt az akkori kormányzás legális, és ugyanakkor illegitim. A Fidesz véleménye, helyzetmegítélése akkor egybeesett ezekkel a nézetekkel.

Akkoriban a kormány intézkedéseit – éppen mert azok „önkéntes diktátumok voltak” – Orbán nem nevezte demokratikusnak. Ma viszont azokat vádolja a demokrácia és az alkotmány ellenségeiként, akik tiltakoznak a Magyar Gárda önkényes és hamis indoklással történt feloszlata ellen. Valójában nem érthető, miért igyekszik Orbán ma igazolni az „önkéntes diktátumok” alapján működő előző rezsimnek az ő számára politikai okokból rokonszenvesé vált némely cselekedetét.

Közben a Fidesz, sőt a Jobbik némely tagja is azt várna, hogy Vona Gábor éppen úgy semmibe vegye a Magyar Gárdát és tagjait, mint ahogy azt Orbán a polgári körökkel tette.

13. Különös, hogy a Magyar Gárda megfojtását Orbán Viktor és kormánya fontos demokratikus és alkotmányos kötelességének tekinti, de az nem jut eszükbe, hogy a külföldi tulajdonban levő őrző-védő szervezeteket kiséperjék az országból! Hogy lehet az, hogy szerintük ezek nem „kezdik ki”, nem „bontják meg” a magyar állam rendfenntartó monopóliumát?
14. Szerintem a probléma normális megoldása az lenne, ha a Magyar Gárda minden tagja hivatalos köszönetet kapna mindazért, amit a köz érdekében eddig önzetlennül tett, majd a jelentkezőket becsületes, politikamentes egyéni elbírálással felvennék az alakuló önkéntes tartalékos haderőbe. Ebből a haderőből létrehozhatnák majd azokat az egységeket, amelyekkel leváltanák az idegen őrző-védőket.

Kis háttérkép

Legalább három évszázada „szokás” rólunk, magyarokról nemzetközi körökben rosszat mondani. Ez a hajlam az országunk feldarabolására irányuló törekvések erősödésével a kiegyezés után fokozódott.

Mivel minket most főleg a jelen érdekel, kezdjük a közvetlen múlt rövid áttekintésével.

Az utóbbi húsz esztendőben azok a magyar kormányok nyerték meg leginkább a világ tetszését, amelyeket poszt-kommunisták a liberálisokkal közösen alkottak, működésük pedig lényegében ez utóbbiak szellemében történt. Köztudott, hogy mind Antallék, mind Orbánék negatív értékelést kaptak, Csurkáról nem is beszélve. Ennek az oka sem ismeretlen: akire a nemzeti érzelmek árnyéka rávetődött, az mind megkapta a maga leminősítéseit. Orbánék hajdan voltak még antiszemita is. A „baj” az volt, hogy a MIÉP elsorvadásával a Fidesztől jobbra nem volt magyar politikai erő, ezért sokat kellett küzdenek (és túrjenek), hogy a középpárt mivoltuk hangsúlyozása némileg sikeres legyen.

A balosok tízéves uralma bebizonyította azok mérhetetlen politikai, gazdasági és szociális hozzá nem értését, és hiába

zengett még Konrád György író is dicshimnuszokat Gyurcsányról a nyugati sajtóban, a helyzetet arrafelé azért szakemberek is értékelték. Passzív rezisztenciájában így nőtt lassan a Fidesz ázsiója. Egy cseppet sem túlzás azt állítani, hogy a választásokat számukra a korrupt és a kiüttlanság felé kormányzó uralkodó pártok nyerték meg. Jelenleg – nyugati „barátaink” gyanakvó jóváhagyásával – bizonyítási lehetőséget nyertek a szavazóktól. Tény, hogy '88 és '92 között is valamivel jobbak voltak a baloldalnál.

Most még egy segítséget kaptak: a Jobbikot. Ez egyrészt azt is jelenti, hogy a nemzeti célok elérésében segítő társat találnak bennük, de mindenekelőtt azt, hogy a jobboldaliság, az antiszemitizmus, a faji elfogultság korábbi vádjaitól végképp megszabadultak, mert mindezt átháríthatják a Jobbikra. Ezért ők soha nem lehetnek jóban a Jobbik párttal, mert rettegnék attól, hogy a liberális világ, ahol a „választott nép” a leginkább otthon érzi magát, újra kompromittáló és esetleg az ország (tehát a kormányzásuk) számára is káros következményekkel járó címkéket ragaszt rájuk.

Nem ideológiamentes véletlen, hogy a frakciótalálkozóan Orbán szélsőséges pártnak nevezte a Jobbikot.

A Fidesz helyzetértékelése szükségszerűen ellentmondásos, mert jelenleg a Jobbik a magyar társadalom fekete báránya, de a mindig változó eszmei térben és időben „veszélyes” versenytársa válhat.

Kérhetnénk Isten segítségét az ország mostani vezetésének sikeres tevékenységéhez, hogy képes legyen elérni mindazt, amiben az ország népe reménykedik, s amitől lehetőleg mindenki számára egy gazdagabb, értelmesebb és jövőse élet származik. De várhatjuk-e kérésünk teljesülését, ha a kormány és elnöke nem képes a kétharmados országgyűlési szavazás lehetőségéből származó gőgjét leépíteni, és nem tud megszabadulni attól a gyűlölettől, amit igaz közös céljaink támogatóival szemben indokolatlanul táplál?

Göteborg, 2010. július

A rovatban közölt írások a szerzők álláspontját tükrözik.

Közös dolgainkról

Interjú Lucian Nastasa-Kovács-al

„A románoknak és magyaroknak nincs sok mondanivalójuk egymás számára, annak ellenére, hogy Erdély egyedülálló interkulturális olvasztótéglé Európában.”

– A kolozsvári és erdélyi közelmúltbeli eseményeket tekintve kitűnik, hogy a románok és magyarok kommunikációs problémákkal küszködnek. Mit gondol, mi ennek az oka?

– Elsősorban a „kommunikáció” fogalma számomra kétértelműen hangzik. De értem, hogy mit kérdez, tehát nem megyek bele szemantikai apróságokba.

Elsősorban két olyan etnikummal van dolgunk, akik különböző nyelvet beszélnek, a nyelvek pedig különböző kultúrákat jelenítenek meg. Annak ellenére, hogy Erdély közös hazája mind a magyaroknak, mind a románoknak, és a két kultúra történelmi szempontból szomszédos, sőt, közös történelmi mozzanatokot osztott meg (és oszt meg most is), a két nemzet kulturális-nemzeti diskurzus felépítésének fejlődése gyökeresen különböző.

Tolna

Ahogy a két nemzet célja is nagyon különböző; nem a múltbeli vagy mostani célokról beszélek, hanem a mindenkoriakról.

Én személy szerint megértem és fenntartom azt, hogy Erdély magyarok és románok közös területe, és az előbbieik számára évszázadokon keresztül az egyetlen független területet jelentette. Ne felejtjük el, hogy egy ideig, a mohácsi vész után a magyar állam folyamatoságát az Erdélyi Fejedelemség biztosította, itt volt teljesen magyar politikai rendszer.

Úgy emlékeztetek ezekre a dolgokra, hogy közben egy pillanatig sem merül fel az elsőbbség kérdése ezen a Kárpátokon belüli területen, kié ez a föld, stb., – ezek olyan kérdések, amelyeket a XIX. század második felében a történészek már megemésztettek. Ebből kifolyólag az, amire nacionalista beszédmódunk épít – többes számot mondok, mert egyaránt gondolok románokra és magyarokra –, az „elsőként érkezett” jogai egyfelől nehezen meghatározhatók, másfelől fölösleges feszültséget keltenek, mert a XXI. századi realitások nem alapulhatnak X-XIV. századi egyezségeken.

Tehát nem a múlt problematikája akadályozza a románok és magyarok közötti kommunikáció vágyát, inkább a nyelvi és kulturális különbségek. Úgy tűnik, a két nemzetnek nem sok mondanivalója van egymás számára, a közös történelem darabkák ellenére.

– Más szavakkal, az elsőbbség kérdése egy álprobléma...

– Álprobléma a politikai diskurzus értelmében, amely első látásra igencsak egyszerűsítő. Különösen ami a románokat

illeti. A kedélyállapotok annyira nyilvánvalóak nálunk, hogy nem is tudunk mit kezdeni egy-egy olyan ostoba és egzaltált beszéddel, mint amelyet néhány kékvérű „hazafi” használ, akik érzékenyek az úgymond nemzeti eszmékre, de semmilyen tiszteletet nem mutatnak a demokrácia alapvető elvei iránt. Én úgy hiszem, hogy ha a XIX. század a románok számára is nemzetdefiníció és -építés kora volt, a XXI. század a demokratikus fejlődés kora kellene legyen. Olyan modern kultúra felépítése kellene megvalósuljon, amely minél kevesebb szálon fűződik ahhoz a múlthoz, amelyre nem igazán lehetünk büszkéek.

Visszatérve az eredeti kérdéshez, megjelölném a következő akadályt: két különböző nyelvvel és kultúrával van dolgunk. Ebből következik, hogy a románok és magyarok nyilvánvalóan különböző felépítésűek etnopszichológiai szempontból is, amelyről itt nem beszélünk. Másfelől a modern kor folyton keveredést idézett elő, interkulturalitást, cseréket, imitációkat, kulturális vagy akár történelmi modellek kölcsönzését generálta.

Már akkor mondtam, amikor Kolozsváron megjelent a csodálatos és egyetlen interkulturális párbeszédet biztosító kiadvány, (Puntea – A Híd. A szerk.) hogy számomra Erdély egy laboratórium, Európában talán egyedülálló olvasztótéglé, ahol legalább három-négy kultúra élt együtt, és ennek következményeit sem magyar, sem román történetírók nem tartották méltónak felfedni.

Most minden történész a kommunizmus történelmével foglalkozik, a korszak megtorlásaival, mások szabad kezet kaptak a különböző vallások történetének vizsgálatára, stb., de senki nem veti fel az interkulturalitás kérdését a múlt szemszögéből.

A történészek számára már kínos, hogy főleg a szociológusok, de a politológusok is foglalkoznak ezzel a jelenséggel, igaz, a jelen összefüggéseiben. A történészek azonban hiányoznak! Még leragadtak az 1848-as akasztások számlálásánál (magyarok, románok egyaránt), mások „fontos” apróságokat adnak hozzá mindahhoz, amit „nemzeti eszme” néven emlegetünk, és így tovább.

Tehát, ami Erdélyt illeti, „laboratóriummal” van dolgunk, amelyből nem hiányozhatnak például sem a németek, sem a zsidók. Az előbbiekről írogattak egyet s mást, de túl kevés

Beszterce

írás jelent meg az erdélyi zsidóságról. Lényegében nekik köszönhetjük a Kárpát-medencei térség „modern” arculatát.

Világszerte a szellemi modernség a polgárság, vagy több-kevésbé a polgárságból származó csoportok által következett be. Viszont a

régi Magyarországon nemzeti polgárság nem létezett, csak nemzeti értelmiségi réteg. A szellemi modernizáció legkreatívabb eredményei ebben a rétegben valósultak meg.

Azt mondhatjuk, hogy Magyarországon a szellemi modernizáció (és itt elsősorban a kultúriparra gondolok: kiadók, nyomdák, mozik, színházak stb.), a tőke, a XIX. századvégi morális és művészi legitimáció az asszimilált zsidó polgár-

ságnak köszönhető. Ez egy meglehetősen komplex probléma és nem lehet teljességében átbeszélni, mivel más európai kulturális terekben nincs hasonló helyzet.

Az biztos azonban, hogy a régi Magyarország asszimiláló mechanizmusa két generációnyi idő alatt a zsidók elmagyarosodásához vezetett, ami a nyelvet és kultúrát illeti; erős magyar nemzeti érzéseket és államhűséget eredményezve részükről. Nagyon fontos, hogy az asszimilált zsidóság a modernizáció folytatásához szükséges mentalitáselemeket és szellemi értékeket hordozta, és emiatt sikereket érhetett el a polgári réteg keretén belül.

Íme tehát egy példa, amely az erdélyi etnokulturális közösségek közeledési mechanizmusának mélyebb és alaposabb tanulmányozására ösztönöz. Másfelől, ezt a tevékenységet részben a romániai, különösen erdélyi kulturális intézményeknek kellene felvállalniuk. Sajnos a kolozsvári George Baritiu Történelmi Intézet – amely a Román Akadémia égisze alatt működik, és ahol én is tevékenykedem – éppen a román-magyar kommunikációt elindító történelmi tények felfedezésével nem foglalkozik.

Normálisnak találod, hogy egy ilyen intézményben jelenleg csak két magyar kutató létezik, egyikük a régió bécsi udvarhoz való viszonyaival foglalkozik, a másik pedig a szabadkőművesekkel és az erdélyi dualizmuskori oktatási rendszerrel? És mivel értékes, fiatal kutatókról van szó, neveket is kell mondanom: Varga Attila és Mádlly Loránd.

Meg kell említeni még egy nemrégiben, Kolozsváron alakult intézményt, amely két év alatt annyit ért el, mint sok más régi, neves intézmény egy évtized alatt. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézetről van szó, amelyet Horváth István egyetemi tanár, szociológus vezet. Ismétlem, két év alatt ez az intézmény kiváló történelmi, szociológiai és politológiai tanulmányokat szült.

– *A magyar közösség ugyanakkor párhuzamosan próbál tisztán magyar intézményeket létesíteni...*

– Ha a fentebb említett intézményre gondolsz, az nem feltétlenül magyar, annak ellenére, hogy az igazgató az. Szó se róla, a NKI eddig kiegyensúlyozott kutatásokat kínált, és ha nem tévedek, az ottani tanulmányok és tudományos elemzések például a roma (szerintem helyes terminológiával cigány) közösségek javára szolgálnak.

Ami az egyéb hasonló intézményeket illeti, az a benyomásom, hogy a forradalom után szándékosan nem szorgalmazták a románok és magyarok közötti kapcsolatok harmonizálását. Éppen ellenkezőleg, az általánosított konfliktus határát súroló nyers hangvételt adtak neki. Elismerem, hogy az 1989-es forradalom után nem volt kellemes magyarnak lenni, mert úgy gondolom, nehéz a román részéről állandó nyelvi-ideologikus badarságokat és provokációkat hallani.

Hogy mennyire ostoba volt az az időszak, jól látszott a Funar távozását követő évekből. Nagyon sajnálom, hogy egy bíróság sem képes megbüntetni ezt a közepszerű, dölyfös

egyént Kolozsvár visszamaradása miatt. Most ebbe ne menjünk bele, de a forradalom után a románok versenyezni kezdtek a magyarokkal a kulturális, tudományos intézmények és területek meghódításáért.

A magyaroknak két teendőjük volt, egyrészt önálló intézményeket alapítani, amelyek mentén saját kulturális, tudományos, nemzetiségi identitásukat kezelhetik. Másrészt pedig vissza kellett szerezniük régi, sajátosan magyar intézményeiket egy kapzsi államtól, amely Trianon után ügyesen romanizált mindent.

Például az Erdélyi Múzeumra gondolok: ez az intézmény a XIX. század második felében, és egészen 1918-ig

hatalmas tekintélynek örvendett, hihetetlen könyvtár állt a tulajdonában, még a hasonló közép- és délnyugat-európai intézményekhez képest is. Ebből a könyvtárból 1918 után semmi sem maradt.

Léteznek dokumentumok, vallomások, amelyekből tisztán kitűnik, hogyan számolták fel ezt a társadalmat. Elvették az épületeket, a könyvtárakat, a könyvek nem egy helyre kerültek, hanem szétszóródtak, és ma már nagyon nehéz visszaszerezni őket. Ebben a kontextusban természetes, hogy az első visszaszerzett, legalább szimbolikus intézmény az Erdélyi Múzeum legyen, amely most is érdemes kutatási tevékenységet végez, habár a pénzhány miatt egyre halványabban – melyik kompetens fiatal végez kutatómunkát 100-200 euróért?

– *Azt mondta, a magyarok és románok között versenyhelyzet áll fent. Ki nyer és ki veszít?*

– Nyilván látszatban a magyarok veszítenek, habár a „veszteségek” megerősítik őket. Léteznek azonban békés versengések kulturális, tudományos, gazdasági területeken, amelyek haladáshoz vezetnek. Sajnos a románok kedvezményezettjei mindazoknak az előnyöknél, amelyeket egy nemzetállam biztosíthat.

Ha körülnézünk, kevés államilag támogatott kisebbségi intézmény létezik, és a fentebb említett Nemzeti Kisebbségkutató Intézet ritka kivétel.

– *2006-ban a közös román-magyar kormánygyűlésen körvonalazódott egy vegyes bizottság kialakítása egy közös történelemtankönyv kiadására. A projekt határideje 2010 volt, de azóta semmit sem hallottunk erről a bizottságról. Mi történt?*

– Tudom, mire gondolsz, és én melegen üdvözöltem ezt az ötletet az országos sajtóban, kiemelve egy ilyen tankönyv fontosságát. Nyilván az ötlet nem újszerű, egy hasonló projektet német és francia területen már véghezvittek, a franciáknak megbékélési tervet keretén belül. Csakhogy ennek háttérben az Office Franco-Allemand pour la Jeunesse és a Deutsch-Französisches Jugendwerk állt. Nálunk az ötletet „felfüggesztették”, senki nem beszél semmiről, habár a Román Akadémia keretén belül létezik román-magyar vegyes

bizottság, amely majdnem négy évtizede két-évente összegyűl, de semmit nem jelentetnek meg. Vagyis még az elején, a '70-es években mintha kiadták a tanulmányokat, de azóta semmi!

Ellenben a román-magyar közeledés mechanizmusaival foglalkozott két, román környezetben nagyon elismert civil szervezet: a kolozsvári Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpont (Salat Levente és Ádám Gábor vezetése alatt) és a marosvásárhelyi Pro Európa Liga (Smaranda Enache). Így még 2004-ben megjelent a két szervezet gondozásában egy hatásos, 640 oldalas háromnyelvű kötet (román/magyar/angol), amely a *Relatiile româno-maghiare și modelul de reconciliere franco-german* (A román-magyar kapcsolatok és a francia-német megbékélési modell) címet viseli; Salat Levente és Smaranda Enache koordinálták. Eredmény: teljes csend.

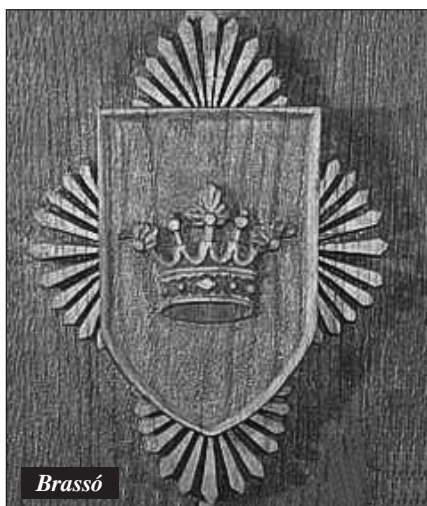
Következtetésként engedj meg, hogy idézzem C. Radulescu-Motru megjegyzését Ion Petrovici, Antonescu-rendszer alatti tanügyminiszterre: „A román miniszterek feje tele van projektekkal, de nincs bennük kitartás, hogy ezeket véghez is vigyék.” Ezt a kijelentést érdemes megfontolni.

– Emlékszem egy jelenetre a Főtér (Piata Unirii) avatásánál, amely szerintem jól tükrözi a románok és magyarok közötti megértés nehézségét. Amint tudjuk, egy magyar csoport tüntetett aznap a főtéren, és egy újságíró megkérdezte a vezetőjüket: mi a baj? Ő azt válaszolta, hogy a tér veszített a magyar jellegzetességeiből. Tud mutatni egy olyan elemet, amely nem a magyar szellemiséget tükrözi? – kérdezte az újságíró, amire a kérdezett nem tudott mit válaszolni.

– Valószínűleg a kérdezett sem volt felkészült, mint ahogyan az újságíró sem tudta, milyen választ várhat, ha jó embertől kérdi. Engedd meg, hogy megjegyezzem: a Piata Unirii kifejezést nagyon helytelennek találom, azt a megnevezést fogom használni, amely hosszabb időszakot ölel fel és jelentése kevésbé körülményfüggő: Szent Mihály katedrális tere (eredetiben: Piata Catedralei Sfântul Mihail).

A tér nem kimondottan a burkolatot és a kevés zöldövezet jelenti, hanem a teret körülvevő építészeti komplexumot is, minden történelmi-szimbolikus töltettel együtt. Akarva-akaratlanul a központ a régi vár architektúrájának dominanciája alatt áll, ahogyan azt modernizálták az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés (Ausgleich) óta, és a két „magyar haza”, vagyis Magyarország és Erdély egyesülése után.

Valójában a teret a római katolikus katedrális, a Johan

Brassó

Eberhard Blaumann tervei nyomán 1774-1785 között épült Bánffy-palota, stb. uralja. Ezt az arculatot még 1919 után, a város romanizálásának korában sem tudták megváltoztatni, mert ellensúlyként megépítették a román szimbolikus centrumot, a teret, amelyet most a Nemzeti Színház, a görögkeleti katedrális ural, viszont iszonyatosan elcsúfítja Avram Iancu ízléstelen szobra. Ez utóbbi személy bizonyosan több ízlésséget érdemelt volna!

Ebből állna a mechanizmus: a románok megpróbálták új történelmi központot kialakítani, és a harcban – mert hallgatólagos harc létezik – úgy gondolták, hogy meg kellene csonkítani a régi főteret, a magyar vonatkozásút. Hiába csodálkzol, csonkításról van szó, abban az értelemben, hogy az ember-természet viszonyban valami felborult.

Vagyis a zöld övezetet burkolatra cserélték, amely nyáron majd felforrósodik. Ellensúlyként odatettek néhány szökőkutat, padokkal. Nem tudom, városrendezési szempontból van-e helyük ott, mivel az Eroilor (Deák Ferenc) utca már tele van padokkal, és egy vagy két szökőkút is működik.

Azt hiszem, a tanácsosok, akik megszavazták a csonkítást, majdnem szándékosan tették, és meg is mondom, hogy miért. Az Ortodox Katedrálisnak a Nemzeti Színház felőli részét teljes "zöltségében" megtartották, tehát ezek az emberek tudják, mit jelent és mennyit ér a zöld terület. Ott tehát megmaradt, emitt megszüntették.

És miért? Még az elejétől kezdve felhúztak egy emelvényt, ahol úgymond rockkoncerteket tartanak. Ezek a rendezvények nem találnak az ortodox templomhoz, de a katolikushoz igen. A koncepcióból látszik, hogy ezt a teret gyülekezőhelynek akarják átalakítani.

Aztán télen, azzal a kifogással, hogy a kolozsváriak kedvenc sportja a korcsolya, ott az a zsibvásár, csúnya korcsolyapályával, forralt bor-árusokkal, hangszórókból bömbölő ze-

nével, ami az ott lakókat és az arra járókat is idegesíti. Tényleg gúnyolódásnak tartom, hogy ne mondjam, már-már a polgárok tűréshatárát fessegeti. Folyton a bécsi városháza előtti terecskét emlegetik.

Rossz példa ez, csak azok fogadhatják el, akik nem ismerik. Nincs összehasonlítási alap a Kolozsvár központjában folyó szemétség és a bécsi terecske között...

Amikor különféle tudósok jönnek ide, és húzzák az orrukat, kimondottan szégyellem magam, és nem vagyok képes túl sok magyarázatot adni – nem más, mint nemzeti szemérmesség miatt.

Forrás: <http://itthon.transindex.ro/>

Háromszék

Lucian Nastasa-Kovács (*1957) 1984-ben abszolválta a Iasi-i Alexandru Ion Cuza Egyetem történelem-filozófia karát, ugyanitt doktorált 1996-ban. A Román Akadémia kolozsvári George Barit Történelmi Intézetének vezető tudományos kutatója. Számos tanulmány-és dokumentációs kurzuson vett részt (Tel Aviv, Moszkva, Budapest, Párizs, stb.) 2004-től az MTA akadémiai doktora.

„Iskola a határon”: a mezőségi magyar szórványban

Beszélgetés Balázs-Bécsi Attila igazgatóval, történelemtanárral

A szamosújvári Téka Művelődési és Oktatási Központban 93 férőhelyes kollégium működik, ahol 103 gyereknek adnak szállást s a lelki táplálék mellett élelmet a modern konyháról. Sok jó ember elfér egy helyen, jut eszembe a kis udvaron tartott tanévnyitók és zárók alkalmával összesereglett embereket és gyerekeiket látva a fali tablókön. A bejáratnál keresztszülei családja, a másik oldalon a kollégisták tanulmányi eredményeiket bemutató diagrammák (az anyaország is átvehetné az ötletet). Mindennek megvan a helye e kis építészeti csodában, sőt tisztaság van, sehol egy rongálás, cipőnyom a falon, a hálókba is benéztem! Virágok és számítógépek a folyosón, a terasz ablakában kaktuszgyűjtemény.

Megvan az új iskolaközpont látványterve és dokumentációja, szeptemberben kezdődnek a munkálatok, októberben lesz az alapkövetétele, hisz hál' Istennek és a magyar államnak köszönhetően most utalták át a második részletét a 40 millió forintnak.

A mezőségi szórványban kilencven esztendővel ezelőtt is sínylődött a magyarság, akár most is feltehetnénk a kérdést, miért? Nem volt nagy szellemi erő, nem voltak anyagiak, a nemzetiségi területek szállították a szabadelvű kormánypártok szavazatait. A nemzetiségi iskolákra kellett a pénz? Mondhatnánk, de ne mondjuk, legyünk büszkéek a sok megvalósult iskolaépítési erőfeszítésekre, például, hogy a magyar állam az alsó osztályoktól megkezdve a felső tanítóképző osztályokig kiépítette az iskolát Balászfalván a helyi és környékbeli románoknak, aztán a görög-katolikus egyház fenntartásába adta át, 1907-ig az oktatás kizáróan románul folyt, csak azután (Lex-Apponyi) kellett heti két órában tanulni a magyart, az állam nyelvét. 2010-re Dél-Erdély a legnagyobb szórvány lett. Nem román, hanem magyar! Azóta Balászfalva várossá fejlődött, van református temploma is, de nincs magyar iskolája, az elmúlt tíz évben a magyar reformátusok száma felére csökkent, 200 körülre apadt, a szülők még beszélnek a magyart, de a gyerekekkel és unokáikkal többnyire csak románul beszélnek. A magyar nyelv fakultatív oktatásának felvetésére a válasz: „az minék”?

Ezért kell magyar iskola a mezőségi szórványba, hogy a magyar lélek ne sorvadjon el, hisz már az erdélyi városokban is sínylődik a magyar lélek kilencven esztendő után. Ceusescu románosítása és az elmúlt 20 esztendő halvány sikerei után ki beszélhet a magyar lélek halhatatlanságáról? Főleg, ha nem tesz semmit. Ha beletörődött az ágyban párnák közt való lassú halálba.

A szórványban minden nap erőt kell venni és mély levegőt, mert semmiféle fogódzó nincs, de még egy bátorító szót sem sodor arra a nyugati szél: akkor emeljük kalapot egy épülő magyar iskolaközpont előtt, mint meghalt őseink előtt, hogy nem marad por és hamu csupán... Mondják a levágott kéz, vagy láb helye sokáig sajog, fáj, a központi idegrendszer még érzékeli, még nyilvántartja.

Szamosújváron magyar iskolaközpont épül a réten, az

ezernyolcszázas évek végén magyar líceum épült a volt marhavásár helyén, a magyar állam költségein épült és átadta az örmény-katolikus egyháznak, mint fenntartónak. Az örmény kereskedőkből, hamar örmény-magyar polgárok lettek, de az első világháború után kiürült a fele város (Petru Maior Líceum lett), a második világháború után a város lakosságának kétharmada vette nyakába a világot. A helyükbe zömmel románok költöztek, mert a környező falvakban, akkor is csak szóránymagyarság élt, kivéve egy pár magyar falut. A helyi örmény-katolikusok száma tíz évvel ezelőtt 300 körül lehetett, ma már meg sem merem kérdezni. Romániában a köztisztviselők bérét 25 százalékkal csökkentették. Ismerősöm eddig kapott 800 új lej, most már csak 600 lej a fizetése, ez forintba átszámolva 40 000 forint, ez nagyon kevés, hisz a kereskedelmi árak megegyeznek a magyarországiakkal. Az örmény-katolikus templom halványzöld színe, kivilágítása az elszármazottak lelkében tovább dereng, halványan pislákol, létezik, akárcsak az ottmaradt gyönyörű oltárkép a katedrális zárt helységében: Rubens Krisztus levétele a keresztről festménye, amit még Mária Teréziától kapta hálából a helyi örmény kereskedők, hogy a Habsburg Birodalom költségvetési hiányát egy nagyobb összeggel kiegészítették!

Hogyan tovább Románia? Az Adevarul román napilap hasábjain olvasom, hogy Románia egy előzmények nélküli kivándorlási hullámba került. Az elkeseredés olyan nagy, hogy a románok 85 százaléka határokon túl szeretne élni. A legvérmesebbek a Caras-Severin (Krassó-Szörény) megyében megkérdezett románok, akik 100 százalékkal elmennének, és csak 2,7 százaléka maradna az országban a megkérdezett aradiaknak, mert van családjuk, de ők sem hiszik, hogy dolguk jó irányba fordulnak. Az utóbbi években, több mint 3 millió román hagyta el az országot. A Franciaországból frissen visszatoloncolt cigányok is azt mondták, hogy adandó alkalomkor újra visszamennek.

Jó példák is vannak! Az első öt napos Magyar Napok a kolozsvári főterén nagyszerűen sikerült. Igaz, a restaurálni elvitt Mátyás szobrát négy kapitányával együtt hiányoltam, de a Szent Mihály templomban nagy volt a harangzúgás, környékén a forgatag. Kós Károly emléktúrát és Györfly György emléknapot is rendeztek. A Bánffy-palotában három kiállítást néztünk meg. Először volt kiállítva a Kolozsvári Szépművészeti Múzeum anyagából egy felbecsülhetetlen értékű festményekből álló válogatás: Munkácsy Mihály Síró gyerekek, Székely Bertalan Napnyugta (Székely Bertalan a romantikus és történelmi festészet legnagyobb alakja éppen száz évvel ezelőtt, 1910. aug. 22-én hunyt el!), Locz Károly Vihar a pusztában, Ferenczy Károly Csónakkal stb.

Óriási kivetítőn nézhette a közönség az István a király 1983-as filmváltozatát, az összesereglett magyarság családias hangulatban énekelte együtt a jól ismert rockopera dalait, a

vetítés végén pedig a Himnuszt énekelték közösen, ami húsz éve először fordult elő a városban.

Kolozsvár életének legfontosabb időpontját sem felejtette el (én is megemlítem!), amikor is Károly Róbert királyunk 1316. augusztus 19-én városi rangra emelte. 6 esztendő múlva 700 éves évfordulóját ünnepelhetjük majd, most Kolozsvár 20 százalékos magja jól szerepelt a szörványban (az egykori fejedelmi fővárosban). A 200 román rendőr és csendőr jól vigyázták „Európát”, ez sem egy utolsó szempont.

Balázs-Bécsi Attila 1964-ben született, bajszos fiatalember, pont most érkezett Kolozsvárról, számtalanszor megtette ezt az utat a megyéhez, hogy engedjék a második magyar kilencedik osztály indítását – akár az elmúlt években – már beszélt az Ana Ipatescu iskola igazgatójával is, aki szívesen befogadná a magyar osztályt, ha a Petru Maior igazgatója

tott szörványprogramhoz. 2006. decemberében meghívta a város magyar értelmiségét, RMDSZ, papok (60 személy), hogy indítsák be a „munkát”, mert csak egy összekovácsolt közösségnek van jelene és lehet „halhatatlan”. 2009-ig az új iskolaközpont tervével minden szinten lobbizott s próbált pénzt szerezni. Török Bálint kérte fel, hogy legyen megyei tanácsos, aki képviselje a Mezőséget, a városiak részéről ő kapta a legtöbb szavazatot. László Attila megyei RMDSZ elnök őt nevezte ki mezősegi alelnöknek. Hosszú küszködés után az iskolaépítést elkezdik most szeptemberben, miután a második részletet is átutalta az új magyar kormány. 40 millióval vághatnak bele! Reméli, hogy az októberi alapkövetelési ünnepségen, talán Hoffmann Rózsa és Szócs Géza államtitkárok is megtisztelik őket, mondanak pár jó szót. Ez a szörványstratégia, ez az intézmény 100-150 évre meghatározza magyarságunkat, azt akarja, hogy itt a Mezőségen is meginduljon az élet, akár a dél-erdélyi Déván megépült Téglás Gábor Iskolaközpontban, vagy mint a közép-erdélyi Bethlen Gábor Iskolaközpontban Nagyenyeden.

Figyeltem Attila arcát, rákérdeztem udvariasan, hogy izgul? „Inkább félek, de valakinek ezt is el kell vállalnia, amit eddig elterveztem, minden sikerült. Semmilyen személyes ambícióim nincsenek, a volt tanítványokból munkatársak lettek, sokszor ők adnak lendületet nekem, ha ez a közösség nem alakul ki a 90-es években, akkor most sehol sem lennének! Ezek a fiatalok szakmailag is jól képzettek, rájuk lehet bízni mindent. (Ilyenek: Timsa Ildikó, Márkosi Klára, Marha Tibor, Póka Enikő, Kulcsár Ildikó, Székely Melinda, Fodor Emőke, Egri Hajnal, Debreczeni Orsolya, Major Melinda, Fodor Zoltán, Budai Annamária, Riti Katica; a sor hosszú, hisz csak a Kaláka néptánc-együttesüknek több mint 200 tagja volt és van.” (2010. augusztus 18-án, 36-an mentek a budapesti Szent István napokra!)

Véleménye szerint a barokk épületek, a szobrok, a templomok mind-mind ledőlhetnek, de egy maga erejében bízó, összekovácsolt közösség életképes, szinte halhatatlan, még akkor is, ha nincs számbeli fölényben. Ezt megteremtteni volt a céljuk a tanulás révén, a táncház-mozgalomban elkezdett munkával és sikerekkel, a kollégiumi bentlakásokkal és étkezéssel, tájház alapításával, kulturális rendezvények szervezésével a szörványban.

Forrás: Szabadság napilap, 2010. augusztus 23., hétfő (1–4. oldalon); Krónika hetilap, 2010. augusztus 23. (3. és 8. oldal); Adevarul (román napilap, luni, 23 august 2010 (33. oldal); Táj és forma a magyar festészetben, katalógus (Kolozsvári Szépművészeti Múzeum Kolozsvár aug-szept. 1010.); Kolozsvári veduták, katalógus (Kolozsvári Szépművészeti Múzeum Kolozsvár aug-szept. 1010.); Új magyar szó, országos közéleti napilap, 2010. augusztus 18., szerda; Csíki Hírlap 2010. augusztus 13-15. (Alapítva Csíkszeredán 1911-ben)

Elérhetőségük: Fundatia TEKA Alapítvány Gherla-Szamosújvár 405300-jud. Cluj- Kolozs megye, RO E-mail: teka@teka.ro, becsiattila@teka.ro, Tel./Fax. +40 264 243 198 Weblap: www.teka.ro

2010. augusztus 25.

Juhos-Kiss János

Az iskola látványterve

nem tenné meg. Időt szakít rám. Beszélünk. Miután elvégezte a kolozsvári Babes-Bolyai egyetem történelem-filozófia szakát (A Ceausescu-korszakban a magyar értelmiséget román vidékekre szórták szét.) a 80-as években, kidobták tanítani egy moldovai kis faluba. 20 éve annak, hogy a szamosújvári Petru Maior Liceumba került történelmet és társadalomtudományokat tanított, akkor egy új tanár-nemzedék bontogatta szárnyait, például Török Bálint, aki jelenleg Szamosújvár alpolgármestere. Nagy segítséget kaptak Páll Erzsébet és Fejér Dalma tanárnőktől. Elhivatását részben otthonról hozta, de a legjobb leckét a csíkszeredai Márton Áron Kollégium nyújtotta számára, ahol a tanulók nem elégedtek meg az órán leadott tananyaggal, azon kívül is képezték magukat minden téren, ilyen volt például a Táncház-mozgalom, abban az időben a tiltott gyümölcsnek jobb volt az íze. Aztán Kolozsváron Kallós Zoltán egyetemista körével folyamatosan járták a falvakat népdal és táncfigurákat gyűjtöttek, lestek el. Kolozsváron is jó tanárai voltak, Csetri Elek, Magyarai András és Mircea oca, az utóbbi művészettörténetet tanított neki, ő mondta, hogy az erdélyi értelmiségnek 3 nyelven kell tudnia: románul, magyarul és németül. A szász közösség már az I. világháború után felbomlott, addig volt jó, míg saját autonómiájuk saját vezetőségük volt, ma már a szászág szörvány a szörványban. Balázs-Bécsi Attila beszélt a kezdetekről: 1993-ban a Téka Alapítvány intézményesült (ő lett az igazgatója) civil szervezetként indult. 2000-ben csatlakoztak a Kallós Alapítványhoz és a szamosújvári református egyház által indí-

Búcsú Méhes Józseftől

Búcsúzom Tőled, Méhes József professzor úr, igazgató úr, igaz barát, búcsúzom Tőled, Jóska, barátaid nevében s mind-azok nevében, akikért minduntalan aggódtál: a csonka-magyarországi és a Kárpát-medencei magyarság nevében.

Búcsúzván Tőled, mindenekelőtt kimondom, hogy életed nagy, győztes élet volt, igazolják ezt intézményvezetői, tanári varázslataid megannyi emlékei, igazolják zseniális, nélkülözhetetlen könyveid, az Ophthalmodefektológia, a Tiflopedagógia és tanulmányaid, egész tudományos munkásságod, igen, ezek alapján mondhatom ki, hogy életed nagy, győztes élet volt, de mindemellett engem most az a gondolat nem hagy nyugodni, hogy ezenfelül mi lehetett volna...

Ó, ez előbb nem is nekem jutott eszembe... Nagyenyedi öreg és bölcs tanárod merte kimondani először a nagyenyedi varázslatos éjszakában...

Nagyon idős enyedi bort ittunk... Akkor történt, amikor egyszer elkísérhettek nagyenyedi utadra... Államfőket nem fogadtak olyan tisztelettel, mint akkor Téged

Ásót nyomtak a kezünkbe Nagyenyed egyik nagyon öreg pincéjében: ássunk magunknak nagyon öreg – ötvenéves, százéves? – bort... Számodra tartogatták... Minden idők egyik legjobb nagyenyedi diákja számára. A nagyenyedi tanár úr ezt oly hangosan mondta, hogy kénytelen voltál meghallani...

– Olyan jó diák voltam – mondtad –, aki nem tűnik ki semmivel...

– A nagyenyedi diákokat csodateremtésre neveltük – mondtad tanárod. – Százból egy lett ilyen csodateremtő, mint Méhes Jóska... Az ilyen ahol megveti a lábát, ott helyre is tolja a kizökkent időt...

Kizökkent idő... A rendszerváltozás évében folytattuk a beszélgetést a kizökkent időről... Akkor, amikor nagy szükség lett volna Magyarországon egy olyan államférfiúra, aki képes helyére tolni a kizökkent időt. Meg is neveztetek volna jelöltnek Lakitelken, de előbb Nálad puhatólóztam. Sikertelenül, persze...

– Minisztert akarsz csinálni belőlem? – förmedtél rám tréfásan.

– Azt nem – válaszoltam... Államelnököt. Aki vigyázni tud arra, hogy szépen helyére kerüljön a kizökkent idő.

Addig erősködtem, míg ki nem váltottam a haragját. De hamar lecsillapodott, s visszatért tréfás kedve.

– Államfő – nevetgélte. – De milyen alkotmány szerint? A mai vagy a régi, az évezredes alkotmány szerint? Mert a mai szerint az államfőnek semmi hatalma nem lesz. Bábu-államfőnek akarsz jelöltetni? Azt hittem, barátom vagy. – De aztán hozzátette, ma sem tudom, tréfából vagy komolyan, de hozzátette: – A régi alkotmány szerint, a nagy Hunyadi János hatáskörével vállalnám...

Aztán teltek az évek, és ezerszer visszatértünk a kizökkent idő kérdéséhez. De egyre szomorúbb hangon. Az időt nem sikerült visszatolni a helyére, s a magyar politikusok nem védelmezték méltóképpen a magyar érdekeket a rendszerváltozás után sem. Nem sikerült az időt visszatolni a helyére, s a magyar nemzetet kismizmizték a privatizáció során.

A kizökkent időben tapasztalhattuk, hogy nemcsak a Trianon teremtette országokban létezik magyarellenos politika, hanem Magyarországon is! Láthatóvá vált a csonka-magyarországi magyar politika legfélelmetesebb arca: a magyarellenos. Ez az arc 2004. december ötödikén volt a legfélelmetesebb...

Kizökkent az idő, ó kárhozat... – szavaltuk Shakespeare-t, pedig Te csak Ady-verseket szerettél szavalni...

A kizökkent időben mik történhetnek? A kizökkent időben a világ meghasad, s a meghasadt világ mindent elnyel, mindent, ami szent, ami értékes... Az emberi lét megromlik, az ember visszafejlődik: gyémántminőségűből válik szénminőségűvé...

Ó, te még hitted, hogy a régebbi korok magyar hagyományai, misztériumaiba mint bevezetetlen várba kell menekülnünk... A régebbi korok magyar hagyományai, misztériumai csodaköveiből kell építenünk bevezetetlen várat... Emlékírateiddal taníthattad volna a mai fiatalokat varázskastélyt építeni, a megmaradás varázskastélyát...

És arra biztattalak: írd meg emlékirataidat. Így érveltem – tulajdonképpen nagyenyedi bölcs tanárod szavaival:

– Nagy bölcsességgel és tudással vagy megáldva, de becsvágy nélkül... Ez nagy baj, mert a nagy bölcsesség becsvágy nélkül szinte elviselhetetlen... Mert akiben nincs politikusi becsvágy, az látja a bajt, de fegyvertelen a küzdelemhez... Egyetlen lehetősége azért van: meg kell írnia emlékiratait, intelmeit. Utolsó érvm ez volt: – Írj saját nemzedékedről, mert a következő nemzedékek fiai már nem olyanok, amilyenek ti... Gyengébbek, tehetetlenebbek, becsaphatóbbak.

Igen, Emlékírateiddal a kizökkent időt segítettél volna helyrehozni. Tudtad, hogy semmi sem fontosabb, időszerűbb ma, mint a kizökkent idő helyrehozása.

Kizökkent az idő, nem sikerült „visszatolni” a helyére, és a romlás folytatódik. Nem könnyű annak, aki érzékeli, hogy az idő kizökkent. De hiába sürgettem, hogy kezdje el emlékiratait.

– Ady Endre már mindent megírt – mondta néha... És szavalt Adyt, színművészeket megszágyenítő hitelességgel, erővel. Sürgettem, hogy írja meg emlékiratait, mert mindent értett, és írhatott volna még a metafizika nagy kérdéseiről is, a szakrálisról, a csodákról... Még azt is tudta, hogy mi az a valódi, az archaikus, a szakrális hierarchia... És azt is tudta, hogy e hierarchia csúcsán ma is fejedelmek állnak – a rejtőzködők, akiknek nincs trónusuk, és Nagyenyeden is, Budapesten is rejtőzködnek... Lehetett Vele ilyen rejtélyes rejtőzködő szakrális fejedelmekről beszélgetni, csak arról nem, hogy – talán – Ő is szakrális fejedelem volt trónus nélkül...

De akkor történnek a csodák, amikor a rejtélyes szakrális hierarchia úgy képes felragyogni, hogy elhomályosítja a hivatalos hierarchiát... A Te életed rejtélye, hogy ahol Te irányíthattad a hétköznapiakat, ott úgy történt meg a csoda, hogy a hivatalos hierarchia szakrális hierarchiává vált. És mindenki döbbenet tapasztalhatta, hogy a biztonság varázskastélyában él. A vak gyermekek is ezt tapasztalták, a látó tanítványaid is a főiskolán, és ezt tapasztalták mind a beosztottaid...

Igen, varázskastélyt így teremthetél a vak gyermekek számára is.

Harmóniát teremtettél, mert a trónus nélküli szakrális fejedelmek jelenléte harmóniát teremt. Akkor is, ha senki sem ismeri fel, hogy miért történnek a csodák. Megfejtethjük e rejtélyeket? Életed rejtélyét mindenkinek ismernie kellene. Ezért szorgalmaztam, hogy írd meg az emlékirataidat.

Helyre tudtad volna tolni a kizökkent időt, írván a harmóniateremtés titkáról, de nem tetted. Miért nem írtad meg? Túlságosan sokat tudtál?... Megmenthetetlennek tekintetted a jelenkort?

Most, ott az Égi Világban talán már megtudtad, hogy nem megmenthetetlen a jelenkor, s a magyarság és az egész keresztény világ minden mai látszat ellenére megteremti biztonságos jövődjé feltételeit... Így lehet? Hiszem, hogy igen, mert most, a vigasztalhatatlanság órájában eszünkbe juthat az is, hogy a Mindenség Ura nagyon szereti azokat, akik helyre tudnák tolni a kizökkent időt, de nem teszik, mert hiányzik belőlük a politikusok becsvágya, pedig – jaj – a nagy bölcsesség becsvágy nélkül szinte elviselhetetlen... Igen, a Mindenség Ura szereti azt, aki ilyen, s jutalomképpen bizonynyal leeresztette a Fény-hídat az Ő Fény-lelke számára...

Égből leeresztett Fény-hídon lépett hát be Méhes József professzor úr az Égi Világba, s most onnan tekinthet le Nagyenyedre, Magyarországra, az egész Kárpát-medencére, az egész Földre... Onnan, ahol már az Igazi, a valódi Hatalma-

sokkal beszélgethet. És mert ők valódiak, meg is hallgatják. Ezért csak e szavakkal búcsúzzhatunk Tőled:

– Vigyázz reánk továbbra is – családotra, barátaidra, Tordára, Nagyenyedre, Magyarországra, az egész Kárpát-medencére – ott, az örök Világosságban.

Kocsis István

Méhes József orvosprofesszor 1920-ban született Tordán. Középiskolába Nagyenyeden járt, az orvostudomány doktorává Budapesten avatták, már a II. világháború után. Évtizedeken át volt a budapesti Vakok Általános Iskolájának igazgatója és ezzel egyidőben a Gyógypedagógiai Főiskola professzora. Legendás hírvé intézményvezető és főiskolai tanár volt. Egyetemi jegyzetnek írott szakkönyvei (Ophtalmodefektologia, Tiflopedagógia) ma is nélkülözhetetlenek.

Nemcsak intézményvezetőként, professzorként és szakíróként szerzett elvülhetetlen érdemeket, hanem mecénásként is. A tordai és a nagyenyedi rászorulókat, kiszolgáltatottakat támogatta elsősorban.

Szilágyi Domokos családi levelezése

Családban marad, köztünk marad, politikusok iratokat titkosítanak, titkos írásról, levéltitokról is beszélünk, de vannak a természetnek is titkai. Embersoportokat összekötő közös kincs is lehet egy titok. Mégis egyszer felpattannak a zá-
rak, a titkot nem szűk csoport, hanem nagyobb közösség birtokolhatja. Hoz-e változást egy-egy titok felbontása a titkot őrzők kapcsolatában, és hoz-e változást a titkokhoz jutottak életében? A Szilágyi Domokos családi levelezése című kötet esetében inkább úgy kellene feltenni a kérdést, hogy Szisz költészetének ismeretében ez a 304 levél és végrendelet mondhat-e még újat számunkra a költőnkéről?

Amilyen egyszerűnek tűnik a kérdésfelvetés, olyan összetett és sokféleképpen értelmezhető az „igen” válasz. Igen, még akkor is, ha tudjuk és állítjuk, a költészet nemcsak a test, hanem a lélek és az ész világának mozgásait, forrongásait, álmait, örömeit és keserűségeit úgy mondja el, hogy az az érzésünk, költőnk már teljesen levetkőzve, mai szóval átvilágítva áll előttünk.

Ezekben a levelekben nem az ismeretlen olvasó a címzett, hanem szülők, testvérek, élet-és házastársak. Markáns kép alakul ki az olvasóban a korabeli gyermek-szülő viszonyról, a gyermek szülőtiszteletéről, ragaszkodásáról, jó értelemben vett kötelességtudásáról, a korabeli diákéletéről, a magyarul-posi, majd a batizi református lelkész családjáról, annak gazdasági, politikai helyzetéről. És ez a gyermek még befutott költő korában is gyermek maradt. A külső szemlélő számára különösen szép és megható Domi töretlen ragaszkodása szüleihez és testvéreihez, még akkor is, amikor már Szisz lett a gyermekből.

Aki Szisz verseit ismeri, jól tudja, hogy a humortól eljutott a maró gúnyig. Úgy a humoros, mint a gúnyos hangvétel jelen van leveleiben is. A kisdíák egy-egy viccel fejezte be leveleit. Aztán 1955 őszétől eltűnnek a szórakoztatást célzó viccek. Ez nem azt jelenti, hogy eltűnt leveleiből a humor és a gúny, de céltáblájává önmagát tette ezután. Fájdalmas olvasni ezeket a sorait.

Szilágyi Domokos családi levelezésében alig-alig mutat-

kozik az irodalmár, még kevésbé az a hatalmas műveltségű ember, aki kortársai közül ilyen tekintetben is kiemelkedett. Gyermeki és testvéri

hangütés jellemzi minden egyes sorát. Míg keserű humorba csomagolva elmondja sorsa eseményeit, közben szülei, testvérei életének alakulását követi különös figyelemmel és érdeklődéssel, mindenkiről, mindent akar tudni. Mindenkin, kivétel nélkül segíteni akar, és lehetőségei szerint segít is.

Két levélben (a család sorsának alakulása iránt érdeklődve) kitér anyai felmenőire, a Szászokra, akik Erdély szellemi életében, mint egyházi vezetők, tollforgató emberek igen jelentős szerepet játszottak. Mondhatni főszerepet, hiszen Szász Domokos püspököt maga Ferenc József is meglátogatta, amikor Kolozsváron bemutatta neki a Református Kollégiumot. Erről fénykép is található a könyvben. Jelen kötet 115. levele vázlatos felsorolást nyújt ezen méltatlanul elfelejtett erdélyi nagyságokról. Még egy levélre (150.) bukkanhat az olvasó, amelyben az irodalmár szólal meg. Ez pedig néhány fogalmazási tanáccsal látja el az írásra bátorodót. Igen tanulságos!

Külön teret érdemelne ebben a beharangozóban a házasság és élettársakkal folytatott levelezés elemzése, a tanáraitól szóló sorok, a gazdag fényképgyűjtemény, a melléklet, a költő életét és műveit, családtagjait bemutató oldalak, a borítón található Domi illetve Szisz-kézírások, A belügy célpontjában cím alatt közölt iratok, a végrendelet, stb.

Szilágyi Domokos családi levelezését a költő öccse, Kálmán rendezte sajtó alá, ő látta el elő-és utószóval, magyarázatokkal, jegyzetekkel. A Szilágyi Domokos-kutatás számára forrásértékűek Szilágyi Kálmán itt olvasható megnyilatkozásai és tanúságtételei is. Az ő ötlete, az ő érdeme a könyv megszületése. Köszönet érte!

A levelek ebben a kötetben időrendi sorrend szerint számozással ellátva jelennek meg, azzal a céllal, hogy áttekinthetőbbé váljanak az olvasó számára.

Szatmárnémetiben a Rákóczi és Bercsényi (Kölcsy Főgimnázium mögött) utcai könyvüzletben beszerezhető kötet az Otthonom Szatmár megye sorozat 33. darabjaként jelent meg. Beszerezhető továbbá a www.interlib.ro honlapon.

Csirák Csaba

Lélektől lélekig

Születésünkől halálunkig, földi létezésünk minden pillanatában tanulunk. Ha megérünk rá, megnyílik előttünk egy képzeletbeli ajtó, s belépve olyan ismeretek birtokába juthatunk, melyeket látszólag elfeledtünk. De ha figyelni kezdünk arra, amit hallunk, olvasunk, látunk, felfedezhetjük, hogy az újnak tűnő ismeretek időtlenek, mert az ősi tudás belénk van kódolva. S ha egy-egy tanító újra szövi a felfeslett szövedéket, ha összeköti a történelmünk elszabadult szárait, rácsodálkozunk: hiszen ez ismerős. Ilyen tanító Lükő Gábor, aki páratlan tudásával, egész élete munkájával a magyarság értékeit az egyetemes világ értékrendjébe illesztette. Aki e tudás nyomába ered, az elindul egy nehéz, de csodálatos úton, amely közelebb visz értékeink felismeréséhez. A képzeletbeli ajtóhoz megkerülhetetlen kulcsot jelentenek azok a filmek, melyeket Halmy György filmrendező készített Lükő Gáborról, a legnagyobb magyar néprajzkutatók egyikéről.

Lükő Gábor néprajzkutató, szociálpszichológus 1909-ben született Komáromban. Az emberkéz által írott sors keretei közé beszoríthatatlan munkáját igen szerényen honorálta a kultúrhatalom. Bár megkapta a Bethlen Gábor-, majd 2001-ben bekövetkezett halála előtt egy évvel a Kossuth-díjat, életműve csaknem visszhangtalan maradt. Elhallgatás, mellőzöttség lett sorsa, hiszen az a perspektíva, amelybe elhelyezte a magyarság kultúrtörténetét, kevesek által volt felismerhető, értelmezhető. A tudomány mellőzött, agyonhallgatott kutatója lett. Sok évtizedes remetei magányának azonban olyan életmű lett az eredménye, amely kiragyg a magyar kultúra történetéből.

Saját elmondása szerint rossz és kedvetlen tanuló volt. Gimnáziumi éveiben azonban találkozott Karácsony Sándorral, a nagyszerű fiatal tanárral, aki segített ráeszmélni a tanulnivalók értelmére. (Karácsony Sándor pedagógiai, filozófiai író, egyetemi tanár, a magyar filozófiai gondolkodás egyik legeredetibb alakja, aki a XX. század harmincas, negyvenes éveiben az ország legismertebb és legnépszerűbb személyiségei közé tartozott.) Rendezett egységbe kerültek a korábbi ismeretek, s ez meghatározta további érdeklődését, tudásvágyát. Ettől fogva Lükő a maga által felismert úton haladt, noha ez az út korántsem volt kiköveztve – Karácsonnyal pedig megmaradt életre szóló barátsága. Összegejtötte a magyar nyelv – Bartók és Kodály nyomdokain haladva a népzene – majd a néptánc – művészet, az írott és íratlan emlékek fellelhető elemeit. Kutatta a magyarság keleti gyökereit, majd páratlan módon integrálta azt a nyugati világ kultúrtörténetébe. Világossá és egyértelművé tette: a magyarság szerepe nem megkerülhető Európában. Egyik nagy felismerése, hogy a magyar és a szomszédos népek folklórját, tárgyi kultúráját csakis együtt, egymással összehasonlítva lehet vizsgálni. Mindezt Lükő Gábor legfontosabb könyveiben (*A magyar lélek formái, A moldvai csángók, Zenei anyanyelvünk, Hímfi és a szarvas, Hortobágyi pásztorművészet*) írja le. A Magyar lélek formái című könyvében a magyarság egyik nagy sorskérdését nem úgy tette föl, hogy ki a magyar, hanem úgy, hogy mi a magyar? Bebizonyította, hogy a különböző művészeti ágakban a magyarságnak saját formanyelve, önálló kifejezési módja van, amely megkülönbözteti másokétól. Amit Kodály és Bartók megtalált a magyar népzene-

ben, azt fogalmazta meg Lükő Gábor a magyar népművészet és népköltészet tárgyi és szellemi világában.

Kiterjedt életművéről Halmy György filmrendező készített hatrészes sorozatot, melyet a Magyar Televíziótól kezdve a Spektrum TV-ig számos vidéki televízióban vetítettek. Ahogyan fogalmaz: „*Lükő Gábor drámája és egyben tragédiája, hogy életében mi voltunk az egyetlenek, akik ezt (életművét – a szerk.) az utolsó pillanatban megörökíthettük. Erre várt. Mert a Lükő által írt könyvek s a filmek között van eltérés, ugyanis az itt elhangzó információk sehol másutt nincsenek rögzítve. Az egész szimbólumrendszer, a titkos magyar történelmünk így, ilyen összefoglalásban, ilyen képi világgal nincs sehol.*”

Mit örökítenek meg s közvetítenek számunkra a Halmy-filmek? Minden pillanatukban jelen van Lükőnek az a teljességre törekvő gondolkodásmódja, mellyel a kultúrát, műveltséget, művelődést szerves egységben látja és láttatja, s amire kevesen képesek. Ettől sajátos az életmű. „*Az Úristen különös kegyelme magyarrá tett*” – fogalmazza meg Lükő, aki számára útkereső emberként – a XX. sz. szerencsés idő volt az egyetemes válasz megtalálására. „*Áhítatos fokon magyarnak lenni*” – mondja, s a néző megérti, valóban nem a ki, hanem a mi a magyar kérdésre kell a választ megadni. A szimbólumok világát, jelentését magába foglaló elemzései elvezetnek a kozmikus világban elfoglalt helyünk megismeréséhez. Miközben azt is mondja, nem arról van szó, hogy csupán ősi eredetiségükben kell megőriznünk e szimbólumokat, hanem meg is kell értenünk, s a jelen életünkbe beépíteni. Egyszerűen, pontosan fogalmazza meg azokat a felismeréseket, melyek sajátos szimbólumrendszerünkön keresztül időtlen távolból üzennek a ma élőknek. Azt azonban ne gondoljuk, hogy a Lükő Gábor által elmondottak könnyen emészthetőek, elsőre érthetőek volnának. S nem azért, mintha nem törekedne a nagyon világos gondolati közvetítésre. Sokkal inkább azért, mert már rég elszakadtunk a hagyományaink ismeretétől, a bennük éleستől, már nem képezik mindennapjaink szerves részét. Lükő Gábor visszavezet bennünket egy világba, egészen az emberiség gyökeréig, ahol megértjük: a képi ábrázolások mögött sok ezer éves kultúrák vannak. S e képi ábrázolások egyetemesek. A történelem során volt idő, amikor a különböző kultúrák, más és más populációk a világ különböző pontjain mégis hasonlóan, vagy azonos módon fejezték ki magukat, örökítették meg a számukra fontos történeteket, rögzítették az adott világot a maga eseményeivel. Mindez nem tűnt el, nem semmisült meg, hiszen jelen van abban a kozmikus tudásban, amely minden ember sajátja. Legfeljebb már nem képes előhívni magából. Lükő – Adyval, Arany Jánossal, Németh Lászlóval és másokkal együtt – megvilágosodottként úgy tapasztalja, hogy látjuk elveszni az egészet, a lényegét, valami nagyon ősi egység töredezik apróra.

Amikor azt mondja: „*egy népet elsősorban a művészete alapján lehet megismerni*”, mindannyiunk számára adott az összehasonlítás, felismerés lehetősége és felelőssége – múltunkat, jelenünket, s a benne rejlő jövőnket illetően. Jó szívvel csak ajánlani tudom Halmy György Lükő Gáborról készült filmjeit (*A magyar lélek arcai I. – II. – III.*, kiadó: Tárrot Filmgyártó Társaság, 90 éves Lükő Gábor, kiadó: Duna Táj DVD-k), melyeket értelmezni meg sem próbálnék.

Ajánlom azért is, mert észrevétlen csúszunk bele egy már-már elfeledett, mégis ismerős mitikus világba, ahol nincs tér és nincs idő. S ebben az időtlenségben megérthetjük, kultúránk egészen az emberiség születésének feledve őrzött és őrizve feledett világában gyökerezik.

A Halmy Györggyel folytatott beszélgetés során, akinek félszáz film van a háta mögött, nem csak a Lükő Gáborral kapcsolatos személyes benyomásaira voltam kíváncsi. De bármi is érdekelt a kérdést illetően, a filmrendezőtől sokkal mélyebb, összetettebb válaszokat, gondolatokat kaptam, mint amire fel voltam készülve.

– Nem tartom magam filmrendezőnek – mondja. Inkább egy olyan embernek, aki fontos információkat kap a világból, ami mellett nem tud elmenni. Ezeket a tapasztalásokat minden embernek meg kell kapnia. Ha van valami fontos az életben, az az igazság, melynek rengeteg arca, dimenziója van, s e mentén kell működni. Az ember feladat, hogy ki tudjon lépni a keretek közül egy mitikus világba, ahol nincs tér és idő. Persze látnunk kell azt a teret is, amiben élünk, és a mitikust is, s élni ezek között a keretek között kell, miközben ezt a kétféle valóságot úgy jó, ha egyben tudjuk tartani. A Bibliában ez van: „én vagyok az út, az igazság és az élet.” Szó nincs szeretetről. Tehát ha ezt a hármat meglegljük, amiből az igazság a legfontosabb, akkor az ember maga a szeretet, mert nem akar ártani.

– Vajon elveszítette kapcsolatát az égi világgal az ember?

– Ha így lenne, akkor ennek a világnak már vége lenne. Nem veszítette el. Erre a válasz ott van a gyermekkoromban. Nagypapám, nagymamám ebben a világban tudtak mozogni, miközben már várták az elmúlást. Ugyanakkor az unokát, aki én voltam, egész embernek tekintették, s minden lehetőséget megadtak arra, hogy szabad, teljes életet éljek. Egyszerűséggel éltek az életet, miközben semmit nem kényszerítettek rám, s ettől volt annyira jó, amilyen. S akkor az ember rádöbben, mekkora értéket kapott. Utólag tudatosodott bennem, kivételes időszakok voltak, amit nagyon meg kell becsülni. Metszéspontok, amelyek meghatározói életünknek. Tanárok vannak, tanítók nincsenek. Történelmet tanítanak, amivel semmit nem érünk. A kultúrtörténettel már érnénk valamit, csak azt nem tanítják. A családi történeteket kellene tanítani. Avval már érnénk valamit. A Karácsony Sándor-féle tanításra gondolok, ami-kor lélektől lélekig lehet átadni a tudást. Adva volt a választási lehetőség: Klebelsberg, vagy Karácsony? Nagy választás volt, ami nem a lélektől lélekig tanítását jelentette, hanem egy campus rendszert. Hiszen míg Klebelsberg a poroszos merev tanítási struktúrában gondolkodott, addig Karácsony az előbb említettben. A klebelsbergi megvalósult tanítási rendszer egy teljesen más társadalmi berendezkedést mutat, s aki ezt fogadja el, ott az öregek szerepe teljesen megváltozik, s egy idő után kihullanak a sorból és nincs semmilyen szerepük az életben. Az öreg a saját megélt életét nem tudja bölcsen megfogalmazni, elmondani. Mert hisz' arra szocializálódik, hogy 60-70 éves korban kihullik a rostán, nem lesz szerepe, mert a társadalom nem ad, és az ő élete teljesen feleslegessé válik. Nem kell neki a kor mítoszába belerajzolódni. Ha a mindennapi életben nincs szerepe, akkor saját magának sincs szerepe, akkor már nincs értelme fenntartani az életét, mítoszt, azt újra értelmezni, fenntartani és azáltal bölcsőbbé vál-

ni. Ezért nincsenek tanítók. A tanítónak az a feladata, hogy bölcséletet adjon át. A saját megélt életén keresztül átadjon egy olyan bölcséleti rendszert, amelyben összegyűjtötte mindazt, amit igaznak tart és úgy próbál meg viselkedni. Mert már átélte a traumákat, már tudja, ha nem vigyáz, saját magára milyen negatív erőket hoz. Nem információ-átadással, hanem az életével tanít. A nagyszüleim életében nem az öregség lüktetett, hanem maga az élet. Amiről éreztem, hogy ez fontos. Éltek.

Amikor a filmben látjuk ezeket az embereket, mint Lükő Gábor, érdemes figyelni a mozdulataikat, gesztusaikat is, mert rendkívül fontosak, hogy azok is megmaradjanak bennünk. Minden generációnak megvan a maga, alapoktól induló küzdelme. Fel kell építenie az életét. S ebben segített és segít az a folytonosság, amely az elődökön átvélve megélhetővé teszi a jelent, felépíti a jövőt. Másként: időn, téren nyúlnak át ezek a tanítások – ha megkapjuk, s tudjuk értelmezni őket. Ady kérdezi 1908-ban, vajon megmarad-e az a 4-5 százalék igazi értelmiségnek, akik bölcsőbbek tudnak lenni annál, semmint hogy belesüllyedjenek egy pillanatnyi történelmi helyzetbe.

Minden kornak elő kell jönnie az igazi tanítójának. A tudást meg kell őrizni. Ha évtizedek maradnak ki a valódi tudás ismerete, kapaszkodók nélkül, már sokkal nehezebb egy Németh Lászlóhoz, Ady Endréhez visszanyúlni. A folyamatosság nagyon fontos.

– Hogyan emlékszik vissza Lükő Gáborral való találkozására? Azért kérdezem, mert a róla készült filmeket nézve, emlékszem, az elején volt bennem egyfajta türelmetlenség: mikor történik már valami, mikor mond ki végre fontos dolgokat? S aztán egyszerre csak azt éreztem, észrevétlen magához vonzotta úgy a figyelmemet, ami odaszegezett a székhez.

– Nagyjából így, ahogyan megfogalmazta. Az emberek nem figyelnek arra, hogy kapnak történeteket más életéből. De ahhoz, hogy be tudja mutatni, kicsoda ő, kell egy felvezetés.

A bevezetésben nem mond semmi fontosat arról, amiért a néző odament. Vár, vár, s egyszer csak az ember azt érzi, ahhoz, hogy megértsük a csodát, kell egy bevezetés. Be kell vonni a másikat a csodába. Hogyan jutottam el én, Lükő Gábor a csodáig, hogy megmutassam a nézőnek is a csodát. És el kell mondja, hogyan határozta meg életét Karácsony Sándor. Tehát Karácsony nélkül nem lenne Lükő. Ezért kellene művelődéstörténetet tanulni, hiszen ma már viszonylag pontosan látható, mit eredményezett a klebelsbergi vonal, s mit a Karácsony-féle.

Ahhoz, hogy érzékelni lehessen mindazt a tudást, amelyet Lükő közvetít, úgy kellett egymásra épülnie a különböző információknak, hogy végül egy organikus egészzé álljanak össze. Egy másik síkra kell átrakni. Ez tíz év munkája. A film nem csak Lükő Gáborról szól, nem csak hatalmas tudományos munkásságának bemutatása, hanem ez a magyar lélek arca.

Lehoczky Leopoldina

Féltelek és szeretlek, Hazám

Orvosi kezelésen vagyok, báméskodom az ablakon. Az akácfa apró levelei csiklandozzák egymást. Friss hajtásai almazöldben csevegnek. Hullámoznak a Templom téri nyugati ostorfák, ring az idő évmilliókon át: feleszmélni sincs ideje a Földnek! Féltetek és szeretlek, Hazám!

Izzó napsütésben gyönyörködtem egy szőke lányban – ifjú voltam – mosolya ártatlanság, őszinteség, tisztaság – azóta elrepült 30 év – vagy csak azt hittem. Azóta Hazám utcáit felverte a gaz, áron alul eladta a siserahad, beteljesül a herderi jóslat?

Nem és nem. Izzó napsütésben jön egy mai szőke nő, a pesti ember szégyellni fogja a sok sületlen viceit a szőke nőről. A nap sugaraiban fog fürödni hajkoronája, teste enni-valóan valódi, fényes, kemény. Újjászületett Hazám, ahol nincs betegség, nyomor, árvaság, meddő fiatalság, korai öregedés, gyógyszer-túladagolás, stressz és elmebaj! Van viszont kicsattanó egészség, mert hiszünk önmagunkban, mint Istenben e Földön s örökön-örökké.

Ültem a széken a második emeleten, a biopton lámpa sárga fénye jólesett a nyakamnak, áttűz a szívemig, most tudtam meg, hogy a szívem egy hüvelykujjal nagyobb, mégis fáj. Most a nyakammal kell foglalkoznom, vagyis intenzíven tornáztatni nyakizmaimat – hogy járomba ne tehessék! Szabad leszek friss és erős, mint 20 éves koromban voltam, amikor a Kárpátok köveit tapostam, a Fekete-tenger hideg hullámaival ölelgettem mellkasomhoz; mint amikor a Mezőség volt a Paradicsomom, most sem siránkozom, van munkám, van Hajnalkám (feleségem, s nem vagyok muzulmán, hogy további szőke vagy barna nőre gondoljak). Van egy öt éves Csaba fiam: legnagyobb boldogságom. Kell-e ennél több?

Hozzáértő, bölcs kormányzásban telnek napjaink, lelkes gyülekezet lesz a nép, megoldódik minden baj és nyomorúság... Féltetek s szeretlek Hazám.

A bírák a múltat védik. Falvaink s kisvárosaink szemünk láttára pusztulnak. Fogynak a népünk igazságtalanságban vergődik, az egekhez kiált! Kifosztottan sínylődnek, tengetik öreg napjaik, közben a bírónak tanú kell! A hallgatás és a hamis tanúzás védi a bűnözőket.

Új gyógyító korszak lengi be a rendelőt, új korszak kezdődött, érzem kilépve az utcára. Nem lámpással keresem a sok intelligens, bátor férfit. Nem izgulok a szőke és barna bombázó közelségétől, nem gondolok az ő sosem lesz előrehozott nyugdíjára. Látom az új ezredév lelkes, fiatal nemzedékét! A modern embert, de mégis hős honatyát! Lenézem a sunyi patkányokat! Az igazi közösségek összekovácsolásához az első feltétel, hogy ki kell takarítani a csatornákat! Az agyamos bolond el kell végezni a 90 °C-on való mosási programot a teljes kitisztulásig. Múltunk össze van kutyulva, szét kell választani az ávó-magvasokat a tiszta búzaszemektől. Most láttam három dokumentumfilmet az ávosok viselt dolgaikról, a mai fiataloknak is látni kellene a dokumentumfilmeket, okulásként a kibírhatatlan látszó és mégis kibírt kínszenvedésekhez; összefacsarodott szívvel együtt-érezni a meghalt ezrekkel, hogy ne kelljen többet féltetni szeretett Hazánkat! (A sors iróniája, hogy a három film linkjét e-mailben egy nagyváradi barátomtól kaptam.)

Valahol szőke vagy barna lány vár, vonaglik, hogy kijózanítson egy gazdagon termő életre, akkor is, amikor már

meglett asszonyként csillapítja kételkedéseid s ábrándjaid szomját, borogatja álmaid lázát; a valóságba visszaránt, megcsókol s halkán suttozja: mert nagyon féltetek és szeretlek...

Szerencsés vagyok, mert van munkahelyem s lelkesedésem egy szebb és jobb jövő hajnalán! Mindenem neked adom, Hazám. Igaz, csak hitem s magyar reményeim maradtak.

Budapest, 2010. augusztus 5.

Juhos-Kiss János

(Az alábbi Hazád, szerelmed: Limpopo vers elhangzott Szőcs Géza Limpopo, Liberté és Beszéd a palackból c. könyveinek bemutatóján a kispesti Halásztanya Irodalmi pódium rendezvényén 2009. január 26-án. Szőcs Gézának ezúttal is kívánunk sok erőt és egészséget a strázsán, mint kultúránkért felelős államtitkárnak. Szőcs Géza az igazság bátor és bölcs harcosa. Nő, öt gyermek édesapja.

Az anyanyelvén minden műfajban tündököl, további beszélt nyelvei: román, francia, német, orosz, olasz és angol)

Juhos-Kiss János

Szőcs Gézának

Egy város kézen fogott:

Szabadon is foglya lettél.

Kétezer év után csoda történt:

Mameluk seregek sorban állnak,

Tenyeredből majszolni mamaligát.

Jobb, mint a manna! – makogva hajtogatják.

Az Erdélyi-medence lábához borult

Átkozottul, cudarul, kiborult, beborult,

– Limpopo strucckisasszony elrepült szerelmét –

Véredben véded, na meg a mundér s a végek becsületét!

Libanonban, Fellegváron hiába lőnek, a libák már túléltek!

Agyadból kipattant forradalmak, nem hibák, nem mihasznák!

Méhcsípés mérgez, bolyong benned:

Rég elmúlt a lenge, tüzes nyár!

Jégcsapok meredeznek benned:

Messzi a Liberté-ősz, nem vár!

Elolvad minden sóhajod:

Pipacsos mező a véred.

Harmatos rét a könnyed:

meg-megfejtethed.

Kispesti Halásztanya, 2009.

Kolozsvár Leányfalun

2010. augusztus 19-én nyílt meg Leányfalun a 21. évébe lépett ERDÉLYI MŰVÉSZEK LEÁNYFALUN kiállítás-sorozat 24. tárlata. A megnyitót követően a kiállító művész Árkossy István és barátja Bágyoni Szabó István Világ Árnya világ fénye című beszélgető könyvét mutatták be. Szász István Tas az alábbi szavakkal vezette fel a kiállítást.

Tisztelt közönség!

Igen szép sikert elért jubileumi kiállításunk után most visszaszökkenünk két évtized alatt megszokott kerékvágásunkba és elkezdjük a harmadik évtized munkáját.

Öröm ez a munka. Öröm az alkotóknak és a nézőknek, hiszen az alkotás öröme az örömszerzés szándékától és a szépben fellelhető öröm keresésétől elválaszthatatlan.

Különösen fontos ez most, amikor az értékek válságának évtizedeit éljük, s különösen fontos nekünk, szerteszaggatott magyaroknak, mert közös értékeink megismerésével is képesek lehetünk életfontosságú egységünket, önbizalmunkat erősíteni, ápolni, nevelgetni, az előttünk álló embert próbáló évekre.

Ha erre nem leszünk képesek, akkor minden elveszhet.

Íme, milyen közel áll egymáshoz az egyén és a közösség, vagyis a nemzet sorsa, a látszólag mindezekről távol lebegő művészet és földhözragadt emberi sorsunk.

A ma kiállított anyag több korszakot is átívelő hangulata és mondanivalója mindebben megerősíthet.

Köszönjük Árkossy István művészi ajándékozó kedvét, a hatalmas erőfeszítést, amely kimondottan e kiállításra hozta létre ezeket a festményeket – s így elmondhatjuk, hogy világpremier színhelye lett Leányfalu, de nem kisebb köszönettel tartozunk **Banner Zoltánnak** azért, hogy mint Erdély művészetének nagy ismerője és legavatottabb kritikusa, vállalta, hogy elkísér minket a harmadik évtizeddel folytatódó úton.

De nem feledkezhetek meg egy minket ért nagy megtiszteltetésről. Ugyanis körünkben üdvözölhetjük a kolozsvári Farkas utcai Református Kollégium egykori igazgatóját, saját igazgatómat, kiállítónk édesapját, az immáron tízedik évtizedét taposó **Árkossy Sándort**. Kívánom, hogy sokunk példaképe, még hosszú éveken át figyelje s egyengesse lépteinket.

És nem utolsó sorban, mint most éppen Leányfalu hírére is ápolni igyekvő kolozsváriak, köszöntjük a szintén most megnyílt Kolozsvári Magyar Napokat s azok rendezőinek utólagos engedelmeivel, távoli – de szellemében s lelkiségében annál közelebbi – műsorához csatlakozunk, hogy velük együtt hallgathassuk néhai barátunk, nagy regényírónk, Bálint Tibor ama messze és örökké zengő harangozását a Szent Mihály templom tornyából.

Leányfalu, 2010. augusztus

VILÁG ÁRNYA – VILÁG FÉNYE

Árkossy István és Bágyoni Szabó István
könyvének bemutatójára

KÖNYVBEMUTATÓ

Leányfalu: 2010. augusztus 19.

Tűzzel-vassal pusztított világunknak annyi közepe van, ahány szempont szerint nézzük. E szempontok között van azonban egy, mégpedig az erdélyi szellemnek a kisebbik hazában sokak által máig elfogultan ápolgatott szempontja, amely szerint a világ közepe csakis egyetlen hely lehet. Ez pedig a kolozsvári ódon Farkas utca. Azt is mondhatnám, hogy ez a hely számunkra szakrális vagy, hogy szellemi kristályosodási pontunk, de még pontosabb, ha úgy fogalmazok, hogy a súly alatt tengődő nemzetiségi pálmalétünk nyugtalanul, de mindig alkotni vágyóan kutakodó lupéjának fókuszpontja, mely összegyűjtötte a közösség hagyományosan oda sugárzó értékeit a szó átvitt és annak legszorosabb értelmében is. A ma bemutatandó könyv esetében, annak szerzői

által, így jelenthet aztán egyet Erdély szellemi fővárosának e hársfaillatú útja, Aranyosszék – szintén nagy ősök lépteire emlékező – utcácskáival, most éppen Bágyon főutcájával.

Az erdélyi alkotó jókedvnek vagy búbánatnak csillagait, csillagocskáit máig nem ismeri eléggé a nagyobbik haza, sokszor a nagyvilág is jobban áll e téren, de ha jól szemügyre vesszük ezt az Istennek hála kisebbfajta tejúttá terebélyesedő csillag-együttest, melyet miért ne neveznénk ismét Csaba útjának, észrevehetjük, hogy egynémely csillagai a csillagtengelyek állásának egyre különösebb ferdülései következtében kissé eltávolodtak társaiktól. Nem azért mert valamiféle taszítás lenne közöttük, még csak nem is azért, mert külső vonzások hatalmába kerültek, hanem egészen egyszerűen azért, mert tengelyüket a gonosz megpiszkálta. Egyelőre ez a helyzet, bár Wass Albert bátyánk égi ígérete szerint olajozzák már azokat a tengelyeket, sőt rostát is likasztanak, melyen az embernek egyszerű fia mellett ama tejút tagjai is megrostáltatnak.

Hogy azok között – kik e mennyei rostálás nyomán bizonyára fennakadnak ezen az angyalok likasztotta és mindenkor egyenlő mércével működő szerkentyűn – az aranyrögöt

érők csoportjában ott lesz Árkossy István és Bágyoni Szabó István is, abban bizonyosak lehetünk. Ott lesznek ők saját jogon és a Farkas utca szellemgyermekének jogán is.

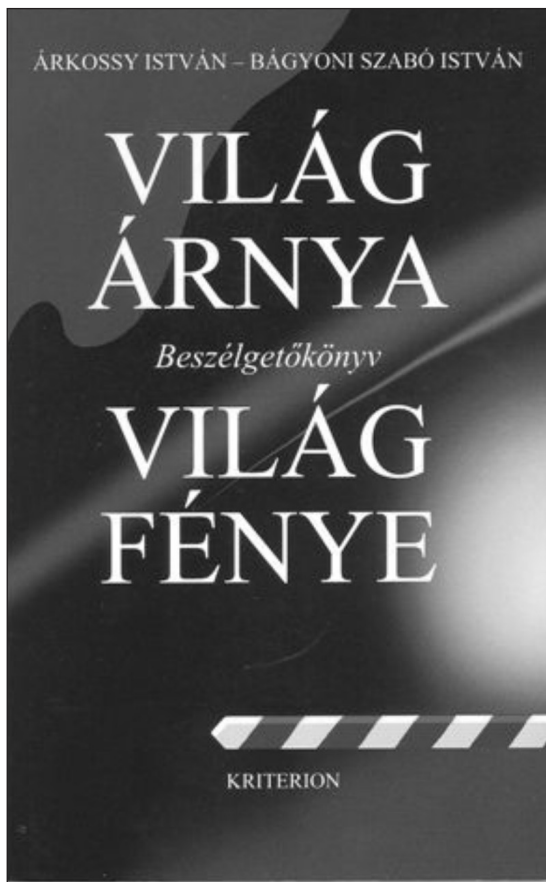
Ami Árkossy István barátomnak a Farkas utca szó szoros értelmében vett lakójának képzőművészi mivoltát s az általa közvetített értékeket illeti, arról Banner Zoltán értő szavakkal oktatott ki bennünket. A kiállító megválasztásában is fontos szerepet vállalt ő és azt is felvállalta, hogy Páskándy Géza és Lászlóffy Aladár tiszteletbeli Farkas utcaiak után ő indítja el kiállítás-sorozatunkat a harmadik évtized útján s kíséri majd az óréa jellemző – ugyancsak Farkas utcai – hűséggel.

Magam most a kiállítás fényét emelő beszélgető könyv, a Világ árnya – Világ fénye rövid bemutatására szorítkozom. Rövid leszek, mert ezt a könyvet kézbe kell venni és szívünkbe kell emelni. Olyan könyv ez, hogy amikor a szerencsés olvasó összecsukja, legelőször arra gondol: de szívesen olvasná tovább. Minthogy azonban a kőre, agyagba, avagy pergamenre betűt varázsolók után Gutenberg csillagközi útjára bocsátotta a maga galaxisát, az azóta is változatlan mindenkori könyv valahol elkezdődik s valahol véget ér.

Ha azonban ez a könyv „olyan”, akkor mégsem lesz annak vége, mert az olvasó akarva, akaratlanul továbbgondolja. Azt hiszem, hogy Gutenbergnél vagy éppenséggel számunkra annál is bizalmasabb helyen, Misztótfalusi Kiss Miklósnál – ugyancsak a Farkas utcában – érdeklődve arról biztosítanának, hogy maguk is az efféle könyvek megörökítése végett szegődtek el a betű szerelletes művészeinek.

Ha kiállítás-sorozattal a két haza szellemüket ápoló embereit szerettem volna közelebb hozni egymáshoz elmoshatatlan lábazatú hidakkal, s hozzájuk pedig együttesen mindazokat, kik a magyar szellemi ég fényeinek s árnyainak igényes szemlélői, akkor meg kell állapítanom, hogy egymás megismerésének, a magyar világunk fényei és árnyai feletti közös szemlélődésnek e kétszerzős könyv igen sokat használhat. Használhat, hiszen írói közül az egyik, a pályán már régen jeleskedő s megérdemelt elismertséget kivívott Bágyoni Szabó István, az erdélyi magyar irodalom csillagképének sokat tapasztalt szelíd lakója, a másik pedig a képalakító eszközeit most éppen pennára cserélő képzőművész Árkossy István, ki eme eszközcsere bámulatos könnyedséggel hajtja végre s költözik át egy időre a szomszédos csillagképbe, hogy ott a világban megismert árnyakat és fényeket a formák helyett a betűk eszközével rögzítse. Erről aztán meg is egyeznek ők ketten a könyv oldalain. Olyanok ők, mint egy kettős verseny előadói, mintha közös kottából játszanának. Árkossy a hegedű szárnyaló szólamát vállalja fel, hogy Bágyoni Szabó a gordonka lágy, de férfias bűgásával válaszoljon lelkesen szárnyaló s őszinte csapongására.

Nem kételkedek benne, hogy aki ezeket az írásokat befogadja, olyan élményt nyer, amely eddig csak annak adatott meg, aki Erdély egykor volt magyar fővárosának utcáit ifjú fejjel nap, mint nap róttá s otthon volt a Farkas utcai

templom címerei közt éppen úgy, mint a Házsongárd málló kövein búsongva vagy a tisztviselőtelep árnyas utcáin andalogva, esetleg a Deák Ferenc utca közepén feltűnő és délutánra nyomtalanul eltűnő Hóstátiak piacán alkudozott. Meg az, ki ámulva járta azt a csodálatos tájat, mely a fogyással dacolva is megtartó erejű erdélyi magyar parasztság templomtornyos élőhelyeit rejtegette zord idők keményre cserző évszázadain át, amennyire lehetett. Olvasásról lévén szó, természetesen nem feltétlenül így szó szerint, hanem a gondolatiságnak egy olyan gondolóján evezve, mely ebben a szellemi lagúnákkal behálózott szárazföldi magyar Velencében s az általa képviselt erdélyi gondolat világában a hajdan volt Gubernátorok és alattvalóik vérrel bőven pecsételt szép történeteit s tapasztalatait megírók és mai városbírók örült paranoid ötleteit lelkesen elfogadók között eligazítja. De a magyarul dobogó szívét, meg hungarus csikorgással működő

tekervényeit befogadásra hangoló derék olvasó azt is megismerheti e könyvből, hogy a mi nyüzsgőnek hitt kolozsvári és onnan nem messze ásitózó bágyoni meseszobáink festett vagy odaképzelt szépséges és ősi motívumait miként mángálta bé immáron a rátelepedő korok e téren fantáziátlan, a feledtetés tudományában azonban dús fantáziájú, új meg új s céljában örökké egyhangú, graffitikat pingáló kedve. Tette ezt falánk kétfejű sas formájában éppen úgy, mint utóbb a szoptató etruszk farkasnak öltözött hatalom, melynek e számunkra örökké kedves világnak az átfestése közben még saját trikolórját is sikerült siváran egyhangúvá silányítania.

S bár a történetek színpadja Kolozsvár és Torda, a Farkas utca és Bágyon, ez mégis mind egyet jelent s azt úgy hívják, hogy Erdély. Ennek pedig, mások érzelmeit s jogait elismerve is, számunkra egyet kellene jelentenie, s azt úgy mondják, hogy: magyar. Mert kevesen lehetnek rajtunk kívül e világban, akiknek fontosabb megtanulni azt, hogy mit is jelent egy haza a magasban. A bágyoni utca és a Farkas utca tehát e könyvben Erdéllyé tágul, de úgy, hogy a szerzők által bejárt évtizedeknek a története minden tanulságával, fájdmával és fülön csipett csakazértis örömeivel együtt, egyetemes mondanivalót is hordoz.

Olvassák hát a könyvet, térüljenek-forduljanak szerzőivel e felszabdalt térben s forduló időben, és fogadják szívükbe annak tiszta és igaz üzenetét!

Leányfalu, 2010. augusztus

Szász István Tas

TRIANON ÁTKA

Apám és apáink emlékének

Trianon átka a szörnyű kereszt,
lelket mérgezve sosem ereszt,
kíséri nappalom, kísérti éjem,
nem engedi, hogy életemet éljem.
S ha lelkem ezredszer útra kél,
míg időben bolyong, teret remél,
s fordítva, térben, ha odajut,
az idő gúnyosan mutat kaput.
Keresem múltam, gyökerem,
tűz éget, lüktet ütőerem,
gyermeknek mondom, könyvből mesél,
ha kísért, alvásra nincs esély.
És jönnek képek és jönnek hangok,
vonulnak madarak, dörögnek tankok,
s ott gördül elmémbe a történelem,
a kevés öröm és sok sérelem.
Aztán hívogat a szülőváros,
a kincses, az a kilenc záros,
hol éjjel a múlt csendben kísért,
de nappal új templom zeng új misét.
Járom utcáit, múlt sebét látom,
s rájövök: éjfélre kell várnom,
hogy csendesben, bús méltósággal
találkozzak én sok nagysággal,
kik toronyórák rozsdás hangjára
jönnek fordított Golgotára,
és jön, csak jön le a bús menet,
kit Házsongárd dombja nem temet.
S az ódon utca alvó csendjében,
új gazda s idegen szó rendjében,
most övök a tér és az idő,
most mindent lehet, nincs kételkedő.
A Farkas utca kövén suhanva,
fájó fantáziámat megértőn uralva,
itt keverednek személyek s korok,
kiket nem vártam s kit akarok.
Hangtalanul a zene is szól,
az öreg orgona duruzsol,
felváltva zsolnároz sok torok,
s egymást váltják a kántorok.
Makkai, Tavaszi, Ravasz ott áll,
majd László Dezső prédikál,
még boltívre néz az omlás híve,

s ím már építő kezekben íve,
felnéznek égre ős szép ablakok,
de egyre több helyen lesznek vakok,
hogy váratlan megújulva lássák,
majd irigy érkezők kövel gyalázzák.
Az első kőszínház környéke zsong,
díva ágál, vén ripacs jajong,
s rádúpláz némán az új terem,
szimfóniát visszhangzó verem.
Az egyetem is élve él,
újra jó, kit rég nem remél,
lépcsőjén két árny kezet ráz,
a két öngyilkos paroláz.
De nézd, nyugatról nagy csoport,
sok ifjú lány szór elé csokort,
Báthory, a király érkezik,
vitézit vasak vérteznek,
több ősz tudós is véle vonul,
tudást hintve szét konokul.
S hogy a kép nagyon bizarr legyen,
kordéján Kós szembe megyen,
s a bandérium észre sem veszi,
lő s lovas egymást keresztezi,
mint szelek kavarta ősz avar,
itt senki senkit sem zavar.
És a templomból jó sok címeres,
bőkező, adományt osztó nemes,
agg ház előtt látsz több szekért,
nagyapám áldoz a vénékért,
mindent mi szükség az egyháznak,
étek, ha kell, meleg, ha fáznak,
de ott halad máris két gyászmenet,
bár köztük eltelt négy évtized,
két főgondnok úr indul a hegyre,
ő és a fia, egy kegyelembe.
A kollégium is éledez,
kit annyi nagyság fémjelez.
Együtt ballag már annyi kor,
a történelem összekotor
Évtizedeket, s századot,
a múlt most összerázott.
Egyről beszélnek, mind ki jó,
kiket nem választ el már idő,

Szabó Dezső és Apáczai,
Aletta fájó ráncai
sem látszanak, már kortalan,
itthon van itt, nem hontalan.
S ím Misztótfalusi ki kezüket rázza,
aztán betér egy földszintes házba,
hol csodás nyomdája zakatol,
tudást és hitet itt kohol
a hazatért betű-kirurgus,
ki aranyért sem lett hollandus.

A két kollégium között
- az orgazda kiköltözött -
az udvaron ismét labda száll
rugdossa diák és tanár.
Most aszfalt alól kél kövezet,
utunk csonka toronyhoz vezet,
hol Markos, a könyvtáros kiállva,
karjait ismét védőn kitarja,
bár tudja a tolvaj meg nem áll,
óra meg sínvár s a mozdony vár.
Egyre kavarog e ködlő tömeg,
emelkedik kéz és leng főveg,
s mind ugyanarról beszélnek,
pedig rég meghaltak, nem élnek.
Mindegyik búsan csóválja fejét,
hogy nem vehette ennek elejét,
bár azt sem hallod, mint zümmögne légy
egyre csak egyre, hogy: június négy.
Hallatszík halkan s mégis fennen,
átlengve úton, átszállva kerten,
s betölti mind a Házsongárdot,
áldozat fülét s azét ki ártott.
Aztán az ég alja meghasad,
kakas szól s minden megszakad,
a kakas mit hallunk sem magyar,
nyugat szemetén ágál a gall.
Az árnyhad máris eltűnik,
s a nap keletről feltűnik,
bástyafal felett jó fényes ív,
míg György a gonosszal egyre vív.

Leányfalu, 2010. július 5.

Szász István Tas

Jövőféltés – a múlt

Dr. É. Kováts Lajos folytatásokban közölt írásának befejező részét terjedelmi okokból kénytelenek voltunk áthozni jelen számunkba. Döntésünkhöz meghatározó módon járult hozzá az igény, hogy a dolgozathoz csatlakozó díszpolgári méltatást, a „Laudáció”-t is közölni tudjuk, egyben a szerző értékes nyelvészeti dolgozatát is. Részünkről itt fejezzük ki tiszteletünket és hálánkat a jeles tudós és erdélyi magyar hazafi iránt, aki írásaival megtisztelte lapunkat.

Elméleti bolyongás az Érmellék múltjában

Befejezés

Mivel nem sorolhatom magamat az „Érmellék szülöttei” közé, mert Székelyudvarhelyen, az Érszalacsról származó Kováts család utolsó férfitagjaként születtem, azért az Érmellékre vonatkozó megjelent írásaimat az alábbiak szerint e helyen igyekszem felsorolni.

I. Ismeretterjesztő (közéleti) írások

1. Természetvédelmi törekvések az Érmelléken – Fáklya (Nagyvárad) 1967. III. 29.
2. Az Érvölgy gólyáinak tanulmányozásáról – Fáklya (Nagyvárad) 1968. VI. 1.
3. Az Érvölgy gólyáinak helyzetéről – Fáklya (Nagyvárad) 1969. III. 11.
4. Mentsük meg a hajdani ősmocsarak maradványait! – Fáklya (Nagyvárad) 1975. VIII. 7. és Múzeumi Híradó (Békéscsaba) 1975. 3. szám
5. Kéményen tör – A Hét (Bukarest) 1976. III. 26.
6. Körhinta Szalacson – Művelődés (Bukarest) 1977. 2. szám
7. Csak mocsár? – A Hét (Bukarest) 1978. IV. 28. és Partium (Nagyvárad) VIII. évf. 1. szám, 2001. május
8. Gondolatok a mocsarokról – Magyar Vízgazdálkodás (Budapest) 1979. 10. szám
9. Kard helyett tollal folytatta a harcot – Emlékezzünk Fényes Elekre – Kelet-Magyarország (Nyíregyháza) 1985. IV. 6.
10. Hagyományörző mocsárvilág – Magyar Vízgazdálkodás (Budapest) 1985. 3. szám
11. Az Érmellék jeles kutatójáról – Romániai Magyar Szó (Bukarest) 1993. XI. 20.-21.
12. Terepnaplóm üres lapjáról, azaz egy érvölgyi kiszállásról – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Szeged) /Az Érmellék madarai.... c. dolgozat 345.-348. oldalán/ 1999.

Itt kívánom megjegyezni, hogy a 6. számú Körhinta Szalacson című írásomban már 1977-ben javasoltam a szalacsi híd műemlékként való megőrzését az alábbiak szerint: „Az állítólag a XVII. században épült négylyukú kőhíd alatt ma már a libák is száraz lábbal gyalognak. A hidat az új kövesút is elkerülte. Fölöslegessé vált...Mégis, talán nem kellene ennek a hídnak is egyik-másik érvölgyi udvarháznak a sorsára jutnia, azaz beépülnie az élelmesebb emberek háza tájára!

Ha már el is tűnt alóla az életet mindenféle értelemben meghatározó víz, ezt a hidat élő tanúként kellene megőrizni és egy táblával megjelölni: Ősidők óta 1968-ig itt folyt a Szamos-Tisza ösfolyó kései utóda, az Ér patak, melynek vize és mocsaras medre meghatározta az emberi települések helyét, kialakította életmódjukat, foglalkozásukat, közlekedési útvonalait, ellátta jelentős mennyiségű táplálékkal és építőanyagokkal, a történelem nehéz éveiben menedéket nyújtott e föld népének, ha kellett tüzet oltott, áradások idején, ha időnként bajt is okozott, de vizével és iszapjával termékenyítette a földet, és tölgyerdeivel, nádasával, valamint rendkívül gazdag élővilágával – különösen madaraival – olyan varázslatosan széppé tette e vidéket a Krasznától a Berettyóig. S ha már nem sikerült megmenteni egy bölcsőnyi... mocsár-rezervátumot, akkor úgy vélem, e híd műemlékként való megőrzése semmiképp sem haladja meg Szalacs lakosságának és helyi vezetőségének erejét.”

A hidat – 24 év múlva – 2001. május 13-án megtartott ünnepségen "műemlékké" nyilvánították.

II. Szakdolgozatok:

1. Situatia populatiei de berze (Ciconia ciconia L.) din Valea Erului (jud. Bihor) in vara anului 1968. – Caiet de Com. 8. Muz. Tarii Cris. Oradea, 1970. – 18 oldal
2. Raspindirea si dinamica populatiei de berze (Ciconia ciconia L.) in Valea Erului (jud. Bihor – R.S. Romania) in perioada 1958-74. – Nymphaea, V. Muz. Tarii Cris. Oradea, 1977. – 28 oldal
3. Az Érmellék gólyaállomány 1984-ben és annak változása 1968-1984 között – Bihari Múzeum Évkönyve, IV.-V. Berettyóújfalú, 1986. – 23 oldal
4. Az Érmellék madarai, különös tekintettel az Ér mocsarai lecsapolásának ökológiai következményeire – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Studia Naturalia 1. Szeged, 1999. – 145 oldal

Meglepetésemre, 2003. augusztus 2-án Érszalacs község Önkormányzata „díszpolgárává”, egyszerűbben polgárává (!) fogadta azt az embert, akit születése (!) miatt 1945-től a politikai rendszerváltásig (1989) kulákszármazású osztályelenségnek, nacionalistának bélyegzett és kezelt, majd 1964-ben a népem fiai (székelyek...) a Szekuritáté kezébe adtak.

ismeretében

1966-ban Nagyváradra menekültem. Egy hét múlva azonban a szekusok itt is rám találtak, ígérgettek, majd fenyegettek, nyomorgattak, ezért 1978-ban, fájdalommal, Magyarországra telepedtem át, ahol 16 megyébe benyújtott állás iránti kéreéseimet elutasítva, csak a Tiszadobi Gyermekvárosban, apátlan-anyátlan, főleg cigány fiúk nevelőtanárává neveztek ki, ahonnan 1985-ben nyugdíjba mentem, majd nyugdíjasként még hat évet "rádolgoztam".

Nyomorúságomat e helyen csupán azért soroltam fel, hogy érzékeltessem azt az érzést, melyet Érszalacs díszpolgárává való avatásom kiváltott.

A halálig tartó tisztelet és hála mellett ezért ajándékoztam Fényes Elek négykötetes geográfiai szótárát, ismeretterjesztő írásaim összességét, valamint százezer Forintot az engem befogadó és kitüntető községnek.

Dr. É. Kováts Lajos laudációja Érszalacs díszpolgárává történő avatásán

Tisztelt Polgármester úr, tanácsos urak, kedves vendégek és ünneplő közönség!

Doktor É. Kováts Lajos laudációját szeretném ajánlani.

Ismeretségünk egy tudományos munkája elolvasásával kezdődött: "Az Érmellék madarai, különös tekintettel az Ér mocsarai lecsapolásának ökológiai következményeire", mely egy 144 oldalas monografikus feldolgozás. Mivel nekem minden fontos, ami az Érmellékről szól, főképpen akkor, ha Szalacs is szerepel benne, és annál is inkább, mert én még 1965-ben láttam e tájat teljes ökológiai szépségében. Igaz, nem szakemberként, de lenyűgözve olvastam e tökéletes tudományossággal megírt dolgozatot, ami számomra nagyon érdekes volt.

Majd jó sorsunk úgy hozta, hogy találkozhattunk. Nagyon érdekelt, mit is takar neve előtt az "É", mert ismertem azt a régi latin mondást: "Nomen est omen", sorsunk a nevünkben van. Megtudtam, hogy Dr. Érszalacs Kováts Lajos tudós-tanárt, az Érmellék egyik szerelmesét tisztelhetem benne. Azt is megtudtam, hogy az Érszalacs nemesi előnevet a család Bethlen Gábor erdélyi fejedelemtől kapta 1617-ben.

A tanár úr maga írta nekem, "hogy értelme nyiladozása óta vágyott e helymegismerésére", s ezt tudományos munkája során meg is tette.

Ő hozzáadott elődei érdemeihez átlagon felüli erkölcsi értékeket, tehát méltón viselheti az előnevet.

1925-ben Székelyudvarhelyen született, a Bolyai Tudományegyetem Természettudományi Karán elvégezte a biológia-kémia szakot, majd az egyetem tanársegédje lett.

1949-1966 között középiskolai tanár, illetve muzeológus Székelyudvarhelyen.

1966-1978 között állatpreparátor, zoológus, ornitológus, főmuzeológus Nagyváradon.

1974-ben a Biológiai tudományok doktora lett a Babes-Bolyai egyetemen, Kolozsváron.

A szocializmus erősödésével egyenes arányban nőtt üldöztetése, sőt az életére is törtek. Ezért 1978-ban áttelepedett Magyarországra, ahol tanárkodott, és jelenleg is ott él.

1984-ben a Biológiai tudományok kandidátusa lett. 1985-ben nyugalmába vonult.

A Román Ornitológiai Központ vezetőségi tagja volt. Több mint 50 tudományos szakdolgozatot írt, 1200-nál is több mádrpreparátumot készített iskoláknak, magánszemélyeknek és múzeumoknak. Megjelentetett 84 tudományos ismeretterjesztő (elsősorban természetvédelmi), illetve közéleti írást. Egész életében szolgálni akart és tudott is.

Kapott néhány szakmai elismerést:

1. Erdélyi gólyakutatásaiért és egyéb ornitológiai eredményeiért Dr. Ernst Schüz, nemzetközi hírű német ornitológus professzor 1975-ben Nagyváradon személyesen kereste fel, gratulált és további munkára bízta.

2. Dr. Balog János akadémikus, világhírű zoológus-ökológus tudós, a frissen megszerzett kandidátusi fokozatának elnyeréséhez gratulált, és kollégájának, barátjának fogadta.

Az oktatási-nevelési területen végzett magas színvonalú munkájáért Budapesten 1997-ben Apáczai Csere János-díjjal tüntették ki.

Igazi tudósember, pedagógus ő, ezt tapasztalhattuk, akárhányszor itt volt körünkben és szólt hozzánk.

Saját szavait szeretném idézni: „egész életemben mindig – tanárként és ornitológusként – szóban, írásban és tettekben – közösségem, elsősorban szülőföldem érdekeit igyekeztem hűséggel szolgálni”.

Mint pedagógusra, e versike jellemző legjobban:

„Szikla vagyok, ülj rám és pihenj meg, vándor,
Hogyha kenyered van, vedd ki tarisznnyádból,
Hogyha bánatod van, sírjál könnyet bőven,
Tűrni, megmaradni, ember, tanulj tőlem.”

Szalacs, azáltal, hogy díszpolgárai sorába fogadja, kifejezi tiszteletét a tudós-tanár iránt, aki nevében is viseli helységünk nevét, aki csodálja és szereti az Érmelléket és biztat bennünket, hogy érdemes itt élni és megmaradni!

**Összeállította, és az avató ünnepi gyűlésen felolvasta
Érszalacson 2003. augusztus 2-án
Molnár Vilma, helyi tanárnő**

Dr. Érszalacsi Kovács Lajos

Hazám az anyanyelvem

(A Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság által 1986-ban meghirdetett „Mi a haza ma?” című pályázat fődíjas munkája)

Mint kagyló testébe fogadott gyöngyét

Óvom a szót, a hazulról hozottat.

Húsomba takarom: növekedjék,

fájdalom árán is tisztuljon fénye -

árulóm lehet ő, lehet menedékem:

halálos páncél a kettőnk kötése.

(Magyari Lajos: Csoma Sándor naplója, 1970)

Arról, hogy mit jelentett a Haza elődeink számára, ma élő magyarnak írni – ha csak felületesen is ismeri a magyar történelmet és irodalmat – önhittséggel telített tiszteletlenséget is jelenthet. A Hazáról ugyanis távoli és közelebbi elődeink vérrrel, verejtékkel és tollal már leírták a leírhatót olyan módon, hogy azzal a jelen magyarja aligha versenyezhet. Illesse őket elismerés és tisztelet.

Úgy tűnik azonban, hogy a ma élő nemzedéknek is vallania kell, nemcsak a folytonosság kedvéért, hanem hitvallásként a jövőért, hogy itt és most mit jelent a Haza nekem és neked. Az egyes ember vallomásából bizonyára nem lesz mindenki számára és egyértelműen elfogadott „hiszekegy” de azok elemeiből kialakulhat a ma élő magyarságnak a Hazáról vallott egyetemes hitvallása.

Nyilvánvalóan ésszerű lenne meghatározni, hogy mit jelent ma a Haza fogalma. Több-kevesebb sikerrel tán próbálkozni is lehetne. E mélyre nyúló, szerteágazó, majd összefonódó elemeket rejtő fogalom meghatározására azonban már csak azért sem vállalkozom, mert a Haza jelentését és jelentőségét inkább érzem, mint tudom. A Haza valamikor jelenthetett egy földrajzilag körülhatárolt területet is, melynek a földrajzi neve: ország. Mégsem tudom a kettőt egyenértékű fogalomként elfogadni, még abban az esetben sem, ha a kettő földrajzilag fedné egymást. Ha ugyanis azt mondom: országunk, akkor Magyarország térképe jelenik meg előttem, melynek területén idegenként vagy éppen ellenségként is élhetek. Ha viszont azt mondom: Hazám, akkor azt is kifejezem, hogy az országfenntartó népességhez születésem, tudatom és érzelmeim alapján erősen kötődöm, a közösségem történelmét vállalom, céljait, küzdelmeit, összes hagyományait, elsősorban anyanyelvét magaménak tekintem, azaz a Hazám fizikai, lelki és szellemi otthonom, mely otthonnak szolgálata és védelme egyéni életem joga és szent kötelessége. Mindezek mellett az ország és Haza fogalmát azért sem tekinthetem egyenértékűnek, mert az ország fogalma többmillió olyan magyart zár ki, akik

bárhon is élnek a világon, azaz bárhon is legyen országuk, Hazájuknak a magyar nép közösségét vallják. Erre az álláspontra kötelez főleg a Kárpát-medencében kialakult helyzet, ahol mintegy hárommillió magyart zárnak ki az ország határai, de nem zárja, nem zárhatja ki őket a Haza fogalma.

Éppen ezért, lemondva arról, hogy csak Magyarországot, mint országot tekintsem Hazámnak, vallom, hogy a nemzet közösségének minden tagjára jellemző és általa a mondanak világától a máig gyakorolt, időben és térben a legerősebb közösségteremtő, azt megtartó, országhatárokat nem ismerő, hagyományokat őrző, műveltséget és emberséget kifejező, ha kell tilalmakkal dacoló erőt, az anyanyelvemet tekintem Hazámnak.

Hogy elég-e anyanyelvemet vallanom Hazámnak? Lehet, hogy kevés, de nekem kemény küzdelmek árán, közösségem, önmagam és utódaim számára ennyit sikerült megmentenem egy tágabb értelmű Hazából. Életem adott pillanatában ugyanis, önmagam és utódaim nevében, közösségem érdekeit is szem előtt tartva, felelősséggel kellett döntenem: a szülőföldet vagy az anyanyelvet választom. Mivel számomra

a kettő együtt jelentett egészet, s e teljességben való létezést alapvető, elidegeníthetetlen jog és kötelességként tartotta nyilván tudatom, nehéz volt a döntés. Nehéz, mert nemcsak a kötődés volt erős, hanem a döntés felelőssége is. Madéfalva kínját éltem át. Parancs volt ugyanis számomra a fenyőfák sorsvállalása, de láttam azok méltóságteljes dőlését. S amikor a láncfűrész zaját már közről hallottam, mégis győzött az élet akarása. Nyelvemben él a nemzet... – mondá Bessenyei – s anyanyelvemet választottam. Árat fizettem érte: odalett a szülőföld, tágabb értelmű Hazámnak legdrágább pontja. Annál eszelősebben féltem közösségem létének és fenn-

maradásának legdrágább zálogát, Hazámnak magammal hozható részét, anyanyelvemet.

A jobb megértés érdekében néhány, anyanyelvemmel kapcsolatos élmény idézése kívánczik ide.

Szülőföldem egyik nagy múzeumába magyarországi kiránduló csoport érkezett. Közös anyanyelvünkön beszélve vezettem őket, vállalva annak kockázatát. Végül a jelentős létszámú csoport lelkesen megtapsolt. Aztán körbevettek, s miközben illatos szappanokat és cigarettákat igyekeztek köpenyem zsebébe csempészni (melyek elfogadása több szempontból sem volt ajánlatos), feltették a kérdést: honnan tetszik tudni ilyen szépen magyarul?... A taps jólesett, a

kérdés azonban keményen nyilallott belém, mert az anyanyelvi közösségem olyan fokú tájékozatlanságát tanúsította (és tanúsítja ma is!), miszerint fogalma sincs az ország határain kívül rekedt több millió magyar létezéséről, vergődve helytálló sorsáról, annak önérzetes vállalásáról. A hallgatóság szemébe nézve, kesernyés udvariassággal szóltam: a kérdéseket otthon kellene feltenniük tanítóiknak, tanáraiknak a mindenkori és mindenfokú iskolákban...de ha már engem kérdeztek, válaszolok: közös anyanyelvünket ebben az országban mintegy kétmillió ember vallja anyanyelvének, s azt bármilyen értelmű tandíj fizetése mellett emberi önérzettel, nemzeti büszkeséggel, melldöngetés nélkül..., tisztán, szépen, helyesen igyekszik megtanulni és gyakorolni – ahol lehet. Anyanyelvünket kiszolgáltatót közösségünk összetartó erejének, megmaradásunk zálogának tekintjük...

Voltak, akik zavart tekintettel néztek, voltak, akik cipőjük orrát nézték komoran, s voltak, akik szemüket törölgették. Néhány másodpercnyi csend után újra megtapsoltak, kezüket nyújtották vagy éppen megöleltek – és csendben távoztak. Aztán, addig a terem sarkában álldogáló teremőr, szérény tisztességgel megszólítva mondta: nagyon sajnálom, hogy nem tudok magyarul... Miért? – kérdeztem, a belső keserűséget valamelyest oldó mosollyal. – Már többször megfigyeltem, hogy a tanár urat úgy hallgatják a magyarok, mint hívők a papot – válaszolta – s a tanár úr mikor magyarul beszél, egészen megváltozik, csillognak a szemei... kisimul az arca... Igen Marioara, az ember anyanyelve nélkül nyomorék és keserű – feleltem csendesen.

Egyedül maradv cigarettára gyújtottam. Nehezen. Nehezen, mert ma sem tudom, hogy a számban a cigaretta vagy kezemben az égő gyufa re-megett jobban. Nem a félelemtől. Hiszen egyre mélyebben rágódott tudatomba a kínzó kétely: vajon Magyarország leírt minket a leltárból?

Ugyancsak idéznem kell egy máig fájó, idegen nyelven hozzám intézett mondatot: Jaj, uram, – szólt rám ingerülten a munkatársam – hallgasson már el ezen a nyelven (magyar nyelven), mert úgy idegesít, mint amikor a cigányok veszekednek!... És elhallgattam, mert a válasz nekem ártott volna. Becsület illeti viszont a magyarul is tudó társunkat, aki azonnal félrehívott, elnézést kért és leültetett, mert állítólag igen sápadt lettem...

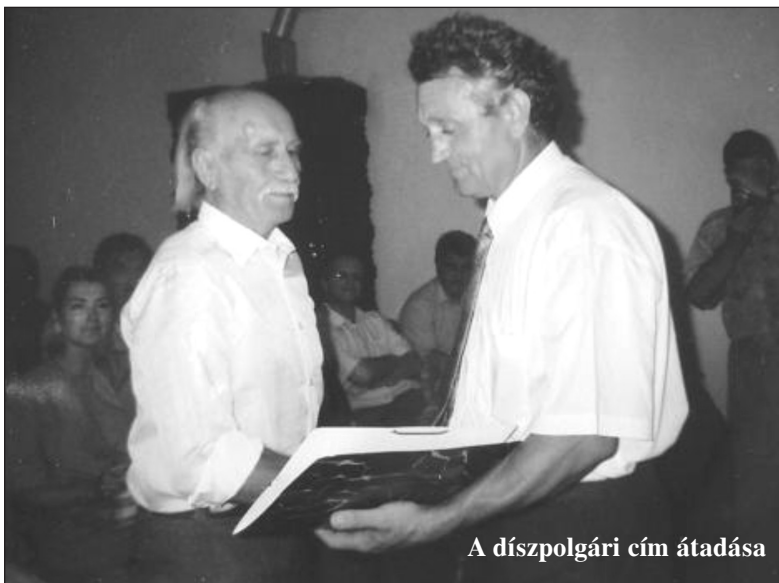
Vajon érted-e honfitársam, hogy az elmondottak átélésekor az országhatár mindkét oldaláról érkező pofonok csattantak arcomon?

Aztán néhány év múlva, immár magyar állampolgárként, egy éjszaka Báránd és Püspökladány közt bolyongtam egy fiatal barátom gépkocsiján. Megállított egy szembejövő személygépkocsi vezetője, s a kormány mellett ülő barátomtól kérdezősködött. Eltévedt. Merre kell menni Nagyváradra? A kollégám egy szót sem értett. Én igen. Kiszálltam és anyanyelvén udvariasan és pontosan magaráztam meg, merre kell mennie. Meglepődve köszönte a tájékoztatást, aztán folytattuk utunkat. Mintegy tízperces hallgatás után megkérdezte a barátom: Akit annyi sérelem ért, elintézhette volna annyival, hogy „nem tudom” vagy elküldhette volna... például Szeged irányába... Mi késztetett ilyen tisztességes udvariasságra, méghozzá az anyanyelvén? – Mert tisztelem

minden nép anyanyelvét, mert ő személy szerint soha sem bántott, mert amit magyar minőségemben teszek, azt mind a magyar nép nevében, annak számlájára teszem! Különös ember vagy – szólt a barátom. – Nem, különös nem vagyok, csak ember és magyar szeretnék maradni mindig és mindenütt.

Idézett és fel nem sorolható emlékeim maradéktalan megértését honfitársaimtól aligha várhatom. Azt, hogy átéljek, bűn lenne kívánnom!... Csupán a sejtést igénylem és azt, hogy senki se csodálkozzék azon, ha itt és most, anyanyelvünk állapotát különös érzékenységgel, aggódva figyelem. Olvasd csak el honfitársam (talán még egyszer?) Illyés Gyula Koszorú című versét, kinél szebben nem vallhatott soha senki az anyanyelvről. Figyeld csak sorait: a mához szólt, s immár aának üzen. Aának és mindenkinek, akit egyszer édesanyja gyermekemnek... kicsimnek... kincsemnek... édesemnek... életemnek... szólított!

Talán abból indulnék ki, hogy az anyanyelv szabad gyakorlása az élet minden területén, minden nép számára alapvető emberi jog! Következtetésképpen egyénileg sohasem ismerem el egyetlen hatalom törvényeit, de nyílt vagy álcázott törekvéseit sem, mely egy népnek az anyanyelvétől való fosztogatására vagy éppen annak tiltására irányul! Az a hatalom, mely népeinek legszentebb jogát ravasz módon ugyan alkotmányában rögzíti, de annak gyakorlását a legagyafúrta eszközökkel akadályozza; az a hatalom, mely nem tűri meg a "másságot"; az a hatalom, mely "hazátlannak"

A díszpolgári cím átadása

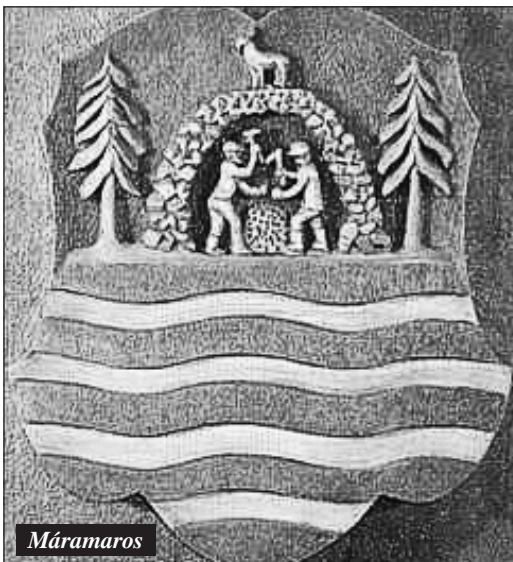
minősíti azokat, akik nem a hatalom nyelvén szólnak, nem méltó arra, hogy hatalma legyen! A jogtiprás nem csak olyan eszmék gyakorlata, mely a világot már nem egyszer borította lángba, hanem egyúttal ember- és műveltséggyalázás is. Ugyanilyen súlyos módon ítélem el azokat a "világpolgárokat" (kozmetopolitákat), akik a nemzetköziség elveit takarónak használva viszik ócskapiacra az anyanyelvet és a népi műveltségnek minden megnyilvánulását. Vallom, hogy a nemzetköziség fogalma már önmagában feltételezi a különböző népek, nemzetek, következtetésképpen különböző anyanyelvek létezését és a létezésükhöz való jogot. A nemzetköziség szelleme tehát nem a nemzet, illetve az anyanyelv tagadását kéri, hanem – a kölcsönösség elve alapján – a létező népek (és nyelvek) egyenértékűségének és

egyenjóságának vallását és gyakorlatát. Minden nép fia csak akkor lehet igazán nemzetközi, ha annak a közösségnek a nyelvén vallja a nemzetköziséget, melyhez tartozik, azaz anyanyelvén. Ezt az álláspontot tükrözi a mai Magyarország világszerte ismert és sokra becsült nemzetiségi politikája.

Az elmondottak szellemében anyanyelvem jelenlegi állapotát – kerülgetés nélkül – vészjóslónak látom. Az csak természetes, hogy e fogalmat mindenkinek joga a maga látóköre szerint szelídíteni, elvetni vagy éppen ostromozni. Borúlátó! – mondhatja akárki. És igaza van, mert átéltem és élő tanúja vagyok a borúnak, s csak azzal vitatkoznék, ki évtizedekig élte a hazátlanság állapotát. Azokkal, akik értik **A bujdosni se tudó szegénylegény éneke**, **a Szürke szonettek**, **a Caligula helytartója**, **a Szuzai mennyegző** vagy éppen **Szervatiuszék**, **Kocsis Nagy Margit** művészetének keserves üzenetét. Én ugyanis értem, mert átéltem a kínok keservét. Borúlátóan valloam tehát, hogy a Kárpát-medencében a Magyarország határain kívül élő magyarok anyanyelve, azok birtokosainak minden hűsége ellenére – bár nem mindenütt azonos mértékben – de válságos helyzetbe jutott. Gyakran jut eszembe, hogy a nyugaton élő magyarság anyanyelvének mentése érdekében itthon és külföldön is sokat teszünk. Amikor arról hallok, hogy itthon „amerikás magyarok” gyermekeit, unokáit tanítjuk újra magyarul, igaz szívvel veszem le a kalapom. De mit csináljak a kalapommal honfitársaim, amikor a határainkon kívül rekedt magyarság a szülőföldön vagy onnan „nyugatra” menekülve, naponta kényszerül örökre elveszíteni anyanyelvét, mert joga ugyan van, de lehetősége nincs annak megőrzésére!? „Felejtsek”! – szóltak rám egyszer hivatalosan. Ezt a szülőföldemen is megtehettem volna, s ma dölyfös janicsárként élhetnék – cudar lelkiismerettel!

Ezek után nézzünk szembe Hazám, ugyancsak kertelés nélkül (hiszen az önámítás soha se vezetett jóra), az anyanyelvem azon részének állapotával, melyet a világ Magyarországgént tart nyilván (már akik tudnak a létezéséről...). Lassan tíz éve lesz, hogy egy eléggé elzárt Tisza-menti községben magányosan élek. Igaz, mély fekvésű területéről nem lehet messzire látni, de segít a rádió, televízió, folyóirat, napilap, könyv. S ha már évtizedekkel ezelőtt, a Kékes-tető magasságában, attól mintegy ötszáz kilométerre fekvő szülővárosomban 6 méter magas és 40 méter hosszú antenna segítségével, recsegő „népi” rádiómon hallgattam az "édes anyanyelvünk" műsorát, akkor hálásnak kell lennem a sorsomnak, hogy most sokkal jobb vételi lehetőségek között, közvetlen közletről figyelhetem édes anyanyelvünk "hazai" állapotát. Bevallom, nem sok öröömöm telik benne, még akkor sem, ha jó irányú törekvésekről is értesülhetek, melyek simogatják aggódó lelkemet.

Örüljön, hogy itt és most szabadon használhatja anyanyelvét!... vágthatják arcomba. Igazad lehet szerencsés honfitársam, ugyanis én örülök annak – ha nagy árat is fizettem érte – hogy már senki sem gyaláz a magyar szóért. An-

nak viszont nem örülök, hogy népünk túlnyomó többségének – s köztük neked is, szüklátókorú, elbizakodott barátom – szabad csúffá tenni közös anyanyelvünket. Nem tudom már, kinek a megállapítását idézem szabadon, miszerint egy nép elveszítheti szabadságát is, de amíg él az anyanyelve, addig azt vissza is szerezheti. De csak akkor, és csak addig! Hogy igaz-e? Forgasd csak saját, gyakran szomorú, gyakran dicsőségre vergődő történelmed lapjait, s felelj magad!

Vigyázz honfitársam, hiszen neked már egészen természetes, hogy önfeledten kajálsz, piálsz, dumálsz a bisztróban, a büfében, a presszóban

vagy éppen a restaurántban, s haverkodszt a haverokkal. Természetes, hogy a lóvét inkább fusival keresed, mert a munkahelyen nem csíped a melót. Nem érdekel, hogy a pulyák csórók, hogy a tesók száma fogy. Azt sem bánod, hogy a srácok sulit kerülve bringáznak, hogy a csajokat a hapsik az utcán smárolják, hogy a csávó diszkózik, s a tinédzser már a szexet próbálja. Örölsz, hogy gyermekeid – Ivett, Norbert, Nikolett, Zsanett, Patrik, Patrícia, Krisztián – változatosan köszönnek: heló, csaó, szia, szevasztok muterek, faterek, nagyik. Közben zajlik a társadalmi élet: a könyvek íródnak, bibliobuszok szállítják azokat, bár ritkán olvasod ki, zsúrizett árut, csipmentes paprikát, mirelitet vásárolsz, aztán intézkedéseket, látogatásokat teszel, témáidon problémázol, gondjaidat lekörözd és lerendezed, majd innoválsz, renoválsz, realizálsz, lereagálsz, sommázol, voksolsz, szervizelsz, planifikálsz, dekorálsz, kontrolálsz, motiválsz, s már a parasztember is kombájnolja a kukoricát, igaz, hogy várja annak finisét. S hogy el ne felejtsem, egyre gyakrabban szanalatok hol ezt, hol azt, köztük az anyanyelvet is! Mondom, ez neked mind természetes és bizonyára csodálkozol s talán számon is kéred keserűségemet. Fel sem fogod, hogy ez a te nyelved csupán, melyen én soha sem kívánok beszélni!

S hogy a levegőben levő labdát kifogjam, kijelentem, hogy tökéletesen tisztában vagyok azzal, hogy az életünk rohamos fejlődését anyanyelvünknek is követnie kell, azaz nem kerülhetjük el új és idegen eredetű szavak megjelenését, de csak kényszerhelyzetben és akkor is csak – írásban és szóban – a magyar nyelv szelleméhez és szabályaihoz igazítva.

Egy szakfelügyelő hivatalos beszámolója szerint az ifjúság nem tud anyanyelvén (magyarul) helyesen írni és olvasni. Nem hittem. Ma már tudom. Pedagógus is van ilyen. Kérdő fölényességgel használjátok, honosítjátok a szép és ősi magyar szavainkat helyettesítő, legkülönbözőbb eredetű, eltorzított idegen szavakat, hogy okosoknak, művelteknek, szakképzetteknek láttassátok magatokat. Nemcsak az ifjúság, nemcsak a szülő, a tanár is, a rádió és televízió személyzete is, az egyes műsorszámok meghívott vendégei, az újságíró, de lassan még a falusi emberek is. Tisztesség illesse a kivételek kisebbségét.

Mondd, műlterjesztő, mának élő, holnapfaló honfitársam, kikhez tartozol? Kiknek a számláján éled csak önmagadnak kamatozó életed? Akiknek nyelvét beszélve csúffá teszed

azt? Tudod-e, hogy százezrek adták életüket azért, hogy te itt és most egy sokat szenvedett nép nyelvének léha megrontója lehess? Ha nem üzen neked semmit néped történelme, s ha közösséged anyanyelve, néped sajátos zenéje és művészete semmire sem kötelez, válj meg tőlük nyíltan, hogy tisztelhes-sünk – mint idegent!

Aki viszont magyarnak vallja magát, az az életünk minden területén annak tudatában és felelősségével szóljon magyarul, hogy nemcsak ősei és utódai nyelvén szól, hanem egy nagy múltú nyelvcsalád számbelileg csökkenő, de élő és élni akaró közösségének tagjaként.

Anyanyelvünk legyen nemzeti létünk büszkesége, melyen valljuk emberségünket, magyarságunkat, műveltségünket, múltunkat és fennmaradásunk reménységét. Szóljunk tehát

tisztán, helyesen és szépen anyanyelvünkön, hogy közösségünk sohase lehessen hazátlan.

Tiszadob, 1987. január 2.

(A szerkesztő biztos abba, hogy olvasóink is elszoruló torokkal haladtak végig a fenti sorokon. És abban is biztos, hogy mindenkinek feltűnt: az 1987-ben leírtak ma talán még inkább időszerűek. Egyben örömmel rögzíthetjük, hogy végre a hivatalosság részéről is láthatóvá válik a kérdés súlyának és a megoldás szükségességének belátása, egyben lassan megtörténnek az első lépések is a szükséges irányba.)

Kézikönyv – ajánló

Ez a kicsiny (A6, 96 oldalas) könyvecske hasznos lehet a fiatalok magyar öntudatának kialakítására, a közelmúlt történelmének megértésére, a mindannyiunk által megvalósítható nemzetmentési feladatok ismeretére.

Gimnáziumi vagy egyetemi hivatalos igénylésre tíz példány ingyenes!

Az ára Magyarországon 500 forint, külföldön 5 dollár. Megrendelhető villámpostán az alábbi címen: corvinus@mountaincable.net

Tartalomjegyzék

Előszó	2
Kiskaté magyarok számára	3
Állampolgári jogok és kötelességek	9
Miért ilyen alacsony az életszínvonalunk?	11
Magyar föld	16
Privatizáció	17
Művelődés	18
Ünnepeink	19
Nyelvünk	20
Napi életünk	21
Az önellátó falu	23
Hogyan menthetjük meg a falut?	24
Pénznélküli kereskedelem	26
Energia	27
Mondragon	29
A Szövetkezeti bank	37
Hazánk maradék természeti kincsei	39
Világválság?	46
Informare necesse est	51
Bűnös nemzet?	65
A Trianon szindróma	77
Mi lenne ha?	81
A nemzet főbb gyásznapijai	84
Magyar szolidaritás tüze	85
Világkormány	87

Patrióta politikusoknak kötelező olvasmány!

Juhos-Kiss János

Hazataláltál

Vasy Géának

Hazataláltál, mert könnyeid elerednek:
síró sás vigasztal, őszi szél simogat,
avar apád átölel...

Költők, prózaírók mindig visszaköszöntek.
Hunok, avarok, gepidák, jászok, kunok
lelkeddel vonultak el?

Szíved sámán dobon dobolt: vissza emberek!
Erős kézfogásukat tovább tarthattad
a hatvanas éveknél!

Álltak egymás mellett – nagy félkörben tiszteltek -
nem kértek semmit, vérüket csorgatták el!
Dacosan mentek el.

Áprily, Dsida, József Attila, vas emberek
szárnycsapásaik szinte érthetetlenek...
Fiatalok visznek el!

A kis és nagycsaládod, mint izmaid védtek.
Vágyak és büszkeségek, nyarakba vesztek:
a szabadság nem jött el!

Tél venyige-sírása, másnak bort ereszthet!
Tavaszcseré aranyát, hóvirág hamvát
titkon neked adta el!

Hazataláltál, mert könnyeid elerednek.
Érzékeny lelkek álmát, mint kis ibolyát:
kék foltjaid viszik el!

A fenti vers elhangzott Dr. Vasy Géza irodalomtörténész, a Magyar Írószövetség elnökének a kispesti Halásztanya Étterem Irodalmi pódiumán való fellépésének tiszteletére 2009. február 23-án.

Mindenkihez a saját nyelvén

(Mentálhigiénés szakember véleménye az anyanyelv fontosságáról)

„A pünkösdek jeles napján
Szentlélek Isten küldeték
Erősíteni szívöket
Az apostoloknak.

És megtelvén Szentlélekkel,
Kezdek szólni nyelveken,
Mint Ő, kinek a Szentlélek
Ad vala szólani.”

(ismeretlen szerző 1531-ből)

A fenti dicséret gyermekkorom erdélyi református énekeskönyvből való. Édesapám református lelkipásztor volt Bati-zon, nyolc gyermekét magyar tannyelvű iskolákba járatta. Attól még mindannyian tökéletesen beszéltük és használtuk az állam hivatalos nyelvét, és az adott körülmények és viszonyok közepette a lehető legjobban érvényesültünk, ki-ki az általa választott, vagy elért hivatásában. Az, hogy a későbbiekben nem tökéletesen fogadott be soha a hivatalos államnyelvet beszélők egyik csoportja sem a saját társaságába, nem igazán okozott nekünk fájdalmat: megtaláltuk azt az anyanyelvi közeget, amelyben teljes harmóniában éreztük magunkat.

Annak idején, a mi Urunk azért küldte el tanítványainak a Szentlelket, hogy az összegyűlt keleti nagy sokadalomban mindenki a saját nyelvén érthesse az isteni üzenetet. És mindent, ami fontos az életben, elsősorban anyanyelven kell kifejezni tudni. „De a gyermekem jobban érvényesül bármely téren, ha az állam hivatalos nyelvén tanul” – halljuk túlon-túl sok szülő válaszát. Az eredmény: magyar tannyelvű osztályok, iskolák bezárása.

De kinek is van nehézsége más nyelvek tökéletes elsajátításában? Viszonylag nagyon kevés az olyan diák, akinek örökletesen gyenge az idegen nyelvek iránti érzéke. Sokkal kevesebbnek, mint azt zenei "botfúlóság" esetében tapasztalhatjuk. Emlékezzünk csak vissza diákkorunkra. A harmincöt-negyvenes létszámú osztályainkban alig volt olyan társunk, akinek komoly nehézségei lettek volna valamely nyelv elsajátításában. Botfűlű viszont annál több akadt közöttünk. A kevésbé szerencsés gyermekeket is megáldotta Istenünk számos olyan képességgel és készséggel, amelyek felismerése és fejlesztése nagyon is lehetséges. Ez a tanárok, fejlesztőpedagógusok és pszichológusok feladata. Ezzel szemben igen sok az olyan magyar anyanyelvű szülő, aki gyermekét nem magyar tannyelvű iskolába íratja. E gyermekekből aztán nem válhat szinte soha a választott új tannyelv olyan szintű művelője, hogy a későbbiekben a kívánt társadalmi befogadásnak felhőtlenül örvendhessen.

A magyar tannyelvű iskolákban még mindig olyan szinten tanítják a román nyelvet és irodalmat, hogy egy jól motivált magyar gyermek bármikor versenyre kelhet az azonos korú és iskolai fokozatú román tanulótársával. A Kölcsey Ferenc Líceumban tanultam a múlt század ötvenes éveiben. A harminchatos lélekszámú osztályunkból a román nyelv és irodalomtanárunk tízünknek vitte el negyedév végi dolgozatát a városi hatalmasságokhoz, dicsekvésképpen. Meg is dicsérték érte Bezdek István "tanárelvtársat", hogy tanulói milyen jól fogalmaznak és milyen helyesen írnak az ország hivatalos nyelvén.

Érettségi előtt kirúgtak az I.M.Sz.-ből. "A burzsoá idealizmus tanait terjeszti az iskolánkban" - volt a szentencia, amelyet a megyei propagandista reánk olvasott (mindhárman református pap-szülők gyermekei voltunk). Diáktársainkat ez nem tüzelte fel ellenünk: amikor meg akarták szavaztatni az eltávolításunkat abból a szervezetből, amelynek tagja kellett, hogy legyünk, ha be akartunk jutni főiskolára, egyetemre, első felszólításra senki sem emelte fel a kezét. Ekkor a városi és megyei titkárok és propagandisták lejöttek a dobogóról, a diákok közé mentek, és a következő szöveget kezdték kiabálni az éppen lábra állított gyermekekre:

- Az elvtárs pártunk és kormányunk ellen van?!
- Één neem! – nyögte a szerencsétlen.
- Akkor azonnal emelje fel a kezét, hogy egyetért a kizárással!

Így aztán, a széksorok között terrorizálva, elérték, hogy a többség megszavazta a kizárásunkat.

Mindezt azért írtam le, hogy bemutassak egy közeget, ahová sors- és rendszerüldözött fiatal érettségizettek találtak meg ideiglenes óvóhelyüket addig, amíg életük kereké újra felfelé nem kezdett ívelni. Ez volt az egészségügyi technikum. Az iskola nyüzsgött az osztályellenség gyermekeitől. Mindhárom református pap-gyermek is ide került, hasonló sorú ortodox és görög-katolikus pópa-gyermekekkel, meg politikai, illetőleg gazdasági bűnözőnek kinevezett (például kisiparos), kulák szülők gyermekeivel egyetemben.

Itt ismerkedtem meg egy ifjúval, akinek nővére magyar iskolában érettségizett, majd átkerült Magyarországra, ahol egyik pesti egyetem magyar nyelv- és irodalom szakán végzett, és ugyanott tanársegédként dolgozott. Tökéletesen beilleszkedett, teljesen elfogadták. Az öccse, a diáktársam, a román líceumban érettségizett. Magyarul nyekergett, románul nyögdecselelt, más nyelvet nem ismert. A román nemzeti-ségű diáktársak kinézték maguk közül, mi sem fogadtuk be a nyelveket keverő tanulót („Délután megveszem az abonamentet, utána ihatunk egy cáp sört” – nagyjából ez volt a stílusa). Magyarországi látogatásáról lehorgasztott fejjel jött vissza. Az ottaniak megkérdezték: – Te milyen nemzetiségű vagy, hogy ilyen rosszul beszélsz magyarul? A szatmári, magyar iskolát végzett srácok rosszállóan néztek össze, amikor nyelvi keverékével állandó pofonokat adott a magyar kultúrának. Életét mind a mai napig a depresszió keseríti meg. A fő kiváltó okok között, saját bevallása szerint is a beilleszkedés, az integráció zavara szerepel. És ő mégis csak egy kisiparos fia.

Elfogadhatjuk, hogy kevesebb iskolázottsággal egy szülő nem éppen olyan tájékozott az iskolák terén, mint egy orvos, mérnök vagy lelkész.

Ami nagyon szomorú: számos orvos, mérnök, tanár (horribile dictu: magyar iskolában tanító is!) gyermekét nem anyanyelvi osztályba íratja és íratja, a lehető legrosszabb példát nyújtva a határozatlan szülőknek. Hát ha még a város egyik legismertebb lelkipásztora is ilyen mintát nyújt! Pedig ilyen is előfordult!

„Érvényesüljön jobban, könnyebben a gyermek!” Minek

arán? Csökkenő számú osztályok és kisebbségi iskolák, megszűnő magyar és más „együtt élő nemzetiségű” tanárok semmivé váló katedrája árán! Már láttuk fennebb, hogy a jobban érvényesülés fogalmát felemlítő szülők túl későn jönnek rá, hogy csemetéjük, felnőtt korára, társadalmilag "marginal man"-nek, be nem fogadott embernek számít. És mi a helyzet a könnyebb érvényesülés fogalmával? Akárcsak a sport, vagy növény-és állattenyésztői munka terén, a tanulásban sincsen könnyű munkával számottevő eredmény. Hajtson csak az a gyermek szellemileg, és fizikailag is! Az amerikai és nyugat-európai milliárdosok zöme csemetéjét segédmunkásként, gyakran fizikai munkával edzi az életre. Nem úgy, mint az úgazdag milliárdosaink (akiknek jó része „jókor volt jó helyen” – a húsos fazék közelében), és akik gyermekeiket minden földi jóval elhalmozzák, a munkától megkímélik.

Dolgozzon hát gyermekünk kissé többet, mint a többségi gyermek, és imádkozzék! „Ora et labora”! Csak a javára lesz.

Több neves pszichológus (legutóbb Eric Erickson) hangsúlyozta, hogy a családban az apa egyik legfontosabb szerepe az erkölcsi és viselkedési normák megállapítása és betartása.

Szeretettel, figyelmesen, de erélyesen kell megkövetelnie azt, ami helyes a döntéshozatalokban. Ilyen létfontosságú kérdés az iskola megválasztása, és a vallás gyakorlására való rávezetés is. Ennek legkézenfekvőbb útja a felekezeti iskola. Vagy a világi iskolába járó gyermek hittanórára és templomba járatása. Ki az, aki még nem hallott akár kisiskolás gyermekeket trágár szavakat ártatlan ábrázattal olyan sűrűségben használni, hogy még egy zupás őrmester is elszégyellné magát tőle? A felekezeti iskolába járó tanulóktól ilyesmit nem hallani!

Sokan megszenvedtek bátor, becsületes, szívósan kitartó társaink közül azért, hogy megmaradjanak templomaink és iskoláink. Még az "átkosban", annak is a vége felé történt, hogy egy Szatmárnémeti-beli barátomat kegyetlenül megverték és összerugdosták azért, mert magyar irodalmi estet akart szervezni egyik iskolánkban. A „veszélyes” téma Arany János balladáinak elemzése, előadása volt. Pontosan akkor, amikor a közeledés, kiegyezés, megbékélés reményében román költők lefordították és megjelentették Arany János balladáit román nyelven! A diktatúra képviselői nem így látták. Sőt, fordítva értékelték az irodalom, az anyanyelv művelőjének és terjesztőjének tevékenységét. Póru! járt barátomnak szerencséje volt, hogy munkahelyi főnöke szó nélkül több nap szabadságot adott neki, ami alatt hatalmas fej és arcduzzanatai lohadóban voltak. A legtöbb ember ilyenkor kukájába húzódik és elhallgat. Barátom nem így tett. Folytatta áldásos népművelő tevékenységét.

A világi lelki egészségtanász (mentálhigiénikus), tehát magam részéről arra kérném a kedves szülőket, hogy ne legyenek kíméletesek gyermekeikhez akkor, amikor a többlet-megterhelés mérlegeléséről van szó.

Ha bírja a gyermek agyilag, szellemileg és lelkileg, tanuljon nemcsak az anyanyelvén, hanem angolul vagy más nyelven is, mert a szólás-mondás, hogy „ahány nyelvet beszélsz, annyi ember vagy”, örökérvényű marad. Idézettel kezdtem, idézettel végzem: „Ne hagyjátok a templomot, / a templomot s az iskolát!”

Komárom, 2010.

Szilágyi Kálmán
mentálhigiénés szakember

Erdélyi alapítványok a közszolgálatában

Bemutakoztak Verőcén, az Erdélyország az én hazám fesztiválon

A Julianus Barát Alapítvány 12 esztendő, még édesanyja támogatásával hozta létre Bethlen Farkas, elsődleges célja az elszakított magyarság támogatása, valamint mozgássérültek életének segítése, technikai eszközökkel történő ellátása. Az Erdélyország az én hazám fesztivál keretén belül 2010. július 4-én Magyar Alapítványok együttműködési távlatai a Kárpát-medencében címmel mutatkozott be néhány közérdekű, erdélyi kötődésű vagy épp Erdélyben működő alapítvány.

Bethlen Farkas, Verőce polgármestere elmondta: – Eddig sikerült sok jóérzésű ember adományából, illetve pályázati pénzekből felújítani egy óvodát Erdélyben, Felőr nevezetű településen egy új imaházat építettek, a templom tatarozásához hozzájárultak, egy új, 13 települést összefogó iskolaközpontot építettek, illetve több évben gyermekeket nyaraltatnak Verőcén. Kárpátalján öt magyar falu óvodájának felújításában vett részt a Julianus Barát Alapítvány. Tavaly segítséget nyújtottak Kárpátalján a császlói óvoda felújításán. 2009 tavaszán megkezdtek a Kárpát-Haza Templom építését Verőcén, mellyel Bethlen Farkas, a templom megálmodója a magyarság összefogását szeretné erősíteni. A templom-alapító elmondta, mivel a Kárpát-Haza temploma magyar-pogány elemeket is tartalmaz (Emese égbe emelése az egyik ablakon), a három történelmi egyház (katolikus, református és evangélikus) püspökei nem vettek részt az avatási ünnepségen és nem szentelték fel a Dunakanyar festői tája között meghúzódó Árpád-korra emlékeztető kicsi kápolnát. Bethlen Farkas rámutatott: Beer Miklós váci katolikus megyés püspök titkárnőjén keresztül üzent neki, Szabó István református püspök pedig a Duna Televízió elnökét tájékoztatta távollétének okáról. Bethlen Farkas hangsúlyozta: a templomot szeretetből, tiszta szívvel építették.

Kemény Endre, az Erdélyi Helikon-Marosvécsi Kemény Alapítvány elnöke első nyilvános szereplésén vett részt, hisz alapítványuk két hónapja alakult. Céljuk báró Kemény János írói, irodalomszervezői és színházszervezői munkásságának, szellemi hagyatékának, valamint az Erdélyi Helikon íróközösség (helikonisták) az egyetemes magyar irodalom érdekében kifejtett szellemi örökségének ápolása, népszerűsítése. Az alapítvány tervei között szerepel a Kemény Jánostól Marosvécsen elköszont, az örököseik részére visszaszolgáltatót ingatlan karbantartása, felújítása és hasznosítása – hangsúlyozta Kemény Endre, az író unokája.

Fenti témakörökben rendszeres ünnepségeket, találkozókat és konferenciákat szerveznek, idén augusztus 24-27-e között tartják a Kemény-család és leszármazottainak találkozóját Marosvécsen.

Oláh Anna fizikus, Bolyai-kutató a Bolyai Pedagógiai Alapítványt mutatta be, melynek célja Bolyai Farkas és János matematikusok munkásságának megismertetése anyaországi iskolákban, kapcsolatafelvétel a Bolyairól elnevezett iskolákkal, valamint az ifjúság szakmai, szabadidős tevékenységét kívánják támogatni.

A Polgár-Társ Alapítványt Csíkszeredában hozták létre 1998-ban, mely a Partnerség a Környezetért platform tagja, s környezetvédelmi projekteket támogat Romániában, Csehországban, Lengyelországban, Szlovákiában, Magyarországon és Bulgáriában.

(Rövidített szöveg)

Frigyesy Ágnes

A központi idegrendszerre vonatkozó újabb felismerések és azok jelentősége a pedagógiában

(Folytatás előző lapszámunkból)

A nyelvi fejlődés

jóval később indul be, mint a látásé – könnyen érthető okokból – és lépésekben történik, ami megfelel a részfunkciók (l. később) szakaszos fejlődésének. Itt is van egy kritikus periódus, amelyben rögzül pl. az anyanyelv. Ezen a perióduson túl csak feltételeken lehet egy második nyelvet elsajátítani. A pubertás korának lezáródása, de mindenképpen a 10 éves kor előtt minden nehézség nélkül lehetséges egy második, vagy harmadik nyelv tökéletes, tehát anyanyelvi szinten való elsajátítása. Itt azonban említést érdemel, hogy a 70-es évek elején a feltétlen egynyelvű gyermeknevelést szorgalmazták – amit éppen kommunista kormányzatok tettek magukévá, nemzeti kisebbségeik felszámolására – holott már a 60-as évek elején megcáfolták azt a régi elgondolást, miszerint a több nyelven nevelt gyermekek szellemileg elmaradnak (!) egynyelvű társaiktól, sőt, akár dadogósak is lehetnének. Ma azonban biztosan elmondhatjuk, hogy többnyelvűség rendkívül hasznos állapot, többnyelvű iskolások szellemi plaszticitása felette áll egynyelvű társaikénál.

A beszéd első fázisa az ún. gügyögő periódus, örökletesen preformált és minden kultúrkörben egyforma, kb. 100, egymástól jól elkülöníthető ún. fonémából álló repertoár, ami a környezettől függően olyan szelekció alá esik, hogy a legtöbb nyelv 20-30 fonémával boldogul. Elsajátítása ismétléssel és motoros asszociációval történik, idő függvényében. Rögzítésének módja az agy megfelelő központjaiban a szinapszisok bio-fizikális szerkezetéhez kötött, modul formájában. Hogy ebben a fázisban mi maradhat el, a következő példákból érthető:

Ha egy kínai Németországban születik és nő fel, úgy tökéletesen megtanul németül, mivel agyi moduljai örökletes módon azonosak a németével. Ha azonban a nyelv plasztikus fázisának lezáródása után kerül Németországba, úgy – többek között –, soha sem lesz képes sem hallás, sem kimondás után különbséget tenni az r és l között, mivel ez kultúrspecifikusan végérvényesen kiesett.

A pubertás után folyékonyan meg lehet tanulni akár több nyelvet is, de szinte elkerülhetetlenül megmarad egy idegen kiejtési mód, amiről beszélője mindig felismerhető lesz. E megállapítás jeles példáját képezi Josef Conradi lengyel író, aki abszolút tökéletesen fogalmazott és írt angolul, de sajátságos, a lengyelekre jellegzetes kiejtési módját soha levetkőzni nem tudta. Ma egyenesen Conradi-jelenségről beszélnek ebben a témában a nyelvészek.

Ha jól meggondoljuk azonban, az ember alig jutott tovább az énekes madaraknál. A bükki pinty pl. eltanulja a fajra jellegzetes madárdalt fajtabéli társaitól, éspedig a nemi érés előtti időszakban.

Ha azonban izoláció révén erre nem lesz lehetősége, hiába kerül később énekes társai közé, örökre néma fog maradni. Sok madár esetében azonban hiányzik ez a plasztikus periódus, nem kell eltanulja a madárdalt, hanem az veleszületett képesség. De rovaroknál, pl. a tücsöknél bizonyítani lehetett, hogy a ciripelés teljes programja a mellkasi idegdúcokban örök-

letesen rögzített, s a fej eltávolítása után is kiváltható a megfelelő dúc elektromos ingerlésével.

Az emberi beszéd olyan szavait, amelyek tárgyakat, cselekvést, valamint tulajdonságot jelölnek meg, tartalmi és jelző morfémának nevezzük. Szókincsünkben az első életévben jelennek meg, és bővíthetők magas életkorig. Agyi központja a halántéknagyakszirti lebeny területén van, emiatt e területek sérülése után képtelen a sérült ilyen szavakra emlékezni és azokat kimondani. Ennél sokkal nehezebb a segédigék megtanulása és helyes ragozása, továbbá főnevek ragozása, tehát a nyelvtani szabályok, amelyek mint az anyanyelv szerves tartozékai vésődnek be. Optimális elsajátítási időszakuk a pubertás előtti korra esik.

Nyilvánvaló lehet azonban, hogy a gyermek nem nyelvtani szabályok szerint tanulja meg a beszédet, honnan is tudná, hogy létezne nyelvtan? Ezt bizonyítandó, gyermekek szoktak is elkövetni nyelvtani hibákat. Minden jel szerint ebben a korban fülünk, ill. a hangzás után tájékozódunk, ami aztán később is mindig kíségit.

Chomsky szerint létezik egy ún. transzkulturális, univerzális nyelvtan, s arra való készségünk bizonyára ugyancsak örökletesen adva van. Maga a nyelv eltanulása a fajra jellemző moduláris szerkezettől függ, és – legalábbis részben – független az intelligenciától. A moduláris szerkezettel kapcsolatosan elegendő lehet, ha pl. összevetjük a képirásos nyelvek mondat szerkesztését a fonetikus nyelvekkel. Így: az európai nyelvek fonetikus szerkezetűek, a kínai képirásos rögzült, a japán pedig a kettő bizonyos keveréke. Ennek megfelelően a háromféle beszédközpont sérülésének – motoros, vizuális és akusztikus – eltérő következményei ill. megnyilvánulásai lesznek a szóban forgó nemzetiségűeknél.

A nyelvtani szabályok messzemenő, a nyelvre vonatkozó specifikitást mutatnak, genetikusan csak preformált jellegük meghatározott, végső formájuk döntő módon környezet- és kulturális strukturáltságú. A környezet által rányomott bélyeg legmarkánsabban a kiejtés módjában és a hanghordozásban mutatkozik meg, s emiatt valaki kiejtése révén a valamelyik nyelvjáráshoz való hovatartozása felismerhető marad.

Alig lehet vitás, hogy gondolkodni csak egy nyelv keretein belül, annak szabályai szerint lehetséges. Így pedig az, amit észjárásnak szokás nevezni, nem egyéb, mint az anyanyelv meghatározta nemzeti jelleg, vagy azon belül valamelyik tájnyelv bélyegét magán viselő gondolkodási mód.

A már említett transzkulturális, univerzális érvényű alanyelvtan arra vonatkozik, hogy valamennyi ismert és beszélt nyelv a földön alapszerkezetében azonos: valamiről vagy valakiről (alany) állítunk valamit, cselekményt vagy tulajdonságot (állítmány). Egy nyelv tanulása azt jelenti az elmondottak szerint, hogy begyakorlás révén létrehozunk és rögzítünk szinaptikus kapcsolatokat. Igen fontos lenne tudni, hogy a felseperedő számára leghelyesebb, ha a felnőtt nem baba-nyelven gügyög hozzá, hanem világosan és jól kiejtett szavakkal beszél, feléje fordulva, szemtől-szembe, s lehetőleg gesztikulálva is. Kétnyelvű környezetben lehetőleg kerülendő a két nyelv egyféle keveréke, mivel a felcseperedő a világ legtermészetesebb módján kapcsol egyik nyelvről a másikra!

Egyébként, nyelvet nem lehet odafigyelve, hallás után tanulni. Süketnémák gyermekei nem tudnak megtanulni a tv-rádióból beszélni! Úgy tűnik, hogy egy nyelvet csak beszéd-környezetben való aktív részvétellel lehet elsajátítani, minden eddig említett, veleszületett hajlamaink ellenére. E tanulási folyamatban rendkívüli jelentősége van az analóg kommunikációs formáknak, tehát a mimika és gesztikulációval aláhúzott, jól követhető szájmozgásokkal folytatott beszédnek.

Néhány szó a **tájnyelv-** vagy **dialektusról**.

Manapság Nyugaton egyesületek alakultak a tájnyelv ápolására és fenntartására. Ez rendben is lenne eddig. Vitatható azonban amit hirdetnek, hogy ugyanis a tájnyelv azonos értékű az általuk az "ügynevezett" jelzővel felruházott irodalmi nyelvvel, amely megnevezése a németben *Hochdeutsch*, ahol a *hoch*=felső, máris arra utal(hatna), hogy minden más igenis alsóbbrendű.

Napjainkban azonban, köztudottan, mindenki igen érzékeny az alsóbbrendűségnek még a gondolatára is, s emiatt pedig a közvélemény nevében ágáló médiával sem kimondottan kellemes ujjat húzni. Aki teheti, el is szokta kerülni.

A tájnyelvi egyesületek azzal érvelnek, s ezt a véleményt képviseli számos nyelvészeti fórum is, hogy ugyanis a tájnyelv képes környezetünk teljes és maradéktalan leírására. Ezen állítás csak azzal a kiegészítéssel közelít az igazsághoz, hogy, igen ... leírja ugyan a környezetünket, de csak beszélőjének szintjén. Van azonban a kérdésnek egy másik megközelítési módja is, nevezetesen, ha a tájnyelvet az irodalmi nyelvvel összehasonlítandó, a dinamikus folyamatok – amilyen maga a nyelv is – jellemzésének mércéjéhez folyamodunk. Akkor ugyanis világos lesz, hogy a tájnyelv úgymond egyszerűen ráragad beszélőjére, akaratlanul, minden ráfordítás nélkül. Ezzel szemben az irodalmi nyelv szellemi ráfordítást igényel, úgy birtokbavétele, mint további, szóban és írásban való megfelelő szinten történő használata során. Most pedig kézenfekvő fizikai kifejezéshez nyúlni: míg a tájnyelv magas entrópia értékkel, addig az irodalmi nyelv annál kisebb entrópia értékkel jellemezhető.

Nem lehet vitás, hogy a tájnyelv a környezet leírására jött létre, az irodalmi nyelv pedig a társadalmi fejlődést követve alakult ki a tájnyelv alapján. A tájnyelv, lehetőségei kimerültével, megrekedt egy ma még szórványosan létező, letűnőben lévő életforma tartozékaként.

Mi történik az agyban?

Legelőször indul fejlődésnek tehát a látóközpont, utána majd a beszédközpont, ami megfelel a törzsfelföldési sorrendnek. A látóközpont kérgi mezője, a 17-es számmal megjelölt mező, kb. 4 hónapos korra alakul ki. Ezt követően valamennyit csökkenni fog a nagysága, de benne az idegsejtek száma a terhesség 28. hetétől 70 éves korig nagyjából azonos marad. Ami változik, az a szinapszisok száma, ami máris 8 hónapos korra megtízszereződik.

Ezt követően azonban e hatalmas számú, újonnan képződött szinapszisoknak egy része leépül, eltűnik. Ez a fel-, és leépülési folyamat azonban a vizuális ingerek függvényében történik, a használat és nem-használat elve alapján. Végül is, a látóközpont mezejének fejlődése úgy 11 éves korra éri el a felnőttre jellemző szintet. Ekkora pedig a kezdetben képződött szinapszisoknak csak 50-60%-a marad meg. Ennek a megmaradt szinapszis-számnak születéskor különben csak 10%-a volt meg. A gyors fejlődés beindulásának időpontja tehát a 4. hónapos kor, amikor is tudvalóval kezd a csecsemő figyelni és szemével követi környezetét.

A homloklebenyben – ahol az asszociatív funkciók, valamint személyiségünk, magatartásunk funkciói vannak elszállásolva – a fejlődés lényegesen differenciáltabban zajlik le, későbbben indul be, és lassabban megy végbe. Itt a szinapszisok száma lassan gyarapodik 7 éves korig, ami után a felnőttre jellemző szintre a pubertás koráig csökken le és állandósul. Kézenfekvő ezek alapján az is, hogy ezen funkciók hosszabb ideig plasztikusak, tehát alakíthatók. Sajnálatos, de a homloklebenyre vonatkozó ismereteink messze elmaradnak a látóközpontra vonatkozó ismeretektől, hiszen sajátságosan emberi funkciókról lévén itt szó, az állatkísérletek céltalanok.

Balesetek utáni sérülések – amennyiben a sérült azt túlélte – arra utalnak, hogy súlyos magatartási zavarok léptek fel. Az észak-amerikai kontinenst átszelő vasút építésénél történt súlyos homloklebenyi sérülést túlélő híres eset alanyáról, egy munkásról tudjuk, hogy befolyásolhatatlan, bűnözésig terjedő súlyos magatartási zavarok voltak a következmények.

A leglényegesebb kérdés az agyban történeknél: mit történik a szinapszisokban, biokémiai és molekuláris szinten, akkor tehát, amikor – az elmondottak szerint – a beérkező információk alapján morfológiai elváltozások jönnek létre? – mindez ideig megválaszolatlan kérdés, csupán bizonyos részletvázslatokkal rendelkezünk.

Szövettenyésztésben sikerült kimutatni, computer-szimulációval pedig alátámasztani, hogy a kezdeti időszakban a szinapszisok kialakulása illetve létrejötté az idegsejt nyúlványainak találomra történő, kaotikus burjánzása, a szomszédos sejtekkel való kapcsolatot kereső mozgása révén történik. Így alakul ki, találomra hatalmas számú szinapszis. Hogy azokból melyek fognak megmaradni, afelől a használhatóság és versengés elve alapján történik a döntés. Ebben a döntési folyamatban pedig, minden eddigi megállapítás szerint, a beérkező temérdek információk között 500 millisec. időintervallum dönti el, biokémiai mechanizmusok, mediátorok révén, hogy hol jönnek létre maradandó elváltozások, aminek eredményeképpen kialakul a posztzinaptikus receptorok megoszlása és specifikus érzékenysége. Így jönnek létre a szinapszis utáni membránon olyan morfológiai elváltozások, amelyek végül is a tanulás folyamatának anyagi alapjait képezik. Tekintettel azonban arra, hogy az emberi agy összes szinapszisainak száma 10^{14} -re becsülhető, nyilvánvaló, hogy ez a hatalmas szám nem lehet genetikusan determinált, mivel messze meghaladná a genom tárolási képességét. Ebből következtethető, hogy csak a kapcsolatok sémája, módja és főképpen a mediátorok anyagcseréje lehet genetikusan megszabott.

Érdekes megállapítás az USA-ban, hogy óvodáskorúaknál megfigyelték, a keleti, sárga népcsoport gyermekei messzemenően csendesebbek és nyugodtabban viselkednek és soha sem tobzódnak, mint fehér társaik. Ennek magyarázata a gyermekek MAO (mono-amino-oxidáz) plazmaszintjével függ össze: már régebbi megállapítás volt, hogy magas MAO-vérszint mellett nyugtalanabbak a csecsemők. A sárga óvodások MAO-szintje alacsonyabb; a MAO-anyagcseréje viszont genetikusan megszabott.

Az epigenetikus tényezők szerepe a genetikusan meghatározott séma és terv szerint kialakult szerkezetekből a beérkező ingerek alapján és azoknak megfelelően szelektálni és rögzíteni, s ugyanakkor ami céltalan, eliminálni. Ennek a biológiai szelekciónak felmérhetetlen előnye abban áll, hogy olyan rendszerek és hozzátartozó tulajdonságok hozhatók így létre, amelyek örökletes módon nem, vagy csak extrém ráfordítások ré-

vén lennének megvalósíthatók. Eléggé kiábrándító, hogy minden eddigi munka ellenére sem sikerült az agyban olyan mikroszkopikus struktúrákra találni, melyek tulajdonosának bizonyos tulajdonságaival lennének kapcsolatba hozhatóak. Maga az agyvelő nagysága sem mutat összefüggést hordozójának szellemi képességeivel, habár újabb megállapítások arra utalnak, hogy nagyobb agytömeg több szinapszist jelent, ami talán idős korban jobb emlékezőképességet jelentene.

Az agyvelő és a szellemi képességek közötti összefüggést tudvalévőleg nem találták, s ezt bizonyítandó közismert statisztikai adatként álljon itt jeles szellemi munkások agyvelőnagyságának összehasonlítása: Turgenyev 2012 g, Cuvier 1830 g; Schiller 1785 g; Kant: 1600 g; Gauss: 1492 g; Liebig 1352 g; Gambetta 1246; Einstein 1230 g; Haussmann 1226, Anatol France 1017 g. Az emberi agy statisztikailag számított átlagsúlya pedig 1440 g.

Deprivációs esetek

Mi sem tűnhetne logikusabbnak, hogy a környezeti tényezők hatását és fontosságát vizsgálándó, azt megvonva (depriváció), felmérjük ennek kihatásait. De mivel ilyen vizsgálatok nem folytathatók, igen tanulságosak az ún. vad emberek (Homo ferus) esetei, ahol korai kortól depriváció érvényesült, és vadállat gondoskodott ill. nevelt gyermeket. Állítólag.

Jól dokumentált esetek: Kaspar Häuser Nürnbergből (1833), akiről tudósít Amseln von Feuerbach és dr. Daumer; Victor, Aveyronból, erről tudósít 1801-ből Jean Itard, egy süket-néma árvaház igazgatója; Kamala Indiából (1927) erről tudósít a Midnapore-i árvaház igazgatója. De Jean-Jacques Rousseau (1754) és Carl Linné (1758) is írtak le esetet. Lucien Malson (1972) párizsi szociál-pedagógus összesen 50 (!) esetet gyűjtött össze és dolgozott fel, ami alapján a következő kép adódik:

Valamennyi esetben igen korán történt az emberi környezetből való elszakadás, s valamennyi esetben a pubertás előtt a felletés. Legtöbb esetben farkas nevelte volna fel a gyermeket, de szerepel a leírásokban medve és leopárd is. Valamennyi esetben elképzelhetetlenül nagy volt a szellemi visszamaradás és teljesen hiányzott bármiféle emberi viselkedésnek még a csírája is. Kivételesen csak négykézláb tudtak járni, s később is csak igen-igen nehezen tanultak meg valamennyire is két lábon járni. Egyikük sem értett vagy beszélt egyetlen emberi szót sem. Egyes funkciók azonban messzemenően fejlettek voltak, mint: sötétben látás, hallás, szaglás (messze a normális felett), továbbá: igen alacsony volt hidegre, melege és fájdalomra való érzékenységük (messze a megszokott alatt). Valamennyi szerző csodálkozva említi ezen emberi lények teljes szexuális közömbösségét. Mindenféle, a legintenzívebb velük való foglalkozás ellenére csak rudimentáris beszédig vitték.

A felsorolt esetek közül teljesen szavahihető Kaspar Häuser esete, akit azonban nem állat nevelt fel és története mindmáig rejtély. Előkelő származása azonban valószínű, és szomorú sorsát az öröklésből való kirekesztés okozhatta.

A többi esettel kapcsolatosan sokan és sokfélét írtak eddigéle, de leghelyesebb egy jó adag székszezés, ti. megmagyarázhatatlan a felhozott vadállatok természetellenes magatartása! Nehéz felfogni, hogy egy ragadozó állat miért nem szagatott szét egy csecsemőt? Ugyancsak felettébb gyanús, hogy a feldolgozott esetek közül sok az indiai, s azok mind leánygyermek (!), amihez tudnivaló, hogy Indiában egy leánygyermek értéke alkalmasint nulla. Könnyen elképzelhető, hogy a nyilvánosságból kizárt gyermekek, ha nem haltak meg, nem maradt más,

mint kitalált történetet fűzve hozzá, újból felmutatni őket. Különösen amerikai szerzők fejezték ki kételyeiket. Ami pedig egy Jean Jacques Rousseau szavahihetőségét illeti, ugyancsak messzemenő kételkedés a helyénvaló, hiszen Rousseau, mint földi polgár megbízhatatlan volt: hazugság, csalás és rágalmazástól sem riadt vissza soha. Romantikus elképzeléseibe teljesen beleillő volt a fenevad és az ártatlan gyermek közötti legbensőségesebb kapcsolat.

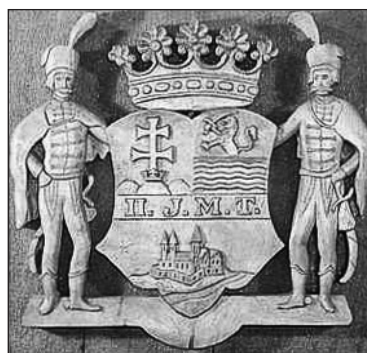
Az utóbbi évtizedek is szolgáltak ugyan súlyos deprivációs esetekkel, de ezeknek semmi köze az említett és kétségbe vonható, fenevadak által "felnevelt" esetekhez. Így 1970-ben találtak Kaliforniában egy 13 éves leánykát, akit apja 20 hónapos kora óta tartott megkötve, egy hátsó szobában, környezetétől teljesen izoláltan. Feltalálása után az apa öngyilkos lett, így nem volt lehetséges részleteket megtudni. A leányka nem értett semmiféle beszédet, s a legintenzívebb gondozás ellenére is csak egy rudimentáris, minden nyelvtani szabály nélküli nyelvig vitte. A 30-as évekből ismert az angliai Hellen Keller esete, aki 19 hónapos korában agyhártyagyulladás következtében vak- és süket-némává lett. Egvedülálló szerencsének mondható, hogy egy zseniális tanítónő, Anne Sullivan kezébe került, aki rövid idő alatt megtanította a tenyerébe karcolt betűk olvasására. Ezt követően pedig, az addig környezetétől teljesen elzárt és kirekesztett, csupán tengődő Hellen esetében robbanásszerű szellemi fejlődés bontakozott ki, s később igen sikeres írónővé nőtte ki magát. Hellen esete nyilván csak részben tartozik a deprivációs esetek közé, hiszen 19 hónapos koráig normális környezetben fejlődhetett, ami után a teljes stagnáció állapotába került, s környezetét ezután csupán tapintás útján észlelhetette.

Egyet kell értenünk Jasperrel, aki azt mondja, nevelésünk tesz emberré és olyanná, amilyenek éppen vagyunk. Malson pedig színesen fogalmaz: „...az ember, mielőtt másokkal kapcsolatba került, nem áll egyébből, mint lebegő lehetőségekből, virtualitásokból, mint a köd, aminek valósággá való lecsapódása csak a külvilággal és környezettel való kölcsönhatás révén, tehát a mások világa által történhet.”

Az elmondottak szerint az is kirajzolódik, hogy az állatvilágból fellelhető és felismerhető minden vonásaink ellenére, pszicho-szociális fejlődésünkben kevesebb szerep jut az ösztönöknek. Ebből adódik a kérdés, vajon az ösztönök szerepének csökkenése elkerülhetetlen volt-e, és pedig azért, hogy a tanulás és alkotó gondolkodás komplex folyamata jellemezte emberi viselkedés ne zárt, hanem nyílt rendszer maradhasson? Hiszen ez a rendszer lefelé, a törzsfajlódás irányába zárt, de felfelé, az evolúció irányába nyitott. E nyitottság képezi mindenféle kreativitás alapját, ami az embert képes volt kiemelni az állatvilágból.

Dr. Szócs Károly

(Folytatjuk)

Temes

„Mert nem félelemnek lelkét adott nekünk az Isten”

2 Tim 1,7

1956. október 24-én a nagyvárad Klasszikus Magyar Líceum X. B osztályában történelem óra volt. Az osztály csöndben, felállva üdvözölte a belépő tanárt, András Gusztávot. „Ma nem ebből a könyvből tanulunk,” tette le a Románia történelme tankönyvet a tanár úr, „ma a szomszédban testvéreink vérrrel írják a történelmet, rájuk emlékezünk.” A következő napokban tanulóival egy perces néma felállással emlékezett az elesett hősökre. – így idézte fel azoknak a napoknak az emlékét az egyik tanítvány, a negyven éve Amerikában élő orvos. A történelem szakos tanár igen drága árat fizetett ezekért a megemlékezésekért, pár héttel később letartóztatták, 1957-ben hétévi börtönre ítélték, 1963-ban térhetett haza Nagyváradra. Néhány nap múlva egyenként hívták a diákokat, igyekeztek kiszedni belőlük, mi is történt az órán, mi hangzott el. Bár tudták, hogy valaki közülük besúgta a történeteket, mégis azt mondták, hogy vették a következő leckét, tanultak, ahogy mindig. Azt azonban csak később tudták meg, hogy különböző nagyvárad iskolák diákjaiból azokban a napokban megalakult egy titkos szervezet, a Szabadságra Vágyó Ifjak Szervezete (SzVISz) azzal a céllal, hogy ha kell, segítsék a magyarországi forradalmárokat, vagy ahhoz hasonló megmozdulásokban vegyenek részt. Később, 1958-ban feloszlottak anélkül, hogy bármilyen akcióban részt vettek volna, de néhányan titokban romantikus körülmények között találkoztak, az eseményekről beszélgettek. Egyik ülésükön iskolájuk másik nagyon népszerű tanára, dr. András Ágoston elnökölt. 1960-ban kezdődött meg a letartóztatásuk, a szekuritáté mintegy 400-500 személyt hallgatott ki, olyanokat, akik a szervezkedés idején 15-16 évesek voltak. Ötvenkilenc személyt ítélték el, összesen 540 évre. Dr. András Ágoston tanár úr is vádlott volt az ördögien megszerzett koncepciók per során a tanórán tett kijelentéseiért, és azért, mert elmulasztotta diákjait feljelenteni „államellenes” cselekedeteikért, sőt azokban maga is részt vett. 18 év kényszermunkára, tíz év jogfosztottságra ítélték, és huszonöt évre eltiltották a tanítástól,

XX. századi erdélyi „gályarab”-prédikátorok

1964-ben szabadult. A diktatúra bukása után még taníthatott az 1990 után újraindított nagyvárad Sulyok István Református Főiskolán. (A mai Nagyvárad Partiumi Egyetem jogelődje) Talán kevesen tudják, hogy ez az egyetem az 1921-ben több mint kétszázezer híve által püspökké választott Sulyok István kezdeményezésére jött létre. 1937-ben avatták az akkor Keresztény Református Egyetemet, melynek létrehozásához a pénz legnagyobb részét az 1958-ban

letartóztatni a forradalom leverése után. Ma már tudjuk, hogy a leszámolás Romániában kegyetlenebb volt, mint Magyarországon. „Illyés Gyulának az Egy mondat a zsarnokságról című verséért nem kellett súlyos börtönbüntetést elszenvednie, ám versének kolozsvári lemásolói több esztendei szabadsággal fizettek.”- írja Bustya Dezső az Akik imádkoztak üldözöikért című kötetben.

Azoknak, akik azt vallják, hogy a jö-

vót kell nézni, nem a múltat, idézzük fel Garay János költő szavait: „Csak törpe nép felelhet ős nagyságot / Csak elfajult kor hős elődöket. / A lelkes eljár ősei sírlakához, / És gyűjt régi fénynél új szövétneket.”

Pillantsunk vissza 1675-re, amikor Nápolyba megérkeztek a gályarabságra szánt magyar prédikátorok, az azóta is a hithez való ragaszkodás szimbólumai. Az elindított kilencvennégyből már csak negyvenegy volt életben a tiszteletes és tudós prédikátorok közül, a többi belepusztult az embertelen körülmé-

Komárom

kívégzett Sass Kálmán gyűjtötte össze Svájcban és Magyarországon.

Az üldöztetés nem 1956 véres őszén, hanem már a második világháború után elkezdődött. A kommunista párt a hatalomátvétel után azonnal megrajzolta az ellenségképet: ez reakció, emez a nép ellensége, amaz szabotőr, később kulák, hazaáruló, kém. Ezeket mind fel kell számolni a népi hatalom nevében! Aki a legkisebb dologban is másként mer gondolkodni, az osztályellenség! Magyarország 1956-os szabadságharca újabb lendületet adott az osztályellenség felszámolásának. Egyetemi és főiskolai, középiskolai tanárokat, diákokat, teológiai hallgatókat, minden rendű és rangú értelmiségieket siettek

nyekbe. Mikor végül a holland (németalföldi) admirális, Röjter Mihály kiszabadította őket, már csak 26-an éltek. Voltak, akik úgy gondolták, a bécsi-új helyi érsek, Kollonich Lipót által fenjeként 50 aranyért gályarabnak eladott magyar prédikátorokat úgyis hamarosan elnyelik a tenger hullámai, és amit képviselnek, hamar feledésbe merül. Ha megverik a pásztort, elszéled a nyája. De nem számolt a jó érsek valamivel, a hittel és a hűséggel, így aztán megmaradt a magyar protestantizmus, és mindig születtek új és új pásztorai a nyájnak. És ha a XVII. században Kollonich érsek jelentette a veszedelmet a Habsburg ellenreformáció védelmében a magyarok számára, a

XX. században új erők soha nem látott gyűlölettel indultak Moszkvából hű szolgálkakkal koldussá és hitelenné tenni Európa egyik felét.

Romániában a hatalmi elit, a pártvezetés és a mindkettőt kiszolgáló szekuritáté a magyar forradalom napjaiban szinte megbénult a félelemtől, hogy a forradalmi eszmék átterjedhetnek Romániára is. Különösen nagy volt az éberség a magyar határ menti területeken, Biharban, az Érmelléken, ahol nagyszámú magyarság élt. November 4-e után a páni félelem elmúlt, a kapkodást kidolgozott stratégia váltotta fel, annak a felismerése, hogy itt az idő és az alkalom, végleg le lehet számolni a még szabadlábban levő erdélyi magyar értelmiségi réteggel, másként gondolkodó munkásokkal, egyetemistákkal. Most lehet leszámolni a végleg felosztott magyar történelmi pártok vezető személyiségeivel, volt tagjaival, a „magyar fasiszta szervezetek” szimpatizánsaival, azokkal, akik a két világháború között revizionista nézeteket hangoztattak. Az egyházak képviselőire is le kell csapni, elhurcolni, elítélni őket, szétverni a hívek közösségét, halálos ítéleteket hozni, megfélemlíteni az embereket. Leszámolni az „ellenséges elemekkel.”

1957. január 17-én a román belügyminisztérium egy operatív parancsot adott ki arról, hogy ellenőrzés alá kell vonni minden ellenséges múlttal rendelkező személyt, és ellenük eljárást kell indítani. Ez a 70. számú parancs tehát szabadkezet adott gyakorlatilag mindenhez. Kezdődhetek a leszámolások.

Kik voltak ezeknek a koncepciók pereinek a kiszemelt fővádoltjai, kik kapták a halálos vagy életfogytiglani ítéleteket, kiket küldtek 25 éves kényszermunkára, kiket szántak eleve éhhalálra a Duna-delta mocsaraiban?

Sass Kálmán 1904. április 17-én született Gálospetriben, az Érmellék egyik településén. 1915-ben árván maradt a család, a kisbirtokos édesapa Doberdónál elesett, és a tizenegy éves fiúra ezzel szinte családfői szerep hárult: gondoskodott öccseiről, és gazdálkodó özvegy édesanyja mellett szántott, vetett. A máramaroszigeti majd nagykárolyi piarista gimnázium után a Kolozsvári Teológiai Intézet hallgatója volt, majd Baselben és Stuttgartban képezte tovább magát. Ki gondolta volna

akkor, hogy megszerzett nyelvtudása – megtanult németül, olaszul, franciául – és külföldi útjai egy majdani örült korban vaskossá növesztett szekuritátés dossziéjában mint vádpontok szerepelnek! Ez időben a tudós teológus a svájci kantonok modelljét tekintette követendőnek Erdélyben is. Ez később a perében kimerítette a hazaárulás bűnét. Hiába tartalmazta erről szóló dolgozata már címében is, hogy mindezt a szentistváni Magyarország határai között látná megvalósíthatónak, a Román Központi Tanács vezetői egy lehetséges erdélyi autonómiát csak a román királyságon belül tudtak elképzelni még a harmincas években is. Mindazok, akik Sass Kálmánhoz hasonlóan gondolkodtak az erdélyi kérdés méltányos megoldásáról, konföderációban, szövetségi államkeretben látva a megoldást, 1956 után találkozhatnak majd a szekuritáté börtöneiben, dr Dobai István, Szoboszlai Aladár és mások...

Sass Kálmán Svájcban ismerkedett meg a Welti-családdal, akikkel igen szoros baráti kapcsolatot ápolt, szinte családít, de a későbbi házkutatásnál megtalált Welti-levelek szolgáltatnak majd bizonyítékot ahhoz a vádhoz, hogy „kémkedett a nyugati imperialista államoknak.”

A harmincas évek közepétől már figyelni tevékenységét a román sziguranca, (államvédelmi szerv) 1939-ben le is tartóztatják, irredentizmussal vádolják, az Erdélyi Magyar Önvédelmi Szervezet, ismertebb nevén a Rongyos Gárda tagságával gyanúsítják. A börtönben súlyosan bántalmazták, majd több katolikus és protestáns lelkész kollégájával kiutasítják Erdélyből, ahová csak 1940 őszén, a második bécsi döntést követően térhetett vissza. Egy kényszerű évet töltött Magyarországon, de az 1957-1958-as perében ezt az évet a szekuritáté a „horthysta kémszolgálatba” való beszervezésének tekintette.

Visszatérte után Sass Kálmán Érmihályfalva spiritus rektora lett, a tehetséges környékbéli gyerekeknek gimnáziumot, internátust hozott létre, külön nyomdát szerzett a református egyházközségnek, kiadott egy tanulmányt az iskolák fontosságáról Elvész a nép, mely tudomány nélkül való címmel. Az EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) egyik helyi szervezője volt, ONCSA-házakat (Országos Nép – és Családvédelmi Alap) építtetett a

sokgyermekes érmihályfalvi családoknak. E cselekedetei később a „románellenesség” vádját hivatottak bizonyítani, az EMKE ugyanis a kommunista Romániában magyar nacionalista szervezkedésnek számított. A románellenesség főbenjáró bűn volt, a mindenkor román hatalom fennen hangoztatta, hogy ezredéziglen megbosszulja a nemzetén esett legkisebb sérelmet is.

1944 őszén egy repülő szovjet partizánosztagot dobott le Érmihályfalva határában, a csoport tagjai magyar hadifoglyok voltak, akiket diverziós cselekedetekre képezték ki szovjet légerekben. A német és magyar egységekkel vívott tűzharcban a partizánok egy kivételével elestek, az ő életét Sass Kálmánék megmentették. A megmentett partizán, Maléter Pál később az 1956-os forradalom és szabadságharc honvédelmi minisztere lett. Maléter a háború után két levélben is megköszönte életét Sass Kálmánnak. Miután azonban 1956. november 3-án este Malétert Tökölön, a szovjet hadsereg főhadiszállásán letartóztatták és 1958-ban kivégezték, ezek a levelek Sass Kálmán számára súlyosbító körülményt jelentettek.

A háborút követő években a folyamatos zaklatásnak kitett érmihályfalvi lelkész „bűnlajstroma” egyre nőtt, bűnéül rótták fel az 1944. augusztus 23-i királyi puccsot követő „hazaárulót”, „román-és rendszerellenes” kijelentéseit, de olyan emberbaráti cselekedeteit is, mint az 1946-1947-es erdélyi szárazság idején befogadott óromániai gyermekek ügyét is. Tudniillik, az ötgyermekes lelkészcsalád befogadott négy éhező román gyereket, ezek hónapokig ott éltek a családban, rákaptak a magyar szóra, mindezért később a vád „sovinizmus” volt, mert nem biztosították nekik az akkor még színmagyar Érmihályfalván a román környezetet. Ebben az volt a legszomorúbb, hogy a későbbi perben a felnőtté vált hajdani egyik gyermek ezt a bíróság előtt tanúsította.

Azzal is vádolták Sass Kálmánt 1946-ban, hogy a Magyar Ellenállási Mozgalom egyik fontos résztvevője volt, segítette az információk átjuttatását a határon. Ennek a mozgalomnak a tagjait a negyvenes évek második felében különböző koncepciók politikai perekben súlyos évekre elítélték, köztük Márton Áront, Csögör Lajost, Jordáky Lajost, Teleki Ádámot. Magyar

reakciós csoportnak minősítették őket, közéjük sorolva az erdélyi értelmiségiek legnagyobb tekintélynek örvendő, egy – egy közösséget irányító reprezentáns képviselőit, megfélemlítve ezáltal egész régiókat. Nem volt titok többé, hogy a sokukat évekig bírósági ítélet nélkül börtönben tartó kommunista elitnek mi a szándéka, kik lesznek a tömeges letartóztatásokat követő monstrum perек fő vádlottjai.

Sass Kálmánt 1947 júliusában szállították Szamosújvárra, ahol már négyszázkilencvenheten raboskodtak embertelen körülmények között, a hajdani földalatti kazamatákban is, Rózsa Sándor valamikori földalatti cellájába is jutott elítélte. Az elviselhetetlen körülmények miatt havonta harminc-negyven rabot temettek. 1947 karácsonyán az egy cellában raboskodók egy apró cédulára felírták a nevüket, a 10. Sass Kálmán volt, a 11. Elekes Károly tanító, aki szinte élete kockáztatásával csempészte ki szabadulásakor az apró bizonyítékot, és hagyta családjára közös szenvedésük dokumentumát. Fél évig tartó vizsgálati fogság után, miután egyetlen vádat sem tudtak rábizonyítani, hazaengedték Sass Kálmánt. 1952-ben már „követési dossziéjában” a szekuritáté újra gyűjtögette ellene a vádatokat, valósággal vadásztak rá, az információkat a püspökségi és esperesi hivatalokba beépített ügynökök révén szerezték meg. Magyarországi kapcsolatait is súlyosan estek a latba, hiszen ismerte Tildy Zoltánt, Nagy Ferencet, az 1945 utáni kisgazda miniszterelnököt, Ravasz Lászlót, dr. Mester Miklóst, Trianon revíziójának szószólóját, aki 1944-ben vallás-és közoktatásügyi államtitkár volt.

1956 őszén két érmihályfalvi fiataalt a nagyváradi szekuritátéra szállítottak azzal a váddal, hogy az „ellenforradalom” napjaiban röpcédulákat gyártottak és terjesztettek. Ezekben az is szerepelt, hogy követelik Erdély Magyarországhoz való csatolását. Súlyos bántalmazások után a fiatalok azt vallották, hogy a röpcédulákhoz Sass Kálmántól kaptak biztatást. A szekuritáté az ügyet szervezkedésnek minősítette, Sass Kálmánt 1957. február 19-én hajnalban letartóztatta. A házkutatás során megtalálták Maléter Pál leveleit, az egyházi ereklyék között Kossuth-címeres magyar zászlót, két német nyelvű, feltehetően Szovjetunió – és szocializmus

ellenes könyvet (a vádirat megjegyzése), egy Szabad Magyarország című röpcédulát, mely bizonyára a fiatalok röpcédulájához szolgáltatott modellt a jegyzőkönyv szerint. Előkerült a gyerekek szobájából 5 amerikai dollár, melyet a nyomozók, mint a kémtevékenység jutalmául kapott pénzt foglaltak le.

Ez a nap a legidősebb leány, Sass Enikő egyházi esküvőjének a napja lett volna. A családfeje kezéről a bilincset csak addig vették le, míg a fiatalokat megáldotta, aztán, középiskolás fiával, a X. osztályos Sass Bélával együtt elvitték az apát, aki minden családtagjától egy-egy ígérellel búcsúzott. Bizonyára tudta, hogy nincs visszatérés.

Azokban a napokban az Érmelléken harmincegy személyt tartóztattak le, köztük természetesen az előre kijelölt majdani bűnösöket, akiket a magyar közösségből kiszemeltek erre a szerepre: dr. Andrassy Ernőt, ismert érmihályfalvi orvost (életfogytiglant kapott, a letartóztatásakor 68 éves volt), dr. Hollós Istvánt, a „horthysta hadsereg” volt hadbíró századosát (a vádirat szerint), aki ezt a 1942-es kinevezését soha nem töltötte be, s akinek a nevével hozták összefüggésbe a Magyar Ellenállási Mozgalom érmihályfalvi szervezetének létrehozását. Rá és Sass Kálmánra osztották azonban a „kémek” szerepét is, akik a lakosság hangulatáról, Románia gazdasági helyzetéről, a román-magyar határ menti csapatmozgásokról információkat gyűjtöttek, ezeket közvetítők révén átjuttatták Debrecenbe Révész Imre református püspökhöz, aki korábban Sass Kálmán felettese volt, s aki a vádirat szerint az információkat a müncheni kémközpontba továbbította. Ez aztán elég is volt a halálos ítélethez. Letartóztatták Balaskó Vilmos érolaszi református lelkészt is, akit hasonló koholt vádak alapján először halálra ítélték, majd a testvére, a nemzetközileg ismert szobrászművész, Balaskó Nándor erő és pénz nem kímélő közbenjárására életfogytiglanra ítélték. Virág Lajost, Biharvajda református lelkészét és az egyházközség öt tagját azért ítélték életfogytiglanra illetve 15 év kényszermunkára, mert a magyar forradalmárok megsegítésére, ha a helyzet úgy hozza, esküt tettek. Számadó Ernő jobboldali érzelmű költőt, írórt azért tartóztatták le, mert korábban elvállalta a Sass Kálmán által létrehozandó, de soha meg nem valósuló

Magyar Jövő című egyházi irodalmi folyóirat főszerkesztőségét. Őt tisztelői az Érmellék Áprily Lajosának nevezték, magyar állampolgár volt, de a per alatt se a magyar külügyminisztérium, se a magyar írószövetség nem tiltakozott az életfogytiglani kényszermunkára való ítélete ellen. Románul nem tudott, s miután a kihallgatási jegyzőkönyv nyelvét nem ismerte, úgy írták azt alá vele, hogy egyetlen szót se értett belőle.

„A királyi vad” ebben a hajtásban Sass Kálmán volt, őt kellett fizikailag is megsemmisíteni, feleségét és gyermekeit évekig a Baragan embertemetőjébe száműzni, hogy Érmihályfalván és az egész Érmelléken a lázadásnak, a felémelt főnek még a gondolatát is gyökerestől kiirtsák” – írta róla rabtársa, Balaskó Vilmos.

A nagyváradi szekuritáté börtönben vallatták az elítélteket, ma már tudjuk, hogy hallucinogén szerekkel törték meg az ellenállásukat, míg a fizikailag-lelkileg összetört foglyok aláírták a különböző kihallgatási jegyzőkönyveket, sőt, beismerő vallomásaikat. 1958. október 6-án a váradolaszi kultúrházban volt az ítélethirdetés, a tárgyaláson jelenlevők mind a párt aktivistái voltak. A hozzátartozókat nem engedték oda, az időpontot velük nem közölték. Az elítéltek ellen hozott tanúkról lerítt, hogy nem tudják, mit beszélnek, betanított szövegeket ismételtek. A másfél éve börtönben sínylődött rabok alig álltak a lábukon, arcuk hamuszürke volt, az adagolt gyógyszerek hatására hangjuk alig volt hallható, nem voltak olyan állapotban, hogy helyzetüket felfogják. „Világos lett, hogy nem a bűneinket büntették, hanem valami rémesen sötét Hátér nyomása akar bennünket megsemmisíteni. Így mentek egyesek a halálba, mások összeroncsolt étellel a rabságba. Mikor azt mondták, most az utolsó szó jogán szólhatunk, nem volt annyi erőnk, hogy legalább az életünket védjük, azt mondtuk Sass Kálmánnal, nincs semmi mondanivalónk. Az átélte izgalmak ereje évekig nem akart csitulni. Később meggyőződünk, hogy a külső testi bántások mellett vagy helyett valami modernebb módszereket próbáltak ki rajtunk, melyektől pár hónap alatt megöszültünk. Rémlátomásaimban folyton gyermekeink kínzása lebegett előttem” – írta Balaskó Vilmos a visszaemlékezésében.

Az ítélethirdetés után a három halálraíteltet, Sass Kálmánt, Balaskó Vilmost és dr. Hollós Istvánt, a három talpig megvasalt rabot a nagyváradi börtön egyik emeleti cellájában összezárták. Kezüket egy hétig hátrakötötték, ettől ijesztő méretűre dagadt, karjukat mozgatni nem tudták, majd bilincssel a lábukhoz kötötték úgy, hogy középmagasságig tudták a láncukat felemelni. Mikor a halálraítelték végigzörögtek a láncokkal a folyosón, a cellákban minden hang elnémult. Este imádkoztak, egy korty vízzel s egy nyelés puliszkával úrvacsorát vettek, soha nem tudták, megérik-e a másnapot. Feleségük, gyermekeik nevét nem merték kiejteni. 1958. december 2-án Sass Kálmánt és dr. Hollós Istvánt különrepülővel Szamosújvárra vitték, ott tarkólövessel kivégezték őket. Holttestüket a szamosújvári börtöntemetőben kaparták el meg nem jelölt helyen. A családtagok ma sem tudják, hol nyugszanak szeretteik. Balaskó Vilmos kegyelmet kapott testvérének köszönhetően. Életfogytiglani fogság várt rá, börtönről börtönre hurcolták.

Hét év után, 1964-ben a nyugati közvélemény tiltakozására általános amnesztiát hirdettek. Ekkor rehabilitálás nélkül, érvényes életfogytiglani vagy 25 évre szóló kényszermunkára szóló ítélettel valóssággal kizavarták a még élőket a börtönökből és a Duna-delta mocsaraiból.

A kisvárosi állomás utcájában egy férfi halad, szinte vonszolja magát, néha riadtan körbekémlél. Lódenkabátja gyűrött, dohszagot áraszt, arca beesett, a bőre szinte rátapad csontjaira. Egy kapu előtt megáll. Bentről nézik, valaki áll kint. Kit keres? Te vagy az, Anikó, tör elő a messziről, nagyon messziről jött férfi szájából rekedten, halkan a hang. Apa és lánya nézik egymást, a szenvedésekkel töltött hét év szinte kitörölt minden hajdani drága emléket. Balaskó Vilmos megtalálta családját Máramaroszigeten, de sokan nem voltak ilyen szerencsések. Volt, akinek a felesége eszét veszítette a lelki fájdalomtól, intézetben, kórházi ágyra kötözve várta a megváltást, gyermekei intézetekben megváltoztatott névvel vagy idegenek között nevelődtek. Balaskó Vilmos felépülése után lelkészi szolgálatot vállalhatott. Élet a föld alatt című emlékirata az egyetlen hiteles visszaemlékezés a halálraítelték cellájából. Kilencven éves

korában adta vissza szenvedésekkel teli életét a Teremtőjének.

Az elítéltek családjával a hatalom minden képzeletet felülmúló kegyetlenséggel bánt. Az érmihályfalvi, biharvajdai, nagyárolyi 31 elítélt családját szétszórták, kényszerlakhelyre hurcol-

Várkonyi László

Vádollak és ítélek

Én nem felejttem el s meg nem bocsájtom, hogy akasztott embert arcul ütöttél és pimaszul, gyáván, égbekiáltón, kékült ajka közé szivart helyeztél!

Én nem felejttem el, hogy a védtelen s állapotos asszony méhébe rúgtál és sikolyra nyílt szájába, hirtelen, fullasztó, rongyból gyúrt gombócot dugtál!

Én meg nem bocsájtom, hogy gumibottal emberi testeket roncsokká vertél s cellákban új rabot, félig halottal -iszonyatos érvként- egybekevertél!

Én nem felejttem el, hogy téli fagyban, jeges folyosókon meztelen álltunk, mert bárgyú, eltorzult, beteg agyadban mindinkább félelmes vádlókká váltunk!

Én meg nem bocsájtom, hogy tudatlanul ítélezni mertél emberek felett és halálba küldtél – vizsgálatlanul - harminc ezüstpénzért, bűnöst, bűntelent!

Én nem felejttem el, s meg nem bocsájtom, hogy rabszolgává lett egész nemzetem! A mindenségbe is belekiáltom bűnödöt: Vádollak és ítélek!

Kecskemét, 1962. IV. 14.

ták, megfosztották őket legelemibb emberi jogaitól. A családokat az ítéletekről nem értesítették, Sass Kálmán családja kilenc év után tudta meg, hogy az édesapát kivégezték. Sírját azóta is keresik, hiába, a börtön nyilvántartása nem tartalmaz semmiféle adatot, bizo-

nyára már rég felszántották a hantokat is. A Sass-családot röviddel az ítélet után sok más érintett családdal együtt deportálták, számukra ismeretlen úticéllal szállították vagonokba zárva, csekély személyes holmival a Baragan izzó pusztáira. Az éppen náluk tartózkodó unokát, Sass Enikő két éves kislányát is a deportáltak közé lökdösték a hatóság pribékjei, a kétségbeesett apa kalandos úton lopta vissza gyermekét Erdélybe, Marosvásárhelyre. A középső fiút, az édesapjával együtt letartóztatott, majd a tárgyalás előtt kiengedett Sass Bélát a deportálás közben Bukarestben leszedték a vonatról, és egy gyors ítélettel az államrend elleni izgatásért két és fél évre ítélték Konstancán. Jilavára, a nehéz bűnözők közé zárták, majd a brailai Nagyszigeten kényszermunkatáborba. 1962-ben szabadult. Ma nyujdíjas kutatómérnök, Bukarestben él. Testvérét, ifjú Sass Kálmánt politikai huliganizmus vádjával két és fél évre ítélték középiskolás korában Calarason. Ma Felsőbányán bányamérnök. Dr. Sass Huba, a legfiatalabb fiú tudományos kutatómunkát végez. A baragani embertelen években a földbevált kunyhóbeli életben osztozott a Sass-család a többi elítélt családjával, szomszédjuk a szintén elítélt Visky Ferenc lelkész felesége volt hét gyermekével.

E sorok írójának engedtesse meg, hogy személyes okból felidézze a több száz elítélt protestáns lelkész és katolikus egyházi személy közül két elítélt, két „gályarab”-prédikátor emlékét.

Csiha Kálmán (1929-2007) föld-birtokos családban született, birtokuk az Érmelléken, Érsemjén határában az úgynevezett Barantó volt. Édesapja, Csiha Sándor Sass Kálmánt barátjának tudhatta. Nagyváradon diák volt Csiha Kálmán, amikor a családtól mindenüket elvették, 25 kg-os csomaggal a távoli Csíkszeredába, kényszerlakhelyre telepítették, ahonnan soha nem térhettek vissza korábbi földjükre. Csiha Kálmán a kolozsvári teológiát végezte el, ott alapított családot, felesége, Nagy Emese szintén teológus volt. Szülei a kényszerlakhelyet engedély hiányában nem hagyhatták el, az esküvőjén nem lehettek jelen. A fiatal lelkészpár az Arad-gáji egyházközség megszervezésére vállalkozott. A szekuritáté kezdetektől figyelte őket, így tudott a Fodor Pál náluk tett látogatásáról is. Fodor Pál az EMGE (Erdélyi Magyar Gazda-

sági Egyesület) háború előtti megszerzője volt, 1947-ben a hadifogságból visszatérve hozzálatott az újjászervezéshez, a szekuritáté természetesen ellenőrzése alatt tartotta. Fodor, csíkszeredai vasúti mérnök a Dobai Istvánék által kidolgozott és az Erdély helyzetét feltáró, arra megoldást kereső úgynevezett ENSz memorandum kidolgozói közé tartozott. Csiha Kálmánnak is beszélt erről a tervről, aki ezt a látogatást a hatóságoknak természetesen nem jelentette, vagyis nem jelentette fel a vendégét. Ezért őt letartóztatták, és a feljelentés elmulasztása miatt 10 év szigorított börtönre ítélték 1957-ben. Románia valamennyi hírhedt börtönén végighurcolták, de megjárta a Duna-delta mocsárvidékeinek megsemmisítő légereit is. A hatalom pribékjeinek jóvoltából a legkiválóbb emberekkel osztozhatott a levegőtlen cellákon, vagy osztatta meg priccset a fogolytársaival, robotolhatott együtt Páskándi Gézával, Fülöp G. Dénessel, vigasztalhatta a lassan életkedvét elvesztő Páll Lajost, a korondi költő-festőt, aki fejben verseket írt, és gyönyörű balladás verseiből rabtársainak el-elmondott egyet. Vagy hallgathatta Balaskó Vilmos történeteit a siralomházban halálát váró Sass Kálmánról. Hat és fél év után szabadult, 1964-ben, mert Románia csak azzal a feltétellel kapott hitelt, ha általános amnesztiát hirdet. A hatalom természetesen elhallgatta ezt a kényszerítő okot, úgy állította be, mint a bűnösöknek megbocsájto Párt emberbarát lépését. Csiha Kálmán hazatérhetett Kolozsvárra, megismerhette addig nem látott kislányát, aki büszkén ült édesapja karján, pajtásainak mondva: Látjátok, nekem is van édesapám! Csiha Kálmán a marosvásárhelyi Gecse utcai Kistemplom szószékére léphetett, megalakíthatta a panellakó reformátusokból az alsóvárosi egyházközséget, ahol templomot is építhettek. 1989 után Erdély püspöke lett. Börtönben írott versének szavaival emlékezzünk rá: „Izenem haza: él az Isten / S ahol ő jár, van remény.”

Börtönéveinek vallomását írta meg Fény a rácsokon című könyvében, melyet 2001 novemberében Szekszárdon és Pakson is bemutatott.

Fülöp G. Dénes (1931-2005) a marosvásárhelyi vártemplom legendás hírvérlője volt, aki nem csak megtanulta, de megszenvedte az ígét. A fiatal lelkészt felszentelésének másnapján,

1959. július 7-én temploma, a marosvásárhelyi vártemplom előtt tartóztatták le, és repülőgéppel szállították Kolozsvárra, ezzel is sugallva, hogy nagy bűnöket elkövetett osztályellenességről van szó. Királyi vad ő is a nagy hajtások korában. Az ellene koholt súlyos vádak rendre megdőlnék, de marad egy, nevezetesen éppen 1956. október 23-ra szervezett diáktanácskozáson való részvétel. Ez a nap hiába egy korábban kitűzött időpont, mikor még a pesti események előjele sem volt érzékelhető, tehát véletlen egybeesés a mégis bekövetkezett magyar forradalommal, így mindenre alkalmas: leszámolásra, megfélemlítésre, életek tönkretételére. Ezt veszik tehát elő három évvel később, amikor már a román hatóságok szabad kezet kapnak a Kádár János és Kállai Gyula kijelentései nyomán, nem mintha eddig féltek volna a román elvtársak bármitől is. Az a diákszövetségi nagygyűlés Mátyás király szülőházának nagytermében zajlott, Fülöp G. Dénes a teológiai ifjúságot képviselte ott megválasztott küldöttként. A téma a már korábban itt-ott hangoztatott egyetemi autonómia volt, a jelen levő román egyetemisták is egyetértettek ezzel. Ugyanezért az „egyetemi szervezkedésért” tartóztatták le korábban Páskándi Gézát, Dávid Gyula irodalomtörténész tanársegédet, Varró János irodalomtörténészt, Balázs Imre, Tirnován Vid, Páll Lajos képzőművészeti főiskolásokat. Utóbbinak az volt a bűne, hogy odaadta az Illyés Gyula versét diáktársának, Péterffy Irénkének, aki a verset le is másolta. A bölcsészhallgató lányt tíz évre ítélték.

Fülöp G. Dénes házkutatása nyomán a szekuritáté emberei rábukkanak azokra a jegyzetekre, melyeket a Páskándi Géza korábban lezajlott pere alatt készített, valamint az Elindultam szép hazámból kezdetű dal szövegét is bűnjelként foglalták le. Ez a dal akkoriban elég volt a letartóztatáshoz. A kolozsvári szekuritáté celláiban minden vádponthoz produkáltak beismerő vallomásokat, különböző módon bántalmazva, kínozva a foglyokat. Fülöp G. Dénesre a tárgyaláson semmit nem tudtak rábizonyítani, hogy például vonatokat akartak volna kisiklatni, melyek Magyarország ellen szállítottak hadianyagot a forradalom napjaiban, hogy reggeli áhítaton a teológia dísztermében a Szovjetunióba hurcolt hadi-

foglyokért imádkozott volna, hogy a Farkas utcai templomban a magyar forradalomért mondott imát – ki merte volna mindezeket akkoriban megtenni, – mégis tizenegy év nehéz börtönre ítélték, utána tíz év jogvesztésre és teljes vagyonek kobzásra, ez utóbbi megnyomorította a családját. Négy évet raboskodott, ebből hármat a Duna-delta különböző légereiben. Büntetett katonák kutyákkal őrizték őket, nádat vágtak a derékig érő fagyos vízben. „Ilyen körülmények között szürkülni kezd minden, és nem marad más, csak a leg-
elemibb emberi kötöttség: az otthoni táj, az édesanya és édesapa képe. Talán értük jó volna hazamenni...” – vallotta később Fülöp G. Dénes. Ott volt vele összezárván Dobri János református lelkész, később a teológia doktora, aki tizenegy évet ült a kommunizmus börtöneiben, és 1956 után azért tartóztatták le, mert apró gyászszalagot tűzött a kabátjára a forradalom fiatal áldozatainak emlékére. „Így van ez, ha valaki magyar, keresztyén, teológiai tanár” – írta Dobri Jánosról egyik méltatója. Dobri János így biztatta szenvedő fogolytársait: „Kibírjuk ezt a napot is, mert haza kell menni!” Ott volt a benti közösség, a megtartó erő, a szellem pislákoló világa, ahogy igyekeztünk megmaradni tanuló értelmiségként, emlékezett Fülöp G. Dénes.

A szamosújvári börtönben mintegy ötven pap volt összezárván a 104-es cellában, hogy más helyeken ne legyenek romboló hatással a többi fogolyra. A cellában levő 24 priccsen kettesével aludtak a foglyok, a fekhelyek közti szűk helyen csoszoghatott fel-s alá az ötven ember, az ágyra napközben leülni szigorúan tilos volt. Ebben a helyzetben ez az ötven pap szigorúan megszervezett életet élt. Unitárius professzorok, görögkatolikus papok, református püspökök angolul, olaszul németül, franciául tartottak előadásokat teológiáról, irodalomról, művészettörténetről, történelemlről, mindig vigyázva az ajtó felé, hiszen a börtönrendhez az is hozzátartozott, hogy a fogolynak nem szabad semmivel se foglalkoznia.

Fülöp G. Dénes 1964-ben szabadult, október 1-jétől ismét lelkész lehetett, de soha nem saját szenvedésével traktálta nyárádmenti, később vásárhelyi híveit, szavaival mindig reményt sugárzott. Alapítója volt 1990 után a vásárhelyi tanító-és kántorképzőnek, gyer-

mekotthont, idősök otthonát alapítottak feleségével együtt. Amikor ott volt az ideje, azt tette, amit a vár alatti Teleki-ház már régóta megérdemelt 1849 júliusában Bem főhadiszállásaként, ama híres és hírhedt vásárhelyi márciusban, 1990-ben, kitűzte a Teleki-házra a magyar zászlót. Súlyos betegség után 2005. január 15-én távozott ebből a világból.

1964-ben a külföldi nyomás hatására elrendelt általános amnesztiával nem szűnt meg a politikai terror, csak arculatot változtatott. Ha csökkent is a letartóztatások száma, annál több volt a beszervezés, mert totalitárius rendszerben nincs olyan, hogy letöltöttem a büntetésemet, szabad vagyok, jogaim vannak, mint másoknak. A megbélyegzetteknek és családtagjaiknak, a volt politikai foglyoknak hordozniuk kellett a bélyeget mindaddig, amíg a rendszer össze nem omlott.

Romániában nem létezik politikai elítélteket rehabilitáló törvény, csak perújrafelvételt lehet hosszas procedúra után kérni, kimenetele semmi jóval nem kecsegtet. A jelenleg rendelkezésre álló források szerint 1957 és 1959 között ötvennégy személyt végeztek ki a Román Népköztársaság elleni összeesküvés vádjával. A kérdés kutatói szerint azonban a kivégzettek száma ennél jóval nagyobb. A legelrettetőbb ítéleteket a jogi végzettséggel nem rendelkező Macskásy Pál bíró elnökletével a kolozsvári katonai törvényszék hozta. Macskásy eredeti foglalkozása mészáros volt, pártkarrierjének köszönhetően először népbíró lett, majd hadbíró, élet-halál ura. A Szoboszlai-perben például a csoport 56 tagját ítélte el, akiknek összbüntetése meghaladta az ezerháromszáz évet. Közülük tizenegyre halálos ítéletet mondott ki, tízet ki is végeztek. Szoboszlai Aladárt a Román Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával ítélték halálra. A Temes és Arad megyében szolgáló plébános és társai valójában a kereszténydemokrata értékeket védtek, a tulajdonjogot, a földek visszaszolgáltatásáért emeltek szót, a hajdani többpártrendszerben hittek. Az 1956-os forradalom hatására pedig a szövetségi állam felállítását dolgozták ki, ennek a gondolatnak Erdély-szerte sok követője akadt. Azok a „bűnös”, amelyekért a legtöbb koncepció per vádlottját elítélték, jogos igények lettek volna egy de-

mokrácia alapján működő államban, de egy diktatúrában nem ismert a hatalom ilyen igényeket.

A szekuritáté szerint a Szoboszlai által megalakított Keresztény Dolgozók Pártja államcsínyre készült, hatalomátvételre a székelyek bevonásával. Azt is súlyos vádként hozták fel ellenük, hogy „ellenséges” rádiók adásait hallgatták, tervezték élelmiszerrel segíteni a pesti harcosokat. Minden rendszerellenesnek minősült tehát, amit a kommunista állam nem tűrt. A kirakatper 1957 áprilisában kezdődött, Macskásy bíró május 30-án hirdetett ítéletet. A tíz halálos ítéletet 1958. szeptember 1-jén este 11 és 12 óra között hajtották végre, a kivégzettek közös sírja máig ismeretlen. A mai napig sem az 1948-ban pappá szentelt Szoboszlai Aladár plébánost, akit 33 évesen végeztek ki, sem az ötgyermekes Sass Kálmán érmihályfalvi lelkészt, sem a börtönben agyonverteteket, halálra kínzottakat nem rehabilitálták. Csiha Kálmán mondta el könyvének bemutatóján Pakson 2001-ben, hogy amikor az érmihályfalvi reformátusok papjuk emlékére emléktáblát kívántak állítani, nagyváradi román újságírók győzködtek őket arról, hogy a hazaáruló ezt nem érdemli meg. 1993-ban a dombon álló református templom bejárata mellé mégis felkerült az emléktábla: „Mert nem félelemnek lelkét adott nekünk az Isten.”

1956-1961 között a hivatalos statisztikák szerint Romániában politikai okokból letartóztatottak 27.121 főt, elítéltek 9.959 főt, a börtönbeli verésekbe belehalt 139 személy (és az éhezésbe, járványos betegségekbe, az embertelen körülmények következtében, és a kiszabadulásuk után hamarosan az elviselhetetlen fizikai és lelki szenvedés emlékébe?), kivégeztek 54 személyt, lepleztek 430 „ellenforradalmi” szervezkedést.

Ez az időszak Erdély legdrámaibb időszaka volt. Dr. Dobai István kolozsvári egyetemi tanár, nemzetközi jogász, az úgynevezett ENSZ-memorandum perének fővádlottja (ebben a perben ítélték el huszonöt évre a Csiha Kálmánt meglátogató Fodor Pált is), akit Varga László református lelkész vádlott-társával életfogytiglanra ítélték 1958-ban, ezt mondta: „Ötvenhat jelentősége nem csak a nagyszerű hősi tettekben, hanem az erkölcsi magatar-

tásban, melyet az egész nemzet, a mai magyar nemzetünk minden tagja tanúsított ott, azon a helyén a földnek és abban a társadalomban, ahová Isten állította.”

Paks, 2009. szeptember

Serdült Benke Éva

Segítettek e megemlékezés megírásában: Dr. Laczi József, USA, Sípós István református esperes lelkész, Máramarossziget, Tempfli Zoltán tanár, Nagyvárad, Szöllőssy Márta, tanár, református presbiter, Máramarossziget. Köszönöm a segítségüket.

Forrás:

Presbiter A Magyar Református Presbiteri Szövetség lapja 2006. július-augusztus

Partium A Partiumi Közlöny melléklete 2001. május

Akik imádkoztak üldözőikért 1-2. kötet Erdélyi Református Egyházkerület Kolozsvár 1996. (52 meghurcolt erdélyi református lelkész adatait tartalmazza.)

Papp Vilmos Negyvenegy prédikátor XX. századi magyar „gályarab”-prédikátor 1-2. kötet. (A szerző ebből a kiadványból kölcsönözte munkája címét)

Tófalvi Zoltán Az érmihályfalvi csoport pere In Székelyföld 2007. június-július-augusztus

Tófalvi Zoltán Az „ENSZ-memorandum” avagy az erdélyi kérdés megoldásának alternatívái In Székelyföld 2009. június

Balaskó Vilmos Élet a föld alatt Királyhágómelléki Református Egyházkerület 2002.

Csiha Kálmán Fény a rácsokon Erdélyi református Egyházkerület Kolozsvár 1999.

Régi(j)óvilág Regionális Honismereti Szemle Temesvár 2006. december 1. évfolyam, 1. szám

Bartos-Elekes Ildikó Néptanítósors Erdélyben a XX. században In Székelyföld 2008. május

Helyesbítés

Az Átalvető márciusi számának mellékletében a Haller családról szóló írásban tévesen jelent meg a kerelőszentpáli római katolikus plébános neve. Helyesen: Brandner Sándor (S. Benke Éva)

Gál Mihály

Kelet-rómaiak és keleti románok

(Második, befejező rész)

A görögök végső győzelme a rómaiak felett. A vlahok kiűzése a birodalomból.

Hová tűntek a rómaiak? Bizáncban nincs latin császár, nincs római uralkodó réteg, a hivatalokat, a katonaságot görögösítették. Általánosítva a kérdést: hova tűntek a latinok Európából? A források hallgatnak! De vajon tényleg hallgatnak a források? Ez butaság. A források beszélnek, és ott beszélnek, ahol felbuzognak. Ahol forrás nincs, nincs miről beszélni. (Ez a helyes és objektív történelemszemlélet.) A Kárpátoktól keletre nem voltak rómaiak, ergo nincsenek források, és nincsenek források, ergo ott nem voltak rómaiak.

Dáciából kivonultak a rómaiak, ezután nincsenek források. A római kivonulás után vannak gót, hun, avar források, ergo, voltak itt ilyen népek. Ebbe egyes történészek nem akarnak belenyugodni, pedig van diplomájuk.

A hellén Bizáncban néhány száz éve nincsenek rómaiak, ellenben igen nagy számban jelentek meg a vlahok. A román történészek (Samuil Micu Clain és Gheorghe Sincai) nagyon jól tudták, hogy amikor a VIII-IX-X-XI. sz.-i bizánci szerző rómaiakról beszél, azok görögök, amikor meg vlahokat említene, azok a rómaiak utódai, a románok. Mi történt itt? A bizánci birodalom latin urai elmentek vlahnak, birkapásztornak, mert úgy hozta úri kedvük? Elvlahosodtak, de nem jó kedvükben, hanem azért, mert a helybeli görögök, hosszú, szívós, kegyetlen harc után kiragadták kezükből a hatalmat. Később, a IX-XI. sz. folyamán olyan nagy tömegű vlah népesség tűnik fel Görögországban és a Balkánon, hogy az egyenesen elképesztő, jóval meghaladja a valaha itt élt rómaiak számát (A keresztesek idején képesek voltak 40.000 fjaszt kiállítani. Nem semmi!) Görögországban: arumunok, megleno romunok, Vlahia Mare si Mica = Nagy és Kisrománia, Maurovlahi = fekete románok, cuto vlahok, tintari, istroromun stb. Köztük közemberek és nagyon gazdagok is voltak. Ez a nagy számú vlah népesség nemcsak a rómaiakból származik, hanem a velük élő szlávokból is, mert a neolatin román nyelv kialakulásához szükséges a szláv nyelv is. Esetünkben kell a keleti szláv, bulgár szlávnak is nevezett szlovén nyelv. Tehát, a romanizált szlávok is lehetnek vlahok, és így már érthető a birodalom területén megjelenő vlah népesség nagy száma.

A szlávokat kezdetben nem szlávoknak hívták, hanem: poljánok, szeverjánok, vjaticsok, radimicsok, antok, krivicsok, dervljánok, dulebek, morvák, karantánoknak, stb. A szláv szó jelentése: beszélő emberek, de szlávok akkor lettek, amikor a rómaiak szolgálói lettek, és ezt a nevet átvitték másokra is. A szerbek neve a serb, serbie (szolga, szolgaság) fogalmának kialakulását tette lehetővé. Az alárendelt helyzetből ezek a szlávok gyakran menekültek a velük együtt élő népek soraiba, és átadták azoknak prepozícióikat, nyelvtani szerkezetük és szókincsük gyakran használt részét. És

persze nekik adták lányaikat, akik megszülték a bolgár szlávokat és a románokat, meg az ő nyelvüket. Én a román nyelvet ismerem és látom benne a latin elemek és a szláv alkatrészek meglepő szimbiózisát.

A vlahok kialakulásához a trákok is hozzájárulhattak, hiszen a trákok nagy része a római hódítások korai szakaszától romanizálódott. A görög történészek szerint a romanizált trák népesség vlahosodott a legkönnyebben, mert szegénységük folytán ők voltak leginkább rákényszerítve a szlávokkal való együttélésre. Akár a romanizált trákok, akár a romanizált szlávok adták a vlah nép adsztrátumát, az eredmény a vlah nép, a neolatin román nép lett.

A nagyszámú vlah népességből nagyszámú forrás jelenik meg. Különösen fontosak a második bulgár cárság megalakulásával kapcsolatos források.

Iszák Angelos görög császár 1186-ban III. Béla magyar király 10 éves kislányát kérte feleségül, és lakodalmi költségek címén adót vetett ki. Ez ellen lázadtak fel Ászán, Petru és Joan vagy Joannichie, vlah nemzetiségű testvérek. A lázadásnak éles görögellenes jellege volt, és jelszávaiban a római dicsőségre és hagyományokra hivatkozott.

Gheorghe Sincai, román történész így foglalja össze Ászán és Petru kiáltványát: Lerázván a görögök hosszú ideje tartó kegyetlen igáját, meg kell próbálni a szabadságot, kezünkbe kell venni fegyvereinket, mert Isten a románok megváltását ígéri. Ezek hiába nevezik magukat rómainak, mert ők csak görögök, és a rómaiak mi vagyunk, a románok (vlahok) a rómaiak utódai. Így viszonyultak a vlahok a görögökhöz. Így nyerték meg a vlahokat s Bulgária szlávjait, és a lázadás vezető ereje lettek. G. Akropolitosz történész azt írta, hogy az Ászán testvérek vlahok voltak, és a lázadásban a vlahok voltak többségben. Ezt a felkelést katonailag támogatta a Duna másik – bal partján levő kun fejedelemség, akiket scytesnek = szittyának neveztek.

A megalakult vlah-bulgár cárság harmadik cárja, Joannichie (v. Kaloján = Jó János) felvette a kapcsolatot és levelezést folytatott III. Ince pápával, melynek célja a vlahok római katolikussá válása volt, a pápai támogatás ellenében. Levelében a pápa arra hivatkozott, hogy az írásokat és a nyilvántartásokat megvizsgálva megállapítja, hogy Kaloján és az ő vlah népe római. Ezért illő, hogy vallásában is római legyen. Ez a levelezés fennmaradt és mindenki által megvizsgálható forrás. A vlahok akkor ortodoxok, de jogfosztottak voltak, ez volt természetes a Bizánci birodalomban. Jogfosztott helyzetén próbált változtatni a vlah nép.

A vlahokat Skilitzes is említi 976-ban, amikor a bolgár cár testvérét megölték a vlah calatorok (utazó, kereskedő). A normann háború idején 1081-ben Epiroszban jegyeznék fel vlah falvakat. Bulgáriában is sok vlah van, emlékeznek meg II. Baszileiosz idejében.

Városok, vidékek kerültek egy-egy gazdag római tulajdonába, akik aztán családjukkal, híveikkel és szárnyaik alá vett rómaiakkal elvlahosodnak és kénytelenek a szomszéd vlahokkal szövetkezni. Így vlahosítják egymást és így kelet-

keznek a románaiak. Ezeket a románaiakat a görög rekonvizta (visszafoglalás) során felszámolták, a vlahokat és a szlávokat pedig északra szorították, Bulgáriába és Macedóniába. A bulgárok is telepítettek északra vlahokat Thunmann szerint.

Kisebb vlah csoportok és vlah magánszemélyek máig fennmaradtak Görögország és a Balkán minden pontján. Josif Constantin Dragan, az ismert román jobboldali személyiség folyóiratában, a Noi Tracii-ban rendszeresen közölt román és vlah írásokat, népdalokat, verseket vagy leveleket Görögország és a Balkán minden tájáról.

Ezekkel az adatokkal érzékeltetni kívánom, hogy a romanitás a Dunától délre, a Balkán félszigeten maradt fenn a középkor kezdetétől napjainkig. Más tájakon, így a Dáciának is nevezett Erdélyben a rómaiak kivonulása után nincs a rómaiaknak vagy újlatinoknak semmi nyoma.

A Dunától délre létrejött vlah-bulgár cárság világosan megmutatta, hogy:

- az Ászánok vlahok, vagyis románok, a rómaiak leszármazottjai,
- itt vannak, Görögországban és a Balkánon a rómaiak, a vlahok, vagyis románok, nem másutt,
- ebben az állami formában ismerték meg a vlahok a Dunán bal partján lakó szittyákat (scythes), vagyis a kunokat, ez a föld lesz jövődő hazájuk.

A kunok segítsége nélkül ez a vlah-bulgár állam nem is jöhetett volna létre. Ennek az államnak egyik cárja kun volt, a többiek románok 1396-ig, amikor a törökök ezt az államot meghódították és megszüntették. Ez a tény hozzájárult az itteni vlahságnak a Dunától északra történő meneküléséhez. Kaloján cár a kunoknál nevelkedett, és ő csak 100 évvel előzte meg az első havasalföldi vlah (román) vajdát, aki szintén kun származású, a neve Basaraba volt. Ezek a szittyák kun szavakkal is segítettek a vlahokat, Komán nevű helységekkel és személyekkel, és persze Nadia Comaneci-vel is, ő is kun származék. Ugye, minden összefügg?

Ezek a kunok járnak a Dunától délre, a vlahok átmennek a Dunától északra, Havasalföldre. Ez hosszú és őszinte barátság volt. De egyszer történt valami, amiért ezek a szegény kunok nem voltak hibásak. Ezt a valamit egy román író, Nicolae Breban mesélte egy olvasókkal való találkozása alkalmából, itt felhasználom. Szerinte 1242 telén a tönkrement Magyar Királyság területéről a kánválasztásra hazasiető Batu kán nem Lengyelországon vonult vissza, hanem délen, Havasalföldön. Vonultában csak úgy, egy kardsuhintással megsemmisítette és eltaposta a kun és keletebbre a besenyő fejedelemségeket. Ha ezt nem tette volna, akkor ma a Kárpátoktól délre török nyelvű és mohamedán hitű országok virítanának, és a vlahok meg a bolgárok talán nem volnának sehol.

A kipusztított Havasalföldre ezután lassan, transzhumáló legeltetéssel beáramlott a vlahok népe és ezt a földet sajátjává tette. A későbbiek folyamán ez az ország Munténia v. Havasalföld lett, a románság fő ereje, legerősebb és legnépesebb országa. Ez földrajzilag is így logikus. A Dunától délre többségben maradtak a bolgárok. Megállapítható, hogy N. Breban írónak voltak történelmi meglátásai, míg sok történésznek csak írói vénája van.

Ez a derék vlah nép hosszú utat tett meg észak felé, s ha már ideért, a nagy hegyek, a Déli Kárpátok alá, felmászott és

betekintett a másik oldalra is. Ott egy még szebb országot talált, azt is kipróbálta, és egy idő után az ő gyermekei azt mondták: mi itt születünk! Ez a mi hazánk, pontosan úgy, mint a Thesszaloniki-i szlávok! Így ismerte meg a román nép Erdélyt, amely vándorlásainak végpontja volt. Nem a kezdete!

Szép kerek történet a románok története, mely így foglalható össze: a római birodalom összeomlásának utolsó órájában egy császári sarj híveivel a birodalom egy távoli zugába telepedett és ott összeszedve minden erőforrást, egy új birodalmat, a KRB-t és egy bámulatos megapoliszt, Bizáncot, az új Rómát hozta létre a helyi görög népek segítségével, ugyanakkor megküzdve és legyőzve ellenkezésüket, amely belső harc egyre fokozódott, végül a birodalom latin elemeinek vereségével végződött. A hellén görög birodalomból kiszorított latinok és utódaik a szomszédos bolgárokkal és szlávokkal új államot alapítottak a Dunánál, majd a Dunától északra, végül a Kárpátoktól északra is kiterjesztették életterületüket. Ennek a nemzeti életvonalnak kétségtelen bizonyítékai vannak a Dunától délre, a kor történészeinek írásában, a környező országok dokumentumaiban, a történelmi földrajzban és a régióban meghalt és ma élő emberekben (génék). Nagyon fontos bizonyíték maga a román nyelv.

A románok dáciai kialakulásának és kontinuitásának elméletét viszont semmilyen bizonyíték nem támasztja alá.

A románok balkáni származását és északra vándorlását jelen lakhelyükre sokan felismerték, csak azt nem mondták meg, hogy a birodalom császára és uralkodó osztálya miért hagyta ott a koronát, a Kormányt, a vagyont, és miért ment el vlahnak, birkapásztornak, szép, szabad, felelősség nélküli életet élni. Talán bolondok voltak?

Ennek a dolgozatnak két eredeti felismerése van: a KRB atipikus jellege, és ennek folytán a görög alépítménynek a felépítménybe beleszúrt latin elemek elleni kérelhetetlen, sok százados harca a felszabadulásért és a rómaiak elűzéséért. Csak így érthető ez a zavaros, tumultuozus történelem, amely egyre közelebb vitte ezt a birodalmat az uralkodó latin réteg bukásához, majd a birodalom bukásához is. Ennek a birodalomnak a bukása után a görögségre további 500 évnyi harc várt az új (török) hódítók igája alóli felszabadulásig, amely csak Bizánc felszabadulásával lesz teljes, a biztos és szavahihető jóslatok szerint, amely jóslatokat a hódító törökök is jól ismerik (Orhan Pamuk: Bizánc).

Néhány XIX. sz.-i történész, köztük E. Gibbon olyan lesújtó véleménnyel voltak Bizánc történelméről és lakóiról, hogy az igazán megdöbbentő: „*semmit nem adott az emberiségnek, kéjencek, intrikusok, eunuckok végtelen intrikái, folyamatos apa-, anya- és testvérgyilkosságok*” stb. E. Gibbon saját korának rabszolgakereskedelmét és indián democidiumát észre sem vette. Pedig az ő méltóságos hátsó felét nem fenyegették állandóan a hunok nyilai, a gótok lándzsái, a germánok kardjai és ki tudja hány, Ázsia mélyéről előtörő vérszomjas népek, akik mind a bizánciak vagyonára és életére törtek. Ezek a bizánciak 1000 évig védték városukat, melyet a valaha épített legnagyobb falak vettek körül, itt épültek a legnagyobb és legszebb templomok a legcsodálatosabb mozaikokkal, bennük orgona szólt, és itt áll a legrégibbi keresztény templom. Akinek ez nem elég, keressen magának más lakott bolygót!

A fentiekkel szemben, a románok mítosza saját történelmükről ez:

A románok eredetmondája, az 1504 körül írt Névtelen Krónika, mely az orosz Voszkreszeni évkönyvben maradt fenn, ezt írja: 6867-ben (ortodox i.sz.) vagyis 1359-ben Kr. u. (ez a Moldvai Vajdaság megalapításának dátuma) két keresztény testvér, Roman és Vlahata elindult Velence városából és eljutott a régi Romának nevezett helyre, ahol várat alapított és saját nevéről Román-nak nevezte, és ott élt, amíg csak Formosus pápa át nem tért az igaz hitről (pravoslavie) a latin egyházba. A megoszlás után a latinok új várat építettek és Új Rómának nevezték azt, majd a romanovci népet a latin egyházba hívták. Ezek azonban nem hagyták el hitüket, inkább háborúba kezdtek. Vladislav király idejében, a tatárok a Prut és Moldova vize mellől Nejmet fejedelmükkel a magyarok ellen indultak. Vladisláv király Rómából, a császártól és a pápától is kért segítséget, vagyis a régi rómaiaktól és a romanovciktól is. Ezek egyesültek és együtt jöttek a Tisza partjára, ahol a rómaiak mindenkit megelőzve támadtak és győztek. Tetszett ez a királynak és kérte, maradjanak szolgálatában, mert az új rómaiak elveszítik őket. Nem hittek a királynak és követeket küldtek haza, akik látták, hogy hazájuk, a régi Róma romokban hever. Ezért kérték Vladisláv királyt, ne térítse őket latin hitre, hagyja meg őket hitük szerint a görög törvényben élni és adjon nekik földet a Mores és a Tisza között a Krizs nevű helyen. Ott maradtak a régi rómaiak és magyar nőket vettek feleségül és bevezették őket saját hitükbe és itt élnek máig.

Jól megkomponált eredetmítosz, amelybe a derék vlahok beletettek mindent, amit lehetett: Romuluszt és Rémuszt, Róma és Konstantinápoly (Bizánc) alapítását, az ortodoxia és a pravoszláv hit megalapítását (amiben világosan látszik a bolsevik – pardon! helyesen: pravoszláv másoló szőrös keze), az Új Rómák teoriáját, amelyek végső pontja Moszkva. Az eredetmítosz magyarázata Lükő Gábor és Ransano szerint is – téves. Az eredetmítosz a Máramarosból Moldvába települt románoké. A mítosz cselekménye Moldova megalapításának évével indul, a tatár vezér a Prut és Moldova vizénél támad, és az igazi Vladisláv király "szerette", hogy a tatárok a Szeretbe fűltak (Miron Costin). Itt különböző mítoszok elemei csúsztak egybe (pl. Szent László harcai). A csatát a Tiszánál vívják, ahol a régi és az új rómaiak együtt harcolnak, de a régi rómaiak győznek. Szerintem a mítoszban szereplő Vlahata és a romanovci rómaiak nem mások, mint a Vlah-Bolgár birodalom vlahjai, akik a mítosz idejében még ott virágoznak a Dunától délre. Csak innen jöhettek vlahok Máramarosba és egy ilyen vlah írta ezt a mítoszt, és ilyen vlahtól vettük a Karácsony szót is. Mert ennek a mítosznak a lényege a végében van: a király adjon földet a Krizs nevű helyen a Mores és a Tisza között. A király ne térítse őket a latin hitre, hanem hagyja meg őket görög törvényben (hitben), amelyben a vlahok élnek. Ebből már világos, hogy a mítoszban szereplő Vladisláv nem László, hanem Luisz, azaz Lajos (a Nagy). Ezek a vlahok mindig összetévesztik őket, mind az osztrákok az Eugént és az Edmondot). Ő, Nagy Lajos foglalkozott – sikertelenül – a románok katolizálásával. Ez a mítosz a románok Erdélybe településének egy fejezetét meséli el. Vékony Gábor érdeme, hogy **Dákok, rómaiak, románok** c. könyvében közölte a vele kapcsolatos elméletekkel együtt. Könyvében a szerző eredeti és értékes

észrevételeket tett a dák, a karp és az albán nyelv közötti kapcsolatról, a rómaiak Karp háborúiról és áttelepítésükről a Morava és a Vardar völgyébe. A rómaiak itt találkoztak a vlahokkal, akik ekkor azt a latint beszélték, amelyet a birodalom görögök lakta vidékein használtak. Schütz István nagyon lekezelően nyilatkozott Vékony Gábor munkájáról, egyáltalán nem értékelte a román történészek által felvetett, karpokkal kapcsolatos ötleteket. Azt is helytelenítette, hogy régész létére Vékony Gábor a szent történelemtudományba belekontárkodott. Rögtön összeszorult a szívem, mert én jogász vagyok, de olyat nem követtem el, mint Michael Angold Bizánc... c. könyvében (General Press Kiadó), 21. oldal: „Kukoricasegélyt osztottak a polgároknak Bizáncban”. Szegény Sajnovics, ő segédcskillagász volt, de a lapp és a magyar nyelv azonosságát kimondó "idem esse" elmélete még a világháborúkat is átvészelte. Szerintem ötlete mindenkinek támadhat, és a diplomás is lehet teljesen ötlettelen vagy tévedésbe is eshet.

VI.

A NYELVÉSZETI érvek között itt van mindjárt a román nyelv korszakaival kapcsolatos kérdés. A nyelvészek a következő fejlődési szakaszokat állapították meg:

- óromán, III, IV. sz.
- középvlah, VII – X. sz.
- a vlah dialógusok szétválása, X – XII. sz.
- román nyelv X – XIX. sz.

A nyelv ravaszul forgó eszköz. Ezt a periodizálást úgy alkották meg, hogy a román nyelv felé görbült a kezük, mert így hosszabb és dicsőbb történelmet lehet alkotni. Esetleg a szerzők nem ismerték a századokban való számlálást, hiszen az nem könnyű, a XXI. sz.-t is egy évvel korábban ünnepelte a média és a kereskedelmi monopóliumok rabságában sínylődő emberiség. (Hiába rezgettette a hangját néhány vén tudós, aki csak a római számokat ismerte és azokkal műveleteket végzett, rájuk se hederítettek). Tudni illik, hogy a KRB-t a IV. sz.-ban alapították 324-ben, sőt, tanítóm, L. Brehier csak Árkadius-tól (395-408) számítja a bizánci császárokat, hiszen N. Theodosius még mindkét birodalomnak császára volt. Bizáncban a III-IV. sz.-ban görögök laktak, ha oda betévedt egy római, kénytelen volt görögül beszélni. Görögül beszéltek Egyiptomban, Palesztinában, Kisázsiaiban és Mezopotámiában. A középvlah periódus sem kezdődhetett a VII. sz.-ban, hanem csak a képrombolás idejében, mert akkor jöttek létre vlahosodásra alkalmas tömegek, egyrészt az államhatalomból kiesett latin tömegek, másrészt a Balkánra 602-ben betört szlávok.

A vlah dialógusok szétválása nagyon érdekes kérdés. A X-XII. században a vlah nyelv még szétaprózódott állapotban volt, ezért a vlah csoportcskák, a szétszórt romániaiak egységesülésére volt szükség, hogy a XII. sz.-ban létrejött állami keretben, a második vlah-bulgár cárságban a nemzeti kommunikáció feladatát elláthassa. Csak ezután kerülhetett sor a nyelvjárások szétválására. Pl. a görögországi arumunok nyelvjárása nagyon különbözött az isztrorománokétól.

Az albán nyelvvel olyan szoros kapcsolatban volt a román nyelv, hogy köztük nyelvi kölcsönzési viszony állott fenn. Ez azt jelenti, hogy az együttélésben résztvevő vlahok és az albánok is kétnyelvűek voltak, mindketten beszéltek a másik nyelvtől. Így a románok is vettek át szavakat az albánoktól és

az albánok is a románoktól. Ilyen együttélések a vlahiákban alakultak ki. Egy ilyen együttélésről tesznek említést a XIV. sz.-ban a szerb betörések idején. Az albánok és a románok barátok. Az albán himnuszt a románoktól vették át.

A bolgárok betörése után (681), amikor a "protobulgárok meghódították a protovlahokat", vagyis a bolgár honfoglalás kezdetétől már beszélni kell a bolgár hatásról. Ez a bolgár hatás nem a protobulgár, türk (csuvasos török) nyelvvel való kapcsolatot jelenti, hanem a velük szövetséges keleti szláv (szlovén) nyelvet. Így ezek a szlávok egyik vegyértékükkel a türk protobulgárokat szlávosították, másik vegyértékükkel a vlachokat befolyásolták és vittek a román nyelv szláv elemeinek megszerzéséhez. Szavakat, képzőket, nyelvtani szerkezeteket adtak a vlachoknak, átadták nekik az egyházi szláv nyelvet és az egyházi szervezetet, az Ohridi ortodox pátriarchátus keretében, megszakítatlanul 1020-tól 1767-ig!

A nyelvészek még sok okos dolgot mondanak a román nyelv kialakulásáról. Ezek közül én azt a nyelvi kérdést ismerem, mely így tevődik fel: â din a vagy î din i. Az erdélyi latinos iskolának, amely bevezette a román nyelvbe a latin abc-t (középiskolás koromban még olvastam Ciril betűkkel írt román szövegeket.), gondja volt arra, hogy azo-

kat a szavakat, amelyeket a szláv guturális bi-hanggal ejtettek, azokat az "a" hangra helyezett tet-el jelöljék, pl.: român, ezzel hangsúlyozva a szó latin eredetét. Kivételt képezett a latin in (-ban, -ben) prepozíció, amelyet mindig în formában kellett írni.

Az 1989-es romániai áforradalom egyik követelése az â din a visszaállítása volt! Paunescu, a diktátor költője nagy poémát írt ennek érdekében, amelyet mostanában igen nagy kedvvel olvasok, mert egy Gottfried Schramm nevű német nyelvész megállapította, hogy a guturális bi hang a keleti szlávok sajátos, jellemző, k i z á r ó l a g o s hangja volt, amely a román nyelvben nem jelenhetett meg a IX. sz. előtt. Annál kevésbé létezhetett ez a hang a IX. sz. előtt a Dunától északra, Dáciában, vagyis, ahogy G. Schramm úr mondja finom nyelvészeti megfogalmazással: ennek a hangnak a kialakulása nem fér össze a dáko-román kontinuitás elméletével Dáciában.

Azért még megjegyzem, hogy Schramm úrnak összesen 8 (nyolc) verhetetlen érve van a dáko-román kontinuitás ellen, mindenik a románok balkáni kialakulását és migrálását bizonyítja jelenlegi lakhelyeikre a XIV. sz.-tól kezdve. És ezzel keleti román kőrútunk végéhez értünk az igazság segítségével.

Dr. Gál Mihály (1939. Gyimesközéplek – 2010. Budapest), jogász, ügyész, szenvedélyes és nyugtalan kutató elme, a vaskalaposság és a bevett dogmák esküdt ellensége – eltávozott közülünk. Csángó-magyaroknak született, Erdélyben Medgyesen dolgozott jogtanácsosként, rövid aradi közjáték után települt át családjával Magyarországra. Eredeti meglátással mutatott rá, hogy egyedül a Gyimes-völgyi magyarságra szabad a csángó elnevezést használni, mivel hogy ez ott, a Gyimesek völgyében alakult ki, ahol az oda legeltetni átjáró, majd ott letelepülő székely-magyarok felcsángálnak a hegyre (sajátos járásmódjuk megnevezése), és e névnek más moldvai vagy egyéb magyar népcsoportokra való kiterjesztése önkényes, alaptalan és téves, a román beolvasztás sikeres eszköze. Büszke volt e meglátására, és az volt a kívánsága, hogy halála után emlékeztessünk erre. Lapunkban már a kezdeti számoktól jelentkezett, mindig eredeti, szokatlan látásmódról tanúskodó, sokak számára meghökkenítő írásokkal. Ilyenek voltak a más helyen, pl. a Kapuban megjelenő dolgozatai is, és ilyen a fenti, előző lapszámunkban elkezdett és most befejezett, nagyobb lélegzetű munkája. (Elkés-

tünk, nem érhetette meg, hogy nyomtatásban lássa, a szerkesztő örökké sajnálni fogja, hogy nem kezdte meg előbb a közlést.)

A hivatásos történészek, szakemberek nem egy kijelentésében, megállapításában talál(hat)tak vitatni valót, azok eredetiségét, lebilincselő frissességét viszont senki nem tagadta. És miközben írásaiban könyörtelen harciasságot mutatott, addig a mindennapi életben igaz, megértő, nagylelkű és segítőkész barát, szelíd és emelkedett, tiszta lelkületű igaz ember volt. Erdélyiségét, magyarságát önmagában, lelkében és szellemében hordta, soha nem vetítette ki hangos szóval vagy ráutaló cselekedettel. És szerény volt a végtelenségig, így neve méltatlanul ismeretlen maradt a szélesebb magyar honban. De hite Istenben és emberben, nemzetében és saját, szűkebb népcsoportjában töretlen maradt – mindhalálig. Az egyik legnagyobb elméjű és legtisztább lelkű társunk volt, akire büszkék voltunk és leszünk. Veszteségünk nagy, de ránk hagyott öröksége – minden vonatkozásban – jelentős. Drága Miskánk, élvezd megérdemelt jutalmadat odaát, a fényben.

K. P.

Szekeres Lukács Sándor

II. János magyar király élete és kora

(folytatás előző lapszámunkból)

2. Erdély I. Ferdinánd uralma alatt

Miután 1551. augusztus 8-án Izabella királyné és János Zsigmond távozott Erdélyből, I. Ferdinánd hadat indított Erdély megszerzésére. Giovanni Battista Castaldo olasz zsoldosvezér csapata azonban nevetségesen kicsi volt, mindössze 6-7000 főt számlált. E kis sereg nem tudta volna megszerezni Erdély felett a hatalmat, ha Fráter György nem szimpatizált volna az „országgyűléssel,” hiszen az erdélyiek könnyűszerrel akár nyolcszor, de általános mozgósítással akár tízszer nagyobb hadsereget is gyorsan fel tudták volna állítani.

Castaldo 1551. december 17-én hajnalban Alvincen saját kastélyában meggyilkoltatta az időközben bíborosi címet nyert Fráter Györgyöt. Valószínű, hogy a merényletet I. Ferdinánd tudtával és beleegyezésével követték el. Ez az aljas cselekedet végtelenül felháborította a székelyeket és teljes erejükkel a bosszúra készültek. Castaldo megrémülve a székelyektől, Szeben várában keresett menedéket. Castaldo annyira megrémült a székelyektől, hogy azt hitte, élve nem is tud megszabadulni Erdélyből.

Kelet felől a moldvai vajda csapatai törtek Erdélyre, rabolva, pusztítva minden értéket, Castaldo csapatai pedig tétlenül nézték végig a Barcaság és a vele határos déli székely falvak elpusztítását.

Ferdinánd ugyan nem tudta megvédeni Erdélyt, de már 1552 elején azon gondolkodott, miképpen lehetne több pénzt kisajtolni a meghódított országrészből. Mivel nem nagyon ismerte Erdély gazdasági, pénzügyi lehetőségeit, biztosokat küldött annak érdekében, hogy megismerkedjen a számára távoli tartomány közállapotaival. Bornemissza Pál és Werner György részletes jelentést tesznek Erdély speciális viszonyairól, a pénzügyi jövedelmekről, általajkinseiről.

A török szultán viszont felbőszült, amikor megtudta, hogy I. Ferdinánd megkaparintotta a Keleti Magyar Királyságot, és nagy sereggel támadt a magyar határvárokra, e hadjárat során esett el Veszprém, Drégely, Szolnok, Lippa, Temesvár, Karánsebes és Lugos. Ferdinánd zsoldoshadai teljesen leszerepeltek. Megvédeni ugyan nem tudták Magyarországot, de sorra rabolták ki Erdély városait és falvait, amire az erdélyi rendek kérték, hogy a zsoldos seregeket vonják vissza, mert nélkülük könnyebben lehet rendet teremteni és az országot megvédeni. 1553 elején Ferdinánd hazarendelte szétzüllött zsoldos csapatait.

Az erdélyi magyar, székely és szász rendek hamar megtapasztalták, hogy I. Ferdinánd nem tartja tiszteletben az ország jogrendjét, ugyanis még jóformán be sem rendezkedett az osztrák adminisztráció, már 1553. január 20-án tiltakozni kellett az erdélyi országgyűlésen, hogy a király ne vonja el az országgyűlés összehívási jogát.

A sorozatos jogsértések miatt nemcsak a magyarok és székelyek fordultak el gyorsan a Ferdinánd-féle politikától, hanem még az erdélyi szászok is. A tiszántúli nemesek, ráunva az ország kiszolgáltatottságára, már az 1553 nyarán Kerekiben

tartott rész-országgyűlésen úgy döntöttek, hogy visszahívják Izabella királynét és János Zsigmond királyfit Erdély trónjára. A székelyek is mozgolódni kezdtek a királyné és János Zsigmond visszahívása érdekében, de mozgalmuk hamar elhalt, ugyanis keletről újból moldvai csapatok támadtak a Székelyföldre 1553 szeptemberében, felégetve Felesíkot.

Mivel a perzsa hadszíntéren 1554-re véget értek a harcok, a török elérkezettnek látta, hogy újból támadásba lendüljön Magyarország ellen, a Ferdinánd-féle hadvezetés pedig nem tudta megvédeni az országot, sőt két újabb vár – Salgó és Fülek – elvesztésével a magyarság helyzetét egyre kilátástalanabbá tette.

Ferdinánd 1554. március 1-re Pozsonyba országgyűlést hívott össze, mely gyűlésen azonban a székelyek nem, csupán két küldöttük jelent meg az országgyűlés munkálatainak vége felé. E két székely – Bernáld Balázs és Sándor Mihály – egy folyamodványt terjesztett elő, melyben kérték ősi jogszokásaik, törvényeik, adómentességük és szabadságaik megtartását. Ferdinánd ünnepélyesen megerősítette a székelyek ősi szabadságjogait, és 1554. április 26-án kiadta a székelyek részére nagyon értékes oklevelet, ugyanis tudta, hogy Erdély legnagyobb hadi potenciállal rendelkező népe nélkül uralmát nem tudja megszilárdítani.

I. Ferdinánd Verancsics Antalt és Busbeque lovagot azzal az ajánlattal küldte a portához, hogy elismeri a török fennhatóságát, Erdély adóját pedig kifizeti, csak tarthassa meg Erdélyt. Az adó befizetése és a békealkudozások azonban hiábavalónak bizonyultak, mert a török szultán 1555 novemberéig adott haladékot arra, hogy Ferdinánd adminisztrációját Erdélyből kivonja. A török szultán Ferdinándon kívül Erdély rendjeit is megfenyegette azzal, hogy ha nem hívják vissza a trónra I. János király fiát, Zsigmondot, abban az esetben fegyverrel fogja megtámadni az országot.

Az 1555-ös év a székely nemzet életében igen jelentős esemény, ugyanis ekkor fogadják el a régi székely jogszokások gyűjteményét, mely kodifikációt a Ferdinánd király által kinevezett erdélyi vajdák is jóváhagyták. A székelyudvarhelyi székely nemzetgyűlés által kidolgozott és elfogadott konstitúció különleges jelentőségű, ékes bizonyítéka a székelység autonómiájából fakadó sajátos jogalkotási lehetőségeknek.

Ferdinánd hívei egy darabig még igyekeztek védeni területeiket, de sorra vereséget szenvedtek a Szapolyaiak táborától, amely 1557 elejére sorra foglalta el a Felső-Tiszavidék legfontosabb királyi várait: Váradot, Husztot és Tokajt. Így ért véget Ferdinánd Erdély feletti pütkösi királysága. A harcok azonban még sokáig folytatódtak.

Ilyen zavaros körülményei között született meg 1553 körül Székely Mózes is, a XVI. század egyik legvitézebb székely katonája.

3. János Zsigmond második uralma

A Habsburgok uralmával elégedetlen erdélyi rendek 1556. március 8-án országgyűlést tartottak, ahol visszahívták Izabella királynét és János Zsigmondot Erdély trónjára. János Zsigmond uralmát a törökök mellett elismerte Lengyelország és Franciaország is. Izabella hivatalosan Magyarország királynője,

János Zsigmondot pedig II. János választott magyar királynak címezik. A francia politika 1555-1556 folyamán aktívan segítette Izabella királyné hazatérését. A francia követek sürgetésére Szulejmán szultán János Zsigmondot Magyarország és Erdély királyának ismerte el és elrendelte, hogy az erdélyiek hozzák haza a királynét és a fiát.

Június 1-én az erdélyi országgyűlés ismét összeül, és követiséget indítanak Izabella királyné és János Zsigmond elé. A követiség székely tagjai: Andrási Márton, Becz Pál, Kacai Ferenc, Lázár Imre és Bernáld Balázs. A királyné és az ifjú fejedelem 1556. október 22-én ünnepélyes külsőségek közepette bevonult Kolozsvárra, ahol Báthory István latin nyelvű beszéddel köszöntötte őket. Az erdélyi országgyűlés az ország kormányzását a királyné kezébe adta, fia nagykorúságának betöltéséig.

A királyné és a székelyek között azonban hamar ellentét alakult ki, ugyanis az országgyűlés olyan jogokat biztosított, amilyenekkel még a régi magyar királyaink sem rendelkeztek. A székelyek követi hiába érveltek az országgyűlésen, követeléseik nem találtak meghallgatásra. Teljesen találmánra állapították meg az adót, nem vették figyelembe azt, hogy a Székelyföld nagy része szinte teljesen megművelhetetlen, másrészt mint katonanép a székelység nemigen foglalkozott kézművességgel vagy kereskedelemmel, amelyből esetleg pótolhatta volna a ránehezedő kiadásokat. A magyar és a szász nemzet képviselői, amikor elfogadták az országgyűlési határozatot, megfélemlítettek arról, hogy a székelyek folyamatosan hatszornyalcszor nagyobb haderőt kellett kiállítanak saját költségükön, mint a másik két nemzet.

Izabella és János Zsigmond visszatérésére Habsburg Ferdinánd király újabb háborúval válaszolt, a háborúk sorozata kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen az 1570-es évek közepéig tartott. A Habsburgok által igazgatott Magyarország területe 1557-től újból csökkenni kezdett, ugyanis a Szapolyai-párthoz csatlakozott főurak egyre-másra foglalták vissza a legfontosabb királyi várakat, mint: Várad, Huszt, Tokaj, valamint Kassa városát. A Keleti Magyar Királyság helyzete ideiglenesen megerősödött, Izabella királyné és János Zsigmond feltétlenül élvezte a török szultán támogatását, ezen kívül jó viszonyt ápolt Lengyelországgal, Franciaországgal és Angliával is.

Európa ezeit az időkben a vallásújítás lázában ég, folyamatosan terjedtek a protestantizmus eszméi. Az erdélyi hitéletben is egyre jelentősebb változások állnak elő, ekkor lesz Kolozsvár első papja a lutheránus Dávid Ferenc (aki később megalakítja az unitárius vallást), az erdélyi országgyűlés pedig Tordán kimondja, hogy mindenki olyan hitben élhet, amilyenben akar, de az új felekezetek követői ne háborgassák a régi római katolikus hiten lévőket, sőt elrendeli a katolikus kolostorok fenntartását.

A vallási toleranciára abban az időben Erdélyen kívül sem Európában, sem a világ egyéb táján nem nagyon lehet más példát találni. Szapolyai János Zsigmond élete érdekes példája annak, hogy egy római katolikusnak született királyfi, követve az egyházi hitélet megreformálását, élénken figyelve a hitvitákat, megértő lesz a lutheránus, református végül az unitárius eszmék iránt is. Némely történészek a mai napig nem mulasztják el kisebbiteni a keresztény hitélet megújításának és a vallási tolerancia létrehozásának János Zsigmond személyiségéhez is köthető korszakalkotó jelentőségét, ők még a XXI. században is a XVI. századi Erdély korlátozott vallásszabadságáról beszélnek. Ilyenkor az ember szívesen megkérdőjelezi, akkor mondják meg, azidőben Európában bizony hol érvényesült a lelkiismeret és a vallás szabadsága?

Ferdinánd király 1559. január 31-én békét kötött Szulejmán szultánnal, aminek eredményeképpen az Erdélyért folytatott harcok hevesége csökkent.

Izabella 1559. november 15-én meghalt és Erdély kormányzását a lassan nagykorúvá váló János Zsigmond, II. János magyar király vette át. A Habsburgok alkalmat láttak arra, hogy újból megszerezzék a Keleti Magyar Királyság területeit, de az erdélyi és a tiszántúli magyar rendek egyértelműen a választott magyar király mellé álltak.

János Zsigmond első ténykedései között szerepelt az, hogy igyekezett visszafoglalni a Ferdinánd hívei által megszerzett területeket, az u.n. „Részeket”, Partiumot, Magyarország Erdélyhez kapcsolt részeit. Az elvesztett részek visszaszerzése miatt vívott harcokban a székelyek derekasán kivették részüket, ugyanakkor a harcok enyhülésével maga János Zsigmond is szorgalmazni kezdte az adó befizetését. Az a képtelen helyzet állt elő, hogy a rendi felfogás szerint is nemesnek tekintett székelyeket II. János király tömegesen meg akarta adóztatni, másrészt továbbra is számított arra, hogy a székelyek harcolni is fognak, ha úgy kívánja az ország érdeke. E két dolog együttesen összeférhetetlen a rendi felfogás szerint is – egy időben harcolni és adózni –, ezért a székelyek forrongása lázadásba ment át. A székelyek forrongását a Habsburgok is folyamatosan élesztgették, hiszen nekik elemi érdekük volt a magyar társadalom megosztottsága.

A székelyek elégedetlensége olyan tényezővé vált, amire a kisebb és nagyobb hatalmak is szívesen számítottak. Habsburg Miksa -akire Ferdinánd király rábízta seregei vezetését – elérkezettnek vélte a pillanatot arra, hogy Erdélyt megszerezze. Mivel nem volt megfelelő saját katonai ereje, a görög származású Heraklidesz Jakab (a román történetírásban Despot voda) moldvai vajdát mozgósította az erdélyiek ellen. Hereklidesz vajdához hamarosan társult Balassa Menyhárt, Izabella királyné magyarországi főkapitánya is. Balassa pálfordulása miatt egyre több Felső-Tisza vidéki főúr állt át a Habsburgok oldalára, így rövid idő alatt a Keleti Magyar Királyság ismét Erdélybe szorult vissza. Gyakorlatilag Erdélyen kívül már csak Bihar és Máramaros megyék tartoztak II. János magyar királyhoz.

Az erdélyi országgyűlés 1562. január 15-én Gyulafehérváron elhatározza, hogy hadat indít a Habsburg Ferdinánd császárhoz átpártolt Balassa Menyhárt ellen, annak erdélyi birtokainak elfoglalására. Az erdélyi hadsereg azonban a Közép-Szolnok vármegyei Hadadnál vereséget szenved Zay Ferenc kassai főkapitány vezette császári hadaktól.

Ezzel párhuzamosan a Habsburgok megkísérelték a magyart a magyarral szembeállítani. Biztatásukra Balassa Menyhárt, Székely Antal, Walkay Miklós, Forró Miklós és mások közreműködésével igyekezett a székelyeket fellázítani János Zsigmond ellen, sőt tervezték a fiatal magyar király megölését is.

János Zsigmond, amint értesült Báthory Istvántól a tervezett merényletről, gyorsan cselekedett, lefogatta a merénylők közül Walkayt és Forrót, de végül megbocsátott az életére törő nemeseknek, mint ahogy a székelyeket is igyekezett lecsendesíteni. Ennek ellenére a szervezkedés és lázadó mozgolódás tovább folytatódott, és Erdély jelentős haderejét kitevő székelység csak ímmel-ámmal engedelmeskedett a törvényes magyar királynak, csak a székely főnépek álltak melléje. A székelyek nagy közössége megtagadta a hadi adó fizetését, sőt a hadra keltek közül is sokan azzal fenyegetőztek, hogy addig nem teszik le a fegyvert, míg régi szabadságukat vissza nem szerzik. Balassa Menyhárt és Báthory András betört ugyan a

Partiumba, de a közszekelyek tömege nem csatlakozott a felkelőkhöz, sőt a székely primorok (főnépek) és primipilusok (lófők) János Zsigmond oldalán harcoltak a betolakodók ellen.

A Habsburgok által ösztönzött forrongás azonban csak nem akart lecsillapodni. Székely Antal vezetésével a székely közösséget nemzetgyűlésre hívták össze Udvarhelyre, ahol mintegy 40.000 fegyveres székely jelent meg. Itt a székelyek esküt tettek arra, hogy addig nem teszik le a fegyvert, amíg régi szabadságukat nem vívják ki. A Habsburg-párti történetírók hajlamosak folyamatosan minimalizálni úgy a fegyveres szolgálatra alkalmas székelyek számát, mint az erdélyi hadsereg létszámát. Az osztályharcos, kommunista ideológiától megfertőzött történészek viszont minden székely lázadásban a szegény, elnyomott és kizsákmányolt parasztságot szeretnék láttatni ezekben a forrongásokban. Szerintem mindkét szemlélet sántít. A Habsburg-párti történészek a 40.000 felkelt székely helyett újabban, minden alapot nélkülözve, már csak 8.000 lázadóról beszélnek, elfelejtve megjelölni ennek forrását. A kommunista ideológiával megfertőzöttek pedig megelégednek arról, hogy a székely harmadik rend, a gyalogkatonák rendje 1562-ig jogállását tekintve ugyanolyan székely nemes, még ha bocsorok szegény ember is, mint az a székely, aki esetleg kúriával vagy kastéllyal rendelkezett.

Az 1562. évi székely felkelést a szászok is támogatták, hiszen őket is lázították Miksa emberei a "választott magyar király", János Zsigmond ellen. Segesvár és Beszterce szász közössége azonban csak elviekben csatlakozott a székely lázadáshoz, Szeben városa pedig figyelmeztette a székelyeket, hogy nem fognak csatlakozni a lázadáshoz. A szebeniek a székely követeket János Zsigmondhoz kísérték, aki kihallgatta őket és azzal az üzenettel küldte őket Udvarhelyre, hogy sérelmeiket orvosolni fogja, ha leteszik a fegyvert. Ezen kívül még két saját emberét is székelyek közé küldte, hogy csendesítse le őket. A székely nemzetgyűlésen jelen lévő székelyek János Zsigmond követeit napokig visszatartották, majd azzal az üzenettel küldték vissza őket a magyar királyhoz, hogy régi szabadságuk védelmére mindig készek fegyveresen ellenállni és addig nem teszik le a fegyvert, míg a II. János e szabadságjogokat nem garantálja.

János Zsigmond összevonta hadait és mintegy 20.000 embert mozgósított Segesvár alá, majd kétfelé osztotta seregét. A fejedelmi sereget Majláth Gábor vezette a lázadó székelyek ellen, de a székelyek Udvarhelyszékről Marosszék felé való útjukban legyőzték őket. Ezt a lázadó székely sereget Pálfalvi Nagy György vezette, vezértársai Gyepesi Ambrus és Bán András voltak. A közszekelyeken kívül lófők, sőt primorok is a lázadók között voltak. A lázadó székelyek kisebb csapata először felperzselte Szászrégent, Görgényt, majd Gernyeszeget, de ezzel a hadi szerencséjük kifűlt, mert a Radák László és Pekry Gábor vezette 2000 válogatott lovas rohamának nem tudtak ellenállni, és Kisgörgény mellett vereséget szenvedtek.

Ez a vereség annyira lehangolta a székely lázadók főszeregét, hogy saját vezéreiket: Nagy Györgyöt és Gyepesi Ambrust elfogták és a fejedelemezhez küldték. A lázadók ezt követően szétszéledtek és hazamentek otthonaikba.

János Zsigmond maga is személyesen vett részt a harcokban, de a humanista beállítottságú, művészeteket szerető és nyolc nyelven beszélő, egyébképpen igen türelmes ember tudott nagyon kemény is lenni. A székelyek lázadását követően Segesvárra országgyűlést hívott össze, ahol a magyarok és szászok követi mellett meg kellett jelenjenek a primorok és a primipilusok is fejenként, ezen kívül minden székely székéből

16 választott követ. A megtorlás nagyon kemény volt, mert hiába volt a menlevél, a lázadó székelyek közül sokat kivégeztettek, Pálfalvi Nagy Györgyöt és Gyepesi Ambrust karóba húzták, sok székelyt börtönbe zártak, míg a kisebb bűnöket elkövetőknek orrát és fülét levágtatták, majd szabadon bocsátották. A székelyek közössége oly nagy létszámban vett részt a magyar király elleni lázadásban, hogy jogosnak is látszott a kemény büntetés, hiszen a maradék magyar állam összetartó kötelékei és feltételei bomlottak volna fel e kemény intézkedés nélkül. A segesvári országgyűlés elhatározta, hogy Aranyosszék székelyei – akik nem vettek részt a lázadásban –, illetve a felkeléstől távolmaradó székely főnépek és lófők kivételével a teljes székely lakosságot fejedelmi jobbággyá nyilvánítják. Ugyancsak a segesvári országgyűlésen döntöttek arról, hogy a székelység köztulajdonát képező sóbányát (sóbányákat), a kén- és vashámorokat (vasöntődéket) kincstári tulajdonba veszik, a székely nemzet sóbányájának (sóbányák) élére pedig kamaraispánt nevezett ki a fejedelem. Ekkor állították fel a székely sókamarát, melyet sófalvi sókamarának is neveztek, a település után. A sóvidéki sőt őriztetni kezdték, a só őrzésére Sófalván kívül máshol is állítottak fel őrköt és ekkor, 1564-ben jött létre Parajd települése, de a sókamara később is Sófalván maradt az Erdélyi fejedelemség fennállása alatt.

A Székelyföldön 1562 előtt székely ember jobbágy nem volt, most viszont tömegesen váltak fejedelmi jobbággyá, akiket el lehetett adományozni birtokaikkal együtt. A székely lázadást megelőzően a Székelyföldön is léteztek a nem szabad ember kategóriájába tartozó személyek, akiket "földönlakóknak" neveztek, sőt jobbágyok is voltak, de eddig az időpontig ezek a rétegek nem a székelyek közül kerültek ki. Az újabb székely lázadás elkerülése végett II. János magyar király elrendelte Udvarhelyen a "Székely támad", Háromszéken pedig a „Székely bánja” várak felépítését. *Az osztályharcos, „szocialistának” nevezett kor írói szerint a „székelység végleg elveszíti azt az ősi kiváltságát, melyet különben már rég megcsonkítottak, hogy a székely birtok, az [örökség] még főbenjáró bűnesetekben sem száll a királyra.”*

A Székelyföldön ekkor jelenik meg teljes mélységében a királyi jog, a ius regium. A székely társadalom berendezkedése azonban nem egy csapásra változik meg, hiszen a lázadó székelyek is csak a fejedelem jobbággyai lettek, nem pedig valamelyik főúr, sőt a lázadás leverését követően is sokáig nem tudunk arról, hogy nagyszámú jobbágyot adományozott volna a fejedelem. Már 1564-ből ismerünk adományozásokat a Székelyföldön, de csak 1567-ből, illetve 1568-ból van tudomásunk arról, hogy János Zsigmond nagyobb számú székelyt adományozott volna birtokaikkal együtt.

Ekkor jelenik meg a Székelyföldön az adományosok (donatariusok) osztálya. Az adományosok teljesen a fejedelemtől függttek, adományukat a fejedelem bármikor visszavonhatta, másnak is odaadhatta ezeket a birtokokat. Az adományosok száma olyan nagy volt, hogy János Zsigmond halála után 1571-ben azt lehet olvasni, hogy sok idegen népet szállásolt a székelyek közé, főleg Marosszéken lett nagy ezeknek a száma. A székelység egy részének jobbágysorba való kényszerítése azonban nem vált véglegessé, mert Erdély hadi potenciáljának jelentős részét ők alkották, ezért már 1595-ben Báthory Zsigmond fejedelem megígéri az ősi székely szabadságjogok visszaállítását, melyet a havasalföldi Mihály vajda, illetve később (1601-ben) Báthory is törvényerőre emelt.

(Folytatjuk)

Marosi Barna

Marosvásárhely magyar irodalmi élete (1-2.)

Középkori európai hagyomány, hogy kisváros is lehet szellemi központ, ha telik erre kultúrteremtő erejéből. Bizonyító példa Marosvásárhely is, ez az utánozhatatlanul magyar, sajátosan puritán, transzilván város. Ahogy mondják, örök kisváros, hiszen szellemét, eredeti karakterét századokon át éppen a kisvárosi berendezkedés és életforma őrizte. Történelmi hangulata, építészete csak a XX. század utolsó évtizedeiben került veszélybe, amikor az államhatalom türelmetlenül, leplezetlen szándékkal pont ezt a városképet és lelkületet próbálta megbontani és erőszakosan átalakítani.

Kedvező földrajzi fekvése emelte számottevő településsé, forgalmas vásáros helylé, később mezővárossá. A középkorban a koldulórend kolostorának fölépülése, a domonkosok, a ferencesek ideköltözése a városiasodás biztos jele, mert a szerzetesrendek mindenütt a mozgalmas gócpontokat keresték. A legelső fennmaradt okleveleket 1301-ben, 1326-ban és 1323-ban keltezték, amikor a város nevét Zeke.Wasarhelnek írták. A hagyomány szerint már előzőleg is, „az öreg magyar királyok idejében” itt gyűjtötték be a székely ököradót. Ezért vált vásáros helylé a Maros fölötti dombhát, ahol a legelső templom épült, a Szent-Miklós-plébániatemplom. Ezért települtek ide a kézművesek is. A vásárhelyi bőrfeldolgozó mestereket, szűcsöket, vargákat, majd a fegyverkovácsokat Erdély-szerte ismerték. Háromszáz év múltán, Bethlen Gábor idejében lesz szabad királyi város, akkor a céheknél már nevezetesebb református iskolája.

A ferencesek megőrzött iratai a XIV. századból még csak az egyházi élet, az első kolostor művelődéstörténeti hatását érzékeltetik, de a XVIII. század végén a tekintélyes nyugati egyetemeken a város nevénél már jobban ismerik a város könyvesházát. A kancellár Teleki Sámuel gróf Tékája figyelemre méltó könyvgyűjteménynek számít.

A legelső kéziratot, amely említésre érdemes, és amely a városban és a városról íródott, Borsos Sebestyén főbíró, erdélyi krónikaíró hagyta az utókorra: **Világnak lett dolgairól írott krónika, 1490-1583.** A fia, Borsos Tamás, sokat tapasztalt, gyakorlott emlékező, szuggesztív képekben ábrázol, elsőként mutatja be szülővárosát írói eszközökkel. Borsos Tamás Marosvásárhely várépítő főbírója, majd Bethlen Gábor diplomatája, portai követe. Munkái közül a nevezetesebbek: **Önéletírása, 1614, Borsos Tamásnak második portára való járásának közönséges históriája, 1618-1620,** hazaküldött levelei, **Testamentuma, Memorialéja (1630).** A családban szerencsére öröklődött a tehetség. Nagy Szabó Ferenc szabómester, a város lovasságának vicehadnagya, majd a vásárhelyi vár választott kapitánya, Borsos Sebestyénnek anyai ágon unokája, húsz esztendővel később "minutái", naplója alapján folytatja

a város krónikáját. Igazi lokálpatrióta, szülővárosának és Erdélynek legmozgalmasabb évszázadát örökíti meg, megbízható visszaemlékezéseinek történeti forrásértéke igen jelentős (1658).

A történelemtől mindegyre hangos a város, az eseményektől visszhangos az irodalom is. 1707: II. Rákóczi Ferenc beiktatásakor jelen van Ráday Pál, a fejedelmi kancellária vezetője, a kuruc kor diplomatája, lapszerkesztője, a vártemplomban olvassa föl alkalmi költeményét, a **Rákóczi Ferenc tiszteletére mondott versezetet.** A rögtönzött strófák azóta is fölbukkannak minden rangosabb válogatott versgyűjteményben.

A reformátusok iskolája a XVIII. század elején kollégiummá alakul át, ezzel szinte új korszak kezdődik a város életében. Marosvásárhely iskolaváros lesz. Még 1557-ben Izabella királynő jóváhagyja a rendek kérését, és adományával megalapítja a vásárhelyi református iskolát, ahogy nevezték, a schola particulát. Százhatvanegyet évig működött öt vagy hat osztállyal az iskola a helybeli egyház felügyelete alatt. 1718 tavaszán a császári hatóság megengedte, hogy a Sárospatakról elűzött református kollégium két professzora és ötven diákja Marosszékre költözzön és egyesüljön a helyi iskolával. Ezáltal az új kollégium egyenrangú lett a nagyenyedi és a kolozsvári testvérkollégiumokkal. Főiskolai rangját a teológiai, bölcsészeti és jogtudományi tanszékkel nyerte el. A kollégium hírnevét a professzori és tanári kar alapozta meg. Már a particula igazgatói közül az 1500-as évek utolsó évtizedeiben kitűnt Laskai Csókás Péter meg Baranyai Décsi Czímor János*, később a professzorok közül Buzinkay Mihály, Pósházi János, még később Kovásznai Tóth Sándor, Köteles Sámuel, Makfalvi Dósa Elek, Bolyai Farkas, Bodola Sámuel, Kibédi Péterfi Károly, Mentovich Ferenc, Koncz József. A kollégium kapui nyitva voltak szegény és gazdag előtt egyaránt, a konviktusi szolgadiákok és a földbirtokos vagy arisztokrata fiatalok közös mércéje a tehetség és a szorgalom volt. Adományokból és hagyatékokból

**Teleki Téka
épület**

teremtődött meg a kollégium vagyona, amely lehetővé tette a rászoruló eminens diákok támogatását és később az ösztöndíjrendszert. A középosztály szellemi kohójává vált az iskola. Itt ringatták a vásárhelyi színjátszás bölcsőjét is. A kollégium nyomdájában készült el az első kalendárium is.

Máig a város, talán egész Erdély legkülönlegesebb könyvgyűjteménye a Teleki-téka. Kulturális értéke felbecsülhetetlen. Teleki Sámuel gróf még 1763-ban, amikor hazaindul

*Baranyai Decsi Czímor Jánosról bővebben az Irodalom-rovatban.

Baselből, felkeresi a nagyobb városok nevezetesebb könyvtárait és könyvszakértőit, könyvárusait, útközben állandó ügynököket fogad fel, és alaposan tájékozódik a gyűjtés lehetőségeiről. Teleki művelt, szakértő és bibliofil, hathónapos utazása alatt már összevásárolja az eljövendő Téka állományának magvát. Később is figyelemmel követi az európai könyvpiacot és kínálatot. A Vásárhelyre szállított negyven ezer példányos könyvrengeteget egyelőre a Fazekas-utcai Wesselényi-féle házban raktározza el, majd 1799 és 1802 között az egyszárnyas házat átépítteti háromhajós, egyemeletes épületté, a kor empire ízlésével, szakszerűen rendezi be. A kancellár ezzel magyar Göttingának álmodja Vásárhelyt. A szabadkőműves Teleki ajánlására Kazinczy Ferenc is ellátogat 1816-ban a Tékába, később az Erdélyi levelekben így ír erről: Belépve a könyvcarnokba, „az álmélkodástól öszverázattaték”. Kazinczy ekkor Aranka György vendége, az Ebháton lakik, az akkori kaszinó épületében és Aranka Szent György utcai házában.

Aranka György neves jogtudós, 1791-ben röpiratban kezdeményezi „egy Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság felállítását”, tervzetét elfogadják, és a társaság megalakul. Aranka annak titkára lesz, kilenc évig működik a társaság – több-kevesebb sikerrel. Ez az első, a legelső magyar tudós társaság. Harminchét évvel előzik meg Széchenyit, a pesti Tudományos Akadémiát. Felhasználva a szabadkőműves páholyok segítségét a régi kéziratok gyűjtésére, megszervezi az Erdélyi Kéziratkiadó Társaságot is. Széles körű levelezésére jellemző, hogy többek között a Debrecenben élő Csokonai Vitéz Mihállyal is kapcsolatba kerül. Csokonai éppen Aranka György leveleiből ihletődve írja meg a **Marosvásárhelyi gondolatok** című versét (1798), holott a közhit ellenére Csokonai sose járt errefelé, Kelet-Erdélyben, sose járt Vásárhelyen. (Kristóf György kis tanulmányában tárja fel a vers keletkezésének körülményeit.)

1836-ban jelenik meg Borosnyai Lukács János verses városképe. A szerző B.L.J., erdélyi református püspök unokája, kollégiumi professzor. Két füzetben adja ki Marosvásárhely leírását Régi és új Vásárhely címmel, a munka több részlete kéziratban maradt, valószínűleg elkallódott később. A verses városkép költői értéke csekély, ellenben a helytörténész pontos eligazítója, akár Mikolai Tóth István kiváló acélmetszete (1827).

Hamarosan a szabadságharc eseményeitől hangos egész Erdély: Marosvásárhely nevét Petőfi írja be az irodalomba. 1849 januárja és júliusa között négy alkalommal fordul meg a városban. Görög Károly kereskedő házában száll meg mindig, a Kálvin tér és a Fő tér között áll az épület, azóta egy emeletet húztak rá. Itt íródik március 6-án vagy 7-én a **Bizonny mondom, hogy győz most a magyar** című verse, és két levelet is küld innen családjának. „Kedves édes Juliskám” – kezdődik Petőfi legutolsó levele híresen gondos és szép kézírásával, legalul a dátum: július 29. Még két nap van hátra.

Régebben annyit emlegették, hogy közhellyé kopott: mi csoda sors, hogy egy zseninek, egy Bolyainak ilyen Isten háta mögötti sárfészekben kellett leélnie az életét! De az utókor találóan visszafelesel: milyen kisváros lehet ez a Maros-Vásárhely, ahol még Bolyaiból is kettő volt!

Bolyai Farkas a kollégium matematika-fizika-kémia sza-

kos professzora az MTA levelező tagja, minden ellenkező híresztelés ellenére a kisváros egyik legnépszerűbb notabilitása, a vidéki udvarházak, arisztokrata kastélyok kedvelt és megbecsült vendége. Legfontosabb munkájának, a **Tenta-mennek** helyét a tudománytörténet már a maga korában kijelölte. Egy életen át levelezett göttingai barátjával, Gauss-al. Eppen ez a levelezés bizonyítja, hogy kortársai, a legnagyobbak sem mellőzték, örökké nagyra értékelték munkásságát. Sok mindennel foglalkozott, még irodalommal is. 1814-ben a Döbrentei Gábor-féle drámapályázatra három "szomorújáték"-át küldte be, és második díjat nyert. (Ezen a pályázaton hagyták említés nélkül Katona **Bánk Bánját**.) Tragédiáit, öt szomorújátékát kiadták könyvben is, megírta saját halotti jelentését is.

Fia, Bolyai János a legnagyobb alak a város múltjában. A legnagyobb nevek egyike a modern matematikatörténetben. Kortársai szerint Euklidész tizenegyedik axiómáját akarta fölöslegessé tenni, s ahelyett az egész euklideszi geometriát saját mértanának speciális esetévé változtatta. Élete fő művét rövid dolgozatként apja tankönyvének első kötetéhez fűzték hozzá „**Appendix, scientiam spatii absolutae veram exhiben...**” A bevezető szöveg első szava, az Appendix később címként rögzült, holott a mű értelem szerinti címe ez lenne: **Scientia Spatii** – a tér tudománya, és nem az, hogy **Függelék**. Személyiségéről, katonai karrierjéről, áttörő tudományos munkásságának visszhangjáról, környezetéhez, a kisvároshoz és édesapjához fűződő viszonyáról a kutatás még sok újat mondhat, szembefordulva az őt hagyományosan elfogultan ábrázoló klisével.

Tolnai Lajos volt a legkíméletlenebb prózaíró, aki a városban élt valaha is. Dühödt szenvedéllyel ostromozta a kisváros társadalmát, már-már nem csak lelkésze, hanem kérlelhetetlen erkölcsbírája akart lenni városának, mintha a reformáció első századát írták volna. Tolnai 1868-ban költözött Vásárhelyre, tizenhat évet töltött itt. Sokoldalú tevékenysége során megalapította a **Kemény Zsigmond Társaságot** (1876), és **Erdélyi Figyelő** címmel folyóiratot indított. (A KZST a legtovább működő irodalmi egyesület Erdélyben, csak a berendezkedő kommunista rendszer szünteti meg 1949-ben) Tolnai súlyos vásárhelyi konfliktusai miatt nemcsak környezetét, hanem őt magát is hibáztatják, egyházi per indul ellene, 1884-ben valósággal elmenekül a városból. Kulcsregényeiben (többek között **A polgármester úr**, **A sötét világ** című könyveiben) visszafizet, „leszámol” ellenségeivel.

Petelei István nem vendég, számára Vásárhely nem tranzitállomás, ő otthon van szülővárosa világában. Jómódból indul, kereskedőcsaládból, félig székely, félig örmény származású, megengedheti magának, hogy kedve szerint éljen. Újságíróskodik, lapszerkesztő, jó nevű író, mehetne végleg Pestre, de élete egy részét Kolozsváron éli le, majd férfikora delén a kisvárost választja. Saját tervei szerint házat épít Vásárhelyen, munkásságának utolsó föl villanó szakaszában átveszi, átvállalja a Kemény Zsigmond Társaság vezetését, kiadja annak lapját (Marosvásárhelyi Füzetek). Magányos, beteg ember, írásai, elbeszélései inkább balladák, légkörük tele tragikummal, a századvég legismertebb novellistája. Furcsa, de így van, Vásárhely még életében elfeledte, alig van valaki a temetésén.

A századforduló a fellendülés, a konjunktúra nagy pillanata, korlátlan a hitel, a város építkezik, egy fiatal, szabad-

kőműves polgármester diktálja a tempót, Bernády György. Felépül egész sor középület, a Közművelődési Ház, megalapítják a zeneiskolát, a képtárat, a városi könyvtárat, amely a közművelődés jelentős bázisa lesz, állománya közgyűjteménnyé nő, nagy szerepet játszik a város életében. Megnyitják a székely iparmúzeumot, fölépül a református kollégium új épülete, a római katolikus fiú főgimnázium, a katonai alreáliskola, az állami leánygimnázium, a felső kereskedelmi iskola, az ipari iskola, polgári fiúiskola, tanonciskola, most aztán igazán iskolavárosnak nevezhető Marosvásárhely. A menedzser polgármester értelmiséget is toboroz, a zeneiskolához művészbereket szerződtet, az új gimnáziumok, felső iskolák számára teljes tantestületről gondoskodik. Erről a mozgalmas korszakról és főszereplőjéről Ady Endre több alkalommal ír a Nyugatban.

A két szerencsés évtized elröppen: következik a háború és rögtön utána Trianon.

1918. december 2-án, egy hétfői napon vonulnak be a városba a megszálló román csapatok. Az "ellenfél", a Magyar Nemzeti Tanács csupa civil, ahogy akkor mondták, lateiner, az őszirózsás forradalom pacifista utóvédje. Az impériumváltozás traumáját soha nem heverte ki ez a hajótörött nemzedék. Leghamarabb, elsőnek egy katonaoorvos, Osvát Kálmán – a pesti Osvát Ernő testvéröccse – cselekszik, és már 1919 elején megindítja "fél havi folyóiratát, a **Zord időt**. A lapnév egymagában is telitalálat, Kemény Zsigmondtól kölcsönzik, akinek regénye Mohács után játszódik.

Osvát, Antalfy Endre, Berde Mária, Molter, Turnovszki, Büchler Pál, Dékány Kálmán a legbelső, radikális mag. A magyar lapindítást a legvagyonosabb réteg segíti, az arisztokraták, a környékbeli földbirtokosok, a Bissingenek, Toldalagiak, Telekiek, az Ugronok. A megváltozott helyzetben, a máról holnapra kisebbségivé változott társadalom újjászervezésében a magyar kultúra anyagi támogatásából nagy részt vállalt a zsidó polgárság, többek között Halász József, a Bürger család, Mestitz Albert, Fekete Andor, Székely József. A vásárhelyi zsidó polgárok nagy része – ezek az emberek mind magyarok voltak – izraelita vallású magyarnak vallotta magát mindig a huszonkét év alatt.

Az úttörés Don Quijotéi közül kimagaslik Osvát Kálmán, aki nemcsak folyóiratot, röplapot, hanem lexikont is az első

a kollégiumi diáklap, a **Jövő nemzedéke**, amelyet Rajka Tibor jegyzett.

A **Zord idő** a Révész-nyomdában készült Morvay Zoltán hetilapjával, a Tükörrel együtt. A Tükör hetven év múltán is elevennek, frissnek hat, meglepően nívós publicisztikája és kisprózája. Akkoriban egyszerre kilenc napi- és hetilap jelent meg a városban, ami Erdély keleti felében figyelemre méltó olvasótáborot feltételez. Valaha csak a kollégiumnak volt tipográfiája, itt nyomtatta ki Káli Simon a Bolyaiak "minden munkáját" is. Többszöri költöztetés után a nyomdát végül is a Nagy Közben álló öreg épületben rendezték be, a későbbi Köteles Sámuel utca sarkán. Utolsó faktora, művezetője, majd nyomdász mestere Sztuplár István, aki 1897-ig vezeti, amikor a kollégium eladja nyomdáját Benkő Lászlónak. A Benkő Nyomda 1948-ig működik, az államosításig. Volt nyomdája a római katolikus leányiskolának is. Ezt vásárolja meg és modernizálja később Adi Árpád, ezután Kossuth Nyomda néven ismerik, 1922-ben helyezi üzembe Révész Béla az akkor legkorszerűbb, nagy kapacitású könyvnyomdáját. Itt kezdi mesterként Morvay is, aki hamarosan Révész sógora lesz, és a nyomda vezetője. A húszas években Morvay Zoltán könyvkiadással is foglalkozik. A kolozsvári Szépírók Céh alapítása előtti időkben ez a legjelentősebb kiadói vállalkozás. Morvay szervezi meg az Erdélyi Könyvbarátok Társaságát, nyolc kötetet sikerült kihozni, egyenként ötvenezres példányban, Berdet, Gulácsyt, Gyallayt, Karácsony Benőt, Szentimreit, Molttert, Nagy Dánielt és egy saját kötetet. Előkészületben volt további tíz cím, a céh megindulása miatt szűnt meg a kiadás. A harmincas, negyvenes években újabb kilenc nyomda, gyorsajtóval felszerelt nyomda-üzem létesül a városban.

A lázas korszak neveket ünnepel és felejt el. Buchnerné Szász Piroska a polgári jólétből lép elő, a háborús években verseit Ady Endre dicséri meg Vásárhelyen járva. Nagy Emma leányiskolai tanárnő kötetecinek lázadó hangja ma újra rokonszenves, a kortársak, a **Zord Idő** kritikái az erdélyi líra nagy reménységének ítélték. Repatriál, elköltözik mitőlünk, az anyaország közönyében elvész. Balogh Endre ügyvéd novellákat, elbeszéléseket ír, meg egy kisregényt, érzékenysége Peteleire emlékeztet, fiatalon végez vele a békebeli halál, a tébécé. Vásárhelyen indul, a Zord Idő pályázatain tűnik föl az erdélyi irodalmi köztudatban Sípos Domokos, Nyíró József, Tompa László és Áprily Lajos is.

A város életére, kultúrájára mindig nagy hatással volt az anyaországból érkező vendég, ez Kazinczy látogatása óta talán rangot is jelentett a kisvárosban. A háború kritikus évében a **Nyugat** „szabadcsapatának” vendégszereplése különösen emlékezetes (Osvát Ernő, Ignótus, Schöpflin Aladár, Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Ódry Árpád). A pesti változások forradalmiak, a kommun bukása után is sokan megfordulnak Vásárhelyt. Romániai körútja közben Jászi Oszkár két alkalommal meglátogatja vásárhelyi barátait és híveit is. A szellemi történet és a társadalomtudomány is bizonyítani fogja, hogy Jászi eszméi mennyire beleépültek a transzilvanizmus világába. Bartók Béla 1922 februári íttetének sajtója máig visszhangzik.

(A tanulmány-sorozat első két- és következő fejezeteit a szerző engedélyével közlésezi: B. Osvát Ágnes)

Mikolai Tóth István rajza után

között szerkeszt Trianon után. Az **Erdélyi Lexikon** elsősorban "szellemi eleganciájának és belső szabadságának" bizonyítéka, tömör és gyors értékelései nélkül ma már megközelíthetetlen a korszak. Érdekes információs forrás még ma is

Wass Albert

Egységes magyarság

(részlet)

MI AZ EGYSÉG?

Ha mindannyian egyet akarunk. Ha mindannyian másképpen is akarjuk azt az egyet, már akkor is egység az.

A különböző felfogás vitát virágzik, s a vita felismerések és tisztázások gyümölcsét érleli. Csak jóindulat kell hozzá és megértés egymás irányában. Tudni és megérteni azt, hogy az is jót akar, aki másképpen akarja a jót, mint én. Ehhez még az szükséges, hogy mindenki igazán jót akarjon. Itt érkeztem el az akadályokhoz, amiket elhallgatni nem szabad. Minden egységnek veszedelme a tagozódás. De nem csak az olyan tagozódás, mely nem közös gyökérből indul és nem közös irányba nő. Tudom, elnyomás alól szabadult népünket kétféle betegség veszedelme fenyegeti, mint behozatali cikk az anyaország felől: a politikai pártoskodás, s az osztályellentét.

Minálunk, Erdélyben voltak eddig gazdák, iparosok, kereskedők, papok, tanítók, tanárok, munkások és tisztviselők.

Ezek együtt mind magyarok voltak. Ennyi volt közöttük a párt és az osztály. Legalábbis én így látom ezt.

Különböző foglalkozásokat űző magyarok voltunk, s bár

apró érdekeink vékony ágacskái néha keresztezték is egymást, a vezérágak közös irányba nőttek, s ez az irány magyarságunk iránya volt. Igaz, hogy mind szegények voltunk, s a szegénység közelebb hozza egymáshoz az embereket. De talán szeret bennünket egy kicsit az Isten, s ezentúl sem fulladunk bele a tejfölbe. A bacilusok pedig csak a kövéreket szeretik.

Ezeknek az egységet megrontó betegségeknek a leküzdésében jut az írókra elsőrendű feladat. Ha külön utakon indulnak emberek közös kincset keresni, kiáltókat kell vigyenezni magukkal, kik a sűrűségeken át egymásnak kiáltják az eredményt, a felfedezett titkot, s ha kell, a veszedelmet. De aki egyszer kiáltónak szegődött, jól nézze meg, hogy mit tart a kezében, s a sárga agyagot aranyknak ne kiáltja.

És most, hogy idáig eljutottam, már felelhetek őszintén és becsületesen:

EGYSÉGES A MAGYARSÁG AKKOR, HA MINDEN MAGYAR EMBEREHBÉ LENNI IGYEKSZIK, HOGY EZÁLTAL MAGYARABBÁ VÁLJON. OTTHONÁN KERESZTÜL SZOLGÁLJA HAZÁJÁT, S MINDEN AKADÁLYON KERESZTÜL IGAZ JÓ SZÁNDÉKKAL TÖREKSZIK A KÖZÖS CÉL FELÉ. ÉS A CÉL UGYEBÁR EGYSZERŰ: HOGY BÉKESSÉGBEN, S IGAZSÁGBAN ÉLJÜNK MINDNYÁJAN EGY FEDÉL ALATT. S KIKET EGYFORMÁN VER A ZIVATAR, EGYFORMÁN SÜSSÖN AZOKRA A NAP IS.

Gondolatok az írásról

Írás nélkül nem lehet gondolkodni: mindenesetre nem lehet igényes, és magunkká tehető formában.

(Niklas Luhmann, n. szociológus, filozófus; 1927-1998)

Az írás: sikoly a pusztulás ellen! – pontosan ez. Nem tiltakozás – egy sikoly! (Katherine Mansfield, újzélandi írónő, fiatalon halt meg tbc-ben; 1888-1923)

Az írás nem foglalkozás. Írni olyan valami, mint elhívattatás a boldogtalanságra.

(Georges Simenon, krimiregény-író; 1903-1989)

Nyolc kötetre-valót írt. Jobban tette volna, ha ültetett volna nyolc fát, vagy nemzett volna nyolc gyermeket.

(Georg Christoph Lichtenberg)

A világot jobban megváltoztatta az ólom mint az arany, és a fegyver ólomjánál is jobban a nyomda ólomja.

(Georg Christoph Lichtenberg (1742-1799) n. fizikus és író)

Az írást nem kellene túlzásba vinni, csak papír-pazarlás.

(Wilhelm Busch, n. költő, festő, grafikus; 1832-1908)

Az írás az a hely, ahol a világ dolgai dőlnek el.

(Günter Eich, n. lírikus; 1907-1972)

Az a toll, amellyel a leszerelésről írnak, ugyanabból az acélból való, mint az ágyú.

(Aristide Briand, fr. államférfi, békenobeldíjas; 1862-1932)

Az a nő, akit egy verssel megnyernek, csak egy asztal, amelyiken írni lehet.

(Samuel Butler, id., angol költő, filozófus és esszéíró; 1610-†1680)

Amikor a történelemnek vége, megjelennek a történészek.

(Francesco de Sanctis, ol. irodalomkritikus és történész; 1818-1883)

Annál a naivitásnál, ahogyan egyesek politizálnak, csak azok naivitása nagyobb, akik arról írnak.

(Robert Lembke, n. újságíró és show-mester; 1913-1989)

Soha nem olvasnék egy könyvet, ha lehetőségem lenne írójával félórányit elbeszélgetni.

(Woodrow Wilson, az USA 29. elnöke; 1856-1924)

A jövőben már csak a történészek és szakemberek kell megtanuljanak írni és olvasni.

(Vilém Flusser, cseh-zs. kommunikáció- és média-filozófus; 1920-1991)

Az írás az élet morális tápláléka.

(Joo Melo, port.-angolai költő és újságíró; *1955-)

Aki megalkotta az ábécét, kezünkbe adta a fonalat a gondolkodáshoz és a kulcsot a természethez.

(Antoine de Rivarol, fr. író; 1753-1801)

Gyűjtötte és németből fordította dr.SzK

Irodalom – B. Osvát Ágnes rovata

Eleven hagyomány

BARANYAI DECSI CZIMOR JÁNOS

(Decs, ? –1601. május 15., Marosvásárhely)

Születésének pontos dátuma ismeretlen, csak azt tudjuk, hogy 1560 után (körül?) látta meg a napvilágot a dunántúli – akkoriban valószínűleg Baranyához tartozó – Decsen. Meghalt Székelyvásárhelyt, 1601. május 15-én. Előbb tanítója, majd kilenc éven át rektora – igazgatója – volt a helybeli partikulának, a nagynevű református kollégium őskének, abban a Maros menti városban, ahol soha még egy nyúlfarknyi utca sem viselte nevét. Sírjának nyoma sincs a helybeli református temetőben. Pedig Baranyai Decsi Czimor János négy évszázaddal ezelőtt a humanista kultúra igazi mindenese, a tudományok európai rangú magvetője volt ezeken a tájakon.

Toldy Ferenc írta róla annak idején: „(...) a XVI. század egyik legtudósabb, műveltebb, s tán legszellemesebb és legtöbb oldalú írója”. Kazinczy az Erdélyi Múzeum hasábjain méltatta Sallustius-fordítását. Cs. Szabó László ugyancsak a legjobbak között tartotta számon. Szamosközy István és Gyulafi Lestár szellemtársának, az „új haza” – a fejedelemskori Erdély – egyik Anonymusának nevezte őt.

Történész, műfordító, útleírás-irodalmunk úttörője, szó-lások-közmondások gyűjtője, kiadója – és nem utolsó sorban kiváló pedagógus. Baranyai Decsi Czimor János sokágú életművével elévülhetetlen érdemeket szerzett az egyetemes magyar művelődés megalapozásában. Munkássága jelentős mérföldkő az anyanyelvű epikus próza felé vezető úton. Ő „az egyetlen tudós humanista” – írja Nemeskürty István -, aki Pesti Gábor óta hajlandó volt magyarul megszólalni, sőt, ezt „kötelességének érezte”. A kolozsvári schola nemrég végzett diákja első munkáját, a **Hodoeporicont** 1587-ben még latinul írta ugyan, de nem sokkal később már azért tartotta fontosnak az anyanyelven való szólást Erdélyben, hogy kortársai „eszességet tanuljanak”.

Gyermekezeit szüleinek Tolna megyei birtokán, Decsen töltötte, szülőfalujának református iskolájában kezdte, majd Debrecenben és Kolozsvárt folytatta tanulmányait. Családja a gyakorta veszélyeztetett délvideki végekről minden bizonnyal a hódító török hadak elől, az állandó zaklatások miatt menekült Erdélybe, biztonságosabb életkörülményeket keresve – s találva is a Szamos menti Kincses Városban. 1587-től Wittenbergben, 1590 és 92 között a strassburgi egyetemen tanult. Mint korának, hazájának megannyi nagyra hivatott fiatalja.

Decsi Czimor Jánosra, az eminens diákra kollégiumi tanárai hívták fel a dúsgazdag fejedelmi tanácsos, Losonczy Bánffy Farkas figyelmét, aki épp útítársat keresett külföldi tanul-

mányokra készülő fia, Ferenc mellé. 1587. május 18-án indultak el a fiatalok Bonchidáról a nagyvilágba – s még aznap megérkeztek Székelyvásárhelyre. (Nem akármilyen turista-teljesítmény ez a korabeli közlekedési viszonyok között!) Brassóban csatlakoztak Kovacsóczy Farkas és Kornis Gáspár kíséretéhez, kik Varsóba, az ott megtartandó királyválasztó országgyűlésbe igyekeztek – miként a hosszú (mintegy két hónapig tartó) és fölöttébb fáradtságos utazás élményeit megörökítő **Hodoeporiconban** olvasható.

Nem kevésbé hosszadalmas címe van, korabeli ízlés szerint, ennek a könyvecskének, melyet még keletkezésének évében ki is nyomtattak Wittenbergben. A címdalról pedig azt is megtudhatjuk, hogy a szerző – Johannes Cz. Deczium – „Generoso et magnifico DN. Francisco Banfilosoncio”-nak ajánlotta munkáját. Ekkor – ezek szerint – még nem nevezte magát Baranyainak (is), azaz: Johannes C. Decius Barovius-nak. A későbbiek során már így írta alá műveit. Az idő tájt szinte kötelező volt ilyen és hasonló nevekkal jelentkezni az irodalom, a tudományok mezején.

(Ne maradjon említés nélkül, hogy a Hodoeporicon egyetlen fellelhető példányát a marosvásárhelyi Teleki Tékában őrzik, Koncz József, a könyvtár egykori őrje találta rá itt a múlt század végén, s tette közzé felfedezését 1890-ben.)

Decsi Czimor János útirajzát a magyar irodalomtörténészek okkal nevezhetik a műfaj legjelentősebb kezdeti teljesítményének. Szepsi Csombor Márton nem sokkal

Háromszéki táj

később (1620-ban), Kassán megjelent munkája, az első magyar nyelvű nyomtatott útleírás, az Europica varietas fontos előzményének nem utolsó sorban azért, mert a Hodoeporiconban már határozott célkitűzésként jelentkezett az az igény, hogy az író személyes hitelű, közvetlen hangvételű beszámolót nyújtson. És az is figyelemre méltó, hogy a latin szöveg tekervényes mondatainak mélyebb rétegeiben félreértetlenül kifejezésre jut az Erdélyben új otthonra talált Decsi Czimor-család idegen földön tanult fiának ragaszkodása a választott hazához.

A fiatal szerző nem tudott elnéző lenni a nagy Báthori Istvánnal szemben sem, aki – mint egyhelyütt mondja – Lengyelország királyaként „Erdélyből évente nagy mennyiségű pénzt, lovat és katonát vitetett ki, ám mindezzel – fájdalom! – nem a saját hazáját, ezt a háromszorosan és négy-

Háromszéki táj

szeresen sújtott hazát védelmezte a török ellen, hanem Lengyelországot oltalmazta s szabadította fel...”

Legrészletesebben a lengyel földön látottakat, Dancka városát írta le, ugyancsak lényegre utalóak azonban a korabeli moldvai viszonyokra, az egykori „Valachiára” vonatkozó észrevételei is. Úgy tűnik, a Varsóba tartó erdélyiek utazásának legizgalmasabb szakasza a Kárpátokon való átkelés volt.

Külföldi tanulmányainak befejezése után, az 1592. esztendő végén Decsi Czimor újból megérkezett az akkor még Székelyvásárhelynek ismert Marosvásárhelyre, s megkezdte aztán pedagógusi pályáját az 1557 óta működő partikulában. A várostól kapott lakóháza ott volt, ahol „ma a Collegium fekszik” – írta Koncz József egy évszázaddal ezelőtt. Decsi Czimor idejében tehát még a régi iskolában, a várbeli klostromban folyt a tanítás, évente 20-40 ifjút oktattak itt a magisterek. Decsi tanítványai közé tartozott – mások mellett – a későbbi neves krónikáíró, Nagy Szabó Ferenc is. A tanintézet rektora 4-5 segítőtársa („kollaboránsa”) közösségében végezte oktatói munkáját. Említésre érdemes, hogy a vásárhelyi partikula 16. századból ismert első három rektora – Tordai Ádám, Laskói Csókás Péter, Baranyai Decsi Czimor János – egyként a wittenbergi egyetemen tanult.

Meglehetősen keveset tudunk Decsi Czimor Vásárhelyen töltött éveiről, itteni életének mindennapjairól. Annyi bizonyos, hogy súlyos anyagi gondok nyomasztották. Ennek ellenére mindent megtett, hogy rendkívüli tájékozottságát, tudását az ifjúság, a város javára gyümölcsöztesse.

Azonban leginkább a szellemi közöny bénító hatása miatt érezte elviselhetetlennek a helyi állapotok „nyomorúságos voltát”, rossz pillanataiban ezért foglalkozott komolyan az innen való távozás gondolatával. Barátjához, az orvos-költő Hunyadi Ferenc-hez intézett egyik levelének tanúsága szerint „syreni sziklához láncolva” folytatta küzdelmét az elsorvasdás ellen.

Századok során nem ő volt az egyetlen írástudó, kiemelkedő szellemi egyéniség a Somostető alatti tereken, a Poklos-patak partján, aki úgy érezte, tehetséggýilkos és sárbarántó a provincia. És mégis: Bolyaiakat adott a világnak ez a város...

Forgatagos időkben: a többnyire „örjögő zsarnoknak” ábrázolt, mindenképpen ellentmondásos jellemű Báthory Zsigmond uralkodása éveiben forgatta tollát Székelyvásárhelyt, vidéki elszigeteltsé-

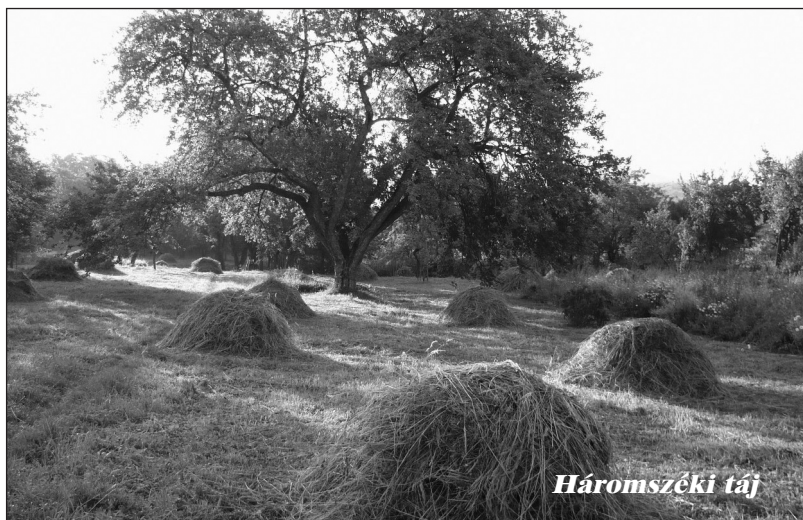
gében az a Baranyai Decsi Czimor János, aki hitvalló református írástudóként a havasalfjai győzelem után teljes Sallustiusfordítással, abban meleg hangú ajánlással köszöntötte katolikus vallású fejedelmét, aktualizáló politikai jegyzetekkel tetézve a főúri polgárháborúk legnagyobb antik szakértőjének jeles munkáját. (Könyve Caius Crispus Sallustiusnak két históriája címmel 1596-ban, Nagyszebenben látott napvilágot.)

A történetíró Baranyait később nem alaptalanul nevezték Báthori Zsigmond "önjelölt" historikusának. A "Felséges Fejedelem" tetteit, korának eseményeit tárgyalva, iránta való nyílt rokonszenvének adott kifejezést különösképp abban a munkájában, melynek lapjain a törökellenes erdélyi politika szükségességét hangsúlyozta. (Commentari de rebus Ungaricis, 1592-1598). Egy 1593-ban, Kolozsvárt kiadott

munkájában pedig elsőként nyújtott áttekintést a magyar történetírásról, párhuzamba állítva a magyar törvényeket a római joggal (Syntagma institutionum imperialis ac Ungarici). Értekezett a hun-szkita írásról is....

A magyar történettudomány művelői általában megbízható forrásanyagnak tekintették mindenkor Baranyai Decsi Czimor János munkáit. Istvánffy Miklós például sokat merített a Báthori Zsigmond törökellenes harcaival foglalkozó művéből. Decsi Czimor nem csupán levéltári bűvülatokra támaszkodott, nemcsak a hadijelentéseket tanulmányozta, hanem az események szemtanúinak elbeszéléseit, a bennfentesek közléseit is figyelembe vette s felhasználta. Jelentőségének, módszerének megítélése rendjén nem túlzás talán első helyen a körültekintést, a korszerűségre, a szakszerűségre való törekvést említeni.

Mindemellett az enciklopédikus érdeklődés volt szellemi alkatának alapvonása. Görög-latin-magyar változatban kiadta Erasmus ötezer szólásmndását, megtoldva ezeket a Hadrianus, Johannes Alexander, Gilbertus Cognatus munkáiból vett darabokkal (Adagiorum Graeco-Latino-Ungaricorum Chilia-des quinque. Bártfa, 1598.). Elsőként vállalkozott a magyar közmondások összegyűjtésére. Strassburgban megvédett disszertációjában (Synopsis philosophiae, 1591) rendszerbe foglalta a bölcselést, s benne a matematikát és fizikát is. Feltehetőleg ő volt a Nagyszebenben 1599 előtt megjelent, Török császárok krónikája című históriás ének szerzője...

Háromszéki táj

Háromszéki táj

Ez a sokoldalúság jellemző Erdélyben – s mindenütt Európában – a kor szellemiségét leginkább megtestesítő humanistákra: tudósokra, írókra, művészekre, pedagógusokra, – azokra ugyanvalóst, akik a gyulafehérvári fejedelmi udvar termékenyítő légkörében, annak vonzásában oly meghatározó szerepet játszottak a folyamatosan gazdagodó honi művelődés különböző területein.

A **rossz hírű Báthoriak** című könyvében írta Nagy László 1984-ben: „Ha majd egyszer a magyar történetírás elfogulatlanul és előítéletek nélkül fog hozzá Zsigmond személyének

és uralkodásának értékeléséhez, ha számba veszi a magyar kultúra és művészet fejlesztése érdekében tett intézkedéseit és adományait, (...) – akkor minden bizonnyal a jelenlegitől sok tekintetben eltérő Báthory Zsigmond portré kap helyet a török hódoltság korának magyar történetében”. Lényegében igazat adhatunk a gyakran súlyos vádakkal megbélyegzett Báthory Zsigmond „rehabilitálását” szorgalmazó történészeknek. Ámde az is tény, hogy Baranyai Decsi Czímor János, a korszak egyik legjobb koponyája (ahogy Cs. Szabó László jellemezte), a maga személyes sorsában nemigen tapasztalta fejedelmének iránta megnyilatkozó jóindulatát, adományozó hajlamát. Vásárhelyi magányában éppenséggel amiatt kellett panaszkodnia, hogy Zsigmond soha nem támogatta őt érdemeinek mértéke szerint. Ezért buggyantak ki tolla alól a keserű szavak:

„Bolond legyek, ha valaha bárki tisztességére egy betűt is írok.” Idők múltán egy rokonlelkű debreceni poéta nyilatkozott hasonlóképpen...

A magyar írás, a magyar művelődés igazi értékteremtőit soha, semmilyen helyzetben nem hordozták tenyerükön a hatalmi körülmények.

Nagy Pál

Forrásmunka:

ERDÉLYI PANTEON,

I. kötet, Mentor kiadó. Marosvásárhely 1998.

Ines Nobile

Tévelygések a chat arctalan világában

*Már néha gondolok a szerelemre.
Milyen lehet – én Istenem – milyen?
Találkoztam tán véle messze-messze,
valahol Andersen meséiben?*

(Kosztolányi Dezső)

Abban az évben az ősz sem úgy közelített a nagyváros felé, mint máskor. Félénk, apró léptekkel jött, többször is meghátrált a még mindig nyarat idéző, meleg sugárnyalábok elől. Hunyorgott, pisláskolt kicsit, ilyenkor kevéske könny is kicsordult fáradt szeme sarkán, azt azonban pillanatok alatt felszip-pantotta a fűgén kúsó fény. Tétovázott hát a szegény ősz, inkább az erdőkben bókászott, végigsimította a zöld lombokat, amikből érintése nyomán néhány elsápadt, mások elpi-rultak, de menekülni előle egy sem tudott. És a fény diadal-masan ragyogott tovább, már-már azt hihette az ember, hogy az örök nyár hazájává változott a világnak ez a kis sarka. Izabel a dolgozósobában ült és széttárt tenyérrel számol-gatt az ujjain.

- Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megsü-tötte...

Itt kicsit megállt a számlálásban és tétován bámult a számí-tógép kegyetlenül villódzó képernyőjére. Mit villogó? Kajánul vigyorgó, aranyfogú szörnyeteg.

Újból az ujjaira nézett – ez eddig csak négy volt – morfon-dírozott eszelősen, de ki is az a legkisebbik, aki mind megetté?

Nem, ezen a mondókán módosítania kell. Mondjuk úgy, hogy nem jószántából ette meg, hanem megettették vele. Legyűrték a torkán, mint libának a kukoricát.

Izabelnek, ahányszor csak gondolatban ehhez a ponthoz elért, azonnal elöntötte a szemét a könny, végül már valóság-gal egész testét rázta a mélyről feltörő szegényérzet. De nem is annyira szegény ez, dehogy. Sokkal inkább a kisemmizettség, a megalázottság kínos, semmivel fel nem oldható fájdalma. Egy biztos... minden emberi szenvedés olyannyira egyedi, – suttogott magában –, szinte olyan, mint a lélek lenyomata. Ca-sanova öreg korára, amikor már kénytelen volt felhagyni a nők hajkurászásával, elkezdett okos gondolatokat fogalmazni, például: kegyelem és boldogság vissza fog térni a világba. Ez nyilván jóslat volt, de mint a jóslatok nagyrésze, azóta sem tel-jesedett be.

Amikor kicsit megnyugodott, újból elkezdett számlálni. Tehát: ez elment vadászni. Mondjuk, hogy Nimródnak hívják. Ez meglőtte: legyen Artúr. Ez hazavitte. Ő a munkásabbik, nevezzük Petrusnak. És végül, aki megsütötte. Ki más lehetne, mint Menóra. Végül mind a négyen körbeállták őt, Izabelt és az egészet lenyomták a torkán úgy, hogy az elején még boldog-nak is érezte magát tőle. Mit boldognak! Eufórikusan elszál-lottnak, soha nem remélt, töméntelen mennyiségű boldogság-hormonnal telítettnek. Jó ideig azt hitte, hogy a sors mosto-hagyermekeiből a sors kiválasztottjává vált, és óránként öntötte el valami földöntúli, csodálatos lebegő érzés. Kék hullámok partján táncolt végig, csodálatos zenét hallott álmában. Pe-dig csak egy egészen banális dolog történt vele, ami naponta többször bárkivel megtörténik, ám tapasztalatlanságában ő erről mit sem tudott. Csupán anyyi, hogy ebből az arcába világító, ördögi masinából egy szép napon rászólt egy hang: Téged kerestelek, örök időktől fogva. És ő átszellemülten vá-laszolt: én is, azt hiszem, én is téged kerestelek. A hangnak ne-ve is volt, szép, számára a legszebb magyar férfinév, ami vala-ha is létezett a földön.

És Izabel, a szegény, vénylányságába belekeseredett Bellus, újból élni kezdett. Szeméből többé nem a lemondás, sokkal inkább a földöntúli szerelem boldogsága sugárzott nap mint nap, aki csak találkozott vele, ámulva nézte a változást, és mindenki csodálkozva állapította meg, hogy, hát igen, vannak még csodák az életben. Egy egyébként átlagos, inkább csúnya öreglány is megszépülhet, ha belülről világító csodák ütköznek ki egész lényén. Éppen csak senki nem tudta elképzelni, hogy honnan jött ez a csoda, volt aki kíváncsian érdeklődött, Izabel azonban hallgatott, mélységesen hallgatott és titokzatos mosolya azt az üzenetet hordozta, hogy a varázslat csak addig az övé, amíg nem köti senki harmadiknak az orrára. Meggyőződéssel hitte, hogy a boldogságot nem szabad elkiabálni, mert akkor az sértődötten tovább áll. Eszelősen kapaszkodott a gondolatba, hogy ilyen éteren át érkezett nagy szerelem még soha senkit el nem ért, ez csak vele történhetett meg és őrizte, legdrágább kincseként őrizte, dédelgette, szeretgette, a nap minden percében. Soha életében máskor nem érezte azt a „bien etre” – majdnem semmi, majdnem valami nyugalmát, de ami a legtökéletesebb békesség. És azon tűnődött, hogy létezik-e olyan csoda, hogy a gondolat, a telepátia eljuthat valakihez, hogy a személy, akit hívunk, óhajunk, csak úgy magától egyszerűen becsengessen az ajtónkon. Bármit csinált, bárhová ment, maga mellett érezte azt a láthatatlan alakot, akiről azt gondolta, haláláig megbonthatatlan egységben fognak élni. Nevetés fogta el, valahányszor eszébe jutottak rossz vagy közepesen rossz házasságban élő, mégis addig a percig örökösen irigyelt kortársai, volt barátnői. Most már csak mosolygott rajtuk: – azt hiszitek, hogy boldogok vagytok? – kérdezte gondolatban tőlük. Isten őrizzen meg engem a söröző, nagyképű férjeitektől. Nem kívánom már őket még a púpomra sem – és néhány szó után, valósággal tánc lépésekben lejtett tovább, valahányszor találkozott velük. Biztos volt benne, hogy órá azért talált ilyen későn a boldogság, mert a kivételesen titokzatos és nagy történeteket általában nagy szenvedések árán kaphatja meg az ember. Ő pedig szenvedett a férfiak közömbösségétől, a nők szánakozó vagy éppen kaján tekintetétől, a végén szinte került az embereket és a harmincadik életéve után már nem is kíváncszott túlságosan bizalmas kapcsolatba kerülni senkivel, mint afféle elvetemedett arisztokrata. Pedig a lelke mélyén mindig érezte, hogy iránytű kéne ebben a félelmetes rengetegben, ami a világ. És ez az iránytű nem az okosság, nem is a kiszámított céltudatosság, hanem a szeretet. Az a szeretet, ami kislányságra még körötte lengett, s ami akkor még nagy célok felé lendítette a fantáziáját, ahhoz, hogy idővel egyre távolabbivá, egyre elérhetetlenebbé váljék. Az ifjúság emlékei olyanok, mintha egy másik életben történtek volna meg velünk. Ezen a ponton jutott eszébe, hogy kamaszkorában volt egy barátnője, akiről úgy érezte, ragaszkodik hozzá, és akit ő is szeretett, aztán észrevétlenül eltérő életútjuk szép lassan szétszodorta ezt a barátságot, amit mégis az összes közül a legmélyebbnek érzett. S akkor leült és levelet írt a rég nem látott, rég nem hallott barátnőnek. Aztán a válasz után újból beindult a gépezet. Levél levélre jött, volt kivel megbeszélni a legtitkosabb, valamikori leányálmokat. Képzletében úgy jelentek meg az iskoláskori történetek, úgy gurultak elő egymás után, mint tiszta gyöngyszemek, amiket egyenként fűzőgetett fel az emlékezet láncára, végül tündöklő kaláris lett belőle, amit magán hordozhatott egész nap. Kaláris... Gyöngykaláris... Mint név, a tisztaságot, az átláthatóságot jelenti, hányszor át és átgondolta ezt Izabel, hiszen szentül meg volt győződve a tényleges átláthatóságról, aminek érdekes módon a legjobban örült. Soha ki nem állhatta a zavaros ügyleteket, a nem egészen tiszta, mégis barátságnak képzelt kapcsolatokat, ezek-

nek a mélyén mindig leülepedett posványszagot érzett, amit irtózott felkavarni, inkább jó nagy ívben elkerülte őket. Ám ez az egyetlen, ez tisztán és üdén, tavaszillatúan maradt meg az emlékezetében, s amikor már szinte egészen elsüllyedt a magány fojtogató mocsarában, ezért merre újból felkavarni. Emléknek is szép volt, hitnek is, barátságnak is.

S aztán elkövetkezett az a nap is, amikor a számítógép képernyőjéről váratlanul ráköszönt valaki.. Félnéknek, esetlennek, csöppet sem magabiztosnak tűnt, de ő éppen ezért, az első pillanattól kezdve valami különleges vonzalmat érzett iránta, valami soha nem érzett fájdalom érintette meg, aminek nem tudott nevet adni, aztán rövid időn belül ez az érzés olyannyira egyedivé alakult, hogy minden gondolata körülötte forgott. Majd egy reggelen arra ébredt, hogy talán ez a szerelem. Félnéken, remegő ujjakkal kapaszkodott belé, ám rövid időn belül elszabadult benne minden addigi gátlás. Nem érdekelte sem az, hogy a férfi – elmondása szerint – nős, sem az, hogy felnőtt gyermekei vannak, semmi de semmi nem érdekelte már, csak a végre megtalált lélektárs, akivel egy hullámhosszon repülhet az éterben, és akire olyannyira szüksége volt, hogy ha csak meghallotta a szavát, bakfislányként öntötte el a forróság az arcát, remegés fogta el, valahányszor hozzá szólt és sírógörcsöt kapott, ha valami okból nem jött a képernyő elé. Tőle függött a léte, hozzá volt hűséges, mint ahogy hűséges volt ő mindenhez és mindenkihez, akinek elkötelezte magát, de ennyire még soha. Egyszerre volt boldog és boldogtalan, de inkább boldog, hiszen magában hordozta ezt a szerelmet a hétköznapi minden percében. Minden történetében benne volt a férfi, aki őt szerette, egyedül csak őt. Esténként számolta a perceket, amikor jönnie kellett, és ha késett, Istent hívta segítségül, hogy hozza már végre. Isten pedig szinte mindannyiszor elhozta neki. Izabel a tiszta lelkek nagy-nagy hitével és ostobaságával szentírásnak vélt minden szót, ami tőle jött és meggyőződéssel hitte, hogy minden szó egyedi és csakis őhozza szól, csakis neki van kitalálva.

Ám eljött egy este, amikor az internet gonosz ördögének éppen rossz napja volt és elege lett ebből a naív hitből. Izabel tisztelettel megszólította egy másik férfi, aki állítása szerint csak véletlenül halászta elő a nevét a sokezer más név közül, de mindenképpen ismerkedni akart vele. Ő azonban zsigerből utasította vissza, hiszen megtalált társát még álmában sem csalta volna, ám az új ismerős nem tárgított. Csak írt és írt, mígnem Izabel már-már szégyenében is válaszolt néha, teljesen semleges, emberi dolgokról beszélgettek, amiről úgy gondolta, bárkivel beszélhet, hiszen az ember azért ember, hogy kommunikáljon azzal, akinek erre igénye van. Csakhogy Izabelt igen-igen éles logikával és megfigyelőképességgel áldotta meg a sors, és rövid időn belül figyelni kezdett az új jövevény stílusára, ami ha haloványan bár, de emlékeztette valamire. Mostmár tudatosan beszéltette, olyan témákról, amiket ezidáig csak a szerelmének beszélt, nos...bizonyos dolgok, vélemények, kifejezések, feltűnő hasonlóságot mutattak. Mostmár gyanakodott is, nem csak figyelt, időben is összevetette a jelentkezéseket s ott bent, a lélek mélyén apró kis fájdalmak kezdtek mocorogni benne. Még nem volt biztos semmiben, de a nagyon szerelmes ember kifinomult ösztönével megérezte, hogy itt valami nincs rendjén.

Telt az idő, és ő egyre jobban figyelt, aztán elkövetkezett egy este, amikor várakozás közben véletlenül olyan oldalra lépett be, ahol még soha nem járt és unalmában olvasgatni kezdte a chatelők beszélgetéseit. Döbbenet fedezte fel, hogy egy-egy szó, mondat ugyanúgy hangzik, mint az ő féltve őrzött leveleinek egy része, ez nem lehet igaz, tört rá a rémület. Attól kezdve azzal teltek az éjszakái, hogy kiszűrte azt a két-három személyt, akikben felfedezte a hasonlóságot és hajnalig esze-

lősen olvasta, jegyzetelte a szavaikat. Majd összehasonlította a szerelme leveleivel. Egy-egy mondat, kifejezés, gondolatkör ugyanúgy hangzott, mi több, szószerint ugyanúgy. Szép lassan rá kellett jönnie, hogy az a személy, aki így beszél, csak ugyanaz lehet, mint akiről azt hitte, élete megtalált társa, hiszen két ember nem használ ugyanolyan kifejezéseket, ugyanolyan egyedi meghatározásokat. Ám ő még a kézzelfogható bizonyítékok izmos tömkelege között vergődve is mindig kételkedett, és kételkedett, hosszú-hosszú, reggelig tartó kényszerű figyellel, olvasta a hihetlent, a számára felfoghatatlan szörnyűséget: hogy a szerelme többféle álnéven, különböző chat-oldalokon ugyanúgy udvarol, ugyanúgy szerelmet vall fünek-fának, mint ő neki. És amikor tőle azzal búcsúzik késő este, hogy mennie kell, mert a felesége már többször szólította, vagy mert kell a számítógép valamelyik gyerekének, abban a percben a chat-oldalakra lép és tovább ontja a perverzítés határán mozgó szövegét, mindazt, amit neki azért mégsem mert mondani. Mi több, ottlévő barátainak szóról-szóra megismétli az ő kettejük legintimebb mondatait, amiket azok röhögve kommentálnak tovább. És akkor fordult meg a fejében a gondolat, hogy az embert vajon hányféle nyelven szólíthatja meg az ördög. És mind gyakrabban visszhangzott a fejében egy valamikor régen olvasott kötet címe: A Gonosz színváltozásai.

Ettől kezdve Izabel visszahúzódott, s miközben a pokol minden kínját átélte, többé soha nem mert intimebb beszélgetésbe bonyolódni, olyan harcot vívott benne a szerelem a félelemmel, hogy attól tartott, egyszer megszakad a szíve. Pedig ha tudta volna, hogy ennél nagyobb fájdalmak is várnak rá. Ahogyan teltek a hetek, hónapok, vergődésekkel, mindennapos sírógörcsökkel telítetten, újabb idegen szólt hozzá, aki barátkozni akart vele. És most már elfogadta, mert sejtelte azt súgta, hogy ez is ugyanarról a töről fakad, mint az első, mint a második és harmadik, aztán a harmadik után lett negyedik is, ötödik is, de ezekkel már kevésbé törődött. Mindannyiukban ugyanazokat a jellemvonásokat fedezte fel, mindannyiukban volt egy olyan közös vonás, ami összetéveszthetetlen, bárhogyan is próbálták előadni a különböző, jól kitalált, jól megszerkesztett identitásukat. És rövid időn belül mindenik szerelmi ajánlatokat tett neki. Izabel naponta, hol bosszúsan, hol közömbösen, hol teljes fásultságban válaszolt minden közeledésre, minden próbálkozásra, amiket, ha túlságosan tolakodónak minősített, azonnal durván visszavert. És a szerelem képzete már semmi örömet nem hordozott magában, csak nagy-nagy fájdalmat és megalázottságot, amivel egyszerűen nem tudott mit kezdeni. Ettől kezdve már gyors egymásutánban jöttek a bizonyítékok. Már csupa bizonyítéká vált minden, ám még mindig nem tudta, hogy a fájdalmat ezen a ponton is lehet fokozni, nem hiába van oly távoli, elérhetetlen messzeségben az Isten, és ő, Izabel, túl kicsiny pont a világmindenségben ahhoz, hogy a segítő kéz félrelökhesse a közeléből a gonoszságnak ezt a felmérhetetlen és érthetetlen bugyrát.

Sokat, sokat gondolkodott azon, hogy ki lehet az, aki ilyen módon használja fel a technika lehetőségeit és az ő magányát. Hiszen a számítógép adta lehetőségeket eredetileg azért találták fel, hogy megkönnyítsék vele az ember életét, pontosabbá tegyék a munkáját és csökkentsék vele a munkaidőt, gyorsabbá tegyék az emberi kommunikációs lehetőségeket. Közelebb hozzák egymáshoz a távol élő barátokat, családokat. Csak egy dolgot nem tudott a feltaláló: hogy gépeken keresztül a lélek soha nem fog eljutni a lélekig. "Most én lettem a halál, a világok elpusztítója" – ezt a hindu idézetet Robert Oppenheimer mondta ki, miután meglátta az első atomkísérlet eredményét Új-Mexikóban. De vajon kisebb-e a

bűne annak, azoknak, akik a lélek legyilkolásához szükséges dolgokat fejlesztik tovább? Kisebb bűn-e lélekgyilkosnak lenni, mint a test gyilkosának?

Isabel, ujjai számlálgatása közben már fáradtan mosolyog maga elé. Nem is érdemes tovább részleteznie, mert amire rájött egy szép napon, az több mint fájdalom, több mint lélekgyilkosság, számára meghaladja a fortélyos emberi gonoszság minden fokozatát. Üde, tavaszillatú bakfis-barátság emléke? Megtalált, egyetlen jóbarát? Egy eltévedt mondat, majd egyre sűrűbben eltévesztett mondatok rávezették Izabelt, hogy a szeretett "férfit", a nagy szerelem mögött a megtalált, egyetlen barátnő kíváncsisága áll, aki férfinak adta ki magát, sőt, több személyiségű férfinak. Rá kellett jönnie, hogy a jóbarátság rózsaszín leple alatt talán egy életen át lappangó irigység és gyűlölet élt, ami a számítógép arctalanságával visszaélve most végre felszínre törhetett és gátlástalan bosszúállással hatolhatott be életének legintimebb részleteibe is. Sátáni agy kellett ennek a kitalálásához, amiben a legfájóbb az, hogy végül mégcsak nem is egy férfiba volt szerelmes, hanem egy fantomlányba, aki nap mint nap jókat szórakozott az ő végtelen naívságán. Hogyan is képzelhette azt, hogy ebbe a rövid ideig tartó kis "életszelet"-be belefér az egész Léte, a Lét értelme! Ahol együtt megkeresték volna életük kezdetének eldugott kezdetét és mindent végigjárva elmondhatta volna neki, hogy álarcai, esetleges bűnei vagy jósága sötét függőyei mögött egyedül ő, a Szerelem lett volna hivatott felismerni az Izabel igazi arcát...

Az egészben az a legfurcsább, hogy minden gyötrellem ellenére sem érzett haragot iránta. És szépen, nyugodt szavakkal le tudta írni neki egy levélben, hogy: "talán jobb lett volna soha meg nem tudni az igazat, jobb lett volna életem végéig szeretni az álomszerelmet, azzal legalább önmagamon kívül nem ártottam senkinek" – hányszor átgondolta ezt azóta. „Hiszen nem szégyen egy szebb, egy jobb világot álmodni magunknak, ahol tértől, időtől függetlenül valóban önmagunk lehetünk, önmagunk igazi valóját adhatjuk, mert a lélek nem öregszik meg soha. Így viszont már eldönteni sem tudom, melyikünk a szerencsétlenebb. Biztosan mindketten, csak az a nagy különbség, hogy te kezdetől fogva tudtad kívül és mit csinálsz, s mégis volt lelked ezt éppen velem megtenni.” Igaz, ahogy múltak a hónapok, mi több, az évek, az emlékek is megrostálódtak, de villanások azért maradtak benne és ezek olyanok, mint holmi létrák a térben és időben a fájdalom felé. A Pokol felé. És ilyenkor arra gondolt, hogy Istennek jó, mert ő ezen a világon kívül van. Nincs benne, sem fölötte, hanem távol tőle. Csakis így lehetséges elviselni ezt a sok fájdalmat.

Izabel aznap újból hajnalig ült a dolgozószobában és teljesen összeroskadva egyre csak számolgatott, számolgatott. Reggelre az addig körülötte settenkedő ősz is új erőre kapott, csak úgy tornyozta a város fölé a sötét fellegeket. Hűvös, egyre hidegebb szél indult, majd szinte megállíthatatlanul eleredt az aprószemű, ólmos eső és csak hullott, hullott, vigasztalanul a mindent elborító szürkességben, monoton koppanásai az ablakpárkányon szinte álomba ringatóan hatottak. Úgy küszört fel rajta a magány és elhagyatottság nyálkás, hideg érzése, mintha egy tapadós, meztelen csiga kezdte volna meg az útját rajta, és csak mászott, araszolt mind előbb és előbb. S ahol áthaladt, nyomában csak a borzongató hidegség maradt. Izabel egy hirtelen jött vad mozdulattal megnyomta a gombot, mire a villogó szörnyeteg képe egyszeriben sötétbe borult. Lelkében a tiszta gyöngyszemekből felfűzött kaláris ragyogó szemei pedig szanaszét gurultak, a világ minden sarka felé. Összeszedni és újra fűzni őket már nincs miért, de meg minek is?

- Ez elment vadászni, ez meglátta, ez hazavitte, ez megsütötte...

"Bokraink közt már az ősz barangol,/ kóro lett a fényes laboda./ Zizegő, szép zabkéve-hajdról/ nem álmodom többé már soha." (Szergej Jeszenyin: Bokraink közt...)

B. Osvát Ágnes versei

Hajnali látomás

Tündérkönnytől csillogó fűszálakon
a könnyed hajnali szellő vigyázva,
óvatos-lábujjhegyen ha átosan,
kerítéseken túllépve még visszaint:
- holnap találkozunk mi itt megint.
Suhan tova a szél, mezőn, kerteken át,
s már nem hallja a rózsabíbor sóhaját:
- a holnap engem itt lel még talán?
Tüzes szekér indul a hegy mögül,
s a lejtőn gyorsulva, fák lombján átrepül,
minden levélre reácsókolja mámorát.
Utána már lustábban gurul tovább,
majd a folyó fodros tükrére ráterül.
Mondd, mi megérjük-e a holnapot?
Fogd, ó, fogd kezembe nekem a napot.
Feléd indulnék akkor, de nem lehet,
oly messziről integetnek a hegyek.
Tudom, a fenyők ugyanúgy őrt állnak,
néma méltósággal, ott is, mint ideát.
És mindegy, melyik füstölgő csúcson
vigyázzák álmaink örök mámorát.
Egyenruhát húzott már értünk a világ.
Bármerre lépek, bármerre lépsz,
hozzád irányít folyton a szív, az ész.
Mondd, kutatsz-e a lombok közt
nekem érett cseresznyeszemeket?
Kifogod-e a napból indult, virággal
telerakott, tüzes szekeret?
Tartsd, ó tartsd tenyeredben a napot,
s én nyitom, kitárom feléd az ablakot.
S egy röpke percre hagyom, hogy
átöleljen az izzó varázs.
Aztán szép csendben leszállhat ránk
az alkonyat. De marad a parázs,
s hajnalban újra indul a tüzes szekér.
S míg rohanvást jön és engem elér,
addig nézem, hogy integetnek a hegyek,
s tudom, hozzám ők holtig hűségeseek,
akár a nap, akár a fénysugár,
mit áthozol nekem határokon,
madár sem járta, rejtett utakon.

Hegyek, ti közeli-távol füstölgő hegyek,
meglátjátok-e, ha visszaintegetek?...

Kérdőjelek...

Folyton megkérdőjelezzük a világot.
Megkérdőjelezzük a boldogságot.
S az igazságra is kérdőjeleket rajzolunk.
Pedig igazság rejlik minden szál fűben,
virágban, bokorban, mik elmenőben
visszaköszönnek szótlan, fátyolos szemmel,
míg némán küzdenek az elemekkel.
Igazság az, ha a Nap ránk borítja
mézsárga üstökének százágú sátorát
s a fű közt este, tücsök küldi felénk
piciny létének diadalmámorát.
Rohanva él és lüktet körülöttünk a lét,
de lelkünk hallja csak e halk zenét
Ébren vagyunk még? vagy már álmodunk?
Ki fogja hallani az utolsó dalunk?
Lásd, kótyagos ez a vers is, akár
alkony bíborán az utolsó sugár,
kábán dülöngélnek a rímek, a sorok,
egymásba fogódznak a föld fölött,
s felhők peremén kapaszkodnának
még az égbe, ám egyre jobban
süllyednek alá a horizont mögött
Majd végképp feladják a harcot.
S a piros sugarak helyébe lassan
hunyorító, hűvös csillagok tolakszanak.
S ha kell, kezüket kinyújtva lökik a hegy mögé
a már amúgy is fáradt bíbor sugarat.
S mi félig hunyt szemmel rajzoljuk tovább
kérdőjeleinket a világra, és a kék madárra,
s a világ peremén, pókfonalon lengő,
folyton változó színű igazságra.

Háromszéki táj

Péter csodálatos kalandjai

(II., befejező rész)

Ahogy haladt, nagyon vigyázott a lépéseire, nehogy eltaposson néhány szorgalmas kis állatkát. Szent meggyőződése szerint, ha ezen az úton megy tovább, hamarosan rátalál Péterre. Már nagyon húzta haza a szíve, de azt is jól tudta, hogy az édesanyjának csak Péterként tud igazi örömet szerezni.

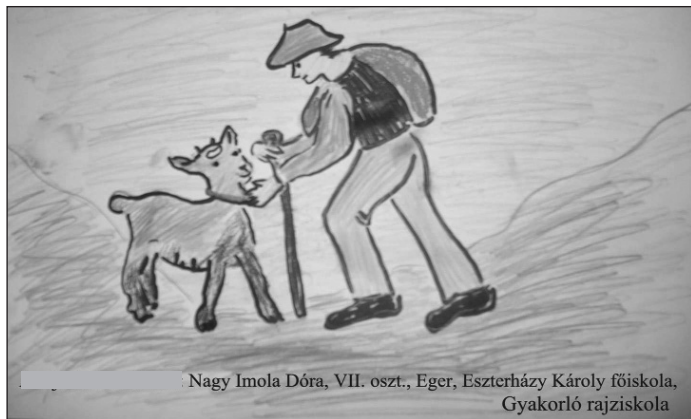
– Teljes valójában meg kell találnom Pétert! – érett meg benne véglegesen az elhatározás. Ez erőt adott neki és gyors léptekkel folytatta az útját. Hamarosan kiért az erdőből, ahol két út tárult elébe. Az egyik símának, kényelmesnek tűnt, a másik pedig felvezetett egy sziklára. Tanakodott magában, merre menjen. Aztán rájött, hogy Pétert csak a nehezebbik úton találhatja meg. Elindult hát és kapaszkodni kezdett a csúcs felé. Soha nem látott, szebbnél szebb bokrokkal, fákkal, virágokkal találkozott. Boldogság öntötte el a szívét és szeretettel köszönt rájuk, amint elhaladt mellettük. Tudta, érezte, hogy Péter fent van a hegy tetején. Ez a felismerés megsokszorozta az erejét s egyre csak fennebb, fennebb ért. Már a felhőgallért is elhagyta, de az út onnan is folytatódott. Egyszer csak azon vette észre magát, hogy egy talpalatnyi csúcsra ért, ahonnan tágas kilátás nyílt. Leült pihenni és gyönyörködött mindenben, ami körülvette. Hatalmas madársereg közeledett feléje, röpködni kezdtek a szikla körül, de rá se hederítettek. Hirtelen eszébe jutott, hogy neki még van a tarisznijában az édesanyja pogácsájából. Egyet a tenyerébe helyezett, előrenyújtotta a karját és várt. A madarak hirtelen figyelni kezdtek, az egyik odaszállt és csípett a pogácsából, majd visszarepült a többihez. Egy boldog, rikoltó hangot hallatott, aztán hirtelen mindannyian felröppen-tek, mintha hírt akarnának vinni valakinek.

– Ez a madár elfogadta édesanyám szeretetpogácsáját, biztosan Péternek látott! Tényleg, már én sem tudom, ki vagyok: még Peti vagy már Péter? Hirtelen türelmetlenség fogta el, hogy erről minél előbb meggyőződhessen.

– Még csak pár lépést kell tennem és rátalálok Péterre! Itt van, itt van mellettem! – lelkendezett.

Alig állt fel, hogy továbbinduljon, amikor egy kedves fiatal állattal találta szemben magát. Meresztette rá a szemét, nem tudta eldönteni, hogy zerge vagy őzgida-e? – De hát ez kecskegidó !!! – rikkantotta. – Te jó ég, mit keresel te itt? Csak nem Pétert keresed te is? – kérdezett rá.

– Igen, igen, Pétert keresem ! – felelt a gidó. – Nem is-

Nagy Imola Dóra, VII. oszt., Eger, Eszterházy Károly főiskola, Gyakorló rajziskola

merhetsz rám, mert én azután születtem, miután elmentél otthonról. Láttam édesanyád szomorúságát, s mivel az udvar többi állata nem mert elindulni, mert féltek Petitől, így én

jöttem el utánad. Útközben mindig felkapaszkodtam az ágak hegyére, élelmet is találtam, de mindig messze láttam s az utat is tisztán láttam, hogy merre kell haladnom, hogy Péterre leljek, s vigaszt vihessenek az édesanyádnak. Ő olyan végtele-
lenül jó mindenhez és mindenkihez.

– Drága kicsi gidám, hogy is volt erőd ilyen magasra feljutni? Ahol csak a zergék bírják?

– Óh, te Peti-Péter! Te magad győződtél meg róla, hogy a szeretet s a szerénység hamarabb a csúcsra visz, mint a buta gőg és az állandó elégedetlenség. Nézz csak körül! Petiként félelmetesnek és gyűlöletesnek láttad volna a szomszéd sziklákat, s az alattad elterülő mélységet. Most gyönyörködsz bennük, s úgy érzed, hogy a szikla szilárdsága megnyugtat. Valami mégis hiányzik, s ez az édesanyád ölelése. Ezért gyere, megmutatom neked, merre indulj hazafelé. Nézd, az út fényes, hívogató. Indulj el rajta bátran, hiszen édesanyád régen várja már Pétert. Én azon az úton megyek vissza, amilyen jöttem.

– Szívből köszönöm, kisgida, a segítséget, csak veled együtt sikerült végleg rátalálnom Péterre! – és gyöngéden megsimogatta a gidát.

– Ha mégis hamarabb érsz vissza édesanyámhoz, csak annyit mondj, hogy jó hírt hozol rólam, s hamarosan otthon leszek.

Bizonyítékul kihúzott egy szálát a tarisznijából és a gidó nyakára kötötte. A gidó hamarosan eltűnt a bokrok sűrűjében és ő elindult lefelé, azon az úton, amelyet a gidó kijelölt neki. Gyors léptekkel haladt, azt hitte, meg sem állíthatja semmi hazáig. Sürgető vágyat érzett, hogy minél hamarabb megölelhessen az édesanyját. Nem nézett se jobbra, se balra, csak ment, ment, egyre gyorsabban.

Hirtelen hangot hallott, mintha őt szólította volna valaki:

– Péter!

– Istenem, valaki rámismert ! De jó, hogy ismét Péter vagyok! – és boldogan fordult a hang irányába. Egy kisnyuszt látott az egyik bokor mellett, aki örömmel szólította meg újból:

– De jó, hogy jössz, Péter! Olyan jó újra találkozni veled! Te tudod, és kérlek, mondd el mindenkinek, hogy téves az emberek hiedelme rólam. Vegyék már észre, hogy nem gyáva vagyok, hanem okos. Nem szállok szembe a nálam sokkal erősebb ellenséggel, mert akkor biztos halál várna rám, hanem bravúros, cikcakkos futással, vagy hirtelen lelapulással mentem az életem. A gyerekeimet is kiskoruktól fogva erre tanítom, edzem őket, hiszen csak a gyengék esnek áldozatul.

– Igazad van, kisnyuszt! Sok ember tanulhatna tőled. Elmondom ezt mindenkinek, még az óvodában is.

Meleg, kéz- és mancsrázással köszöntek el egymástól.

Péter úgy érezte, hogy mégjobban megnőtt az életeréje. Sietett, ahogy csak bírta a lába. Hirtelen egy szikla állta el az útját. Éppen azon gondolkozott, hogy felmásszon-e rá, vagy megkerülje, amikor, mintha a földből nőtt volna ki, egy medve termett előtte. Péter sok rémhírt hallott már életében a medvével való találkozásról, s éppen azon gondolkodott, hogy megijedjen-e, amikor az megszólalt:

– Jaj, te Péter! El sem tudod képzelni, mennyire vártalak. Csak te értheted igazán, ki vagyok én. Gyere csak, hadd mutassam meg itt a közeli barlangban a bocsaimat. Nézd, ez a barlang milyen megbízható, meleg és barátságos. Én is, a bocsaim is, szeretjük a finom, édes falatokat, mint a gyermekek. A természet rendje szerint lomha, békés állat vagyok, de

ha valami külső erő megzavar, vagy a bocsaim veszélybe kerülnek, akkor törni, zúzni tudok, de nem is akármilyen erővel.

– Az emberek megtanulhatnak tőled, hogy ne éljenek vissza az erejükkel és pusztá kedvtelésből ne támadjanak meg senkit és semmit. Csak a jogos önvédelem közben ejtett sebek bocsáthatóak meg – mondta Péter a medvének és meghatottan símogatta meg a kisbocsok buksi fejét. Ettől mégjobban elfogta a vágy az édesanyja után. Búcsúzáskor a medvével megölelték egymást, és Péter ráébredt, hogy a híres „Medveölelés” mennyire gyöngéd is tud lenni, ha szeretettel párosul. Azzal megiramodott hazafelé.

Nagy sietségében észre sem vette, hogy közben egy kormosötét erdőhöz ért. Pár pillanatig meghökölt az ijedségtől, aztán mégis valami ismeretlen erő arra készítette, hogy tovább menjen. Kereste a fák közé beszűrődő napsugarakat, de helyettük két figyelő, fénylő szemre lett figyelmes. Rádöbrent, hogy ez csak farkas lehet. Már el is képzelte a zsákmányra éhes állatot, csattogó fogakkal, csurgó nyállal... De közelebb érve hozzá, észrevette, a két kis farkaskölyök édesanyja barátságos pófával várja őt.

– De jó, hogy jössz, Péter! – szólította meg ő is, akárcsak a nyuszi meg a medve.

Péter már nem is csodálkozott, hogy a farkas ebben a sötétben is felismerte és a nevére szólította.

– Tudom, hogy először megijedtél tőlem, – szólott megint a farkas. Sok rosszat hallhattál rólam, mert az ember a saját rossz tulajdonságait vetíti ki az állatokra. Engem gonosz farkasnak neveznek, s elfelejtik, hogy én is az emberrel és a többi állattal együtt jogos gazdája vagyok a Földnek. Csak a pusztá létemet és a túlélésemet biztosítom a sok kincsből, amivel a természet rendelkezik, s amit mindannyiunk rendelkezésére bocsájtott, nem is akármilyen módon. Csak azok az állatok esnek áldozatomul, amelyek gyengébbek vagy betegek, mert a többi általában gyorsabban szalad mint én, így nem terjesztik egymás között a betegséget, erősebbekké, éberebbekké válnak. Kölcsönösen hatunk egymásra, s hozzájárulunk a világ fejlődéséhez. A saját akaratom szerint élek és saját "farkastörvényeim" vannak, nem engedem, hogy bárki is parancsoljon nekem, csak a számomra megfelelő jótanácsokat fogadom el.

Pétert egészen elkápráztatta a farkas életfelfogása: szabadságszeretete, anyai gyöngédsége. Most már elmosolyodott, amikor arra az ijedségre gondolt, amit akkor érzett, amikor a sötét erdő előtt állt. Aztán tovább vitte a gondolatot: – az életben még sokszor találkozhatok hasonló helyzettel, de bármilyen sötét is köszönt rám, először meggyőződöm a veszély mértékéről, mielőtt félni kezdenék. Az ijesztő külső mögött is ott lakozhat a szeretet, hiszen a süni is csak kívülről volt tüskés.

Meghatottan símogatta meg a farkas bundáját és a kis kölykeiét is.

– Gyere, Péter, segíték eligazodni neked, az én világomban. Hogy el ne tévedj, elkísérlek egy darabon – mondta neki a farkas.

Péter hálával telten a sok tanításért, bátran lépkedett a farkas mellett. Egyszer csak derengeni kezdett a sűrű fák között, majd lassan világosodott és nemsokára kiértek az erdő szélére. Pétert egy gyönyörű, napsütötte, lankás, tágas táj fogadta.

– Na, Isten veled, Péter! Itt kezdődik a te világod. Én visszatérek az enyémbé. Mindenkinek az a világa, ahol ott-hon érzi magát – mondotta a farkas, azzal pillanatokon belül eltűnt az erdő sűrűjében.

Péter ismét rohanni kezdett a nap sugaraitól aranylő ha-

tárba és sietségében szinte belelépett egy, a földből előbuggyanó kis forrásba, aminek ragyogó, tiszta vize csábítóan kacsintott Péterre. Csak most érezte, mennyire megszomjazott. Mohón a víz fölé hajolt és nagy élvezettel kortyolgatott belőle, ám vigyázott arra is, hogy fel ne zavarja, hiszen másoknak is szüksége lehet erre az éltető erőre. Amint a víz fölé hajolt, a víztükörben meglátta a rég keresett Péter-arcot, s azt is észrevette, hogy a forrás is úgy mosolyog vissza rá, mint egy elégedett, boldog csecsemő az édesanyjára.

Amint haladt, egyre tovább a gyönyörű nyári napsütésben, meglátta, hogy nem is olyan messziről, már a templomtorony, nemsokára meg az egész falu int hívogatóan feléje.

– Hiszen ez az én falum! Hazaértem! Hazaértem! – s a lelkesedéstől szinte kiugrott a szíve a mellkasából. – Még sohasem láttam ilyen szépnek a szülőhelyemet- sóhajtott fel boldogan. Hamar, hamar... és igyekezett, hogy mielőbb megláthassa az otthonát és az édesanyját.

Rövid időn belül a kapujuk felé közeledett és boldogan lépte át a kapu küszöbét, amikor egy puha, meleg bundácskát érzett a lábához dörzsölni. Lenézett és látta, hogy az édesanyja kedvenc cicája, akit Petiként megrúgdosott. Most lehajolt, megsímogatta, s már nem az üres hízelgőt látta benne, hanem az adni-kapni alapon, a szeretetre vágyó kisállatot.

A kutya is boldogan csaholni kezdett, ahogy meglátta és farkcsóválva szaladt elébe. Hát hogyne ismert volna Péterre? Hiszen ő volt mindig a leghűségesebb barátja.

A cica, a kutya láttán egyből a kapu tetején kötött ki.

– Te kis butus, – mondta neki Péter, a kutya nem akart bántani téged, csak engem üdvözl, tanuld meg, hogy a hangeszköz nem mindig a veszélyt jelenti.

A cica megértette, de azért még felborzolt szőrrel prűskölt egyet a kutya felé.

Péter agyán hirtelen átvillant a felismerés:

– Megjártam a világot, sokat tapasztaltam, sokat tanultam, de ha nem váltam volna Petivé, s jobban odafigyelek mindenre és nem csak a rosszat látom mindenben, akkor itthon is sok mindent megtanulhattam volna. Például a cicától az éberséget, rugalmasságot, fürgeséget, talpraesettséget. A kutyától a barátságot, hűséget és beleérző képességet, vagyis a jó szímatot.

Nem volt ideje tovább elmélkedni, mert a zajra kinyílt a ház ajtaja és az édesanyja lépett ki rajta. Az emberi szeretet legnagyobb melegével borultak egymás karjaiba és tudták, hogy többé semmi nem választhatja el őket egymástól.

Krafft Vilma, ny. tanítónő meséje (Székelyudvarhely)

Kellemes óvoda- és iskolakezdést kíván, továbbra is szeretettel várja leveleiteket, javaslataitokat a szerkesztő néni, az alábbi címre:

B. OSVÁT ÁGNES

540.477 Marosvásárhely (Targu Mures),
str. Armoniei nr. 22 ap. 13, jud. Mures,
Románia.

Telefon: 0040265/249918, 0040365/803670,
0040770/173128, 0040731/187638

E-mail: osvatagnes@gmail.com
osvatagnes@freemail.hu

Támogatóink

Prof. dr. Tőkés Béla, Marosvásárhely	50 RON
Prof. dr. Csedő Károly, Marosvásárhely	50 RON
Derzsi Ferenc, ny. pedagógus, Szováta	25 RON
Dr. Papp Attila, Enying	4500 Ft
<i>(2009 decemberi küldemény, elnézést kérünk a késedelmes közlésért)</i>	
Csegezi Károly, Budapest	500 Ft
Kató István, Budapest	8500 Ft
Dr. Veress Pál, Budapest	1500 Ft
Dr. Tóro Árpád, Iváncs	1500 Ft
Dr. Csiky Csabáné, Nagykanizsa	500 Ft
Dr. Patrubby Miklós, Medgyes (Románia)	5000 Ft
Dr. Zeőke Szabolcs, Németország	50 Euro

ÁTALVETŐ ONLINE

Lapunk az interneten a következő címen olvasható:
www.ekosz.hu és www.erdelyikor.hu
 és az új lapszám megjelenésével cserélődik.

Felhívjuk támogatóink figyelmét, hogy a támogatásként küldött összegről kérésükre az adóalap csökkentésére felhasználható APEH-igazolást állítunk ki. Ehhez az előfizetési címre kérjük megküldeni az adóalany nevét, címét, adószámát.

Felhívás az

ÁTALVETŐ

előfizetésére

Belföldi éves előfizetési díj	1.500 HUF
Külföldre: Európában	10 EUR
Tengeren túlra	20 USD

Az éves előfizetéseket egyszerű
 (rózsaszínű) postai utalványon kérjük
 feladni a következő címre:
 EKOSZ 7101 Szekszárd 1.
 Postafiók: 480

(Külföldi olvasóink eddig is megtalálták a
 módját a valuta elküldésének, vagy itteni
 rokonaik, barátaik révén juttatták el a
 megfelelő összeget forintban.)